

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH-İ RAVZATU'S-SAFA'YA GÖRE
HÜSEYİN BAYKARA DÖNEMİ

MUZAFFER DEVELİ
2501151314

TEZ DANIŞMANI:
DOÇ. DR. DİNÇER KOÇ

TEMMUZ, 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN:

Adı ve Soyadı : MUZAFFER DEVELİ Numarası : 2501151314
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TARİH/GENEL TÜRK TARİHİ Danışmanı : DOÇ. DR. DİNÇER KOÇ
Tez Savunma Tarihi : 14.12.2018 Saat : 15:00
Tez Başlığı : "Tarih-i Ravzatü'l-Safa'ya Göre Hüseyin Beykara Dönemi"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, soruların sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ÇOKLUĞULA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. DİNÇER KOÇ		Kabul
2- PROF. DR. OKAN YEŞİLOT		Kabul
3- DR. ÖGR. ÜYESİ ALİ AHMETBEYOĞLU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. FATİH MEHMET SANCAKTAR		
2- DR. ÖGR. ÜYESİ İBRAHİM AKIŞ		

ÖZ

TARİH-İ RAVZATU’S-SAFA’YA GÖRE HÜSEYİN BAYKARA DÖNEMİ

MUZAFFER DEVELİ

Timur Devleti'nin kurucusu olan Emir Timur, Gürgen'in Soyundan gelen künyesi tam olarak Hüseyin bin Gıyaseddin Mansur Baykara olan kaynaklarda ise Hakan Mansur olarak zikredilen Hüseyin Baykara miladi 1438'de Herat'ta dünyaya geldi. Hüseyin Baykara 7 yaşına geldiği zaman babası Gıyaseddin Mansur hayatını kaybetti. Annesinin de görüşünü aldıktan sonra Hüseyin Baykara Mirza Ebu'l Kasım Babür'ün hizmetine girdi. Mirza Ebu'l-Kasım Babür Semerkând'ta Sultan Ebu Said ile aralarında bir barış gerçekleşince Hüseyin Baykara da Sultan Ebu Said'e olan akrabalık bağından dolayı onun hizmetine girmek düşüncesiyle Semerkând'a gitti. Birkaç gün burada son derece güzel muamele gördükten sonra Sultan Üveys Mirza'nın isyanı sebebiyle Sultan Ebu Said diğer şehzadelere karşı da güvenini yitirdi ve Hüseyin Baykara'yı 13 adamıyla birlikte tutuklayıp hapse attı. Annesi Firuze Begüm'ün ricası üzerine hapisten kurtulan Hüseyin Baykara tekrar Ebu'l-Kasım Babür'ün hizmetine girerek hayatının son günleri ne kadar onun yanında bulundu. Mirza Ebu'l-Kasım'ın vefatından sonra ise Merv Şah Cihan'a gidip Mirza Muizzüddin Sencer'in hizmetine girerek kızıyla evlendi ve bir süre aralarında baba oğul ilişkisi yaşandı. Mirza Sencer'in yokluğunda Mirza Sencer'in ileri gelen adamlarıyla Hüseyin Baykara arasında anlaşmazlık çıktı. Meydana gelen bu anlaşmazlıkta Hüseyin Baykara başarılı olarak Merv'i ele geçirdi. Ama daha sonra gerçekleşen mücadelede Hüseyin Baykara daha fazla tutunamayıp Merv'den çekilmek zorunda kaldı. Hüseyin Baykara yaptığı mücadele sonucunda Astarabad'ı ele geçirdi. Sultan Ebu Said'in adamlarıyla yaptığı mücadelede yardım istemek amacıyla Ebu'l-Hayr Han'ın yanına gitti. Ama Ebu'l-Hayr Han'ın vefat etmesi üzerine umduğu yardımı alamadan geri döndü. Daha sonra yaptığı mücadelelerde Astarabad'ı ele geçirdi. Turşiz yöresinde yaptığı savaşın aynı yılında Horasan'ın tamamını ele geçirdi. Sultan Ebu Said'in

vefatı üzerine Hüseyin Baykara Herat'ta tahta oturdu. Mirza Yadigâr Muhammed ile yaptığı savaştan sonra Horasan, Sistan, Belh ve Hârizm bölgelerine hâkim oldu. Hüseyin Baykara saltanat tahtına oturup hüküm sürdüğü süre zarfında emirleriyle ve kendi oğullarıyla sık sık mücadelelerde bulundu ve onların isyanını bastırmak ile meşgul oldu. Saltanat döneminde İlimi ve kültürel çalışmalara son derece önem veren Hüseyin Baykara Özbek Hanı Muhammed Şeybani Han ile savaşmak için çıktığı seferde Baba İlâhi bölgesi yakınlarında hastalanarak vefat etti. Hüseyin Baykara'dan sonra oğulları onun kurmuş olduğu bu büyük devlete sahip çıkamayarak kısa süre içerisinde onu ellerinden kaybettiler.

Anahtar kelimeler: Hüseyin Baykara, Mirhand, Handmir, Ali Şir Nevai

ABSTRACT

ACCORDING TO TARİH-İ RAVZATU'S-SAFA PERIOD OF HÜSEYİN BAYKARA

Hüseyin Baykara who is the founder of Timur State, coming from Amir Timur Gürkan's family, also known as Hüseyin bin Gıyaseddin Mansur Baykara based on data sources, was born in 1438. Hüseyin Baykara lost his father Gıyaseddin Mansur when he was seven years old. Then he took service with Mirza Ebu'l Kasım Babür receiving his mother's opinion. When Mirza Ebu'l Kasım Babür made peace with Sultan Ebu Said at Semerkând, Hüseyin Baykara went to Semerkând with the thought that taking service with Sultan Ebu Said by reason of their relationship by affinity. After he is treated gently for a few days, Sultan Ebu Said lost his trust to Sultan's sons because of Sultan Uveysi Mirza and arrested and imprisoned Hüseyin Baykara with his thirteen man. Then he got out of prison by request of his mother Firuze Begüm and Hüseyin Baykara took service with Ebu'l Kasım Babür again, until last days of Sultan's life. After the Sultan passed on, Hüseyin Baykara went to Merv Şah Cihan and he took the service with Mirza Muizzüddin Sencer, then he married with Mirza Sencer's daughter, and they lived a father-son relationship for a while. In the absence of Mirza Sencer, a disagreement arised between Hüseyin Baykara and Mirza Sencer's man. Because of this disagreement Hüseyin Baykara captured Merv but at the end of this conflict Hüseyin Baykara could not resist and retreated. Then Hüseyin Baykara captured Astarabad. He went to Ebu'l Hayır Han's place to take help against Sultan Ebu Said's man. Because of Ebu'l Hayır Han's death he could not take the help that he expected. In the later battles, he captured the Astarabad again. At the same year that he made a war in Turşiz region, he totally captured Horasan province. Hüseyin Baykara ascended the throne in Herat after Sultan Ebu Said's death. He dominated the Horasan, Sistan, Belh ve Hârizm provinces at the end of the war that is made with Mirza Yedigâr Muhammed. Meantime, Hüseyin Baykara battled with his amirs and sons, and he handled their rebellions. Hüseyin Baykara who cared the scientific researches and cultural studies passed on Baba İlâhi region that

he went to war with Özbek Khan, Muhammed Şeybani Han. After Hüseyin Baykara passed on, his sons could not protect the government that he founded and they lost this power.

Keywords: Hüseyin Baykara, Mirhand, Handmir, Ali Şir Nevai

ÖNSÖZ

Üzerinde çalıştığımız *Tarih-i Ravzatu's-safa* adlı eser birçok milletin tarihinin aydınlatılması açısından büyük önem taşımasının yanısıra Türk Tarihi için de büyük bir öneme sahiptir. Bu önemli eserin bir Türk hükümdarı olan Hüseyin Baykara' nın döneminde ve yine bir Türk olan onun bilge veziri Ali Şir Nevai'nin desteği ile yazılmış olması eserin önemini daha da artırmaktadır. Bu eseri incelediğimiz zaman Türklerin ilime ve ilim adamlarına ne kadar değer verdiği ortaya çıkmaktadır. Eserin kaleme alındığı dönem ve coğrafya itibariyle bu tür çalışmaların yazımında dil olarak genellikle Farsça tercih edildiğinden bu eser de Farsça olarak yazılmıştır. Türk Tarihi için çok önemli bilgiler barındıran bu kıymetli eser ne yazık ki Farsça bilmeyenlerin ondan faydalanamamasına neden olmaktadır. Eser'in bazı kısımları İngilizce, Fransızca, Almanca, İsveççe ve Osmanlı Türkçesi gibi dillere çevrilmiştir. Aynı şekilde eserin Osmanlı döneminde tercüme edilmesi için çalışmalara başlanmış fakat sadece ilk iki cildi tamamlanabilmiştir ve tercümenin dili oldukça ağırdır. Biz bu konuda araştırma yapacak olanların faydalanması için eserin 7.cildinde Hüseyin Baykara'nın dönemini anlatan kısmını Türkçe'ye çevirmiş bulunmaktayız. Yazarın, yaşadığı dönemde bazı olaylara bizzat kendisi şahit olup aktarması eserin bu cildinin kıymetini daha da arttırmaktadır. Bu çalışmada gerek kaynaklara ulaşmada gerekse doğru bir şekilde ilerlememde bana yardımcı olan, hatalarımı düzelten, eksiklerimi gideren ve tamamlamamı sağlayan danışmanım Doç.Dr. Dinçer Koç'a, yine bu süreçte bana her türlü desteği sağlayan Doç.Dr. Muhammed İbrahim Yıldırım'a, ilmi açıdan çalışmalarımı inceleyip bana şevk veren Dr.Öğretim Üyesi Ali Ahmed Beyoğlu'na teşekkürü kendime bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜSEYİN BAYKARA’NIN GENÇLİK DÖNEMİ ve İLK SİYASİ FAALİYETLERİ

	<i>Sayfa</i>
1.1 Hakan Mansur Sultan Hüseyin Mirza'nın Yüce Soyundan Ve Dünyaya Gelişinden Kısaca Bahis	20
1.2 Hakan Mansur'un Gençlik Çağında Gerçekleşen Bazı Olaylar ve Mirza Sencer'in Maiyetine Girmesinin Bahsi	21
1.3 Hakan Mansur'un Cihangirliğe Başlamasının Zikri ve Mirza Sencer ile Olan Muhalefedinin Açıklanması	22
1.4 Hakan Mansur'un Tijen Tarafına Yönelmesi ve Düşmanlarına Karşı Zafer Kazanmasının Beyanı	24
1.5 Hakan Mansur'un Astarabad Tarafına Yönelmesi ve O Memleketin Yüce Yaradan'ın İnayetiyle Feth Olunmasının Zikri	25
1.6 Hakan Mansur'un Cürcan Tahtına Oturmasının Beyanı ve Ortaya Çıkan Bazı Olayların Zikri	26
1.7 Sultan Said'in Devlet Güneşinin Astarabad Ufuklarından Doğmasının ve O Memleketin Ahalisinin Hakan Mansur'un Merhamet Gölgesinden Mahrum Kalmasının Zikri	27
1.8 Hakan Mansur'un Pir Budak Sultan ve Mustafa Han ile Görüş Birliği ve Fikir Ayrılıklarından Kısa Bir Bahis ve Cürcan Tarafına İkinci Kez Hareketinin Zikri	29
1.9 Herat Muhasarası ve O Zamanda Gerçekleşen Bazı Olayların Zikri	30
1.10 Vezir Şehri'nin Fethi ve Gerçekleşen Bazı Olayların Zikri	33
1.11 Hakan Mansur'un Savaş İçin Harekete Geçmesi ve Turşiz Vilayetinde Sultan Ebu Said'in Emirleriyle Muharebenin Vuku Bulmasının Zikri	34
1.12 Hakan Ali Mekân'ın Yardım İstemek Amacıyla Ebû'l Hayr Han'ın Yanına Gitmesinin Zikri	36
1.13 Güneş Parıltılı Sancağın Deşt-i Kıpçak Çöllerinden Dönüşü ve Horasan Memleketinin Melik-i Halık'ın Yardımıyla Fetholunması Beyanı	38
1.14 Saltanat Şahı'nın Zağan Bağ'ına varması, Horasan Beldesi Halkının Tepesinin Üzerine Adalet Kanadını Yaymasının Bahsi	39
1.15 Emirler, Vezirler ve Büyükler Zümresinin Hakan Mansur'un Maiyetine Katılması ve Bazı Olayların Sebeplerinin Beyanı	41
1.16 Mirza Yadigâr Muhammed'in Horasan'ı Ele Geçirmek İçin Azerbaycan'dan Hareket Etmesi ve Olayın Beyanı Hakkında Söylev	43
1.17 Hakan Mansur'un Çınaran Mevziinde Mirza Yadigar ile Muharebesi	44
1.18 Mirza Cihan Şah'ın Emirlerinden Bazılarının Hakan'ın Dergâhına gelmesi ve Mirza Yadigar Muhammed'in Devletinin Azerbaycan ve Irak Padişahının Yardımıyla Yükselmesinin Bahsi	46
1.19 Hakan Mansur'un Savaşı Ertelemesinin Sebebi ve Hakan'ın Cacerm'den Geri Dönüşü	48
1.20 Mirza Yadigâr Muhammed'in Horasan'da Tahta Çıkması	50
1.21 Hakan Mansur'un Tecrübe Sahibi Emirler ile Meşveret Edip Başkent Tarafına Yönelmesi	51
1.22 Muzaffer Hakan'ın Darul Saltanat Herat'a Süratke Hareket Etmesi ve Mirza Yadigar Muhammed'in Öldürülmesi	52

İKİNCİ BÖLÜM
HÜSEYİN BAYKARA’NIN İKTİDARINI GÜÇLENDİRMESİ ve ORTAYA ÇIKAN
İNSANLARLA MÜCADELESİ

	<i>Sayfa</i>
2.1 Hakan Mansur’un İkinci Kez Tahta Çıkararak Devletini Güçlendirmesi	55
2.2 Sultan Mahmud’un Belh’e Girip Ele Geçirmesi ve O Kışlakta Gerçekleşen Bazı Sultanlık Meselelerinin Bahsi Hakkında	56
2.3 Muzaffer Sancağın Düşman Üzerine Hareket Etmesi ve Çölmen Mevziindeki Savaşın Beyanı	57
2.4 Sultan Ebu Said in Oğlu Mirza Abubekir’in Hakan Mansur’un Maiyetine Erişmesinin Bahsi	60
2.5 Mirza Muhammed Ömer’in Hakan Mansur ile Mücadelesi ve Mirza Şah Garip'in Yokluk Âleminden Varlık Âlemine Gelişinin Zikri	61
2.6 Devlet Erkânından Bazılarının Onurlandırılması ve Emir Hasan Şeyh Timur’un Fesat Çıkarması Yüzünden Öldürülmesi Hakkında	62
2.7 Ahmed Muştak’ın Fesat ve Fitnesini Defetmek İçin Sultanın Hareket Etmesi	64
2.8 Hakan Mansur’un Belh'den Ab ı Morğab Tarafına Hareket Etmesi Mirza Ebubekir'in Faryab'tan Firar Etmesi Hakan'ın Germ Ab Mevziine Kadar Takip Etmesinin Zikri	68
2.9 Mirza Sultan Ebu Said'in Kızı Sultan Begüm Hanım'ın Bediüzzaman Mirza ile İzdivacı Hakkında	70
2.10 Mirza Ebubekir' Bedahşan'danHorasan'a Gelip Malum Olması ve Onun Hayat Dalının Kesilmesinin Zikri	71
2.11 Emir Zünnun'un Hakan'ın Huzuruna Gelmesi Ğur ve Zemin-i Daver Vilayetinin Valiliğini O Hâkim Emire Teslim Etmesi	73
2.12 Hakan Mansur Cennet Mekân Esedullah Talib'in Yüce Markadını ve Vakıfları Hace Hayran Köyün'de İnşa Etmesi	74
2.13 Hakan'ın Kız Kardeşinin Oğlu Muhammed Sultan'ın Hacca Gidip Gelmesi	77
2.14 Sultan'ın kardeşi Bedül Cemel Begüm' ün Cürcan'dan Horasan'a Gelmesi ve Hakan Zade Hanım'ın Muzaffer Hüseyin Miraz İle İzdivacı	79
2.15 Hakan Mansur'un Yüce Veziri Emir Ali Şir'i Astarabad Yöneticiliği İle Onurlandırması Hakkında	80
2.16 Bediüzzaman Mirza'nın Annesinin Hakan'dan Boşandıktan Sonra Vefatının Zikri	83
2.17 Hace Efzaleddin'in Hacca Gitmesi ve Emir -i Kebir'in Astarabad'dan Sultanın Huzuruna Gelişi ve Bölgenin Emirliğinden İstifa Etmesinin Zikri	83
2.18 Mirza Ebu Said'in Kızının Şehzade Muhammed Masum'a İstenmesinin Zikri	85
2.19 Emir'in Moğol'un Doğru Yoldan Çıkması Sipeh Ayin'in Hace i Fahrül Millet vr Din Yüzünden Ailesine İsyen Etmesinin Zikri	86
2.20 Hace Mecdeddin Muhammed'in Hace Nizamülmülk Hakkında Rapor Sunup Azlettirmesinin Zikri	87
2.21 Emir-i Kebir Nizameddin Ali Şir'in Kardeşi Emir Derviş Ali'nin Belh'de İsyen Etmesi ve	88

	Hakan'ın O Tarafa Gitmesinin Zikri	
2.22	Hakan Mansur'un Hisar'ı Şaduman Tarafına Sultan Mahmud'un Memleketini Ele Geçirmek İçin Harekete Geçmesi ve Oradan Kandahar Tarafını Dönmesi Hakkında Kerem Sahibi Hakan'ın Divanın İşleri Görevini Hacı Nizamülmülk'ün Sorumluluğuna Bırakması ve İsmi Geçen Hacenin Hacı Mecdeddin Muhammed'den İntikam Almak İçin Çabalamasının Zikri	90
2.23	Hakan Mansur'un Bediüzzaman Mirza'yı Cürcan Vilayeti Valiliğine Göndermesi ve Hacı Fahreddin Ahmed Bey'in Hapisten Kurtulmasının Zikri	94
2.24	Sultan Ahmed Mirza'nın Semerkând'da Vefat Etmesi ve Hakan Mansur'un Belh Tarafına, Oradan Da Hisar Şaduman Tarafına Hareket Etmesi Hakkında	98
2.25	Cihangir Hakan'ın Hisar-ı Şaduman Muhasarası Hakkında Söyleşi	99
2.26	Şehzadelerin Hüseyin Şah'ı Kunduz Kalesi'nde Kuşatmaları ve Hüseyin Şah'ın Yenilgiye Uğraması Hakkında Söyleşi	103
2.27		104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHZADELERİN BABALARINA KARŞI MUHALEFETİ ve BU SÜREÇTE YAŞANAN HADİSELER

	<i>Sayfa</i>
3.1	Bediüzzaman Mirza'nın Muhterem Babasına Kardeşi Muzaffer Hüseyin Mirza ile Aralarındaki Nevbet Meselesi Yüzünden İsyan Etmesi Hakkında Söyleşi
3.2	Pol-u Çerağ Vakıasının Zikri
3.3	Hakan Mansur'un Belh Yönüne Hareket Etmesi ve Bediüzzaman Mirza'nın Kunduz ve Gernsir'i Kuşatarak Savaşmasının Söyleşi
3.4	Muhammed Mümin Mirza'nın Ebu'l Hüseyin Mirza'nın Eline Esir Düşerek Öldürülmesinin Beyanı
3.5	Hakan Mansur'un Kandahar Tarafına Yönelmesi Sayısız Güçlkle Geri Dönmesi
3.6	Muhammed Hüseyin Mirza'nın Irak ve Azerbaycan Tarafına Kaçması ve Birkaç Yıl Sonra Horasan Sınırlarına Dönmesinin Zikri
3.7	Hacı Efzaleddin Kirmani'nin Sultanın Dergâhına Ulaşması ve Hacı Nizamülmülk'ün Evlatlarıyla, Bağlılarıyla ve Akralarıyla Birlikte Sultanlık Gazabıyla Tutuklanması
3.8	Örnek Padişah'ın Elnek Neşin Savaşını Kazanması
3.9	Sultan Mahmud'un Atalarının ve Evlatlarının Ahvalinden Kısa Bir Bahis ve Sultan Mesud Mirza'nın Horasan'a Gelmesinin Sebebinin Açıklanması
3.10	Yüce Sultan'ın Bediüzzaman Mirza ile Sulh Yapmasının Zikri
3.11	Muhammed Hüseyin Mirza'nın Astarabad Tarafına Hareket Etmesi ve Muzaffer Hüseyin Mirza Gurgan'ın İlahi Kader Tarafından Yenilgiye Uğramasının Zikri

3.12	Ali Şir Nevai'nin Hac Vazifesini Yerine Getirmek İçin Hareket Etmesi ve Bu Dönemde Gerçekleşmiş Bazı Olayların Zikri	125
3.13	Emir Hüsrev Şah Kerd'in İsyanı Nazir Bahadır ve Haydar Kalender'in Öldürülmesi	127
3.14	Muhammed Hüseyin Mirza ve Ebu'l Muhsin Mirza'nın Hakan Mansur'a İsyan Etmek İçin Birleşmeleri ve Onların Helvaçeşme Mevziin'de Hakan'ın Askerleri Tarafından Hezimete Uğratılmasının Beyanı	129
3.15	Yüce Mekân Sahibi Hakan'ın Cürcan Tarafına Hareket Etmesi ve Bediüzzaman Mirza'nın İsyanı Sebebiyle Koşuşturmasının Zikri	131
3.16	Bediüzzaman Mirza'nın Başkent Herat'ı Ele Geçirmek Niyetiyle Hareket Etmesi ve Savaştan Sonra Morğab Tarafına Gitmesinin Zikri	132
3.17	Belh'in Saltanatının Bediüzzaman Mirza'ya Verilmesi ve Muhammed İbrahim Hüseyin'in Hakan Mansur'un Dergâhına Dönmesinin Zikri	134
3.18	Muhammed Hüseyin Mirza'nın Tekrar Yoldan çıkıp İsyan Etmesi ve Hakan Hazretlerinin Astarabad Sınırına İkinci Kez Ayaklanmasının Beyanı	135
3.19	Emir Ali Şir Nevai'nin Fani Dünyadan Ebedi Âleme İntikalinin Zikri	138
3.20	Ebu'l Muhsin Mirza'nın Hakan Hazretlerinin Maiyetine Gelmesi ve Bazı Şehzadelerin Allah'ın Rahmet ve Marifeti'ne Ulaşmasının Zikri	140
3.21	İbni Hüseyin Mirza'nın Sistan Tarafına Yönelmesi ve O Dönemde Meydana Gelen Havadislerin Beyan Edilmesi	141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HÜSEYİN BAYKARA'NIN ÖZBEK HANI MUHAMMED ŞEYBANİ HAN ile MÜCADELESİ ve BAYKARA'NIN BABA İLAHİ MEVKİİNDE VEFATI

	<i>Sayfa</i>
4.1 Ebu'l Feth Muhammed Şeybani Zaman-i Keşvaristan'ın Gençlik Döneminin Beyanı Hakkında Söyleşi	142
4.2 Meydana Gelen Bazı Olayların ve Kabil'in Emir Muhammed Mukim'in Kontrolü Altına Geçmesinin Açıklanması Hakkında	145
4.3 Bediüzzaman Mirza'nın Ordusuyla Âli Makam Han ile Savaşmak Maksadıyla Harekete Geçmesi ve Emir Hüsrev Şah İle Aralarında Yaşanan Nifak Nedeniyle Ab-ı Amuye'den Dönmesinin Zikri	146
4.4 Bediüzzaman Mirza'nın İleri Gelen Adamları Tarafından Ortaya Çıkan Fitne ve Bu Sebepten Muhammed Han'ın Ab-ı Amuye'den Geçerek Belh'e Gelmesi Hakkında	147

4.5	Muhammed Han'ın Saltanat Güneşinin Belh Memleketinden Doğması ve Belde Ahalisinin Zorlu Günler Gecirmesinin Zikri	149
4.6	O Zamanlarda Bediüzzaman'ın Halinden Özet ve Emir Nasreddin Ömer Bey'in İsyanının Açıklanması	152
4.7	Şehzadeyi Ele Geçirmek Düşüncesiyle Hakan Mansur'un Ayaklanması, Tertâb Menzilinde Hastalık Sebebiyle Geri Dönülmesi	153
4.8	Bediüzzaman Mirza'nın Ala Timur'dan Şirğan Tarafına Yönelmesi ve Emir Ömer Bey'in Yüce Dergaha Tekrar Dönmesinin Zikri	154
4.9	Emirlerin Emir Hüsrev Şahla Görüşmek İçin Hareket Etmesi ve Onun Devlet Görevinden Alınması, Musibet ve Çaresizlik Vadisine Dönmesinin Zikri	156
4.10	Sultan Mahmud Han ve Alca Han'ın Yüce Makam Sahibi Padişahla Savaşmak İçin Endcan Tarafına Ordu Götürmesi, Kudretli Hakanlar ile Ebu'l Feth Muhammed Şeybani Han'ın Arasında Maveraünnehir Beldelerinde Savaşın Vuku Bulması	158
4.11	Emir Muhammed Bâkır'ın Zaireddin Muhammed Babür'ün Maiyetine Ulaşması ve Emir Hüsrev Şah'ın Bediüzzaman Mirza'nın Dergâhına Gelmesinin Sebebinin Açıklanması Zikri	159
4.12	Mevkebi Şahin'in Kabil Beldesine Ulaşması ve Bu Sınırların Yüce Allah'ı Cüzzi ve Külli İradesiyle Fethedilmesi	160
4.13	Bediüzzaman Mirza'nın Emir Şecaaddin Zünnun ve Hüsrev Şah İle Birleşerek Hakan Mansur'un Lütuf ve İnayetinin Ümidiyle Herat'a Yönelmesinin Zikri	161
4.14	Emir ve Noyanların Şehzade Bediüzzaman için Eğlence Düzenlemesi ve Emir Zünnun'un Kandahar Tarafına Dönmek için İzin Alması Hakkında Söyleşi	163
4.15	Şehzadelerin Ab-ı Morğab Tarafına Şeybani Han ile Mücadele Edip Savaşmak Maksadıyla Memur Kılınması ve Hüsrevşah'ın Kandahar Tarafına Gitmesi ve Öldürülmesi, İbrahim Mirza'nın Vefat Etmesi Hakkında Söyleşi	164
4.16	Mirza Bediüzzaman'ın Belh Üzerine Sefere Çıkması, O Dönemde Emir Zünnun Tarafından Elçilerin Gelmesi ve Kandahar Tarafına Yönelmesi Hakkında Söyleşi	165
4.17	Bediüzzaman Mirza'nın Babür Mirza ile Savaşmak Maksadı İle Ordu Toplaması, Muhammed Babür Padişah'ın Elçilerini Bediüzzaman Mirza'nın Uanına Barış Talebiyle Göndermesi	166
4.18	Muhammed İbni Şeybani'nin Ordusunun Ceyhun'dan Geçip Bazı Sınırları Tahrip Etmesi, Hakan Muzaffer Mansur'un tekrar Bediüzzaman Mirza'yı Kandahar'dan Başkent Herat'a Çağırması zikri	167
4.19	Yüce Hakan'ın Muhammed Şeybani Han ile Savaşmak Maksadıyla Hareket Etmesi ve Azametli Hakan'ın Baha İlâhi Menzilinde Rahmet-i İlâhi İle Fani Dünyadan Ahiret Âlemine İntikali	169

BEŞİNCİ BÖLÜM

HÜSEYİN BAYKARA'NIN AİLESİ, SADRAZAMLARI, VEZİRLERİ ve SALTANATI DÖNEMİNDE BAŞKENT HERAT VE ÇEVRESİNDE BULUNAN ÖNEMLİ KİŞİLERİN BEYANI

	<i>Sayfa</i>
5.1 Hakan Mansur'un Şerefli Erkek ve Kız Evlatları ve Temiz Eşlerinin Zikri	172
5.2 Cennetmekân Hakan'ın İktidarı Döneminde Vezaret Makamına Ulaşanlardan Bir Kısımının Zikri	173
5.3 Hakan Mansur'un Sadrazamlarının Zikri	178
5.4 Hakan Mansur'un Döneminde Herat Beldesinde ve Diğer Vilayetlerde Yaşamış Olan Büyük Âlimler, Faziletli İnsanlar, Sanaatkarlar, Şairler, İlim Adamlarının Zikri	184

SONUÇ.....	211
KAYNAKÇA.....	213

GİRİŞ

Türk Tarihi'nin aydınlatılması açısından yaşanan dönemde yazılan ana kaynakları yeri oldukça önemlidir. Türk Tarihi'ni anlatan pek çok dilde eser bulunmaktadır. Bu eserler Türklerin tarih içerisinde iletişime geçerek kendilerini etkilediği ve kendilerinden etkilendiği toplulukların ana dillerinde yazılmıştır. Kimi zaman ise de Türklerin idaresi altına alıp yönettiği milletlerin dillerinden yazılmıştır. Bu bahsettiğimiz ana kaynak dillerinden bir tanesi de Farsça'dır. Türklerin İslamiyeti kabulünden sonraki dönemde doğu dillerinde, başta Arapça ve Farsça olmak üzere Türk Tarihi hakkında çok sayıda eser verilmiştir. Bu önemli eserlerden bir tanesi de üzerinde çalıştığımız *Tarih-i Ravzatu's-safa* adlı eserdir. Çalışmamızda, çok geniş kapsamlı olan bu eserin yedinci cildi olan Hüseyin Baykara Dönemini'ni konu edindik. Üzerinde çalıştığımız bölüm eserin müellifinin kendi yaşadığı dönemi anlatması ve bazı olaylara birebir tanık olup yazıya aktarması nedeniyle esere daha fazla bir önem kazandırmaktadır. Üzerinde çalıştığımız Hüseyin Baykara dönemine geçmeden önce olayları daha iyi anlamak için Baykara'nın üzerine inşaa ettiği ve hükümdarlık yaptığı devlet olan Timur Devleti'nin kurucusu Emir Timur'dan Baykara dönemine kadar kısaca Timur Devleti ve yöneticilerinden bahsetmenin faydalı olacağını düşündük. Bu nedenle bu konuya da değindik. Yine aynı şekilde üzerinde çalışmış olduğumuz eserin ve müelliflerin hayatlarından da kısaca bahsederek olayların daha anlaşılabilir olmasını sağlamaya çalıştık. Çünkü yaşanan her bir olay kendisinden önceki yaşanan olayların sonucu, kendisinden sonra yaşanan olayların ise nedenidir.

Kuruluşundan Hüseyin Baykara Dönemine Kadar Timurlu Devleti ve Siyasi Faaliyetleri

Emir Timur(1336-1405)

Emir Timur, Moğolların Sıçan yılına denk gelen 25 Şaban 736 (08 Nisan 1336) tarihinde şimdiki adı Şehr-i-Sebz olan Keş Kasabası'na bağlı Hoca İlgar köyünde dünyaya gelmiştir.¹ Timur'un babası, Barlas kabilesinin emiri olan Emir Taragay, annesi ise Tekine Hatundur.² Timur doğduğu zaman Çağatay Hanlığı yıkılmaya yüz tutmuş ve bulunduğu coğrafyada parçalanmalar başlamıştır. Bu dönemde yaşanan olayları fırsat bilen Doğu Türkistan hakimi Tuğluk Timur, ordusu ile Maveräünnehir'i ele geçirmiştir.³ Tuğluk Timur'un gelmesi üzerine birçok emir yurdunu terk etmiş buna mukabil Emir Timur bağlılığını bildirmiş, atalarının yurdu olan Keş ve civarı kendisine bırakılmıştır.⁴ Bu dönemde Emir Kazagan'ın torunu Emir Hüseyin Maveräünnehir'i ele geçirdiyse de Tuğluk Timur'un tekrar bu bölgeye gelmesi ile burayı terk etmiştir (Mart 1361).⁵ Tuğluk Timur bu bölgeyi oğlu İlyas Hoca'ya vermiş ve Emir Timur'u kendisine vezir olarak tayin etmiştir. Emir Timur İlyas Hoca'nın vezirlerinin zalimane hareketleri yüzünden Maveräünnehr'i terk edip Emir Hüseyin'in yanına gitmiştir.⁶ Sistan valisi Fahameddin'in yardım talebi üzerine kendisine yardım ettiyse de Sistan yakınlarında yapılan mücadelede aldığı oklar yüzünden sağ el ve ayağından yaralanmıştır.⁷ Yaralarının iyileşmesinden sonra Emir Timur ve Emir Hüseyin Maveräünnehir bölgesine gelerek İlyas Hoca'yı mağlup etmişler ve Kabil Şah'ı han olarak gösterip hakimiyetlerini ilan etmiştir.⁸ Emir Timur Emir Hüseyin'in kız kardeşi Olcay Terken Hatun ile evli olmasından dolayı aralarında akrabalık bağı oluşmuştur. Emir Hüseyin ile Timur'un arası zamanla açılmaya başlamış, Emir Hüseyin Emir Timur ve beylerinden yüklü miktarda vergi talep etmiş, Emir Timur eşinin küpeleri dahil her

¹ Şerafeddin Ali Yezdi, *Zafername*, çev. Ahsen Batur Selenge Yay., İstanbul,2013, s.25

² Yezdi, *a.g.e.*, s.24

³ Yezdi, *a.g.e.*,s.35

⁴ Yezdi, *a.g.e.*, s.37

⁵ Nizameddin Şami, *Zafername*, çev. Necati Lugal, TTK Yay., Ankara, 1987, s.19

⁶ Şami, *a.g.e.*, s.22

⁷ Şami,*a.g.e.*, s.25

⁸ Yezdi, *a.g.e.*, s.57

şeyini vermek mecburiyetinde kalmıştır. Olcay Terken Hatun'un vefatı ile aralarındaki akrabalık bağlarının bitmesi üzerine Emir Hüseyin ve Emir Timur'un araları iyice açılmıştır. Yapılan mücadeleler sonucu Emir Hüseyin yakalanmış, Keyhusrev Huttelani'nin kardeşini öldürmek suçundan idam edildi ve Hoca Akasa Köyü'ne defnedildi.⁹ Emir Timur Suyurgatmış'ı tahta çıkararak (han bazı) bütün Maveräünnehir'e hakim olmuştur. Emir Hüseyin'in haremde bulunan ve Cengiz soyundan gelen Saray Mülk Hanım ile evlenerek Moğollara damat olarak Güregen ünvanını aldı.¹⁰

Harezmi Seferleri

Harezmi ticaret yollarının kavşağında olması sebebiyle büyük bir önem teşkil eder. Harezmi Cengiz tarafından kuzey ve doğu Cuci ulusuna, Kat ve Hive Çağatay ulusuna verilmiştir. 1360 senesinde Kongrat kabilesinden Hüseyin Sofi bölgede oluşan kargaşadan faydalanarak bu bölgede krallık kurmuştur. 1371 senesinde Timur bu bölgenin Çağatay ulusuna ait olduğunu söyleyerek bu bölgeyi kendisinden istemiş. Hüseyin Sofi ise bölgeyi kılıç ile aldığını ve sadece kılıç ile vereceğini bildirmesi üzerine sefere çıkan Emir Timur düşmanını Ürgenç'te kuşatmıştır. Hüseyin Sofi kuşatma sırasında vefat etmiş ve yerine kardeşi Yusuf Sofi geçmiş ve barış yapılmıştır.¹¹ Daha sonra Hanzade adında Özbek bir hatun ile Timur'un oğlu Mirza Cihangir'in evlendirilmesi karar verilmiştir. Fakat Sofi'nin sözünde durmaması üzerine sevk edilmiş, barış yolları arayan Sofi Hanzadeyi derhal Semerkand'a yollamıştır.¹² Yusuf Sofi'nin ölmesi (1379) ve geçen Süleyman Sofi ile anlaşılmasından sonra Harezmi bölgesi Timur'a bağlanmıştır.¹³

Moğolistan (Çete) Üzerine Seferler

Emir Timur Duğlat kabile reisi Kameroneddin üzerine farklı dönemlerde 6 sefer düzenlemiştir. Seferlerin asıl amacı Maveräünnehir bölgesini göçebe akınlarından korumak ve ülkeyi muhafaza altına almaktır. Kameroneddin, Tuğluk Timur'un oğlu İlyas Hocayı katlederek iktidarı gasp etmiş

⁹ Yezdi, a.g.e, s.97

¹⁰ Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015, s.32

¹¹ Rene Grousset, *Bozkır imparatorluğu*, çev. Reşat Uzman, Ötüken neş., İstanbul, 2007, s.460

¹² Yezdi, a.g.e, s.10

¹³ Yezdi, a.g.e, s.123

ve kendisine han ünvanı vermiştir. Timur ondan kurtulmak için yaptığı seferler sonucu onu Türkistan'ın uzak bölgelerine kadar takip etmiş, Issık Göl ve İli Nehri yakınlarına kadar gelmiş fakat kızı (Dilşad Ağa) ile evlenmek dışında bir şey elde edememiştir.¹⁴ Kamereddin yakalanamamış ve kaçtıktan sonra bir daha kendisinden haber alınamamıştır. Yerine geçen Hızır Hoca ile barış yapılmış ve Hızır Hoca kızını Timur'a vermiştir(1397). Hızır Hoca'nın ölümü üzerine şehzade İskender (Mirza Ömerşeyh'in oğlu) Kaşgar'a girmiş ve bu bölgeyi yağmalamıştır.¹⁵

Horasan Seferleri

Timur'un tahta çıktığı dönemde İran parçalanmış bir durumdadır. Cengiz döneminde bölgede tek güç Harezmi Devleti vardır, fakat Timur döneminde ise Herat'ta Kert kabilesi, Sebzevar'da Serbedariler, Fars ve Kirman'da Muzafferiler, Bağdat ve Tebriz bölgesinde Celayirliler ve Cürcan merkezli Toga Timurlular'ı vardır. Bu kabilelerin sürekli çatışma halinde olması Timur'un bu bölgeye girişini kolaylaştırmıştır. Timurlu kronikleri bu sefer için Horasan'ın ahvalini ıslah ve İran'ın parçalanmış durumunu düzeltmek için buraya yöneldiğini belirtir.¹⁶ Emir Timur 1379 senesinde kurultay toplama kararı alır, kurultaya Herat hakimi Melik Gıyaseddin'i de çağırır. Melik Gıyaseddin bu kurultaya katılmaz zaten bölgeye hareket etmek isteyen Emir Timur bu durumu bahane ederek 14 yaşında olan oğlu Miranşah'ı bölgeye göndermiştir. Ardından kendisinin gelmesi ile Herat'ı zapt eder.¹⁷ Toga Timurlu Emir Veli ve Hoca Ali Müeyyed Timur'a gelerek bağlılıklarını bildirirler. Horasan'ın bir bölümünü zapt eden Timur Semerkant'a dönmüştür. Timur'un dönüşü sonrası Emir Veli'nin isyan etmesi üzerine Timur tekrar Horasan'a gelmiş, Emir Veli Azerbaycan taraflarına kaçmış ve ülkesi tamamen Timur'un eline geçmiştir.¹⁸

¹⁴ Şami, *a.g.e.*, s.205

¹⁵ Grousset, *a.g.e.*, s.465

¹⁶ Alan, *a.g.e.*, s.35

¹⁷ Yezdi, *a.g.e.*, s.125

¹⁸ Şami, *a.g.e.*, s.109

3 Yıllık Sefer (1386-1388)

Timur İran'ı tamamen fethetmek için 1386 senesinde ordu toplayıp harekete geçmiştir. Hicaz kabilelerini yağma ettiği bahanesiyle Ler-i Kuçek hakimi Melik İzzettin'i ele geçirmiştir.¹⁹ Bu sırada Celayir Ahmed'in Tebriz'e geldiği haberini alan Timur Azerbaycan'a yönelmiştir. Sultan Ahmed'in bunun üzerine şehri terk edip Bağdat'a geri dönmesi üzerine şehir kolayca ele geçirilmiştir.²⁰ Yaz mevsiminde burada konaklayan Timur Nahçıvan ve Kars yöresinde fetihlerde bulunmuş, Gürcüler'in elinden Tiflis'i alan Timur Karabağ'da kışlamıştır. Timur'un Azerbaycan'ı ele geçirmesiyle geçmişte olduğu gibi çıkar çatışmaları yeniden başlamış Toktamış Derbend üzerinden asker sevk etmesine karşın buraya asker sevk edilmiştir ve Doğu Anadolu'da coğrafyasında bulunan kalelerin fetihlerine devam edilmiştir. Erzincan hakimi Timur'a bağlılığını bildirmiştir.²¹ Timur'un buraya yönelmesindeki en büyük sebep kuşkusuz Kara Mehmet'in faaliyetleridir. Türkmenler ve Mehmet, Timur'un üzerlerine gelmesiyle süratle geri çekilmiştir. Timur Mehmet'i yakalayamayacağını anladığı zaman geri İran'a dönmüş ve İsfahan şehrini ele geçirmiştir.²²

Toktamış Meselesine Kısa Bir Bakış

Urus Han (Altın Orda Han'ı) kurultayda Toy Hoca Oğlan'ın (Toktamış Han'ın babası) kendisine karşı çıkması sonucu onu öldürmüştür. Babasının öldürülmesi ile telaşa kapılan Toktamış Han Timur'a sığınmıştır.²³ Kendisi Timur tarafından desteklenmiş ve Altın Orda Han tahtına geçmek için kendisine yardımlarda bulunulmuştur. Toktamış yapılan yardımlar ile Altın Orda üzerine yürümüş yapılan savaşta Urus Han'ın oğlu Kutluk Boğa'yı öldürmüş fakat savaş Toktamış aleyhine sonuçlanmıştır. Toktamış tekrar bir girişimde bulunduyorsa da bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Urus Han Timur'a gelerek Toktamış'ın kendi oğlunu öldürdüğünü söyleyip Toktamış'ı talep etmiş Toktamış'ın verilmemesi halinde savaşa hazır olunmasını bildirmiştir. Timur ordu toplayıp sefer kararı almış fakat Urus Han bu sefer sonucu vefat etmiştir.

¹⁹ Şami, *a.g.e*, s.119

²⁰ İbni Arabşah, *Acaibil Maktür*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., 2013, s.104

²¹ Yezdi, *a.g.e*, s.156

²² Yezdi, *a.g.e*, s.162

²³ Alan, *a.g.e*, s.42

Toktamış Timur'un yardımları ile dördüncü girişiminde Cuci ulusunun başına geçmiştir.²⁴ Toktamış Altın Orda sahasına hakim olunca gözünü Azerbaycan ve Harezm bölgesine dikmiştir. Bu bölgeler Timur'a aitti ve Toktamış Timur'dan gördüğü iyilikleri unutarak Tebriz'e girmiş ve şehri yağmalamıştır. Şehir Toktamış'ın ayrılmasından sonra Timur tarafından imar edilmiştir. Toktamış Yusuf Sofi'nin ölümü üzerine yerine geçen Süleyman Sofi'ye destek olmuş, Toktamış bu bölgede kendisi adına para bastırmıştır. Toktamış bununla yetinmeyerek Sırderya üzerinden Savran'ı kuşattıysa da Ömerşeyh buraya yetişmiş ve Toktamış'ı mağlup etmiştir.

I.Deşt-i Kıpçak Seferi

Timur 1389 senesinde Toktamış üzerine yöneldiyse Toktamış ülkesine çekilmiştir. Artık Timur Türkistan'ı Toktamış'ın istilalarına terk ederek fetih hareketlerinde bulunamamıştır. Savaşı düşman topraklarına Altın Orda bozkırına götürmeye karar veren Timur 1391 tarihinde Taşkent'ten hareket etmiştir.²⁵ Timur Otrar yakınlarında karargah kurduktan sonra Toktamış'ın elçileri Timur'un yanına gelip barış talebinde bulunduyorsa da Timur elçilerden Toktamış'ın veziri Ali Bek'i vermesini istemiştir. Timur Ali Bek'in kendisine verilmeyeceğini biliyor bir nevi savaşın kaçınılmaz olduğunu belirtiyordu.²⁶ Taşkent'ten ayrıldığından beri 4 ay geçmesine rağmen herhangi bir yerleşkeye rastlamayan Çağatay ordusunda birçok hayvan telef olmuş ve orduda iase sıkıntıları başlamıştır. En sonunda yakalanan bir esir Toktamış'ın Ural taraflarında olduğunu söylemiş ve Timur'un öncü birlikleri Toktamış'a yetişmiştir. 1391 senesinde Kunduzca yakınlarında gerçekleşen savaşı Çağatay ordusu kazanmış ve Toktamış kaçmıştır. ²⁷Timur'un dönüşü ile Toktamış tahtına tekrardan kavuşmuştur.

II.Deşt-i Kıpçak Seferi

Kunduzca savaşı Toktamış için kesin bir yenilgi olmamakla beraber Toktamış tekrardan tahta geçmiş ve Timur'a olan muhalefetini devam ettirmiştir. Bundan sonra Timur'a karşı

²⁴ Yezdi, *a.g.e*, s.121

²⁵ Yezdi, *a.g.e*, s.184

²⁶ Yezdi, *a.g.e*, s.185

²⁷ Grousset, *a.g.e*, s.481

koyamayacağını anlayan Toktamış, Memluk sultanı Berkuk ile ittifak arayışına girmiştir.²⁸ Toktamış kendisini toparladıktan sonra tekrar Derbend'i geçerek Şirvan ve çevresini yağmalamıştır. Timur bu gelişmeler üzerine Toktamış'a karşı yeni bir sefer düzenleme kararı almıştır.²⁹ Özellikle Toktamış'ın beylerinin etkisinde kalarak, Timur'a ağır sözler sarf etmesi Timur'u çileden çıkarmıştır. Taraflar Terek Irmağı yakınlarında karşı karşıya gelmiş ve yapılan savaşı Timur kazanmıştır (Nisan 1395).³⁰ Toktamış savaş sonrası kaçmış Timur'un öncü kuvvetleri onun peşinden gittiyse de onu yakalayamamışlardır. Timur Toktamış'ın yeniden toparlanmasını engellemek için ülkesini yağma etmiş ve kendisine yardım eden kabileleri Balkanlar'a kadar sürmüştür. Bu sefer her ne kadar Timur'un zaferi olsa da Rusların yükselmesine yardımcı olmuş ve Altın Orda hanları Moskova Knezlikleri için tehlike olmaktan çıkmıştır.³¹

5 Yıllık Sefer (1392-1397)

Timur, Toktamış'a karşı seferdeyken İran'ın yerli yöneticileri bu durumundan faydalanarak Timur'a yüz çevirmişlerdir. Nizameddin Şami her ne kadar bu seferin, Timur'un ele geçirdiği İran memleketini gezmek ve muhaliflerden temizlemek için olduğunu ileri sürse de Timur'un halen ele geçirmediği yerler vardır.³² Timur Haziran 1392 yılında Semerkant'tan ayrılarak bölgeye gelmiştir.³³ Timur kendisinin hakimiyetini tanımayan Şah Mansur'a karşı yürümüş Şiraz'a kapanan Şah Mansur ile Şiraz yakınlarında yapılan savaşı Emir Timur kazanmış, Şah Mansur savaş sırasında askerler tarafından öldürülmüş ve Muzafferî hanedanının tüm üyeleri katledilmiştir.³⁴ Ülke Mirza Ömerşeyh'e verilmiştir. Timur bu seferden sonrası Bağdat taraflarına yönelmiş, Celayir Ahmed Timur'un geldiği haberini alınca şehri terk ederek Dimaşk tarafına yönelmiştir.³⁵ Bağdat'ın ele geçirilmesinden sonra Tekrit'e yönelen Emir Timur bölgedeki

²⁸ İbni Tagrıberdi, *En Nücümü'z Zahire* çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge yay. 2013, s.301

²⁹ Yezdi, *a.g.e.*, s.249

³⁰ Alan, *a.g.e.*, s.38

³¹ Alan, *a.g.e.*, s.38

³² Alan, *a.g.e.*, s.62

³³ Yezdi, *a.g.e.*, s.199

³⁴ Yezdi, *a.g.e.*, s. 251

³⁵ Şami, *a.g.e.*, s.170

yöneticilerin kendisine itaat etmesini bildirmiştir. Bu dönemde Kadı Burhaneddin Timur'a karşı Osmanlı-Memluk-Altın Orda ittifakını oluşturmaya çalışsa da kendisinin Kara Yülük Osman tarafından Sivas tarafında öldürülmesi, Timur'un Toktamış'ı devre dışı bırakması ve Bayezid'in Sultan Berkuk'un ölümünden Memluk topraklarına ait Malatya ve civarını ele geçirmesi bu ittifakın uzun ömürlü olmasını engellemiştir.³⁶ Timur Güneydoğu Anadolu bölgesine girmiş Musul, Mardin ve Diyarbakir'i ele geçirdikten sonra Aladağ'a gelmiştir.³⁷ Timur buradan daha önce ayrıntılı olarak bahsedilen II.Deşt-i Kıpçak seferini yapmak üzere Toktamış üzerine yürümüş ve onu yendikten sonra Semerkant'a dönmüştür.³⁸

Hindistan Seferi

Bu dönemde Hindistan'da hakimiyet Delhi Sultanlığı'na aittir. Sultan Mahmud Şah'ın başında bulunduğu Delhi Sultanlığı'nda parçalanmalar başlamış bu durumun farkında olan Timur gaza yapma amacıyla Hindistan üzerine yürümüştür.³⁹ Her ne kadar Timurlu kronikleri bu seferin amacının dini sebepler olduğunu ileri sürse de Timur'un bu seferi yapmasının altında ekonomik çıkarlar olduğu aşikardır. Delhi yakınlarında yapılan savaşı Timur kazanmış, Mahmud Han yenilerek kaçmıştır(1398).⁴⁰ Şehirde katliam ve yağma yapılmış savaş ganimetleri ile Semerkant'a dönülmüştür.

7 Yıllık Sefer

Miranşah 1396 senesinde avlanırken bir geyik görmüş ve onu avlamaya çalışırken atından düşmüş ve baygınlık geçirmiştir. Yapılan tedaviler sonucu fiziksel olarak iyileşse de bir takım garip davranışlar sergilemeye başlamıştır.⁴¹ Karısı Hanzade'yi ihanetle suçlamış ve ona fiziksel şiddet uygulamaya başlamıştır. Hanzade bu olaylar üzerine Semerkant'a giderek durumu Timur'a bildirmiştir. Zaten Azerbaycan taraflarındaki itaatsizliği fark eden Timur ,Hindistan seferinden

³⁶ Alan, *a.g.e.*, . s.62

³⁷ Yezdi, *a.g.e.*, s.240

³⁸ Yezdi, *a.g.e.*, s.268

³⁹ Yezdi, *a.g.e.*, s.277

⁴⁰ Şami, *a.g.e.*, s.230

⁴¹ Yezdi, *a.g.e.*, s.322

döndükten 4 ay sonra Azerbaycan tarafına yönelmiştir(1399).⁴² Timur burada bir takım incelemeler yaparak Miranşah'ın durumundan faydalanan kişileri idam ettirdikten sonra Gürcülerin üzerine yürümüştür.⁴³ Timur'un Azerbaycan'a gelmesiyle Karakoyunlu Yusuf ve Celayir Ahmed önce Memluk Devletine sığınmaya çalışmış fakat Halep naibi ile aralarında çıkan savaş ve naibi öldürdükleri için Memluk Devletine sığınamayacağını anlayan bu ikili Bayezid'e sığınmışlardır.⁴⁴ Timur ile Bayezid arasında gidip gelen elçilik heyeti bir sonuç getirmemiştir. Bayezid'in,Timur'a itaatini bildirdiği Erzincan Emir'i Taharten'in üzerine yürümesi Timur'un kafasında tasarladığı Anadolu seferi için bir bahane olmuş ve Timur Sivas önlerine gelerek bu şehri ele geçirmiştir.⁴⁵ Berkuk'un ölümünden sonra yerine çocuk yaştaki Ferec'in tahtında bulunduğu Memluk Devleti'nin içinde bulunduğu kargaşanın farkında olan Timur daha önce Berkuk tarafından tutsak edilen Avnik hakimi Atlamış'ı talep etmiş talebinin kabul edilmemesi üzerine güneye inmiştir. Sırasıyla Ayntab (Anteb), Bihtişi ve Haleb'i ele geçiren Timur Dımaşk önlerinde Ferec ile karşılaşmıştır. Ferec'in Kahire'ye kaçması ile Memluk ordusu dağılmış, savaş Timur lehine sonuçlanmıştır ve Timur Mardin'e yürümüş ve Mardin'i ele geçirmiştir.⁴⁶ Buradan Karabağ'a giden Timur kışı burada geçirmiştir. Timur elçileri vasıtasıyla Kara Yusuf ve Celayir Ahmed'in Osmanlı ülkesinden çıkarılmasını istemiş fakat Bayezid'in bu isteği reddetmesi ve Timur'a karşı açıkça cephe alması sonucu Timur Kayseri üzerine hareket etmiş ve savaş kaçınılmaz olmuştur. Timur ve Bayezid Ankara'da Çubuk ovasında 27 Temmuz 1402 tarihinde karşılaşmıştır. Gerek Anadolu beylerinin ve Kara Tatarların savaş sırasında Timur'un tarafına geçmesi gerekse Timur'un filleri kullanması sonucu savaş Timur lehine sonuçlanmış, Yıldırım Bayezid Sultan Mahmut Han tarafından savaş meydanında yakalanarak esir edilmiştir.⁴⁷ Savaş sonra Kütahya'ya giden Timur İzmir şehrini fethedip Aydınoğullarına ve Yıldırım Bayezid tarafından ele geçirilen Anadolu beylerinin topraklarını tekrardan eski sahiplerine vermiş ve

⁴² Yezdi,*a.g.e.*, s.325

⁴³ Yezdi, *a.g.e.*, s.330

⁴⁴ Yezdi, *a.g.e.*, s.343

⁴⁵ Yezdi, *a.g.e.*, s.342

⁴⁶ Tagrıberdi, *a.g.e.*,s.354

⁴⁷ Tagrıberdi,*a.g.e.*, s.355

Gürcistan üzerine yürümüş burada çeşitli fetih hareketleri yapan Emir Timur 1404 senesinde Semerkand'a dönmüştür.⁴⁸

Çin Seferi ve Cihan İmparatoru Ulu Hakan Sahipkiran'ın Vefatı

Çin'de hakim olan Tunguz Han'ın birkaç bin Müslüman'ı sebepsiz yere öldürmesi ve sonrasında kendisinin ölmesi üzerine ülkesinde karışıklık çıktığı haberi Emir Timur'a ulaştı.⁴⁹ Çin elçileri Timur'dan 7 senelik vergiyi istemesi üzerine Timur 'Bu parayı ödemeyi kabul ediyorum fakat bu kadar para elçilerin taşıyabileceğinden fazladır. Bu parayı ben bizzat kendi ellerimle ordumla beraber gelip size getireceğim'⁵⁰ demiştir. Kasım 1404 tarihinde Semerkant'tan ayrılan Timur Otrar'da konaklamış, hastalığı giderek artan Timur 19 Şubat 1405 tarihinde vefat etmiştir.⁵¹

Timur'un Ölümünden Sonra Gelişen Olaylara Kısa Bir Bakış

Timur ölmeden önce 2 tane oğul bırakmıştır. En büyük oğlu Cihangir 1375 senesinde hastalıktan ölmüştür.⁵² İkinci oğlu Ömerşeyh ise Diyarbakır seferinde Hurmatu adlı ele geçirilen bir kaleyi incelerken boynuna aldığı bir ok sonucu şehit olmuştur(1394).⁵³ Geriye kalan 2 oğlundan büyük olan Miranşah daha önce bahsettiğimiz gibi atından düşmüş ve psikolojik olarak garip davranışlar sergilemeye başladığı için babasının gözünden bir hayli düşmüştür. Timur'un ölmeden önce oğlu Şahruh yerine torunu olan Cihangir'in oğlu Pir Sultan Muhammed'i veliaht göstermesinin sebebi annesi Hanzade'nin menşei bakımından olmalıdır. Fakat Timur'un ölümünden sonra buyruğuna uyulmamış ve Şehzade Halil Semerkand'a hakimiyeti ele geçirmiştir. Pir Sultan Muhammet tahtı ele geçirmeye çalışsa da başarılı olamamış daha

⁴⁸ Yezdi, a.g.e., s.434

⁴⁹ Alan, a.g.e., s.79

⁵⁰ Ruy Gonzales de Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat* çev. Ömer Rıza Doğrul, Kesit yay. İstanbul, 2007 s.117

⁵¹ Yezdi, a.g.e., s.443

⁵² Yezdi, a.g.e., s.115

⁵³ Yezdi, a.g.e., s.234

sonrasında veziri Pir Ali Taz tarafından öldürülmüştür(1406).⁵⁴ Halil Sultan gerek yaşının getirdiği çocukluk gerekse gözdesi Şad Mülk'ün tavırları yüzünden hazineyi israf etmesi üzerine emirler baş kaldırmış ve tahttan indirilmiştir. Emirler Horasan hakimi Şahruh'u tahta geçirmiştir. Halil Sultan 1411 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁵

Mirza Şahruh (1405-1447)

Şahruh 20 Ağustos 1377 senesinde Semerkant'ta dünyaya gelmiştir. Timur'un oğlu olan Şahruh babasına göre zıt bir karaktere sahiptir. İyi bir kumandan olmasına karşın barışçıl bir insan olan Şahruh iktidarı ele geçirdiği zaman başkenti Semerkant'tan Herat şehrine taşımış ve Semerkant yönetimini oğlu Uluğ Bey'e vermiştir. Şahruh babası gibi bir kukla hanı (han bazı) tahta çıkarmamış ve Baysungur ünvanı almıştır.⁵⁶

İsfahan Seferi

Şahruh ülke içinde hakimiyeti eline alan ve tekrar iktidarı ele geçiren Kara Yusuf üzerine sefer yapma ihtiyacı duymuştur.⁵⁷ Mirza İskender,Şahruh ilerlerken kendisine muhalefet etmiş ve geçeceği yolları tutmuştur. Bunun üzerine İsfahan'a sefer yapan Şahruh İskender'i teslim almış ve onu kardeşi Rüstem'e teslim etmiştir. Rüstem kardeşinin gözlerine mil çektirmiştir. Şahruh daha sonra İskender'i kardeşi Baykara'nın yanına göndermiştir. Baykara'nın isyan etmesi,İskender'in saltanat mücadelesinden vazgeçmemesi ve Rüstem'in İskender'i öldürmesi üzerine Şahruh Fars bölgesine gelerek Ömerşeyh'in oğullarının hakimiyetine son vermiştir.⁵⁸

I.Azerbaycan Seferi

Şahruh hakimiyeti tamamen ele geçirince babasının kadim düşmanı olan Kara Yusuf'un Azerbaycan'a tekrardan hakim olması üzerine Azerbaycan'a sefer düzenleme kararı almıştır.

⁵⁴ Arabşah a.g.e., s.400

⁵⁵ Grousset,a.g.e, s.496

⁵⁶ İsmail Aka, "Şahruh", DİA, C:38, s. 293.

⁵⁷ Bu bölge Ömerşeyh'in ölümünden sonra Emir Timur tarafından Ömerşeyh'in oğulları İskender,Rüstem ve Baykara'ya verilmiştir. Şahruh'a karşı ilk mukavemet Mirza İskender tarafından gerçekleştirilmiştir.

⁵⁸ İsmail Aka, "Mirza Şahruh ve Zamanı" TTK yay., Ankara, 1994, s.103

Kara Yusuf, Timur'un ölümü üzerine bölgede bulunan Miranşah ve oğullarını yenmiş ve hakimiyetini yeniden ele geçirmiştir. Miranşah Kara Yusuf ile girdiği Serdrud savaşında hayatını kaybetmiş, Kazvin ve Sultaniye şehirleri Kara Yusuf'un eline geçmiştir(1408).⁵⁹ 1420 senesinde Şahruh sefere çıkmış, Kara Yusuf o gelmeden ölmüş ve ordusu dağılmıştır. Yerine geçen oğlu İskender, Şahruh'a karşı koyamamış ve Şahruh galip gelmiştir. Şahruh zaferden sonra Horasan'a geri dönmüş ancak Azerbaycan tekrar İskender'in eline geçmiştir.⁶⁰

II.Azerbaycan Seferi

Karakoyunlu İskender'in Sultaniye'yi tekrar ele geçirmesi ve Memlukler'in Urfa'yı kuşatarak Timurlu müttefiki Akkoyunlu Devleti'ni zor durumda bırakması üzerine Şahruh hem Karakoyunluları bertaraf etmek hem de Memlukler'e gözdağı vermek için 1429 senesinde tekrardan Azerbaycan seferine çıkmıştır.⁶¹ Şahruh Selmas Savaşı'nda (1429) İskender'i yenmesine rağmen bölgedeki Karakoyunlu hakimiyetini kıramayacağını anlamış ve kardeşleri(Cihanşah ve Ebu Said) ile arası iyi olmayan İskender'i bertaraf etmek için aralarındaki rekabetten faydalanma yoluna gitmiştir. 1430 tarihinde Karabağ'da dönen Şahruh Ebu Said'i Azerbaycan hakimi ilan etmiştir. Bölgeden ayrılmasından sonra İskender,kardeşini öldürüp tekrardan idareyi ele geçirmiştir.⁶²

III.Azerbaycan Seferi

Karakoyunlu İskender'in oğlu Yar Ali, halktan fazla vergi topladığı için babasına şikayet edilmiş,Yar Ali babasından korkarak Şirvanşahlar'a sığınmıştır. Şirvanşah hakimi Halilullah, İskender'den çekinerek Yar Ali'yi Herat'a gönderse de İskender'in istilasından kurtulamamıştır.⁶³ Yine bu zamanda Memluk Devlet'i, Timurlu müttefiki Akkoyunlular'ın merkezi olan Amid (Diyarbakir) şehrine saldırdılar. Bu gelişmeler üzerine Şahruh beylerin karşı çıkmasına rağmen bölgedeki hakimiyeti tekrar ele almak adına yeni bir sefer düzenleme kararı

⁵⁹ İsmail Aka, "Timurlular Devleti Tarihi", Berikan yay., Ankara 2010, s.47

⁶⁰ Aka, "Mirza Şahruh ve Zamani" s.104

⁶¹ Aka, a.g.e., s.108

⁶² Alan,a.g.e., s.103

⁶³ Aka, a.g.e., s.148

almıştır. 1434 senesinde yola çıkan Şahruh, 1435 tarihinde bölgeye gelmiştir. İskender, Şahruh'un gelmesi üzerine Tebriz'i terk etmiş ve Erzurum yakınlarına gelen İskender burada Akkoyunlu Kara Yülük Osman ile karşılaşmış ve onu mağlup etmesi üzerine Osman aldığı darbelerin etkisi ile vefat etmiş ve İskender şehre girmiştir. Çağatay şehzadesi Mirza Cuki'nin gelişi üzerine İskender daha önce babasının yaptığı gibi Osmanlıya sığınmış, Şahruh Azerbaycan hakimiyetini İskender'in kardeşi Cihanşah'a vermiştir.⁶⁴ Şahruh bu seferler sonucu Azerbaycan'da Karakoyunlu hakimiyetine son verememiş hükümdarlığı bir kardeşten diğerine vermiş ve buraları görünüşte kendisine tabii kılmaktan ileri gidememiştir.⁶⁵

Şahruh'un Ölümü

12 Mart 1447 tarihinde vefat eder Mirza Şahruh seferlerini batı yönüne yapmış, doğudaki Özbekler ve Moğollar ile Semerkand'da bulunan oğlu Uluğ Bey ilgilenmiştir.⁶⁶

Uluğ Bey(1447-1449)

22 Mart 1394 tarihinde Azerbaycan'ın Sultaniye şehrinde dünyaya gelen Uluğ Bey babasının hükümdanlığı döneminde Semerkand'ı yönetmiş, Moğol ve Özbekler ile mücadele etmiştir. Uluğ Bey otorite sahibi bir hükümdar olamamış ve hükümdarlığının ilk yıllarında öldürülmüştür. Ancak belleklerde iyi bir astronom, matematikçi, ve şair olarak yer etmiştir.⁶⁷ Uluğ Bey babasının ölüm haberini alınca Semerkand'ı küçük oğlu Abdülaziz'e bırakıp Horasan'ı ele geçirmek amacıyla Amuderya kıyısına gelmiştir. Fakat yeğeni Mirza Ebubekir'in ondan önce geçtiğini öğrenmiş bunun üzerine kızını verme vaadiyle Mirza Ebubekir'i yanına çağırtmış ve onu ortadan kaldırtmıştır.⁶⁸ Bu dönemde Herat'ta bulunan Mirza Alaüddevle, hazineyi açarak ordu toplamış ve Uluğ Bey'in oğlu Abdüllatif'i yakalayıp hapsetmiş fakat sonrasında onu serbest bırakmıştır.⁶⁹ Daha sonra Alaüddevle karşılaşan Uluğ Bey onu mağlup etmiş ve Herat'ı ele

⁶⁴ Aka, "Timur Devlet Tarihi", s.157

⁶⁵ Alan, a.g.e., s.111

⁶⁶ Alan, a.g.e., s.105

⁶⁷ Yavuz Unat, "Uluğ Beğ", DİA C:42, s.127

⁶⁸ Aka, a.g.e., s.101

⁶⁹ Wilhelm Barthold, *Uluğ Beğ ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, Kültür Bakanlığı yay. Ankara, 1990, s. 191

geçirmiştir.(1448). Uluğ Bey fetihnamelerde başarıyı, bu savaşta en büyük paya sahip olan büyük oğlu Abdüllatif yerine küçük oğlu Abdülaziz'e yüklemesi baba oğul ile araların açılmasına neden olmuştur. Araları git gide açılan baba oğul karşı karşıya gelmiş yapılan savaşta Uluğ Bey mağlup olmuştur(1449). Uluğ Bey vaktiyle Abbas adlı birisini haksız yere öldürtmüştür. Ebu Abbas, Abdüllatif'e gelerek kisas istemiş,yapılan yargılamada Uluğ Bey suçlu bulunmuş ve idam edilmiştir(1449).⁷⁰

Mirza Abdüllatif(1449-1450)

Mirza Abdüllatif Uluğ Bey'in üçüncü oğlu olup 1420 senesinde Semerkant'ta dünyaya gelmiştir. Babasının öldürülmesinden sonra tahta geçen Abdüllatif baba katili sıfatıyla sadece 6 ay tahtta kalabilmiştir. 9 Mayıs 1450'de sabah namazına giderken düzenlenen suikast sonucu vefat etmiştir.⁷¹

Mirza Abdullah(1450-1451)

Suikastçılar İbrahim Sultan'ın oğlu Abdullah 'ı hapisten çıkararak tahta çıkarmışlardır. Abdullah 1451 yılında Ebu Said ile girdiği savaş sonrası hayatını kaybetmiştir.⁷²

Ebu Said (1451-1469)

Babası Miranşah'ın oğlu olan Mirza Muhammet'tir. 1421 tarihinde dünyaya gelmiştir. Çocukluk ve gençlik yılları Uluğ Bey'in sarayında geçmiştir. Şiraz yakınlarında yapılan savaşta Mirza Abdullah'ı yenerek Timurlular'ın Semerkand tahtına oturmuştur. Böylece Timurlu Devleti'nin hakimiyeti Şahruh kolundan Miranşah'ın koluna geçmiştir.⁷³ Bu dönemde Şahruh kolundan gelen Mirza Babür Herat'ı ele geçirmiş ve Sultan Muhammet'i öldürttükten sonra

⁷⁰ Barthold, *a.g.e.*, s.204

⁷¹ Aka*a.g.e.*, s.106

⁷² Aka *a.g.e.*, s.110

⁷³ Yavuz, "*Ebu Said Mirza Han*", DİA, C:10, s.224

hakimiyetini Irak-ı Acem ve Fars bölgelerine kadar yaymıştır. Mirza Babür Karakoyunlu Cihanşah'a mektup yazarak kendisine tabii olmasını istemiştir.⁷⁴ Cihanşah Timurlu Devletini'nin eski gücünde olmadığını bildiği için Pir Budak'ı Irak-ı Acem bölgesine göndermiştir. Timurlu idaresinden bıkan halk Türkmenlere karşı koymamış ve Pir Budak Fars bölgesini kolayca ele geçirmiştir. 1457'de Babür'ün ölümü üzerine Herat'ı zapt eden Cihanşah, Ebu Said ile barış yapmış ve Horasan'ı Ebu Said'e vermekle birlikte Irak-ı Acem ve Fars bölgeleri Cihanşah'a kalmıştır.⁷⁵ Ebu Said Moğol tehlikesini bertaraf etmek için Esen Buga'ya karşı abisi Yunus Han'ı desteklemiştir. Esen Buga'nın ölümü(1462)ile Moğol tehlikesi bertaraf edilmiştir.⁷⁶ Cihanşah'ın 1467 senesinde Uzun Hasan tarafından öldürülmesi⁷⁷ üzerine Batı İran'ın yeniden alınabileceğini düşünmüş olan Ebu Said, Cihanşah'ın oğlu Hasan Ali'nin kışkırtması sonucu Uzun Hasan'ın üzerine yürümüştür(1468). Uzun Hasan'ın barış tekliflerine rağmen aradaki kadim dostluğu bozan Ebu Said, Aras Irmağı'ndan geçerken Uzun Hasan tarafından kuşatılmış ve kaçmaya çalışırken yakalanmıştır .6 Şubat 1469 tarihinde Şahruh'un eşi Gevherşad'ı öldürmek suçundan idam edilmiştir.⁷⁸

⁷⁴ Aka, *a.g.e.*, s.108

⁷⁵ Aka, *a.g.e.*, s.110

⁷⁶ Grousset, *a.g.e.*, s.501

⁷⁷ Enver Konukçu, "*Cihanşah*", DİA, C:7, s.536

⁷⁸ Alan, *a.g.e.*, s.199

TARİH-İ RAVZATU'S-SAFA

Üzerinde çalıştığımız eser olan *Tarih-i Ravzatu's-Safa*, Fars tarihinin en kapsamlı ve en meşhur eserlerinden olarak kabul edilip ayrıca Timur döneminin en parlak eserlerinden birisi sayılmaktadır. Moğol ve Timur Sultanları vakanüvisleri ve tarih yazarlarını eserler yazmaları konusunda sürekli teşvik etmişlerdir. Onların çoğu Farsça'yı anlamadıklarından doğal olarak övgü ve methiye şairlerini dinlemeye pek rağbet göstermemişlerdir. Ama kendilerinin ve atalarının cihangirliklerini göstererek gelecek nesillere tarih sayfalarında yadigâr bırakmak istedikleri için tarihçileri ve vakanüvisleri tarih kitapları yazmaları konusunda desteklemişlerdir. Moğol ve Timurlular Dönemi Farsça tarih yazımı döneminin en parlak dönemi olarak sayılmaktadır.⁷⁹ Bu nedenle Farsça tarih kitaplarının, genişlik ve kapsam bakımından en dikkat çekenlerinden birisi de *Tarih-i Ravzatu's-Safa*'dır. Timurlular dönemi müelliflerinden Muhammed bin Hâvendşâh bin Mahmud Mîrhând (h. 903/m.1498) tarafından kâleme alınan eser, yedi ciltten oluşmaktadır. Eserini hocası Ali Şir Nevâî'ye ithaf eden Mîrhând, *Tarih-i Ravzatu's-Safa*'yı İslâm dünyasında kendi zamanına kadar yazılmış olan tarih kitaplarının birçoğunu inceleyerek kâleme almıştır. Bu bakımdan Mirhând'ın bizzat tanıklık ettiği dönemin anlatıldığı altıncı cildi ve torunu Handmir tarafından yazıldığı bilinen yedinci cildi hariç, bir derleme mahiyetinde olduğu söylenebilir. Ancak bu durum, eserin dil, üslup ve içerik bakımından sahip olduğu değeri azaltmaz. Üstelik müellîfin eseri hazırlarken kullandığı kaynaklardan bir kısmı, günümüze ulaşmayan kayıp eserlerdir ki, bu durum, *Tarih-i Ravzatu's-Safa*'yı sıradan bir derleme olmaktan çıkarmakta ve Türk tarihinin en önemli kaynaklarından biri hâline getirmektedir.⁸⁰ Yedi ciltten oluşan eserde ilk ciltten itibaren birinci ciltte yaratılıştan başlayarak Peygamberler Tarihi, islamiyetten önceki İran tarihini ve bazı önemli İran hükümdarlarından bahsetmiştir. İkinci ciltte ise Hz. Muhammed ve dört halife dönemi, üçüncü ciltte on iki imam Emevi ve Abbasi Halifeleri dördüncü ciltte Selçuklular Harzemşahlar, beşinci ciltte Cengiz Han ve halefleri, altıncı ciltte Timur ve halefleri anlatılmıştır. Yedinci ciltte ise Hüseyin Baykara ve

⁷⁹ Mirhand (1229 h.ş) *Tarih-i Ravzatu's-Safa*, c.I, Tahran: s.1

⁸⁰ Erkan Göksu, *Ravzatu's-Safa Fi Siretil- Enbiya Ve'l Mülük Ve'l Hulefa Tabaka-i Selçukkiye*, Ankara, 2015, s.7

oğlu Bediüzzaman Mirza dönemindeki yaşanan olaylar anlatılmış, daha sonra ise eser bir hatime ile tamamlanmıştır.⁸¹ Gerek dil ve üslubu, gerekse içeriği bakımından özel bir yere sahip olan *Tarih-i Ravzatu's-Safa*, Doğu İslâm tarihinin ansiklopedisi olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden yazıldığı tarihten itibaren sadece İran coğrafyasında değil, Hindistan, Türkistân ve Anadolu'da büyük ilgi görmüştür. Ünü Avrupa'ya da yayılan eserin, muhtelif dünya kütüphanelerinde çok sayıda nüshaları mevcuttur. İlk taş baskısı ise h.1263 (m.1847)'te Bombay'da yapılmıştır. Daha sonra Bombay, Lucknow ve Tahran'da yapılan muhtelif neşirleri içerisinde en iyilerinin Abbâs Pervîz (1338-1339 h.ş) ve Cemşîd Keyânfer (1301, 1352 h.ş.) tarafından hazırlananlar olduğu söylenebilir. Bunların dışında eserin Abbâs Zeryâb tarafından hazırlanan iki ciltlik muhtasar bir neşri de mevcuttur (h.1373).⁸² *Tarih-i Ravzatu's-Safa*'nın tam tercümesi mevcut değildir. Ancak muhtelif bölümleri Latince, İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusca, İtalyanca, İspanyolca ve İsveççe gibi batı dillerine ve başta Osmanlı Türkçesi olmak üzere bazı Türk lehçelerine tercüme edilmiştir. Daha yazıldığı asırda, h.957 (m.1550) senesinde Sadrazam Rüstem Paşa'nın emriyle Osmanlı Türkçesine çevrilmeye başlanması, eserin Anadolu'da da büyük ilgi gördüğünün göstergesidir. Mütercim Mustafa b. Hasan Şâh, Hadikatu'I-Ulyâ ismini verdiği bu tercümenin beşinci cildinin sonunda, eserin son iki cildini de çevirdiğini zikretmiş ise de bu son iki cilt mevcut değildir. Bundan bir kaç yıl sonra h.962 (m.1555) yılında Balatîzâde Kemâlî Mehmed Çelebi, Rreümânu'd-Düstürjî Havâdisi'I-Ezmân fue'd-Dubür adıyla *Tarih-i Ravzatu's-Safa*'nın yeni bir tercümesine başlamış, ancak eserin sadece İslamiyet'in doğuşuna kadar olan kısmını çevirmiştir. Balatîzâde'nin bu tercümesi h.1258 (m.1842) yılında basılmıştır.⁸³

⁸¹ Erkan Göksu, *a.g.e.*, s.7

⁸² Erkan Göksu, *a.g.e.*, s.8

⁸³ Erkan Göksu, *a.g.e.*, s.8

MİRHAND

Emir Ali Şir Nevai'nin yazdığı, Hekim Şah Muhammed Kazvini'nin Farsça'ya tercüme ettiği *Mecâlüsü'n Nefâis* adlı eserde Mirhand'dan; “Belh Şehirinin büyüklerinden ve din âlimlerinden olan Seyid Havend Şah'ın oğludur.”, diye bahsetmektedir.⁸⁴ Mîrhând ismiyle tanınan Muhammed Mîrhând b. Burhânüddîn Hâvendşâh b. Kemâleddin Mahmudi Herevi, Timurlular Devri tarihçilerindendir. H.837 (m.1433-1434) Belh'de doğduğu tahmin edilen Mîrhând, Buhârâ'dan Belh'e göç eden bir seyid ailesine mensuptur. Babası Seyid Burhânüddîn Hâvendşâh, Maverâünnehir'in büyük seyidlerinden olan ve soyu Zeyd bin Ali bin el-Hüseyn'e kadar uzanan Seyid Ecel Buhârî'nin dördüncü göbekten torunudur. Burhânüddîn Hâvendşâh, babası Kemâlüddîn Ahmed vefat ettiği sırada küçük yaştadır. Bu yüzden babasının vefatından sonra bir hayli sıkıntı yaşamıştır. Buhârâ'dan Belh'e gelmek zorunda kalıp bu şehirde yaşamaya başlamıştır.⁸⁵ Yaşadığı dönemin âlimlerinin çoğundan ilim yönünden ve ahlak yönünden oldukça üstündür. Gençlik çağında ilim tahsili ile meşgul oldu. Akli ve nakli ilimlerde ziyadesiyle maharetlidir. Fen ve tarih yazımı ilminde o kadar yeteneklidir ki onu açıklamaya kâlemler aciz kalır. Hikâye ve rivayetlerin yazımında büyük bir başarıya sahip olup son derece açıklayıcı bir dil kullanmaktadır. *Tarih-i Ravzatu's-Safa* adlı eseri bunun en büyük delilidir. Ömrünün son zamanlarında Güzergâh'ta inzivaya çekilerek bir yıl boyuca taat ve ibadet ile uğraşmıştır. H.902 senesinin Ramazan ayında (m.Mayıs 1497) hastalığı sebebiyle şehre dönmüştür. Hastalığının ağırlaşması nedeniyle yatağa düşerek on üç gün yatalak kaldıktan sonra H.903 senesinin Zilkade ayının ikisinde (m.22 Haziran 1498) ahiret âlemine göç etmiştir. Mirhand vefat ettiğinde 66 yaşında olup, Şeyh Bahaddin Ömer mezarlığına defnedilmiştir.⁸⁶

⁸⁴ Mirhand, *a.g.e.*, c.1,s.1

⁸⁵ Erkan Göksu, *a.g.e.*, s.8

⁸⁶ Mirhand, *a.g.e.*, c.7.s.271

HANDMİR

Handmir olarak bilinen Gıyaseddin Hemamiddin Muhammed, Timur ve Safevi döneminin en etkin ve meşhur yazarlarından. Onun dünyaya gelip yetiştiği aile tarih yazıcılığı ile aşina idi. Tarih kaynaklarının çoğunda Maverâünnehir'in meşhur Seyidlerinden olan *Tarih-i Ravzatu's-Safa*'nın müellifi Mirhand Muhammed Bin Emir Havend Şah'dan, Handmir'in annesinin atası olarak bahsetmiştir.⁸⁷ Eseri incelediğimizde Mirhand'ın ölüm tarihi m.1498 olarak belirtilmiştir. Buradan eserin tamamını Mirhand'ın yazmadığı ortaya çıkmaktadır. Mirhand H.903 yılında vefat ettiği zaman, Handmir onun işini devam ettirmiştir. Böylece Tarih-i Ravzatus-Safa'nın diğer bölümleri Habib-üs Siyer'den alınarak yedinci cilde eklenmiştir. Bu kitap Tarih-i Ravzatus-Safa'nın tamamlayıcısı olarak da meşhurdur.⁸⁸ Handmir'in doğum tarihi ile ilgili elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihi kendi eserlerinden bir tanesinin giriş kısmından anlaşıldığına göre h.880-881 (m.1397-1398) yılları arasında olması gerekmektedir. Onun doğum yeri hakkında da ihtilaflar mevcuttur. Bazı tarihçilere göre annesinin atası Herat'ta yaşadığı için onun doğum yerini Herat olarak kabul etmektedir. Ama bu görüşün aksini savunan görüşler de mevcuttur. Bunlardan başlıcası onun babası, Mirza Sultan Mahmud'un saltanat döneminin çoğunda onun veziri olmuştur. Mirza Sultan Mahmud h.873 (m.1469) yılında Herat'tan sürülene kadar Semerkând'ta hüküm sürmüştür.⁸⁹ Handmir'in babası yirmi yedi yılını Semerkând da geçirdiği için Handmir'in doğum yeri de bu şehir olarak gözükmektedir. İlginç olan nokta ise Emin Amed Razi, *Yedi İklim* adlı kitabında onu Buhara'nın şairler ve âlimler zümresinden olarak bildirmiştir.⁹⁰

⁸⁷ Hamid Rızayi- Muhammed İbrahim İreçpur-Zehra Nurbahş, '*Handmir'in Bilinmeyen Eseri Name-i Nameyi Tekrar Tanıtma*', İsfahan Üniversitesi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesi İlmi Araştırmalar Dergisi İsfahan, sayı 2, 1971. s.69

⁸⁸ Hamid Rızayi- Muhammed İbrahim İreçpur-Zehra Nurbahş, '*Handmir'in Bilinmeyen Eseri Name-i Nameyi Tekrar Tanıtma*', İsfahan Üniversitesi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesi İlmi Araştırmalar Dergisi İsfahan, sayı 2, 1971. s.71

⁸⁹ Handmir, *Habibü's-Siyer*, c.3, Tahran, s.420

⁹⁰ Abbas Cedari Kerimyan, '*Handmir*', Tahran Eğitim Fakültesi Öğrencileri Dergisi, Tahran, s.76

METİN TERCÜMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜSEYİN BAYKARA'NIN GENÇLİK DÖNEMİ ve İLK SİYASİ FAALİYETLERİ

1.1 Hakan Mansur Sultan Hüseyin Mirza'nın Yüce Soyundan ve Dünyaya Gelişinden Kısaca Bahis

Yüce Allah-u Teâlâ'nın izzeti kereminden bazı büyük sultanlara bahşettiği yüce nesep sahibi olmanın gereği güzel ahlak ve hoş tabiatlı olmaktır. Bundan dolayı Araplar'ın ve Acemler'in tamamı soylarının sıhhatini muhafaza etmeye çalışıyorlar ve atalarının soy ve makamı ile övünüyorlardı. Şüphesiz Hakan Mansur da hem baba hem de anne tarafından halis Sahip Kırın Sultanları'nın sülalesinin ve Keşveristan'ın temiz hakanlarının neslindendir. Öyle ki muhterem babası Sultan Gıyaseddin Mansur Bin Emirzade Baykara bin Mirza Ömer Şeyh Bahadır bin Emir Timur Gürkan'dır. Sultan Gıyaseddin Mansur'un annesi Kutluk Sultan Begüm binti Emirzade Ali bin Mirza İskender idi ve Elçikiday kavminden olup nesli üç kuşak ile Cengizhan'a ulaşıyordu. Kutluk Sultan Begüm'ün annesi Bibi Fatıma binti Emir Keyhusrev bin Hantal bin Sudun bin Mat Kilkan bin Tumne bin Titi Han ve Titi Han'ın annesi Fatıma Kutluk Hanım'dı. Köpek Han'ın evladı olan Ak Timur'un kızı ve Kutluk Hanım'ın annesi Sekine Hanım idi. Sekine Hanım'a Titi Tocni de derlerdi.

Titi Tocni Şeyh Şemseddin Muhammed Miskin'in kızıdır. O zat Şeyh Abdul Vahid'in oğlu O'da Abdul Hadi'nin oğlu ve Hacı Abdullah Ensari'nin halifesidir. Baykara'nın annesi Firuze Begüm bin Emir zade sultan bin Emir Muhammed Bey bin Emir Musa olup Tancun kavminden idi. Emirzade Sultan Hüseyin, mehdi ülya Ağa Begüm'ün oğludur. Emir Timur'un kızı Aka Begüm'ün oğludur. Emir Timur Şah'ın kızı Kutluk Begüm'ün annesi ve Sultan'ın hanımıydı.??? Binti Suyurgatmış Han bin Danişmend Han Kaydu Han bin Oktay Ağa idi. Dünyada kendisinden başka böyle bir soya sahip olmayan Hakan Mansur h.842 senesinin Muharrem ayında (m. Temmuz 1438) başkent Herat'ın Kuzey Doğu bölgesindeki Ser-i Pol-u Tulki'de bulunan

Devlethane olarak meşhur olan sarayda dünyaya geldi. Hakan Mansur bebeklik çağını ve çocukluk dönemini kendi ailesinin terbiyesi altında geçirdi. Gün geçip büyüdükçe gelecekte çok güçlü ve kudretli bir hükümdar olacağı hal ve tavırlarından aşikâr oluyordu. Feraset gözüyle bakan akıllı kimseler onun yüzündeki güneş ışığını görüyorlardı ve çok yakında zirvelere ulaşacağını anlıyorlardı. Onun ahlakındaki ve hareketlerindeki güzelliği görenler, “En kısa zamanda büyük bir sultan olacak.” diye akıllarından geçiriyorlardı.

1.2 Hakan Mansur’un Gençlik Çağında Gerçekleşen Bazı Olaylar ve Mirza Sencer’in Maiyetine Girmesinin Bahsi

H.849 (m.1445) senesine gelindiğinde, Hakan Mansur 7 yaşına ulaşınca babası Sultan Gıyaseddin Mansur hakkın rahmetine kavuştu. 14 yaşına ulaştığında ise değerli annesiyle meşveret ederek Mirza Ebu’l Kasım’ın hizmetine girdi. Mirza Ebu'l Kasım, Hakan Mansur'a uygun bir vazife tayin ederek gün geçtikçe daha da gözünde değerini yükseltti. H.858 yılında Mirza Ebu’l Kasım Babür Semerkând bölgesinde Mirza Sultan Ebu Said ile barış antlaşması yaptı. Hakan Mansur akrabalık bağı dolayısıyla Sultan Ebu Said’in hizmetine girmeye meylederek Mirza Ebu’l Kasım’dan ayrıldı ve Semerkând'a gitti. Birkaç gün Ebu Said Hakan Mansur'a oldukça ilgi ve alaka gösterdi. Bu olayların yaşandığı esnada Sultan Üveys bin Mirza Muhammed Baykara baş kaldırarak isyan bayrağını açtı. Sultan Ebu Said de diğer şehzadelere karşı da itimadını yitirerek Hakan Mansur'u on üç yakın akrabası ile birlikte tutuklayarak Semerkând Kalesi'ne hapse attı. Velhasıl bu elem verici haber başkent Herat'ta Mehdi Ülya Firuze Begüm'e arz edilince gam yüklü bir kafil ile Semerkând'a yöneldi. Semerkând'a ulaştıktan sonra Sultan Said' den oğlunun serbest bırakılmasını rica etti ve bu ricası kabul gördü. Böylece Hakan zindandan kurtularak Horasan tarafına yöneldi. Hakan Mansur son derece süratli bir şekilde yol alarak Mirza Ebu’l Kasım'ın hizmetine girdi ve onun hayatının son günlerine kadar hizmetinde kaldı. Daha sonra ise Merv Şah Cihan'a gitti. Mirza Muizzüddin Sencer Hakan Mansur'da bulunan sultanlık ve devlet yöneticiliği ışığını fark etti. Hakan Mansur'un teşrifini ganimet sayarak son derece güzel ve lütufkâr davrandı. Begüm Sultan namındaki kendi kızını da

Hakan Mansur'un nikâhına verdi. Birkaç gün eğlence meclisleri kurularak düğün töreni yapıldı. Sofralar açılarak yemekler dağıtıldı. Bu büyük düğün töreninin yapıldığı gün Mirza Sultan Sencer kadılar, Ayan ve Noyanlara hil'at giydirdi. Bu hil'at giydirilenler arasında Hakan Mansur da vardı. Kısa bir süre sonra Hakan'ın sevgi bulutlarının damlalarından güzellikte Belkıs-ı Sani olan hanımı hamile kaldı. O cevher geceleyin yokluk âleminden varlık âlemine adım attı ve ismi de Bediüzzaman Mirza olarak nam buldu. Bir süre Muizzüddin Sencer ve Hakan Mansur baba oğul ilişkisi içerisinde birbirlerine muamele ettiler. Daha sonra taraflar arasında anlaşmazlık meydana geldi. Bu durum nasıl meydana geldi ise o şekilde kâleme alınacak.

1.3 Hakan Mansur'un Cihangirliğe Başlamasının Zikri ve Mirza Sencer ile Olan Muhalefedinin Açıklanması

Yüce Allah'ın sonsuz inayeti ve şerefının gereği kendisinin yardımından başka bir yardıma ihtiyaç duymayacak bir şekilde Hakan Mansur'u saltanat tahtına oturtup Hilafet tacını başına giydirmektir. Hakan Mansur Merv Şah Cihan'da bulunduğu vakit h.861 (m.1557) senesi Şaban ayında Mirza Sencer'e isyan edip cihangirlik tahtına oturması gibi bir olay gerçekleşti. Mahmud bin Mirza Babür, Mirza bin Alâeddin İbrahim'e karşı hezimete uğradı. Mirza Sencer, Hakan Mansur'u Merv de kendine vekil olarak tayin edip atını Meşhed tarafına koşturdu. Mirza Sencer'in yokluğunda Hakan Mansur ile Mirza Sencer'in devletinin ileri gelen adamlarından olan Hasan Arlat arasında anlaşmazlık meydana gelerek Hasan Arlat, Hakan Mansur'u hapse atmak istedi. Cesur Hakan beş yiğit süvari ile şehirden dışarı çıktı. Hakan Mansur'un peşinden takip eden Can Ali Yesavul altmış bahadır süvari ile ona katıldı. Hakan Mansur bundan dolayı fetih ve zafer için ümitlenerek atının yularını şehir tarafına çevirdi. Mücadelesiz bir şekilde kolayca şehre girdi ve Emir Hasan'ı hapse attı. Böylece cihangirlik yolunda yüksek ve kutlu bir adım atmış oldu. Ertesi gün Mirza Sencer'in maiyetinden olan Muhammed Bey Şirazi, Şeyh Zünnun İraki ve İloğlu Emirleri gibi kişiler ittifak yaptılar. Hakan Mansur'un av maksadıyla şehirden çıktığı vakit merhametsiz kılıçlarını intikam kınından çıkararak Nureddin Şeyh Bahadır, Şir Ali ve Hakan Mansur'un ileri gelen adamlarından bazılarını divanın başında öldürdüler. İsyan bayrağını açarak

Mirza Sencer'in taraftarlığı ile kale kapılarını sağlamlaştırdılar. Burç ve hisarlara yığınak yaparak isyan narasını gökyüzüne ulaştırdılar. Ama Can Ali'nin kardeşi yaptığı bir hile sonucu şehirden kaçarak Hakan Mansur'un yanına ulaşp orada ne görüp duyduysa arz etti. Hemen o an Cihangir Hakan düşmanı def etmek için burçların üzerine tırmanarak düşmanla mücadele edilmesini istedi. Daha sonra altmış yiğit süvarisi ile Kaçkan tarafında yer alan burca çıkarak o tarafta bulunan isyancı halkı oklarla yaraladılar. Şehirde fitne ve kargaşa dumanı yükseldiği için sıradan ve ileri gelen halk Hakan Mansur'a karşı isyanda bulundular. O burcun altında bekleyen ve Hakan Mansur'un maiyetinden olan kişiler halkın kendilerine saldıracağını anladıkları için vefasızlıkta bulunarak firar ettiler. Öğle yarısında ise Hakan Mansur diğer burçları da ele geçiremeyeceğini anlayınca adamları ile birlikte burçtan aşağı inerek Bend-i Sultan tarafına yöneldi. O menzile ulaştıktan sonra Hasan Çerkez ve İranlı Halkı Hakan Mansur'un maiyetine katıldı ve yaklaşık iki yüz kişi zafer sancağı altında toplandılar. Bu olayların yaşandığı esnada Mirza Sencer öfkelenip kendisinden geçerek askerlerinden ve emirlerinden büyük bir bölümünü Hakan Mansur'un arkasından gönderdi. Belhliler ve Mervliler arasında katliam ateşi alevlendi. İlk önce Hakan Mansur Mervlilere karşı kılıç ve mızrak darbesiyle galip geldi. Ama işin sonunda düşmanlar ordunun merkezine hücum ederek Can Ali Yesavul'u şehadet mertebesine ulaştırdılar. Hakan Mansur'un diğer askerleri ise umutsuzluğa kapılarak savaş meydanını düşmanlara bıraktılar. Öyle ki Hakan Mansur'un yanında yirmi beş adamdan başka kimse kalmamıştı. O cesur orman aslanın çok büyük cesaret ve yiğitlik gösterip kan emici kılıcını intikam kınından çıkartıp her an düşman saflarına saldırmasına rağmen Sultan Sencer'in ordusu çok kalabalık olduğu için Muhammed Cihan ve Kul Ahmed, Hakan Mansur'a bir zarar geleceğinden endişelendikleri için onun atının yularını tutarak savaş meydanından dışarı götürdüler. Düşmanlar bir kaç fersah onları takip etti iseler de umutsuz bir şekilde geri döndüler. Hakan Mervçak tarafına giderek on beş gün boyunca Pençdih bölgesi arasında kaldı. Daha sonra o menzilden göç ederek Ahte Ahur mevziine yerleşti. Ahte Ahur'da Emir Sultan Barlas bir grup adamıyla Hakan Mansur'un maiyetinden kaçarak Belh'de bulunan Mirza Ebu Said'in yanına gittiler. Bu yüzden beklemeyi uygun görmeyerek mübarek ayağını atının üzerine atıp Baba Kamber menzili tarafına süratle gitti. Oradan da Mahan tarafına yöneldi. Birkaç ay çöllerde dolanıp bu zorlu günlerin sıkıntısına dayanarak Yüce Allah'ın yardımı ümidi ile hiçbir zaman endişeye kapılmadı. Bu olayların yaşandığı sırada Mirza Sencer

Hakan Mansur'un üzerine birkaç kez ordu göndermiş ama bir sonuç elde edememişti. Hakan kış mevsiminde Hoyuk ve Merv arasında bulunan çölde vakit geçirdiği esnada yaşadığı zorlu günlerden dolayı ilahi yardımın beklentisi içerisindeydi.

1.4 Hakan Mansur'un Tijen Tarafına Yönelmesi ve Düşmanlarına Karşı Zafer Kazanmasının Beyanı

Kışın bitip baharın gelmesiyle birlikte Hakan Mansur çoğunluğu piyade olan 22 adamı ile beraber Kışlak yurdundan Merv'in Gök Kümbet tarafına harekete geçti. Oradan Hacı Berdi Yesavul'u dört kişi ile birlikte at getirmesi için aşağıya gönderdi. O sınırdan yirmi tane atı Hakan'ın huzuruna getirdiler. Hakan Mansur onları adamlarına paylaştırarak Tijen tarafına yola koyuldu. O menzile ulaştıktan sonra bir bölük asker ile Sultan Sencer'in Ordusu'ndan kaçan Areş Hacı Menş Hakan Mansur'un maiyetine katıldı. Hakan Mansur bu gruba iltifatlarda bulunarak Nesa tarafına harekete geçti. Yol esnasında Mirza Alaüddevle'nin adamlarından olan Musra ve Mirşah Türkmen, Hakan Mansur'un hizmetine girerek ihsana kavuştular. Kikuli menziline ordugâh kurulduğunda Emir Baba Hasan'ın, Mirza Alaüddevle'nin adamlarından olan Mirza Cihan Şah Türkmen'in ordusuyla saldırmasından dolayı Cürcan'dan kaçarak Abyurd tarafından Hakan Mansur'un arkasından geldiği haberi ulaştı. Hakan Mansur bu haberi duyduktan sonra sancağının gölgesi altında toplanan üç yüz yiğit adamı ile birlikte atının yönünü Cürcan tarafına çevirdi. Sabah vaktinde Abyurd menziline Emir Baba Hasan'a ulaştı. O düşman kıran pehlivan, pazusunun kuvvetiyle kibre kapılıp bedbaht eşeğini sapkınlık meydanına sürerek savaşa tutuştu. Hakan Mansur cesur askerlerini padişahane sözler ile güçlendirdi ve kılıcını cesaret kınından çıkararak düşmanların üzerine atıldı. Emir Baba Hasan'ın askerlerinin bir bölümü kılıç ve mızrak darbeleriyle yaralanıp öldürülerek toprağa düştüler. Bahadırların hamlesinin rüzgârıyla savaş ateşi daha da alevlendi. Saldırıların şiddetine dayanamayan Cürcan ordusu firar etti. Hakan Mansur'un adamları Baba Hasan'ı öldürdüler. Onun yanında bulunan adamlar ise Hakan Mansur'un dergâhına sığınarak padişahane lütuflar ile yaralarını sardılar ve ihsanlara kavuşarak hizmete girdiler. Hakan Mansur'un fütuhatının başlangıcı olan bu fethi h.862

(m.1458) senesinin Recep ayında vuku buldu. Hakan Abyurd'tan Nesa'ya giderek Mâl-ı Parsi vilayetini alarak emir ve askerlerine paylaştırdı.

1.5 Hakan Mansur'un Astarabad Tarafına Yönelmesi ve O Memleketin Yüce Yaradan'ın İnayetiyle Feth Olunmasının Zikri

Hakan Mansur'un Nesa ve Abyurd'ta ordugâh kurduğu günlerde Şah Garip, Abdullah Kemareddin ve Abdurrahman Erğün Sultan Sencer'e yüz çevirerek Hakan Mansur'un maiyetine katıldılar. Hakan Mansur onlara baba oğul ilişkisi ile muamele etti ve Elçi Ferak olarak meşhur olan Mahmud Türkistani'yi birlik ve beraberliği pekiştirmek için Merv'e gönderdi. Mirza Sencer düşüncesizlik ederek Mahmud'u hapsedti ve Hasan Şeyh Zünnun'u ordusuyla birlikte Nesa ve Abyurd tarafına gönderdi. Hakan Mansur bu haberi duyunca gazap ateşi alevlenerek o bozguncu topluluğu perişan etmek için saldırıya geçmek istedi. Ama o sırada Celayir kavminden ve Cürcan sınırı askerlerinden yaklaşık bin süvari Hakan'ın dergâhına gelerek onu Astarabad'ın fethi için teşvik ettiler. Devlet bağıslısı ve samimi bir dille “Türkmen emirlerinin ileri gelenleri üzerinde üstünlük kuran Hüseyin Saidlu, hala Cürcan bölgesinde saltanat sancağını dalgalandırarak başka kimseye itibar ve ilgi göstermiyor. Eğer siz bunlara karşı galip gelerseniz, diğer Terekemeler de Horasan'da kalma gücü bulamaz. Miras olan memleketler düşmanın isyan dikeninden temizlenir. Çağatay emirlerinden her kim her nerede olursa sizin yüce dergâhınıza sığınır.” dediler. Bu sözler Cihangir Hakan'ın içine sinip aklına yatarak Nesa tarafından Astarabad yönüne harekete geçti. Firuz'da toplanma yerine yaklaşıldığı vakit daha önceden Mirza Babür'ün emirlerinden olan Muhammed Hüdada büyük bir grup ile Hakan Mansur'a katılarak ihsan ve nimetlerle şereflendi. Gün be gün Hakan Mansur'un dergâhına Toktamış halkından, siyah giyen sipahlardan ve başka topluluklardan askerler katılarak biat edip bağlılıklarını sunuyorlardı. Diğer taraftan Hüseyin Saidlu Hakan Mansur'un hareket ettiğinden haberdar olunca Astarabad'dan dışarı çıkarak Sultan Meydanı'na ordugâh kurdu. H.862 (664)?senesinin Zilhicce ayının onu Pazartesi sabahı (19 Ekim 1458) Hakan Mansur gökyüzündeki yıldızların sultanı gibi Sultan Meydan'ı bölgesinde iktidar sancağını dalgalandırdı. Daha sonra taraflar ordularını düzenlemeye,

miğfer ve zırhlarını giymeye koyulup savaş girişiminde bulunarak katliam kapılarını bahadırların üzerine açtılar. İlk önce Hüseyin Saidlu'nun askerinden bir grup savaş tozlarını yerinden kaldırdı. Saldırıda bulunan askerler sağ taraftan geçtiler ve Hakan Mansur'un ordusunun merkezine ulaşarak savaşımaya başladılar. Hakan Mansur kendisi de atını sürerek düşman askerlerinden birisine helak şerbetini tattırdı. Diğeri de kendisini öne atınca o da hemen o acı kadehin yudumundan tattı. Daha sonra iki tarafın da yiğitleri cesurca savaşarak yiğitliklerini sergilediler. Öldürülenlerin kanlarından yeryüzü adeta kıızıla boyanmıştı. Hüseyin Saidlu ve Türkmen askerlerinden bir grup Hakan Mansur'un askerlerinin galip geldiğini görünce savaş meydanının arkasından firar ettiler. Hakan'ın askerleri onları takip ederek Terekemelerin çoğunu kılıçtan geçirdi. Hüseyin Saidlu ve serdarlardan büyük bir kısmı esir alınarak verilen hükme göre katledildiler. Hakan Mansur bu şanlı fethi kolaylaştıran Allah-u Azimuşşan'a sultanlığına yaraşır şekilde şükürlerde bulundu. O savaş meydanında cesaret ve yiğitlikde adeta yarışan askerlerine de iltifat ederek lütuflarda bulundu. Terekemelerin örtülü avratlarını askerlerinin hışmından koruyarak güven içerisinde ana vatanlarına dönmeleri için izin verdi.

1.6 Hakan Mansur'un Cürcan Tahtına Oturmasının Beyanı ve Ortaya Çıkan Bazı Olayların Zikri

İlahi inayetin güneşi o padişahlık tahtını süsleyenin arzusuna göre doğduğu zaman, Sultan Meydanı Menzili'nde Hakan'ın adalet ve ihsan sancağı gökyüzünde dalgalandı. Cürcan memleketinin gül bahçesi Türkmen askerlerinin zulüm ve isyanının dikenlerinden temizlendi. Hakan Mansur, gülsaçan Astarabad'ı attığı mübarek adım ile hayranlık uyandıran İrem bahçesine çevirip saltanat ve cihangirlik yolunda adam attı. Seyidleri, kadıları, eşrafı, âyanı ihsan ve keremiyle ödüllendirdi. Türkmenler'in zulmünün ateşiyle yanıp kavrulan halkı adalet ve lütfunun gölgesi altında toplayarak rahmet kapılarını onların üzerine açtı. Bu cülus töreni mübarek bayrama çok yakın bir zaman olan Zilhicce ayının başlarında gerçekleşti. Muhammed Hüdada ve bazı ileri gelen emirler "Bayram hutbesini Sultan Said'in adına okuyalım ki taraflar arasında birlik ve beraberlik meydana gelsin" diye arzda bulundular. Hakan Mansur bu isteği kabul

etmeyerek hutbenin kendi adını okunmasını altın ve sikkelerin üzerinin ise kendi lakabıyla süslenmesini istedi. Bu olayların yaşandığı esnada Kutluk Derviş İlahi, Sultan Said'in yanından Hakan'ın dergâhına ulaşarak muhabbet sevgi ve dostluk bağlarını kuvvetlendirecek bir mektup arz etti. Tekrar Sultan Said şöyle buyurdu diye arz etti: “Türkmen ordusunun kudret sancağının düşürülmesi ve sülalemizin düşmanlarının defî için gayret göstermelisin. Ben kendim de bu işten geri durmayarak aynı şekilde düşmanları ortadan kaldırmak için gayret ve çaba göstereceğim. Düşmanın istilasından kurtardığın her vilayet senin idaren altında olacak ve hiç kimse de ona karşı bir saldırıda bulunmayacak.” Sultan Said'in bu mektubunu dinleyen Hakan Mansur Kutluk Derviş'i bahşişlerle sevindirip dönüş izni verdi ve Sultan Said için de değerli hediyeler gönderdi. Sultan Said Horasan Memleketi'nde bağımsızlık sancağını dalgalandırıp Mirza Cihan Şah Türkmen ve diğer düşmanlarından kurtulunca Muhammed Misak'ı Hakan Mansur'un bağlılarından olan Muhammed Koçin'in tasarrufu altında bulunan Beyarcümend tarafına gönderdi. Muhammed Koçin Muhammed Misak'a karşı galip gelerek onu tutsak ve esir alarak Hakan Mansur'un yanına gönderdi. O zat da temiz ahlakı gereği anlaşma sözüne bağlı kalarak Muhammed Misak'ı Emir Seyid'in yoldaşlığıyla Sultan Said'in yanına gönderdi ve Sultan Said'e “Biz Muhammed Misak'a lütuf ve ihsanlarda bulunarak huzuruna gönderdik. Verdiğimiz birlik ve beraberlik sözüne de bağlı kaldık.” diye mesaj gönderdi. Emir Seyid Herat'a ulaşınca Sultan Said hiçbir şekilde Hakan Mansur gibi sözüne riayet etmeyerek Emir Seyid'i tutuklayıp hapise attı. O zamandan itibaren Hakan Mansur ve Sultan Said arasında düşmanlık filizi yeşermeye başladı ve gün be gün daha da büyüyüp olgunlaştı.

1.7 Sultan Said'in Devlet Güneşinin Astarabad Ufuklarından Doğmasının ve O Memleketin Ahalisinin Hakan Mansur'un Merhamet Gölgesinden Mahrum Kalmasının Zikri

H.864 (m.1459) senesinin başlarında Hakan Mansur'a Beyarcümend sınırında ikâmet eden bazı Arap boylarının sürekli o vilayete saldırarak gelen ve gidenlere karşı eşkiyalık yaptığı haberi ulaştı. Bu yüzden Abdurrahman Tarhan'ı maiyetinden bir bölük asker ile o topluluğa tembihte

bulunması için memur tayin etti. Abdul Ali Araplar'ın işini hallettikten sonra Nişabur ve Sebzvar beldesine kadar hücum edip iktidar bayrağını dalgalandırdı. Bu haber Sultan Said'e arz olununca Abdül Ali Farsi Barlas, Hüseyin Şeyh Timur, Emir Nur Said ve Emir Seyid Mezid'i o tarafa gönderdi. Emir Ali Tarhan Horasan Emirleri'nin harekete geçtiği haberini alınca Astarabad'a geri döndü. Çünkü verilen emrin aksine Sultan Said'in memleketlerine saldırmıştı. Hakan Mansur da bu olaydan dolayı ona karşı çok sinirlendi. Sultan Ebu Said'in Emirleri Elnek Radgan'a ulaştıkları zaman Emir Ali Tarhan'ın Astarabad'a kaçışı hakkında Herat'a bir mektup gönderdiler. Sultan Said bu mektubun içeriğinden haberdar olduktan sonra Cürcan'a saldırmayı kafasına koyarak Horasan'ın bütün askerleri ile o tarafa yola koyuldu. Hakan Mansur Sultan Said'in Emirlerinin Elnek Radgan'a ulaştıkları haberini duyduğu için bir grup kılıç ehli ile onların üzerine saldırıya geçti. Düşmanlara yaklaştıktan sonra Sultan Said'in çok kalabalık bir ordu ile arkasından geldiği haberini duydu. Bu yüzden saldırıdan vazgeçti. Savaş hazırlıkları yaparak kale kapılarını sağlamlaştırıp kale içinde konuşlanma ve düşmanlara karşı koyma düşüncesiyle Astarabad'a geri döndü. Yol esnasında Ahmed ve Baba Yakut, Celayir kavmi ile birlikte devlete sırtını dönerek Hakan Mansur'un maiyetinden yüz çevirdiler. Bu yüzden Hakan'ın askerlerinin tamamında ümitsizlik ve isteksizlik meydana geldi. Çaresiz Hakan Mansur savaşmayı ve mücadele etmeyi uygun görmeyip Astarabad'ı da bırakarak Avak tarafına yöneldi. Hakan Mansur'un iyilik ve adaletinin gölgesinden mahrum kalan Cürcan halkı adeta sel gibi gözlerinden yaşlar akıttılar. Şehirde kalanlar son derece üzgün ve kederli idiler. Üç gün üç gece durum bu şekilde devam etti. O günlerde Cihan Güneşi asla yüzünü göstermedi. Bu yüzden Sultan Said'in adamları Hakan Mansur'u takip etmeye muvaffak olamadılar. Hakan Mansur yedi gün yol aldıktan sonra beş yüz kişi ile Ab-ı Amuye tarafına ulaşarak gemi ile karşıya geçti. Sultan Said Hakanın gittiği haberini alınca adamları ile birlikte Astarabad'a giderek o memleketin valiliğini Sultan Mahmud Mirza'ya teslim edip Horasan tarafına geri döndü.

1.8 Hakan Mansur'un Pir Budak Sultan ve Mustafa Han ile Görüş Birliği ve Fikir Ayrılıklarından Kısa Bir Bahis ve Cürcan Tarafına İkinci Kez Hareketinin Zikri

Hakan Mansur Ab-ı Amuye'de ordugâh kurarak orayı irem bahçesine çevirdiği zaman o bölgede ikâmet eden Mirşah ve Sultan Ali halkı Hakan'ın gelişinden dolayı son derece mutlu olarak onun eteğini öpmekle şereflendiler. O menzilde Hakan'ın aklına Abdurrahman Cadu'yu Vezir şehrine Mustafa Han'ın yanına gönderip birlik ve beraberlik teklifinde bulunarak yardım isteme düşüncesi geldi. Mustafa Han o zamanlarda Hârizm Beldeleri'nin bazılarında valilik yapıyordu. Velhasıl Abdurrahman Cadu Mustafa Han'ın yanına gitmeden önce aniden Hakan'ın gözcü birlikleri etrafta yabancı askerlerin olduğu haberini ulaştılar ve o gruptan birisini (hs 123.9kisi) tutarak Hakan'ın huzuruna getirdiler. Araştırma yapıldıktan sonra Mustafa Han'ın kardeşi Pir Budak'ın o bölgede konakladığı ortaya çıktı. Hakan Mansur Pir Budak'a muhabbetli sözler içeren mesaj göndererek birlik ve beraberlik isteğinde bulundu. Bu olayların yaşandığı sırada Pir Budak aradaki yakınlığın oluşması için Hakan Mansur'dan kız kardeşini nikâhı altına almak için izin istedi. Mustafa Han da bundan önce aynı şekilde Astarabad'a bir elçi göndererek Hakan Mansur'dan kız kardeşini kendisi için istemişti. Hakan Mansur, Pir Budak'ın isteğine “Eğer Allah-u Teâlâ nasip edip yazdıysa inşallah olacaktır.” diye cevap verdi. İlk önce Pir Budak'ın teklifini kabul etmedi. Ama ümeranın ısrarından sonra kabul buyurmasıyla bu izdivaç gerçekleşti. Pir Budak'ın yanında bulunan Mustafa Han'ın emirleri durumu bu şekilde gördükten sonra ondan ayrıldılar ve Mustafa Han'ın hizmetine giderek durumu arz ettiler. Bu olay kardeşler arasında kavganın ortaya çıkmasına sebep oldu. Hakan Mansur ise Pir Budak'ın yanında yer aldı. Böylece taraflar arasında savaş hazırlıkları başladı. Olayların sonunda Mustafa Han kendisinin tasarrufu altında bulunan Vezir Şehri'ne sığındı. Hakan Mansur Pir Budak'la ittifak yaparak o şehri kuşattı. Kuşatma kırk bir gün sürdü. Bu kuşatma esnasında yirmi beş kez çarpışma meydana gelerek her iki tarafın cengâverleri de yiğitliklerini gösterdiler. Mustafa Han barış isteğinde bulununca taraflar arasında birlik ve beraberlik anlaşması yapıldı. Hakan Mansur Vezir Şehri'nin kuşatmasını tamamladıktan sonra Ak Sofi'nin önerisiyle Avak tarafına gitti. Birkaç gün orada kaldıktan sonra, h.865 (m.1461) senesinde Sultan Said'in Herat'tan Mirza Muhammed Cuki'nin isyanına karşı ordusuyla harekete geçtiği haberi duyuldu. Hakan âli mekân bu fırsatı ganimet

sayarak mübarek ayağını atının üzerine atıp az bir ordu çok fazla ümit ile Astarabad tarafına hücumla geçti. Mirza Sultan Mahmud çok kalabalık bir ordu ile Hakan Mansur'u karşılamak için çıktı. Son derece çetin bir savaş meydana geldi. Zafer ve fetih güneşi Hakan Mansur'un üzerine doğdu. Sultan Mahmud'un emirlerinden Emir Şeyh Hace, Emir Allahberdi ve bazı serdarlar öldürüldü. Sultan Mahmud ise firar etti. Hakan Mansur adı geçen yılın Şaban ayında Astarabad'a girerek tekrar saltanat tahtına adım attı. Cürcan sınırları o güneş gibi parlak padişahın nuruyla karanlıktan aydınlığa kavuştu. Bir kez daha hutbe o muzaffer sultanın isim ve lakabı ile süslendi. O yüce padişah Astarabad vilayetinde geniş eğlence sofraları sererek birkaç gün son derece mutlu ve neşeli günler geçirdi. Daha sonra o memleketin yönetim işini Abdurrahman Ergun'a bırakarak yönünü başkent Herat'a çevirdi.

1.9 Herat Muhasarası ve O Zamanda Gerçekleşen Bazı Olayların Zikri

Hakan Mansur Cürcan sınırlarını zaptettikten sonra Horasan tarafına hücum ederek o vilayeti ele geçirmek istedi. Bu haber Horasan'da bulunan Sultan Said'in emirlerinin kulağına ulaştı. Nişabur hudutlarında bulunan Emir Seyid Asil Ergun ve Emir Seyid Murad dolu dizgin Herat'a ulaştılar. H.865 senesi Şevval ayında (m. Ağustos 1461) bölge halkını şehre toplayarak kaleye yığınak yapıp kaleyi savunmaya başladılar. O beldenin valisi olan Emir Binezir, Melik Kapısı'nı tuttu. Emir Nasir ise Irak Kapısı'na yerleşti. Firuzabad ve Kıpçak Kapısı'nı korudu. Hoş kapısını da Emir Sultan Hüseyin'in savunması kararlaştırıldı. Seyid Asil Ergun ve Emir Seyid Murat yardımcı kuvvet olarak tayin edildiği için şehrin etraf ve civarında istekleri karşılayarak bütün güçleriyle burç ve kapılara ihtiyaç anında yardım ediyorlardı. Hakan Mansur ilk önce Serhis tarafına giderek o bölgeyi ele geçirip valiliğini güvendiği adamlarından birisine bıraktıktan sonra Herat tarafına yöneldi. Zilkade ayının 24'ü cumartesi gününde (31 Ağustos) Muhtar Dağı yolundan Kuçe-i Hiyaban'a girerek Bağ-ı Zağan'da ordugâh kurdu. Herat halkının karşı koymadan şehri teslim edeceği düşüncesiyle bir kaç gün savaşı erteledi. Ama bunun aksine Heratlılar Sultan Said'e olan bağlılıkları nedeniyle bu düşünceden oldukça uzaktılar. Gün be gün burç ve kapıları sağlamlaştırıyor kale savunması hazırlıklarını kuvvetlendiriyorlardı. O olayların yaşandığı sırada bir gün Hakan Mansur, bir grup özel adamı ile atına binerek Bağ-ı Zağan'dan dışarı çıktı. Orada gizlenmiş olan bir casus yıldırım hızıyla şehre koşarak bu haberi emirlere

ulaştırdı. Onlar bunu büyük bir zafer olarak düşündüler ve bütün güçleriyle Hakan Mansur'u pusuya düşürmek istediler. Bu niyetle büyük bir topluluk zırhlarını giymiş bir vaziyette kılıç, mızrak ve okları ile birlikte şehirden dışarı hücum ettiler. Hakan Mansur Heratlılar'ın hücumundan haberdar olunca Allah'a tevekkül etti. Denizleri coşturan bir dalga, avlarını perişan eden cesur bir aslan gibi onların üzerine saldırıya geçti. Vampir gibi kan emen kılıcını intikam kınından çıkartıp o topluluğun üzerine atıldı. İlk saldırıda onların büyük bir kısmını ayak altında ezerek toprağa serdi. Kılıçtan kurtulup hayatta kalanlar ise hezimete uğrayarak şehre yöneldiler. Bin türlü hile ile burç ve kaleye kendilerini ulaştırıp yaylarındaki okları atmaya başladılar. 11 gün bu şekilde geçmesine rağmen Herat halkı teslim olup itaat etmeyi düşünmedi. Hakan Mansur Bağ-ı Zağan'dan göç ederek Elnek Kuhdistan'da ordugâh kurdu. İki üç kez adamları ile birlikte Hoş Kapısı'na giderek cenk ettiyse de şehrin sağlamlığı ve düşmanların kuvveti yüzünden fetih gerçekleşmedi. Hakan Kuhdistan'dan hareket ederek Hancebad'da ordugâh kurdu. Daha sonra adamlarıyla birlikte çok yüksek olan Firuzabad Kapısı'na giderek savaş ve mücadeleye tutuştu. Acısıyla gönülleri dağlayan oklarla Heratlıları yaralayarak yiğitliklerini sergilediler. Herat Halkı da o günlerin çoğunda kale kapılarını açarak savaşa tutuşuyorlardı. Emir Hasan Şeyh Timur ve Emir Seyid Murat cesur bir aslan ve yırtıcı kaplan gibi meydana atılarak yiğitliklerini son derece gösteriyorlardı. Hakan Mansur'un adamlarından her kim Heratlılar'ın eline düşerse kulak ve burunlarını keserek şehirden dışarı gönderiyorlardı. Şehir halkından da kim sultanın askerlerinin eline esir düşerse onlar da şehir halkına aynı karşılığı veriyorlardı. Bu sırada Hakan Mansur'a Sultan Said'in Mirza Cuki ile sulh ederek Ab-ı Amuye'den geçtiği haberi arz olundu. Bu yüzden Hakan Mansur Sultan Said ile savaşmak için Zilhicce ayının 27'sinde (m. 3 Ekim) Hancebad'tan Ab-ı Morđab tarafına hareket etti ve Bağdis vilayetinin Tuden menzilinde ordugâh kurdu. Herat muhasarası günlerinde verilen emir gereği haberlerin araştırılması için Ab-ı Morđab tarafına giden Emir Muzaffer Barlas'ın yanından bir elçi gelerek Hakanın huzuruna çıktı. Maveräünnehir'in yiğit aslanlarından oluşan bir grup asker ile Emir Seyid Mezid ve Halil Hindu'nun savaş maksadıyla Mudi menzilinde ordugâh kurdukları ve Mirza Ebu Said'in de onların arkasından geldiği haberini arz etti. Hakan Mansur bu haberi duyduktan sonra ileri gelen emir ve komutanlarıyla meşveret etti. Yapılan meşverette herkes düşmanla savaşıp karşı konulması yönünde fikir beyan etti ve bu şekilde karar alındı. Alınan kararı uygulamak amacıyla

Tuden'den göç edildi. Tertap menzilinde Emir Muzaffer Barlas Hakan'ın maiyetine katıldı. Hakan Mansur Tertap menzilinde geceledi. O gece Ali Timur hayırsız bir evlat gibi Hakan'ın hizmetinden kaçarak Morğab'a gidip Sultan Said'in eteğine yapıştı. Hakan Mansur Sebzegi menzilinde ordugâh kurduğu vakit devlet erkânı ve emirler arasında öyle büyük bir anlaşmazlık çıktı ki savaş yapacak durumları kalmadı. Çaresiz Hakan, h.866 (m. 1462) senesinde Serhis'e harekete geçti. Oraya ulaştıktan sonra o kaleyi Emir Seyid Ağa'ya teslim ederek Abyurd yolundan Asrabad'a yöneldi. Tek yürek olmuş maiyetindeki yoldaşlar ile birlikte yollar aşıp beldeler geçtikten sonra sonra sağlık ve sıhhat içerisinde Cürcan'a ulaştı. Hakan Mansur'un adına o memlekette yöneticilik yapan Abdurrahman Erğun, saygı ve hürmetini gösterdikten sonra Padişahane toy ve eğlence düzenledi. Hakan Mansur bir grup özel adamı ile eğlence meclisine oturarak sevinç ve kapılarını açtı. Gül renkli badeler, güzel yüzlü neşeli sakilerin elinde dönmeye başlayarak saz ve ud nağmeleri çalgıcıların hoş sesi ile birlikte göğe yükseldi. Bu olayların yaşandığı esnada Sultan Said'in Hakan Mansur'un Cürcan tarafına yöneldiğini haber alınca ilk önce Serhis Kalesi'ne giderek Emir Seyid Ağa'yı şehit edip sonra ise atının yönünü bu tarafa çevirdiği haberi ulaştı. Bu olay üzerine Hakan Mansur devlet erkânı ve emirleri ile meşveret etti. Emirlerin tamamı söz birliği içerisinde düşman askerlerinin sayısının çok fazla olduğu kendi askerlerinin de oldukça az olduğu için Astrabad tarafına geri dönüp bekleyerek bir süreliğine savaşı erteleme için uygun olduğunu arz ettiler. Bütün devlet ileri gelenleri Avak yönüne gitmek için görüş beyan etti. Hakan Mansur'un yola çıktığı gece o kadar karanlıktı ki adeta göz gözü görmüyordu. Bu karanlıkta yanlış yola girilerek bataklık ve çamurun içerisine düşüldü. Sabah olması beklendikten sonra sabahın ilk ışıklarıyla birlikte sudan geçildi. Birkaç saat orada beklendikten sonra Sultan Said'in adamları ile birlikte peşlerinden takip ettiği için tekrar harekete geçilerek üç dört günlük yol alınıp sağlık ve sıhhat içerisinde Avak'a ulaşıldı ve burada ordugâh kuruldu. İhsan gölgesi o bölgenin sakinlerinin üzerine açılarak çok fazla bahşış ve hediyelerle sevindirildiler.

1.10 Vezir Şehri'nin Fethi ve Gerçekleşen Bazı Olayların Zikri

Hakan Mansur Avak'a geldikten sonra o diyarın etrafının ahalisini kudretli sancağının gölgesi altında toplayarak ihsan ve güzelliklerle donattı. İleri gelen adamlarından olan Hacı Özbek'i hediyelerle birlikte Mustafa Han'a " aramızda olan dostluk ve akrabalık bağından dolayı o tarafa gelerek birkaç günlük sohbet ve kaynaşmadan sonra fetih meseleleri hakkında birlikte görüşlerde bulunmayı gönlümüzden geçirmekteyiz." mesajıyla gönderdi. Hacı Özbek Vezir şehrin'e ulaştığında Mustafa Han ziyafet düzenleyerek mesaja cevabında; "duyduğumuza göre Şehzade Hazretleri bu yolculuk esnasında büyük mertebelere ulaşarak Horasan'ın ulaştığı her vilayetinde hutbeyi kendi isim ve lakabıyla süslemiş bundan dolayı ise bizim saltanatımızda bozukluk ve gevşeme meydana gelmiştir. Şehzade hazretleri bu tarafa geldiğinde ona gerekli ağırlamayı ve hürmeti göstermeyeceğimiz için bunun bir kusur ve ayıp olarak anlaşılmamasından korkmaktayız." diye sözlerini dile getirdi. Muhammed Sofi'nin oğlu Osman Konkurat ve Yakup Oğlan'ı Hakan Mansur'u karşılamak için görevlendirdi. Gerekli hizmetin yerine getirilmesini tembih etti ve Hacı Özbek'e de dönüş izni verdi. Kendisi de Kışlak (mongıtlak) tarafına gitti. Hacı Özbek Hakan'ın huzuruna varınca orada ne görüp duyduysa arz etti. Hakan Mansur Avak'tan hareket ederek Ab-ı Ceyhun tarafında ordugâh kurdu. O menzilde Osman Konkurat'ın Mustafa Han'ın buyruğunun aksine Hakan Mansur'u karşılayıp hizmet etme niyetinde olmadığı hatta bunun tam aksine isyan ederek saldırma niyetinde olduğu ortaya çıktı. Bu yüzden Hakan Mansur Ceyhun'dan geçerek Asaf Okzi Suyu kenarında ordugâh kurdu. Hakan Mansur'un gelişinin haberini alan Vezir Şehri halkı yiğitlerden büyük bir grup ile o beldeden dışarı çıkarak şehrin binaları arasında gizlediler. O gece bir çatışma meydana gelmedi. Ertesi gün sabah Osman Konkurat'ın biraderi Mirza Ayak olarak bilinen Muhammed Ali duvarla çevrili alandan sahraya giderek savaş saflarını düzenledi. Hakan Mansur onları def etmek için harekete geçti. Taraflar savaş borusu sesi ile ayağa kalkarak kin fırtınasıyla yiğit savaşçılar muharebe ateşini alevlendirdiler. Dilaverlerin katliam ateşinden cesur askerlerin hayat harmanları saf saf yanarak kavruldu. O sırada Muhammed Ali, Hacı Özbek'in komuta ettiği sol kanadın arkasından giderek onu esir alıp kaleye çıkarttı. Ama diğer düşmanlar kendilerinde Hakan Mansur'un cesur askerlerine karşı koyma gücü bulamayarak kaleye kaçtılar. Kale kapılarını sağlamlaştırarak burç

ve kulelerin altına girip ok ve taş atmaya başladılar. Hakan Mansur'un adamları ağırları ve kalkanları başına çekerek hendekten geçip cesurca savaştılar. Osman Kontrat Hakan Mansur'a karşı koyamayacağı anlayınca Mustafa Han bütün bağluları ve askerleri ile birlikte Vezir şehrini bırakarak firar etti. Hakan'ın adamları bu olaydan sonra şehre girerek hâkimiyet sancağını dalgalandırıp reaya ve çiftçilere ihsan ve adalet sancağının gölgesinde yer verdiler. Zulüm ve zâlimlik geleneğine son verildi. Yine o günlerde Osman Konkurat'ta Hakan Mansur'un şefkat ve merhametine sığınarak bağışlandıktan sonra Hakan'ın hizmetine girdi. Bu olayların yaşandığı esnada Vezir şehri halkı Hakan'ın huzuruna gelerek; “Bizim anavatanımız Harezmi sınırlarıdır, Mustafa Han zulüm ve eziyeti uygun görerek bizi bu diyara getirmişti. Yüce Hakanımızdan bizler bir çare ve mazlumlar olarak ana vatanımıza dönmek için izin istemekteyiz.” diye arz ettiler. Bu isteklerini kabul eden Hakan Harezmi tarafına yola koyuldu. Kısa bir süre içerisinde Hakan'ın adaletiyle Cürcan mamur ve müreffeh oldu. Bir süre geçtikten sonra o vilayetin valiliği Seyid Zeynel Abidin Hoyuki'ye bırakılarak Horasan'a saldırma düşüncesiyle tekrar Avak tarafına harekete geçildi. Bu olayların yaşandığı esnada Hoyuk halkı Sultan Said'e bağlı olarak oranın valiliğini yapan Kutluk Derviş ilahiye karşı isyan ederek Hakan Mansur'un taraftarlığını yapıp onun oğlunu öldürdüler. Bu olayın içeriğini de Hakan Mansur'a arz ederek onun gelmesini beklediler. Hakan Mansur hemen o tarafa giderek adalet nurunun ışığını o vilayetin ahalisinin üzerine yansıttı. Birkaç gün geçtikten sonra tekrar Harezmi sınırları Sultan'ın sancağının hilalinin parıltısı ile aydınlandı. Hakan Mansur yükünü oraya bırakarak tekrar Horasan tarafına harekete geçti. Merv sınırına ulaştığı vakit Seyid Asil Erğün, Hasan Şeyh Timur ve Seyid Murad'ın Sultan Said'in çok kalabalık bir ordu ile o vilayeti zapt ettiği haberi ortaya çıktı. Bunun üzerine Hakan Mansur Harezmi tarafına geri döndü.

1.11 Hakan Mansur'un Savaş için Harekete Geçmesi ve Turşiz Vilayetinde Sultan Ebu Said'in Emirleriyle Muharebenin Vuku Bulmasının Zikri

Sultan Ebu Said'in Türkistan ve Maveraünnehir beldelerinden çok kalabalık bir ordu ile dönüşü geçerek Badgis Yaylağı'nda ordugâh kurduğu h.868 (m.1464) senesinde, Hakan Mansur Hârizm'de savaş yapmaktan vazgeçerek atının yönünü Horasan tarafına döndürdü. Adeta yıldırım gibi hiçbir menzilde bir dakika bile dinlenmeden Nesa, Abyurd yolundan Nişabur ve Turşiz

sınırlarına atını koşturdu. Hakan Mansur'un askerleri her geçtiği vilayetten yağma yaparak ganimet ele geçirdiler ve düşmanlardan da her kimi gördü iseler katlettiler. Sultan Said bu haberi duyduktan sonra kendini öfkeden kaybederek Badgis Yaylağı'ndan Fuşenc vilayetine süratle gitti. İleri gelen emirlerinden olan Emir Şeyh Hacı ve Emir Ahmed Yar'ı Horasan sipahlarından bir kaç bölük ile Hakan Mansur ve askerlerini def etmek için görevlendirdi. Emirler acele bir şekilde o tarafa hücumla geçerek büyük bir askeri grupla Turşiz beldelerinde Hakan Mansur'un ordusuna ulaştılar. O gün tahminen Hakan'ın ordusunda seksen binden (seksende) fazla kılıklı süvari yoktu. Hakan Mansur az bir bölük asker ile şeytan suretli üç dört bin kişilik düşman askerlerine karşı savaş meydanına hücum etti. Düşman ordusunun merkezine yaklaştığı zaman ceylan sürüsünden endişelenmeyen vahşi aslan ve yükseklerden uçup avını yakalayan şahin gibi onların üzerine saldırıya geçti. Hakan Mansur askerleri ile birlikte savaş esnasında gösterilebilecek bütün yiğitlikleri cesurluğu korkusuzca sergilediler. Sürekli düşmanların üzerine atılarak onların kanıyla toprağı suladılar. Sultan Said'in emirleri durumu bu şekilde görünce savaş meydanından kaçtılar. Hakan'ın askerleri de kılıcını intikam kınından çıkararak çoğunu öldürdüler. Öldürülenlerin cesetlerinin fazlalığı ile adeta tepeler oluştu, etraf ise karanlığa büründü. Etraftaki leş yiyici kuşlar yemeğe ziyadesiyle doydular. Hakan Mansur savaşı zafer ile bitirdikten sonra Nişabur ve Meşhed sınırlarından geçerek Mahan ovasında ordugâh kurdu. Oradan emirlerinin düşüncelerine uyarak Merv'e gitti. Hakan Mansur'un askerleri bazı işlerini halletmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için şehre gittiler. Yağmalamak maksadıyla gruplar halinde olan askerler kasabalara ve köylere dağıldılar. Bu sırada Sultan Said'in emirleri de hezimete uğradıktan sonra bir araya gelerek Hakan Mansur'un ordusunu takip etmeye başlamışlardı. Hakan Mansur askerleri dağıldığı için beklemeyi uygun görmeyerek yağız atına atlayıp Hârizm çöllerine yöneldi. Mezar-ı Ertiş'e ulaştıktan sonra habersizce bir anda harekete geçerek Hoyuk şehrini ele geçirmeyi düşündü. Çünkü Hakan Mansur'un yokluğunda o beldenin halkı isyan ederek Şaduman namındaki Emir Nursaid'e olan yakınlıklarından dolayı yönetici olarak ona tabi olmuşlardı. Bu hadiselerin yaşandığı esnada Babür Tan, Hakan'ın ordugâhından kaçarak Hoyuk'a gitti ve oranın halkını Hakan Hazretleri'nin gelişinden haberdar etti. Hoyuklular kaleyi sağlamlaştırarak Şaduman ile birlikte müdafaa ve savunmaya geçtiler. Hakan Mansur birkaç cesur askerin zırhlarının üzerine eski bir elbise giyerek eşeklerin üzerine binip kaleye gönderilmeleri kaleye

girdiklerinde ise kendisinin de o tarafa giderek savaşa tutuşup böylece fethin gerçekleşmesi yönünde karar aldı. Bu düşünce ile Emir Muzaffer Barlas, Emir Veli Bey, Abdurrahman Erğün, Haydar Ali Kükeltaş, Ebu Said Can Dermiyan, Emir Ali Mir Ahur, Şah Kulu Bekavul, Ağa Can Kurlas, Davut Demir Şikar ve Yusuf Tanburçı'nın arasında bulunduğu 17 kişi kaleye doğru hareket ettiler. Muzaffer Hakan şehre giden askerlerin peşinden onları takip etmesi ve Hoyuk'a girdiklerinde geri dönerek haber getirmesi için Şebli Çarçu'yu gönderdi. Emirler şehre girdiklerinde Şebli'de beklemeksizin şehre koştu. Bu sırada Kadı Müeyyid şehirden dışarı çıkarak Hakan Mansur'un dergâhına koştu ve elini öpmekle şereflendi. Gönderilen grubun Hoyuk'a girdiğini arz etti. Hakan Hazretleri de şehir tarafına yola koyuldu. Emirler kalenin dehlizlerine ulaştıklarında Şaduman'ın kardeşini öldürerek siperlerin üzerine hücum ettiler. Derhal şehir halkı da saldırıya geçerek taş ve ok atmaya başladılar. Abdurrahman'ı yaralayarak siperlerin üstünden aşağıya attılar. Hakan Mansur kapıya yaklaştıktan sonra birkaç oku düşman tarafına attı. Daha fazla beklemeyi uygun görmeyerek Abdurrahman'ın bir devenin üzerine yüklenip uzaklaşılmasını emir buyurdu. Hoyuk halkından bir grup hamle yaparak Abdurrahman'ı devenin üzerinden tekrar almak istedi. Hakan Hazretleri o grubun cesaretini müşahade ettikten sonra kendisi onların üzerine atılarak Abdurrahman'ı bir devenin üzerine yatırıp oradan uzaklaştı. Ertesi gün ise Abdurrahman vefat etti. Hakan Mansur kardeşi kadar sevdiği Abdurrahman'ın münasip bir yere defnedilerek kabrinin belli olmaması için emir verdi. Daha sonra bin atlı ile oradan Serşek Kalesi'ne vardılar. Orayı yeniden imaret ederek bazı bağlıları için yurt yaptı

1.12 Hakan Âli Mekân'ın Yardım İstemek Amacıyla Ebû'l Hayr Han'ın Yanına Gitmesinin Zikri

Hakan âli mekân, Hârizm çölleri ve Buhara sınırlarında bir süre daha zorlu günler geçirdikten sonra yüce hatırına o dönemde Deşt-i Kıpçak'ın kağanı ve Afak'ın sultanlarından olan Ebû'l Hayr Han'dan yardım alarak Horasan memleketlerini ele geçirmek düşüncesi geldi. İleri gelen adamlar ile birlikte mübarek ayağını atının üzerine atıp yola koyuldular. Deşti Kıpçak'a yaklaştıktan sonra Ebû'l Hayr Han Hakan Mansur'un gelişinden haberdar oldu. Cuci soyundan

gelen şehzadelerden bir kısmını ve yiğit Noyanları Hakan'ı karşılamaları için gönderdi. Onlar son derece hürmet ve saygı çerçevesinde karşılamada bulunarak Hakan'ın ve adamlarının konaklaması için münasip bir yer gösterdiler. Ertesi gün Ebû'l Hayr Han şehzadeleri, Noyanları, eşrafı, ayanı huzuruna çağırarak tahtına oturdu. Daha sonra Hakan Hazretleri'nin getirilmesini talep etti. Han, Şehzadeler ve Noyan Şehzadeleri Hakan Mansur'un Han'a tazim için tabu yapmasını istediler. Türkler'in tabu deyimi hanın tahtının karşında dikilerek külâhını başından çıkartıp bir eliyle de kulağını muhtaç bir şekilde tutarak rükuya eğilmiş bir şekilde durmaktır. Hakan Mansur bu durumu kabul etmeyerek bu konuda çok fazla konuşma geçti. İşin sonunda Ebû'l Hayr Han Hakan Mansur'un dizinin üzerine çökerek kendisine tazimde bulunmasına razı oldu. Ondan sonra ise Hakan Mansur saraya girerek Ebû'l Hayr Han'ın gözüne girdi. Ebû'l Hayr Han Hakan Mansur'daki davranışlarından ve tavrından gelecekte büyük bir padişah olacağının ışığını gördü. Onu şevkat ve merhameti ile kucaklayıp kendine yakınlaştırdı. İltifatlar ederek halini hatırlı sordu. Eğlence meclisi kurulmasını emir buyurarak şarap ve kırmızı kadehleri dönmeye başladı. Ebû'l Hayr Han'ın aklı lezzetli badenin buharından sarhoş olduktan sonra imtihan amacıyla dopdolu kadehleri Hakan'ın avucunun içine koydu. Hakan şarap yudumlarından çok fazla içmesine rağmen hiçbir şekilde hal ve tavırlarında bir değişiklik meydana gelmedi. Bu da Han'ın ona olan inancını daha da kuvvetlendirdi. Ona övgülerde bulunarak onu her an kendine daha da yakınlaştırdı. Ebû'l Hayr Han felç hastalığına yakalanıp ölüm döşegine düştüğü zaman Hakan'ı muhatap alarak buyurdu ki: "İlahi inayetin senin yanında olduğu halinden belli. Bunun için çok yakın zamanda devletin olgunlaşıp büyük mertebelere erişecek. Senin gelişinle gerçekleşen hastalığın sıhhat bulmasını ümit ediyorum." O mecliste Ebû'l Hayr Han, Hakan Mansur'a başından kalpağını çıkartıp tabu yapacak derecede her an gönül okşayıcı, yakınlaştırmacı iltifatlarda bulundu."Sen her ne kadar ilk görüşmede tabuyu yerine getirmemiş olsan da, biz sana saygı göstermek için bu işi yaptık" dedi. Hakan Hazretleri Han'ın bu iltifatından dolayı etkilenecek hemen ayağa kalkıp tabuyu yerine getirdi. Velhasıl Hakan Mansur bir hafta Ebû'l Hayr Han'ın ordugâhında kaldı. Ebû'l Hayr Han büyük bir orduyu Hakan Mansur'un yanına vererek Horasan'ı ele geçirmek için görevlendirmek istedi. Ama ilahi takdir gereği Han'ın ansızın gerçekleşen ölümünden dolayı bu isteğini gerçekleştirilemedi. Özbekler'in devleti ve Ulusu o derece perişan oldu ki Hakan Kıpçak Çölleri'nde ikamet etmek zorunda kaldı.

1.13 Güneş Parıltılı Sancağın Deşt-i Kıpçak Çöllerinden Dönüşü ve Horasan Memleketinin Melik-i Hâlik'in Yardımıyla Feth Edilmesinin Beyanı

Allah-u Tealan'ın ezeli ve ebedi iradesinin takdiri Hakan Mansur Cihangir Sultan-ı Mağribeyn Şahı Maşrikeyn Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza'yı kendisinin yardımından başka yardıma ihtiyaç duymadan Horasan memleketinde saltanat tahtına yerleştirmekti. Ebû'l Hayr Han, Hakan Hazretleri'ne yardım için ordu tayin edemedi vefat etti. Hakan çok inatçı olan Özbekler'in yardımını gözden çıkarıp o yolculuk esnasında kendisinin yoldaşlığını yapan maiyetinden has otuz kişiyle birlikte Horasan'a yöneldi.

Savaşta kazanılan fetih ve zaferin ordunun kuvvetli ve kudretli olmasından değil Hazreti Allah'ın inayetinden olduğuna inandı. Kuşkusuz her ordugâh kurulan bölgede kulağına gelen gaptan bir nida cihangirlik yolunda başarıya ulaşacağını söylüyordu. Kat ettiği her merhaleden sağlam ve kalıcı bir devletin geleceğinin müjdesi hâl dili ile ilham ediliyordu. Hakan Mansur Abyurd'a ulaşp ordugâh kurduğunda Sultan Ebu Said'in Karabağ'da perişan olmasının haberi, insanların dillerinde dolaşmaya başladı. Kuşkusuz Hakan Mansur kolayca Abyurd'a girince o vilayetin eşraf ve ayanları övgü ve niyazın gereklerini yerine getirerek devlete ihlâslı ve samimi beyanlarla bağlandılar. Bu haber başkent Herat'a ulaşınca şehirde valilik ve yöneticilik yapan Emir Taceddin Hüseyin Meliki ve Emir Nezir şehirde hisar ve kaleleri güçlendirip durumu Semerkând'a arz ettiler. Mirza Sultan Ahmed yağmur adedince askeriyle Hakan'la savaşmak için Ceyhun Nehri'nden geçti. Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza o esnada zafer sahibi sancağının gölgesi altında toplanmış beş yüz yiğit ile Abyurd'dan Merv tarafına hareket etti. Emir Mübarezeddin Veli Bey de Nişabur ve Meşhed tarafına gönderdi. Mirza Sultan Mahmud babasının yakalanmasından sonra Karabağ'dan kaçmıştı. Ferah Cud'da Emir Veli Bey'e ulaştı ve taraflar arasında savaş gerçekleşti. Şehzade hezimetle uğrayarak Herat'a koştu ve olayın mahiyetini açığa vurdu. Halk akın akın ümitle âlempenah o Hazretin dergâhına yöneldiler. Bu yüzden Mirza Sultan Mahmud Maverâünnehir tarafına hareket etti. Hakan Mansur Merv'den geçip Pençdih Kasabası'na ulaştığında Sultan Mahmud Mirza'nın sayısı az ama korkusu çok fazla olan bir ordu ile kendi ordusuna yarım fersahlık bir mesafe uzağından geçtiğinin haberini aldı. Bazı emirler yiğitçe bir adım atıp yolun başında o şehzadeyi yakalamak için izin istediler. Hakan

Mansur merhametli tabiatı gereği buna izin vermedi. Mirza Sultan Mahmud sıhhat ve selamtle Endhod sınırında Mirza Sultan Ahmed'e katılıp durumu tekrar dile getirdi. Kardeşler birlik ve kardeşlik anlaşmasıyla Horasan'ı ele geçirmekten vazgeçtiler. Ab-ı Amuye'den geçip Semerkând'a yöneldiler. Ama Hakan Muzaffer Liva Pençdih kasabasından göç edip birkaç merhale yol aldıktan sonra Emir Sultan Erğün büyük bir grupla başkent Herat'tan Hakan'a ulaşarak eteğini öpmekle şereflendi. Daha sonra Hakan zaferpenah, Emir Şeyh Ebu Said Han Dermiyan'ı Herat valiliği için gönderdi. Adı geçen şahıs o kutlu beldeye ulaştığında halkın mal ve eşyasına saldıran fitne ve fesat ehli bir grubu cezalandırıp adalet sofrasını yaydı. Tellal çağırılarak hiçbir kimsenin başka bir kimseye hiçbir şekilde bela olup saldırmamasının duyurulması emrini verdi. O zatın merhameti ve sevgisi ile Heratlılar, müfsitlerin ve ayak takımının isyan dikeninden yardım buldular.

873 (m.1469) senesinin mübarek Ramazan ayının sekizi Çarşamba günü, Hakan Mansur maiyetiyle birlikte Boligah dağının kuzeyine ulaştı. Seyidler, kadılar, ileri gelenler ve eşraf bu sevindirici haberi duyduklarında karşılama töreni için acele ederek çeşitli iltifat ve hürmetler edilip ağızlar dua ve sena için açıldı. Taht-ı Hacı Bey'de ordugâh kuruldu ve zikredilen ayın dokuzu Perşembe günü Emir Mübarezeddin Veli Bey Meşhed'e gelerek Hakan'ın eşiğini öpmekle şereflendi. Cuma günü Başkent Herat Camii Mescidi'nde hutbe Hakan Mansur'un lakabı ve adıyla süslendi. Bahşış töreninde bolca altın saçıldı.

1.14 Saltanat Şahı'nın Zağan Bağ'na Varması ve Horasan Beldesi Halkının Tepesinin Üzerine Adalet Kanadını Yaymasının Bahsi

Mirza Sultan Ebu Said Gürgen Karabağ'da işi bitirildiği zaman Sahib Kıran Emir Timur Gürgen'in soyundan Hakan Âli İmân Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Bahadır Han Gitiistan'dan başka tasdiklenmiş bu şekilde soya sahip bir kimse daha yoktu. Saadetli Hakan h.873 senesinin Ramazan ayının onu Cuma günü Taht-ı Hacı Bey'den Bağ-ı Zağan'a teşrif ederek mübarek adımını cihangirlik tahtına attı ve Hakan Said'in sarayı mübarek ayağını atmasının şerefiyle aydınlandı. Hakan hazretleri yaptığı işlerde son derece kararlı olmasından dolayı toplumun işlerini yönetmede de başarılı oldu. Hukukun gereklerini güçlendirmede, asil milletin kanunlarını

sağlamlaştırmada itaat edilen fermanlar çıkartarak yürürlüğe koydu. Seyidlere, kadıllara, faziletlihlere, ders ve fetva erbaplarına riayette son derece gayret ve çaba gösterdi.

Muhabbetle sevilen temiz soy sahibi Hatem-ül Enbiya Salavatullah Aleyke ve Aleyhim isminden başka bir ismi gönüllerde kazıtmadı. Horasan saltanat tahtında yurt edindiği günlerde dinden beslenen nurların ışığı o memleketin etrafının üzerine doğdu. Şeriat huylu Hakan hutbe ve sikkenin masum imamların isimleri ve lakaplarıyla süslenmesini emir buyurdu ve bu güzel emrin Afak'ın etrafında yayarak Beni Haşim'in şeriat kurallarının değiştiği sedasını gök kubbeye duyurdular. Ama Hanefî mezhebine mensup o zaman Herat'da son derece itibar sahibi ve saygı gören bir grup sarayın yoluna koyuldu. Ehli sünnetin tercih ettiği adet hakkında konuşup hutbenin değiştirilmesine mani oldular.

Ramazan bayramı günü hâtip hutbeyi önceden olduğu gibi okudu. Hem o gün mübarek padişah Sultan Said'in kızı Banu Begümle evlenme isteğini dile getirdi. Eşraf meclisini seydiler, kadılar ve eşrafların teşrifleriyle süslediler. Hakan ismet sahibini şeriat töreniyle nikâhına aldı. Meclis ise neşe ve sevinçle donatıldı. Bir süre sonra aralarında anlaşma sağlanamadığı için Hakan âli mekân onu boşayıp Semerkând'a göndererek kız kardeşi Payende Sultan Begüm'ü nikâhına aldı. Taraflar arasında sevgi ve muhabbet hâsıl oldu.

Yine bu nikâhın verdiği saadette mutlu olduğu aynı günlerde muzaffer padişah bir süre sonra Bağ-ı Cihan Ara olarak adlandırılacak olan Bağ-ı Murad'a bir ferman çıkartarak titiz mimarlar ve becerikli mühendislere dört yüz kırk dekar ve dört bağ genişliğinde son derece yüksek ve süslü bir köşk yapmaları için emir verdi. Bina ustaları çırakları ve becerikli işçiler ile o işi yapmaya koyuldular. Verilen vazifeyi son derece dikkatli bir şekilde yerine getirip o güzel cennet gibi olan bahçeyi üstün çaba ve gayriyle kısa bir sürede padişahın cülusu için hazırladılar. Cihangir Hakan Bağ-ı Zağan'dan oraya taşındı. Yaşadığı sürece boyunca o gül bahçesinin süslenmesi ve tamiri konusunda son derece çaba ve gayret gösterdi. Hakikaten gönül açan içi cennet gibi güllerle dolu bir bahçe oldu. Ruh ferahlatan havası, cennet gibi gül kokusuyla dertli gönülleri ferahlattı.

1.15 Emirler, Vezirler ve Büyükler Zümresinin Hakan Mansur'un Maiyetine Katılması ve Bazı Olayların Sebeplerinin Beyanı

Başkent Herat, padişahın cülusu ile şereflediği günlerde haşmet sahibi büyük sığınak, gönlü aydın Emir Ali Şir, Sultan Ahmed Mirza'nın hizmetinden ayrılıp Hakan Hazretleri'nin maiyetine katıldı. İltifatlar ile karşılanıp lütuf ve ihsanlara kavuşarak Cihan Penah'ın sarayında görev aldı. O değerli Emir'in kısaca yüce ecdadı ve atasından bahsedecek olur isek; Geçmişten şimdiye kadar bilhassa Mirza Ömer Şeyh Bahadır bin Emir Timur Gürgen'in hizmetinde bulunuyorlardı. Emir Ali Şir çocukluk günlerinde ve gençlik çağının başlarında sürekli Hakan Mansur'un hizmetinde günlerini geçiriyordu. Hakan Hazretleri Ebu'l Kasım ile sohbet ettiği zaman Emir Ali Şir de onunla birlikte sohbe katılırdı. Mirza Babür vefat ettiği zaman Hakan Mansur Meşhed'den Merv'e gitti. Emir Ali Şir ise o vilayette kalarak tahsilini ve kemâlatını tamamlamak ile meşgul oldu. Sultan Said'in yönetimi zamanında başkent Herat'a giderek birkaç gün onun hizmetinde bulundu ama kendi eğitimine yaraşır bir görev bulamadı. Bu yüzden Horasan'dan Semerkând'a gidip Hacı Celaleddin Fazlullah tekkesinde yerleşip ikâmet etti. Zamanının çoğunu okumakla geçiriyordu. Bazen de Maverâünnehir'de yetkili kişilerden olan Emir Derviş Muhammed Tarhan ve Emir Ahmed Hacı ile fikir alışverişinde bulunuyordu taki Mirza Sultan Ahmed'in Hakan Mansur Horasan'a yöneldiği için Ab-ı Amuye'den geçtiği ve Emir Ali Şir'in de Hakan'ın ordugâhına doğru yola koyulduğu günlere kadar. Emir Ali Şir, Sultan Said'in durumunun belli olması ve Hakan Mansur'un kutlu belde Herat'ı ele geçirmesinin haberinin ortaya çıkmasından sonra Emir Hacı'den izin alarak Herat'a yöneldi. Ramazan bayramına yakın saadet sahibi Hazreti Hakan'ın huzuruna kabul olundu. Uzun süren bir ayrılıktan sonra gözleri Hazreti Hakan'ın ziyaretinin nuruyla aydınlandı ve onun iltifatlarıyla şerefledi. Bayram gününde her beyitinde şahlara yaraşır, gıpta edilecek derecedeki beyitleriyle Hakan'a övgülerde bulunduğu kasidesi adalet sahibi Hakan tarafından çok beğenilerek ona olan güveninin artmasına vesile oldu. Gün be gün fazilet sahibi Emir'in yetkisi ve itibarı git gide artarak padişahın yakın hizmetiyle şerefledi. Sonunda iş öyle bir yere ulaştı ki, halkın büyük işlerinin tamamında sorumluluk ve yetki onun görüşüne bırakıldı. Gelecek hikâyeler anlatıldığında, nasıl olduğu ortaya çıkacak İnşallah-u Teâlâ.

Yine Hakan Mansur'un cülusunun ilk günlerinde Sultan Said'in Devleti'nin itibar sahibi adamlarından olan Emir Seyid Murad Kulakçı akrabaları Hace Kudbeddin Tavus Semnani, Mevlana Kudbeddin Hafi ve Hace Seyfeddin Şebankare ile birlikte Irak ve Azerbaycan tarafından Hakan'ın dergâhına ulaştılar. Emir Seyid Muhammed emirlik makamına, Hace Tavus divanda, Mevlana Sadreddin sadaret makamına, Hace Muzaffer ise vezaret makamı ile şereflendi. Bu olayların yaşandığı esnada Hakan Mansur'un kız kardeşinin oğlu Mirza Kencik lakabındaki Emirzade Muhammed Sultan annesi ve babası Mirza Sultan Ahmed bin Mirza Seyid Ahmed bin Mirza Miran Şah bin Emir Timur Gürgen ile birlikte Karabağ tarafından başkent Herat'a ulaştılar. Hakan Mansur onlara şefkat nazarıyla bakarak Mirza Kencik'i davul, sancak, at ve koyun sürüleri hediye ederek itibarını arttırdı. Mal ve mülkün sorumluluğunu onun yetkisine bırakıp gerektiği gibi onu yetiştirdi. Yine o günlerde Sistan valisi Şah Yahya ve Emir Şeyh Timur, Hakan'ın dergâhına ulaşmakla şereflendiler. Yine o dönemde Emir Zeynel Abidin Arlat, Hakan Mansur'un hizmetine girerek Belh ve Şirğan Vilayetinin fethi için memur kılındı ve amcası Emir Pir Muhammed bin Emir Yedigâr Şah Arlat ile birlikte o tarafa gitti.

Sultan Mahmud bin Mirza Sultan Ebu Said tarafından o sınırda bulunan Emir Yar Ali ile aralarında savaş meydana geldi ve Emir Yar Ali esir alındı. Emir Zeynel Abidin o vilayeti tasarrufatı altına alarak Yar Ali Moğol'u şehre gönderdi ve devlet tarafından idam edildi. Yine o günlerde Hakan Mansur Şeyh Zahid Tarmi'yi Astarabad valiliği ile şereflendirdi. O zat o tarafa gittiğinde Sultan Said'in büyük biraderi olan Mirza Menuçehr'in Karabağ hadisesinden sonra Sâri bölgesine ulaşarak kudret sancağını diktiğini duydu. Emir Şeyh Zahid Tarmi onun beklemediği bir anda saldırıya geçerek onu fani dünyadan ebedi âleme intikâl ettirdi. Ebul Gazi Sultan Hüseyin Mirza'nın saltanat güneşi Horasan diyarını etrafını aydınlattığında cihangirlik sancağının hilalin gölgesi o beldenin halkının üzerine yayıldı. Hakan Mansur'un annesi Mehdi Ülya Firuze Begüm 874 senesi Muharrem ayının 14'ü vefat ederek cennette hurilere komşu oldu. Hakan Mansur taziye ve yas merasimi için hazırlıklara başlayarak birkaç gün Kuran-ı Kerimler hatmedilip yemekler dağıtıldı. Merhumenin markadı için Kuçe-i Hiyaban'da son derece süslü bir türbe binası yapıldı.

1.16 Mirza Yadigâr Muhammed'in Horasan'ı Ele Geçirmek İçin Azerbaycan'dan Hareket Etmesi ve Olayın Beyanı Hakkında Söylev

Mirza Cihan Şah Türkmen, Mirza Sultan Ebu Said Gürgen ile sulh yaptığı zaman Horasan'dan Azerbaycan tarafına döndü. Mirza Yadigâr Muhammed bin Mirza Sultan Muhammed bin Mirza Baysungur bin Mirza Şahruh bin Emir Timur çok akıllı bir kadın olan ve yeğeninin yetişmesinde çok büyük bir özen gösteren halası Payende Sultan Begüm'ün tavsiyesiyle Mirza Cihan Şah'ın maiyetinde görev aldı. Bir süre onun sancağının gölgesi altında son derece rahat günler geçirdi. O padişahın katledilmesinden sonra Ebu'l Nasır Emir Hasan Bey ona aşırı derecede saygı gösterip hürmet etti. Sultan Ebu Said endişesi de kalmayınca Horasan'ın bazı emirlerini büyük bir ordu ile Şehzade'nin yanına verdi ve onu miras olan memleketlerin fethi için teşvik etti. Mirza Yadigâr Muhammed böylece kendine güven ve kuvvet gelerek cihangirlik sancağını yükseltip ilk önce ilk Cürcan'a gitti. Emir Seyh Zahid Tarmi ise onun ordusunun azametinden hezimete uğradı. Bu haber Hakan Mansur'a arz edildiği vakit Emir Mübarezeddin Veli Bey ve Emir Nasreddin Abdul Halik bin Emir Nizameddin bin Emir Firuz Şah'ı öncü birlik olarak cesur bir bölük asker ile düşmanları karşılamaları için gönderdi. Onlar Nişabur'dan Selmak'a giderek bir kaç gün orada konakladılar. Hakan Mansur, Mirza Kencik'i arkalarından gönderdi. Şehzade Selmak'ta öncü birlik olarak gönderilen emirlere katıldı. Daha sonra ise hep birlikte Astrabad'ın Kapısı'ndan dışarı çıkmış olan Mirza Yadigâr Muhammed'in üzerine yöneldiler.

Şurab menziline vardıktan sonra Hakan Mansur'dan onlara gelen işaret doğrultusunda savaş meydanı yerine atlarının yönünü son derece yüksek ve dünyanın en zor geçitlerinden biri olan Kuh-u Horus Yaylağı'na çevirip oraya gizlendiler. Mirza Yadigâr Muhammed de o dağın eteği altına gitti. Ama dağın yüksek olması sebebiyle orayı ele geçiremeyeceğini anlayınca atını Esferayn tarafına sürdü.

H. 874 senesi Rebiülevvel'in dördünde (m.11 Eylül 1469) Hakan Mansur başkent Herat'tan Meşhed'e giderek ordugâh kurdu. İmam Ali bin Musa el Rıza Aliyetullah'ın cenneti andıran güzel kokulu markadını tavaf ettikten sonra oranın hizmetli ve münzevilerini bahşiş ve

hediyelerle sevindirdi. Mirza Kencik ve sefere çıkan emirler Hakan'ın geldiğinin haberini alınca Kuh-u Horus'dan aşağı inerek Mirza Yedigâr Muhammed'in arkasından yola koyuldular. Hakan Mansur, Yedigâr Muhammed'in Esferayn Vilayetine girişinin haberini alınca savaşmayı kafasına koyarak muhabere alanına yöneldi. Elnek Redgan'dan geçerek Hubuşan ve Yalkar Ağaç ovasına girdi. Mirza Kencik, yanındaki emirler ile birlikte o menzilde Hakan Mansur'un maiyetine katılarak Mirza Yedigâr Muhammed ve Azerbaycan ordusunun yaklaştığı haberini ulaştırdı. Hakan Mansur düşmanın durumundan haberdar olunca Seyid Murad Oğlakçı, Ali Mir Ahur ve Şiyhem İloğlu'nu bin yiğit süvari ile birlikte öncü birlik olarak yolladı. Hakan savaş hazırlıkları yaparak yiğit askerini cesaretlendirdi. Öncü birlik olarak gönderilen emirler, Emir Ali Celayir ile karşılaşarak savaşa tutuştular. Emir Ali galip gelerek Emir Seyid Murad'ı katletti. Diğerleri ise Hakan Mansur'un tarafına yöneldiler.

1.17 Hakan Mansur'un Çınaran Mevzii'nde Mirza Yedigâr ile Muharebesi

Ertesi gün sabah vaktinde Hakan Mansur Muzaffer Liva Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza savaşta konuşlanılacak yerlerin ve kişilerin belirlenmesi niyetiyle ilahi korunaklı zırhını giyerek yıldırım gibi hızlı olan atına bindi. Sağ kanat komutanlığına Emir Mübarezeddin Veli Bey'i tayin ederek sol kanadın liderliğine ise cesur Mirza Kencik ve Emir Abdulhalik'i yerleştirdi. Emir Hasan Şeyh Timur, Emir Moğol ve Emir Şeyh Ebu Said Dermiyan'ı öncü kuvvet olarak belirledi. Hakan Mansur kendisi de ordunun merkezine geçti. Diğer taraftan Mirza Yedigâr Muhammed de ordusunu düzenlemek için sonra kara yağız atına binerek savaş meydanına hücum etti. Kendisi ordunun merkezine geçti. Emir Ali Celayir ordunun sağ kanadına, Emir Farsi Barlas ve Emir Sultan Hasan Erhengi'yi sol kanada, Eyüp, Şeyh Celayir ve Muhammed Kükeltaş ile birlikte öncü kuvvet olarak belirledi. Mirza Yedigâr ordusunun sayısının fazla olması sebebiyle gurura kapılarak böbürlendi. Hakikaten o gün Şehzade'nin âlemi yakan ordusu güneşin çehresini aydınlattı ve ordusunun sayısı ağaçların yapraklarının adedinden bile daha fazlaydı. Her iki taraf da savaş saflarını düzenledikten sonra birbirlerinin karşısına dikildiler ve hücum borularını çalarak katliam ateşinin alevlendirilmesi emrini verdiler.

Mirza Sultan Hüseyin, güneş gibi dünyayı aydınlatan altın yaldızlı kılıcını intikam kınından çıkardı ve son derece kararlı bir şekilde cesurca savaştı. Mirza Yadigâr Muhammed ise gönül yakıcı oklar ile düşmanlarına saldırdı. Savaş çetin bir şekilde geçiyor davulların ve borazanların sesi göğe yükseliyordu. Bu olayların yaşandığı esnada Hakan Mansur'un sağ kanadından Emir Mübarezeddin Veli Bey düşmanın sol kanadına saldırıp hezimete uğrattı. Emir Hasan Şeyh Timur ise sol kanattan meydana atılarak düşmanların bir kısmının hayat temelini yıktı. Mirza Yadigâr Muhammed sol kanatta Hasan Şeyh Timur'u göremeyince o tarafa hamlede bulunarak Hakan Mansur'un ordusunun arkasından saldırıya geçti. Hakan durumu bu şekilde görünce maiyetinin bahadırlarına şahin gibi olan oklarını yaylarından fırlatmaları için emir verdi. Yağmur gibi ölümcül oklar yağmasına rağmen Türkmen askerlerinden yürekli bir grup asker peş peşe yaptıkları saldırılarla kendilerini Hakan'ın maiyetinin yakınına ulaştılar. Kılıç ve mızrak kullanarak savaş ateşini alevlendirdiler. O sırada Hakan oldukça cesur ve sarsılmaz sağlam bir yiğitlikle düşmanın üzerine saldırdı. Kıyamet fırtınasına benzeyen sarsıntıyla onların sabır direklerini yıkıp hepsini perişan bir şekilde kaçırdı. Kendilerini Rüstem'den daha kuvvetli ve cesur görenler ise, esen bir fırtına ile yok olan zayıf bir sivrisinek gibi, ya da güneşin doğmasıyla kaçan sönük yıldızlar gibi o şekilde Hakan'ın ve adamlarının mızrağının ve kılıcının parıltısından vadiye doğru kaçtılar. Hakan Mansur kaçanları takip ederek onlardan bir kısmını bahadırlarının kılıç darbeleriyle katletti. Behlül Kaşani, Şeyh Said Toğani, Muhammed Kakültaş, Emir Eyüb, Emir Ahmed ve Sultan Hüseyin Rahgani başlıca esir olarak alınanlardandı. Emir Eyüb, Emir Ahmed ve Emir Sultan Hüseyin, Hakan Mansur tarafından bağışlanarak geriye kalanlar ise öldürüldü. Zafer kazanıldıktan sonra Hakan Mansur Emir Hasan Şeyh Timur'u Astarabad Valiliği için gönderdi. Kendisi ise başkente doğru yola koyuldu. O mesafeyi son derece süratle ve acele ile yol aldıktan sonra Meşhed'de üç kalıp başkent Herat'a doğru yoluna devam ederek Hacı Bey bölgesinde konakladı. O zaviyenin hizmetlileri Hakan'ın gelişiyle son derece mutlu oldular. Hakan Mansur şükür ve senalar ederek kurbanlar kesip sadakalar dağıttı. Yüce makam sahibi Hakan o kışın Bağ-ı Sefid'de kışlayarak şefkat sancağının gölgesini Horasan halkının üzerine yaydı.

1.18 Mirza Cihan Şah'ın Emirlerinden Bazılarının Hakan'ın Dergâhına Gelmesi ve Mirza Yadigâr Muhammed'in Devletinin Azerbaycan ve Irak Padişahın Yardımıyla Yükselmesinin Bahsi

Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza Bahadır o kışı Bağ-ı Sefid'de eğlence sofraları kurup ferahlık kadehlerini yudumlayarak savaş ve muharebenin yorgunluğunu attı. Azerbaycan'ın büyük emirlerinden olan Yar Ali Türkmen Bayram ve Muhammed Ali Şeker'in çocukları bin yiğit süvari ve Mirza Muhammed bin Mirza Cihan Şah'ın oğlu Mirza İbrahim ile birleşerek Emir Hasan Bey'den yüz çevirerek atlarının yönünü Horasan tarafına çevirdiler. Hakan Mansur'un dergâhına ulaştıklarında ise lütuf ve ihsana kavuştular. H.874 senesinin Recep ayının sekizinde (m.11 Ocak 1470) Emir Hasan Bey'in akrabalarından olan Kadı Ali elçilik vazifesi ile teşrif buyurdu. O padişahın dilinden, “Sürekli bizim yüce atalarımız ve değerli ceddimiz arasında muhabbet ve sevgi bağları bulunmuştur. Yüce kudret sahibi, bu zatı Mirza Cihan Şah'ın fitnesini def etmeye müyesser etti. Mirza Ebu Said geçmişte olan atalarımızın arasındaki dostluğu hiçe sayarak Azerbaycan'a hücum etti. Her ne kadar bu taraftan tevazu ile hürmet gösterilse de ama ona bir etki etmedi. Sonunda ise kendi gazabında boğuldu. Şuan aramızda geçmişte olan dostluğun devam etmesi için o tarafa sığınan Karakoyunlu Türkmenlerini bu tarafa göndermeniz gerekmektedir.”, sözlerini ilettiler. Hakan Mansur Kadı Ali'ye çok fazla hürmet göstererek bir kaç dönmesi için izin vermedi. Cihan Şah Emirleri'ni göndermeyi insaflı gereği uygun görmeyerek o sözlere cevap olarak Emir Hasan Bey'in yanına bir elçi gönderdi. O kış Emir Moğol Belh vilayetinin valiliği ile şereflelenerek o tarafa gitti. Şah Yahya Sistan valisi oldu. Kuhistan'ın yönetim işi ise Şeyh Zahid Tarmi'ye bırakıldı. Ama Yadigâr Muhammed Mirza Çınaran Savaşı'ndan sonra Damğan sınırına ulaşınca olayın mahiyetini Emir Hasan Bey'e yazarak yardım talep etti. Emir Hasan Bey de Şehzade'ye yardım için etmek için adamlarından olan Emir Yusuf Bey ve Emir Hüseyin Bey'i Emir Sah Mansur Şah bin Emir Şahsüvar Kara koyunlu ve iki bin tam donanımlı süvari ile birlikte Mirza Yadigâr Muhammed'e yardım için görevlendirdi. Mirza Yadigâr Muhammed de savaş hazırlıkları yapmak için dönüşe geçecek Horasan vilayetinde zulüm ve kötülüğe başladı. Yine o günlerde Kayın vilayetinin ileri gelenlerinden bir grup kimse kendi aralarında yaşadıkları çatışma yüzünden Kirman'a gittiler ve Emirzade Zeynel bin Emir

Hasan Bey'in hizmetine girip onu Kuhistan Kalesi'ni ele geçirmesi için teşvik ettiler. Şehzade ani bir baskın yapıp Emir Şeyh Zahid Tarmi'yi öldürmeleri için bin süvariye onların yanına vererek o tarafa gönderdi. Bu haber başkent Herat'ta duyulunca Emir Eyüb ve Şeyh Celayir gibi düşüncesiz kimseler verilen nimete nankörlük ederek Hakan Mansur'dan yüz çevirip Mirza Yadigâr Muhammed'in yanına doğru kaçtılar. Hakan Mansur grubun kaçmasını önemsemeyerek Emir Abdulhalik Firuz Şah, Bayram Türkmen ve Yar Ali Türkmen'i ordusundan büyük bir bölük asker ile öncü kuvvet olarak gönderdi. Bu bölük Meşhed'e ulaştığında Nişabur'da bulunup zulüm ve adaletsizlik ile meşgul olan Mirza Yadigâr'ın bazı askerleri kaçarak Esferayn'da Mirza Yadigâr Muhammed'e katıldılar. Öncü kuvvet olarak giden askerler Elnek Radgan'a giderek orada konakladılar. Mirza Yadigâr Muhammed Sebzvar'a girerek o beldeyi ele geçirdi. Bu haber Hakan Mansur'a ulaştığında gün geçirmeden düşmanının defi için harekete geçmek gerektiğini düşündü. Ama istediği gibi olmadı. Bu yüzden Ramazan ayının başında kalabalık bir ordu ile Herat'tan harekete geçti. Elnek Radgan'da öncü kuvvet olarak gönderilen emirler Hakan Mansur'a katılarak Sebzvar'a yöneldiler. Mirza Yadigâr Muhammed bu haberi işitince Sebzvar'ı en güvendiği ileri gelen adamlarından olan Kadı Bey'e teslim ederek Bestam ve Damğan tarafına yöneldi. Hakan Mansur Sebzvar'da ordugâh kurduktan kısa bir süre sonra askerleriyle birlikte o beldeyi ele geçirerek Kadı Bey yetmiş tane bağısıyla birlikte geçirildi. Kadı öldürülmeyip esirler ile birlikte zindana atıldı. O vilayetin sakinlerinden olan Seyid Nasrullah Keskini ve Hacı Muin Muhtar Hakan Mansur'un taraftarlığını yaptıkları için lütuf ve ihsana kavuştular. Hakan Sebzvar'ın işini hallettikten sonra Mirza Yadigâr Muhammed'in üzerine yöneldi. Bahrabad vilayetinin aşağısında Pençdih mevziinde ordugâh kurulduğunda öncü kuvvet olarak dışarı çıkmış olan Yar Ali Türkmen, Bayram Türkmen ve Şeyh İloğlu, Mirza Yadigâr Muhammed'in askerine rast geldiler. Cacerm Köprüsü başında savaşa tutuştular. Mirza Yadigâr Muhammed'in adamları mağlup oldular. Hakan Mansur'un adamları Abdullah Celayir ve Kasım Devlet Melik'i diğerleri ile birlikte esir alarak Hakan'ın huzuruna getirdiler. Emir Hasan Bey'in özel adamlarından bir şahıs bağışlandı. Diğer esirler ise idam edildi. Daha sonra o menzilden harekete geçerek Cacerm kasabasında ordugâh kurdu.

1.19 Hakan Mansur'un Savaşı Ertelemesinin Sebebi ve Hakan'ın Cacerm'den Geri Dönüşü ve Onun Açıklanması Hakkında

Cacerm'in Hakan Mansurun ordugâhı olmaktan dolayı irem bahçesi gibi mutlu ve mesut olduğu günlerde Mirza Yedigâr Muhammed'in Emir Şeyh Hasan Timur'un Astarabad'ın girişinde bulunan adamlarına saldırarak onları dağıttığı ve Emir Hasan'ın da Şemasan Kalesi'ne kaçtığı, birkaç gün sonra ise dışarı çıkıp muhtaç bir şekilde şehzadenin devletinin eteğine yapıştığı haberi duyuldu. Bu haber yayılmasıyla birlikte Hakan Mansur'un maiyetinden serdarlar akın akın kaçarak şehzadenin maiyetine yöneldiler. Şüphesiz Hakan Hazretleri diğer devlet erkânına ve ümerasına karşı da itimadını kaybetti. Kendisine riayet edilmesi maksadıyla birkaç gün savaş ve muharebe yapmaktan vazgeçip Cacerm'den göç etti. Yollar kat edip menziller geçtikten sonra Meşhed'e vardı ve âli olan imamın türbesinin eşğine iltica edip gerekli olan ihtiramını yerine getirdi. Yüce Allah'tan güçlü bir devlet dileyerek Pol-u Hatun tarafına yola koyuldu. Konaklama yerine ulaştıktan sonra başkent Herat'ta çok büyük bir çatışmanın meydana gelerek o memleketin halkına adaletsizlik yapıldığı haberi arz olundu. Bu olayın açılması şu şekildedir; Geçmişte Hacı Abdullah Hatip, Hacı Kutbeddin Tavus hakkında bir rapor hazırlamış Hakan Mansur'a sunmuştu. Hacı Tavus tutuklanarak hapsedildi ve üç yüz bin dinar kepeki tutarında cezaya çarptırıldı. Onun yerine ise Hacı Abdullah yüksek divan görevine getirilmişti. Heratlılar'ın Hakan'ın adalet sancağının gölgesinden uzakta kaldığı günlerde Herat'ta Hacı Bahtiyar Semnani ile birlikte divan işlerini yürüten Hacı Abdullah usulsüz yollarla halktan aşırı derecede para toplayarak adaletsizliğinin ateşi ile mazlumların sinelerinden ah dumanını çıkartıp halkı ızdırıba düşürdü. Halk onun üzerine hücum edip saldırarak boyuta vardı.

Hacı Abdullah'ın, Mirza Şahruh'un yargı makamına oturtup millete zulüm ettiği sırada halk onu taş yağmuruna tuttu. O da medresenin hanlarından birisine sığınıp türlü hilelerle canını kurtardı. Bu haber Pol-u Hatun'da bulunan Hakan'a ulaştığında maiyetinin ileri gelenlerinden birisi emir gereği şehre gitti ve Hacı Abdullah'ı esir alıp Sultan'ın dergâhına ulaştırdı. Bu olayların yaşandığı esnada Hakan Mansur, Emir Nizameddin Alişir'i zulüm ve haksızlığın ortadan kaldırılıp, adaletin ve şefkatin yayılması için başkent Herat'a gönderdip halkın gönlünü alıp teselli etmek için de ferman çıkarttı. Emir Ali Şir o mübarek beldeye ulaşarak

tabiatı gereği o günlerin yaralarını merhamet merhemiyile tedavi etti. Elinden geldiği kadar zulüm görmüş halka yardımda bulundu ve getirdiği fermanın cuma günü minberde okunmasını istedi. Halk mutmain bir şekilde rahatlayıp Hakan'a ve devlete dualar ettiler. Nizameddin Emir Ali Şir Hakan'ın yanına döndüğünde Hacı Nizameddin Bahtiyar tutuklanıp görevden alındı. Hacı Kudbeddin Tavus tekrar divanı eşraf görevine getirildi. Daha sonra Hakan Pol-u Hatun'dan Tire Nurdan Kalesi'ne doğru yola koyulup başkent Herat tarafına hareket etti. Zilhicce'nin on birinde Bağ-ı Nazargah'da konakladı. Ayın on yedisinde ise oradan Pol-u Malan'ın karşısında olan Elnak Beşertu'ya gitti. Diğer taraftan Yedigâr Muhammed Mirza, Hakan'ın döndüğü haberini aldığı anda Horasan'ı ele geçirmek için ümitlenip Meşhed'e kadar atını süratle koşturdu.

Yine o günlerde Mirza Sultan Mahmud Ab-ı Amuye'den geçerek Belh sınırında isyanda bulundu. Bu haber Hakan'ın maiyetine ulaştı. Basiret gözü kapanmış bir grup adamı da çöllere doğru kaçtılar. Bu durum Hakan'ın üzülsine sebep oldu. Bir süre düşmanlarla savaşmamayı uygun görmeyerek Elnak Beşertu'dan Sak-ı Selmak çöllerine gitti. Burada da vefasız bir grup Hakan'ın maiyetinden ayrılıp firar ettiler. Büyük bir ümitsizlik Hakan'ın ordusunu kapladı. Hakan Sak-ı Selmak çöllerinden Sağur Ribat yoluyla Tirtu'ya yöneldi. Bir süre yükünü o yüksek kaleye bırakıp kendisinde ne taraf münasip ise o tarafa gitmeyi düşündü. O mevziye ulaştıktan sonra Ahmed Koçin, "Hakan Hazretleri bir iki kişiyle gelirse kalenin kapısını açarım yoksa kapıyı açmam ve itaat etmem.", diye mesaj gönderdi. Hakan Mansur bu haberi duyunca sinirlenerek atının yönünü Ab-ı Morğab tarafına çevirdi. Oraya ulaştığında Türkmenler'den Mirza İbrahim, Pir Ali ve Yar Ali Kayıtmış Maverâünnehir halkından Sultan Bayezid Oğlan, Sultan Ergün ve Şeyh Derviş Koçin firar ettiler. Şüphesiz Hakan büyük bir şaşkınlığa kapılmış hangi tarafa gideceğini bilmiyordu. O esnada Muzaffer Barlas'ın yanından Yusuf adında bir elçi Hakan'ın dergâhına gelerek mektubu ulaştırdı. O mektupta Emir Barlas'ın dört yiğit evladı ve büyük bir grup halk ile Kayser bölgesinde samimi bir şekilde Hakan Mansur'un taraftarlığını yaparak toplandıkları ve onun yolunu gözlediklerini belirterek Hakan'ın teşrif etmesini de ümit ettikleri yazıyordu. Hakan Mansur da bu ricayı kabul ederek Kayser bölgesine gitti. Emir Muzaffer Barlas Hakan'ı ziyaret etmekle şereflenerek ihsanlara kavuştu. Hakan'ın Mansur'un Kayser'e geldiği haberi Arlatlar arasında da yayılınca Emir Pir Muhammed evlat ve akrabalarıyla

birlikte Hakan'ın dergâhına gelerek elini öpmekle şereflendi. Hakan onlara lütuf ve ihsanlarda bulunup oradan göç ederek Çihar Bağ kasabasında ordu ordugâh kurdu. Etraf ve civardan çok sayıda insanlar Hakan'ın dergâhına gelerek şevkat ve merhametle karşılandılar. Hakan Hazretleri başkente hücum edene kadar ikâmet etti.

1.20 Mirza Yadigâr Muhammed'in Horasan'da Tahta Çıkması

Hakan Mansur Âli Şan Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza'nın Enek Beşertu'dan Yezetu Kalesi'ne göç ettiği sırada henüz Ebu'l Gazi Mirza Yadigâr Muhammed Tus şehrinde idi. Ama Şehzade'nin halası Payende Begüm Emir Feridun Barlas ve Sultan Ahmed'in kışkırtmasıyla Çarşamba günü Herat'ın dışında olan konakladığı yerden şehre girip o mübarek beldeyi yiğeni için ele geçirdi. Sevinç davulunu 875 senesinin Muharrem ayının altısında hutbenin Mirza Yadigâr Muhammed adına okutulmasını emir buyurdu. Mirza Yadigâr Cam şehrine ulaştığında Herat'ın eşraf ve ayanlarının adına istimâlat nameler gönderdi. Şehrin kuzeyinden geçerek Sultan Hüseyin Mirza'nın arkasından Ab-ı Morğab'a kadar gitti. Emir Hasan Şeyh Timur'u o sınırları fethetmek için görevlendirip payidar bir devlet için kararlı bir şekilde sancağını kaldırıp Rebat-i Sencab yolundan Herat'a girdi. Seyidler, kadılar ve ayanların ileri gelenleri karşılama törenini yerine getirmek için acele ettiler. Şehzade de onlara hürmet gösterip hepsini ihsanıyla onurlandırdı. Ayın tutulduğu gün Sultan Enek Kuhdistan'ı kendisine ordugâh seçti. Daha sonra Muharrem ayının dokuzu Çarşamba günü Bağ-ı Zağan'a ulaştı. Emir Hasan Bey'in akrabalarından olup şehzadeye yardım için Azerbaycan emirleri Horasan'a yerleşmek istediler. O zat hepsini güzel bağlara ve bahçelere yerleştirdi. Hutbede ilk dua Emir Hasan Bey'in adına yapılarak sonrasında ise Mirza Yadigâr Muhammed'in ismi okunması kararlaştırıldı. Mirza Yadigâr Muhammed saltanatını sağlama aldıktan sonra divanı eşraf görevine Hacı Kudbeddin Tavus Semnani'yi atadı. Muhasebe işlerini ise payende Begüm Sultan'a teslim etti.

O şehzade eğlence ve içki âlemiyle çok fazla meşgul olduğu için zamanının çoğunu bade kadehlerini yudumlayıp ud dinlemekle geçiriyordu. Hiçbir zaman devlet işlerinin düzenlenip yola koyulmasıyla ilgilenmiyordu. Zulüm yapan kimselerin sorguya çekilip cezalandırılması ile de uğraşmıyordu. Türkmen emirleri de Horasan vilayeti etrafında halka ve mazlumlara oldukça fazla

zulmettiler. Emir Hasan Bey'in oğlu Sultan Hüseyin Halil Elnek Radgan'da çadır kurarak o bölge halkına saldırıyordu. Kardeşi Zeynel Bey ise Kuhistan'da haddinden fazla zulüm ve eziyet ediyordu. Bu olayların yaşandığı sırada Ab-ı Morğab tarafını ele geçirmekle görevlendirilmiş olan Emir Hasan Şeyh Timur daha önceden aralarında Emir Ali Celayir ile kırgınlık olduğu için Serhis yolundan onun tımar toprağı olan Selmak ve Cermekân'a hareket etti. Bu olayın meydana gelmesi Hakan Mansur'un devlet güneşinin tekrar başkent Herat'ın ufuklarına doğmasına sebep oldu.

1.21 Hakan Mansur'un Tecrübe Sahibi Emirler İle Meşvret Ettikten Sonra Başkent Tarafına Yönelmesinin Beyanı

Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza'nın Meymene Kasabası'nda ordugâh kurduğu günlerde Mirza Yedigâr Muhammed alkolün verdiği etkiyle aklı başında olmayarak bazen sarhoş bazen de mest bir şekilde olduğu için devlet işleriyle ilgilenmiyor ve hiçbir zaman da aklından düşmana saldırıp fütuhatta bulunmayı geçirmiyordu. Devlet erkânının delaletinden dolayı hanif milletin kanunları ve şeriat-ı şerifin temellerinin yıkılmaya yüz tuttuğu haberi Hakan'ın kulağına ulaştı. Bu yüzden Hakan bu savaşta zafer ve fethetme ulaşacağına inanıp yapılan meşverette ise Herat'a düşmanın üzerine ani bir hamleyle saldırıp düşmanların ağır bir yenilgiye uğratılması yönünde karar alındı. Daha sonra Sultan sadece Nizameddin Alişir ile sarayında savaş için alınacak tedbirler konusunda fikir alışverişinde bulunarak aklındaki bazı şeyleri ona danıştı. O zat da yaratılışı ve güzel ahlakı gereği büyük bir tevazu ile tavsiyede bulundu ki keşke bu soruyu bana sormamış olsaydın, dedi. Hakan Mansur da bu konuda alınacak tedbirler ve yapılması gerekenler nedir diye sordu. Emir Alişir cevap verdi. Bu sırrın ifşa edilmemesinin çok önemli olduğunu, çünkü daha önceden Hakan'ın yanından kaçanların Mirza Yedigâr Muhammed'e sığındığını hatırlatıp yine böyle bir durum olursa Mirza Yedigâr Muhammed'in yanına bu durumdan onu haberdar edebilir sizin yaklaştığınızın haberini ulaştırabilirler dedi. "Böyle olursa Mirza Yedigâr Muhammed tebiri alır bizim amacımız da gerçekleşmez.", dedi. Sultan bu sırrı diğer emirlere söylemeden hücum sancağını kaldırıp Meymene'den göç edip Ab-ı Morğab tarafına yola koyuldu. Bir süre yol katedildikten sonra Tuken'de otak kuruldu. Daha sonra bir kısım ileri gelen idareci emirler ve Noyanları danışma meclisinde toplayıp meşverette bulundu. Emirlerin tamamı

ağız birliğiyle Hakan'ın karar kıldığı üzere seferi destekleyip övgülerde bulunarak gerekli dua ve ihtiramı yerine getirdiler. Hakan büyük bir kararlılık ve inançla hiç bir şey söylemeden yola koyulup Pol-u Malan'da ordugâh kurdu. O esnada Emir Muhammed Arlat ve Emir Sarban birkaç adam ile birlikte buyrulduğu üzere levazımı muhafaza etmek için orada beklediler. Diğer devlet erkânı ve emirleri sultanla birlikte hareket etmek için karar aldılar.

1.22 Muzaffer Hakan'ın Başkent Herat'a Süratle Hareket Etmesi ve Mirza Yadigâr Muhammed'in Öldürülmesi

Yadigâr Muhammed son derece kudretli ve gösterişli bir hükümet sürmekte olup kuvvetli birkaç bin süvari sabah akşam muhafızlığını yapıyorlar, Horasan'dan Bağdat'a kadar yardım ulaştırıyorlardı. Bu yüzden hiç kimsenin aklının ucundan onun saltanatına zarar vermek geçmiyordu. Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza hiçbir şekilde düşmanın sayısının kalabalık olmasından endişe duymayarak maiyetinden az bir askerle Ab-ı Morğab tarafından hücumla geçti. Atının yularını düşman tarafına çevirip süratle hareket etti. Hakan aniden şehir vaktinde Bağ-ı Zağan'a girip Mirza Yadigâr Muhammed'i öldürüp ebedi âleme yolcu etti.

Bu olayın açıklaması ise şöyledir; Sultan, adamları ile bu sefere çıkmak için karar aldığı anda Ab-ı Morğab tarafında zırhları dağıtıp altı yüz elli yiğit süvariyle son derece süratle hücum edip yarım gecelik yol aldıktan sonra Bağ-ı Ribat'ta konakladı. Ertesi gün şehir vakti oradan Baba Haki'nin tekkesine hareket etti. Sefere çıkılıp yola koyuldukları sırada zafer kazanılıp fethe müesser olunacağıyla ilgili bazı olaylar oldu. Onlardan birisi de şuydu; gençlik çağından itibaren ta saçına aklar düşene kadar halkın içine karışmaktan kaçınmış, bir dağın eteğinde halis bir şekilde ibadetle meşgul olan Baba Haki adındaki cezbe ve hal ehli bir derviş, Hakan'ın geldiği haberini işitmiş. Her zamanki davranışının aksine sultanla görüşme isteğinde bulunup kendisini sultanın huzuruna ulaştırdı. Birkaç saat olsun evine teşrif buyurması ricasında bulundu. Hakan Mansur bu isteği kabul etti. Onun evinde o kadar oturdu ki sabah olmuştu. Oradan yola koyuldu. Baba Haki Sultan'ın ordusunun geçiş yeri olan Kule dağına kadar eşlik edip kendi mızrağını Hakan'a verdi. Son derece kızgın bir şekilde Herat tarafına işarette bulundu, o yöne doğru elini kılıç gibi kaldırıp üç defa hücum narası atıp döndü. Hakan Mansur aldığı

zahiri ve manevi kuvvetle kısırağının yularını Hava Deştek yönüne çevirmiş. Gece olduğunda Şirem Karavul'u haber getirmesi için önden gönderdi. Hava Deştek çöllerindeyken bir kişi Mirza Yadiğâr Muhammed'in yanında çıkıp Hakan'ın yanına ulaştı. Arz ettiği bilgiye göre düşmanın Hakan'ın yaklaşmakta olduğundan hiç haberi yoktu. Kuşkusuz Hakan daha da hızlı hareket etmeye başladı. O esnada Şirem Karavul tarafından bir kişi ulaştı. “Çeşme-i Mizduk'a kadar gittim, Mervlilerin gaflet ve şuarsuzluklarından başka bir şey ne gördüm, ne de duydum.”, haberini getirdi.

O gece Safer ayının yirmi biri salı günüydü. Ay doğup ışıklarını saçmaya başladığı vakit, Hakan sancağını Çeşme-i Mizduk'a ulaştırdı. O mevzide Sultanın askerleri zırhlarını giyip bölüklere ayrıldılar. Sultanın aldığı karara göre, Emir Muzaffer Barlas, Derviş Ali Arlat ile yüz elli bahadır büyük kale kapısını açmak için Bağ-ı Zağan'a önden yola koyuldular. Hacı Muhammed Hüsrev haberleri getirmek için sefere çıkmış emirlerin arkasından harekete geçip, Bağ-ı Zağan'a yaklaşınca kadar önden gidip geri döndü. Mirza Yadiğâr Muhammed'in gafletli bir halde olduğu haberini arz etti. Hakan Mansur bu haberi duymaktan mutlu olup Kuçe-i Hiyaban tarafına adeta taşkın bir sel gibi yola koyuldular. Ulemâi Razi'nin mezara ulaştıktan sonra Mirza Kencik'i Emir Muzaffer'e yardım için gönderdi. Devlet Bey Özbek'i Özbek cemaatiyle birlikte Mehdi Ülya Güher Şad Begüm Ağa Medresesi'nin bitişiğindeki bağ kapısına gönderdi. Mirza Sultan Ahmed'i bir grup askerle Pir Mücerred Ebu'l Velid'in mezarı tarafında olan kapıya gönderdi. Emir Nasreddin Abdul Halik ve Mübarezeddin Veli Bey'i Emir Ali Celayir bölgesinde olan Emir Firuzşah'ın evine gönderdi. Kendisi de kuvvetli ve azametli maiyetindeki seksen asker ile Emir Muzaffer'in arkasında hareket etti. Yol esnasında Mirza Kencik Emir Muzaffer'in yanından gelip büyük emirlerin Bağ-ı Zağan'ın Kapısını parçalayıp girdiklerini bildirdi. Şüphesiz o hazret Bağ-ı Zağan'dan şahin kuşu gibi kanat çırpıp Mirza Muhammed'in gecelediği Bağ-ı Zeşhal'e kadar atını hiç duraksamadan koşturdu. O bağın etrafından gözle görülen ordugâhtan bazı ehli olan işaret edip oraya girsinler ve orda kimi bulurlarsa Hakan'ın huzuruna getirilmesini emretti. Sultan'ın yakın adamlarından Emir Ali Şir öne çıkıp adamlarından olan Emir Baba Ali'yi ordugâha gönderdi. Kuvvetli bir araştırmadan sonra ordugâhta kimsenin olmadığı haberi arz olundu. O zaman Hakan Mansur köşkü kuşattı.

Adamlarına tırmanmaları emrini verdi. Ama kimseden cevap alamadı. Çünkü askerleri bir panik kaplamıştı. Sonunda Emir Nizameddin Ali Şir izin isteyip kendisi Emir Ali Baba ile birlikte kılıcını çekip kararlaştırılan yerin dışında başka bir yerden tırmanmaya koyuldu. Daha sonra Hakan Mansur Emir Kulu Ali'yi de bu mühim işle görevlendirdi. Bu esnada Mehter İsmail Feraş Bağ'dan dışarı çıkarak bir deste mum ele geçirip mumları yaktı. Çeşitli yerlerden köşke girdiler. Hacı Ali Mirza Yedigâr Muhammed'i saklandığı yerde görüp yakaladı. Emir Şahzeyi Emir Ali Şir'in tırmandığı yerden aşağı indirip sürükleyerek padişahın huzuruna getirdi. Hakan mübarek tabiatı ve güzel ahlakı gereği Yedigâr Muhammed'le konuşmaya başladı. Onu bağışlamak istiyordu. Ama ileri gelen emirler onun varlığının kendilerinin sonu olacağını bildikleri için onun bağışlanmasına engel olup öldürülmesini sağladılar. Bu heyecan uyandırıcı haber Bağ-ı Nev ve Bağ-ı Zübeyde'de ikamet eden Terekemeler'e ulaştığında hemen o gece kaçtılar. Hakan Mansur'un maiyetinden kaçıp Yedigâr Muhammed'in yanına sığınan bazı emirleri bağışlayıp hatalarına göz yumdu. Yedigâr Muhammed'in önemli işlerini yapan Emir Celayir'i bağışlamayıp öldürttü.

İKİNCİ BÖLÜM

HÜSEYİN BAYKARA’NIN İKTİDARINI GÜÇLENDİRMESİ ve ORTAYA ÇIKAN İSYANLARLA MÜCADELESİ

2.1 Hakan Mansur’un İkinci Kez Tahta Çıkararak Devletini Güçlendirmesi

Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza, cihangirlik tahtını ve saltanatını güneş siması ile gökyüzünde kurdurduğu zaman büyüklerin ve küçüklerin gönlünü alıp hatırını saymada gücünün yettiği kadarını yerine getirdi. Güzellik sofrasını yayıp adaletli ve insaflı ferman çıkardı. Sahipsiz elden ele dolaşan padişahlık yüzüğünü iktidar parmağında saadet ve azamete ulaştırdı. Büyüklerin ve küçüklerin kalbinde derin acılar bırakan zorlu günler sona erdi. Büyük Seyidler, İslam kadıları, faziletli âlimler gece gündüz dua ederek bekledikleri bu olayın yüce dergâhta kabul görülüp gerçekleşmesinden dolayı fetih ve zafer merasimi gerçekleştirdiler. Şüphesiz o gün Herat Halkı'nın sevinci bayram neşesi gibi günleri ise nevrüz günlerindeki bir gün gibiydi. Hakan derhal kanadı kırık müslümanların durumlarının düzeltilmesi amacıyla Kadı Kudbeddin Ahmed el-İmami ve Mevlana Kemaleddin Şeyh Hasan el Nakavi'nin huzurunda belde ve bölge halklarından, sanatkârlardan, esnaflardan ve meslek erbablarından iki yıl boyunca askerlik vergisinden ve bazı vergilerden muâf tutulması, bu işe görevli memurların ise şikâyetler doğrultusunda takip edilip yaralıların ve mazlumların gönlüne tuz serpilmemesine de dikkat edilmesi emrini verdi. O kudretli Padişah ayın 25'i Perşembe günü, Hacı Abdullah Ensari'nin türbesini ziyaret etmek maksadıyla Güzergâh'a teşrif buyurdu. Gerekli ihtiram ve saygısını gösterdikten sonra orada ibadetle meşgul olan dervişlere lütufta bulundu. O mübarek yerde Mevlana Kemaleddin Şeyh'i yanına çağırıp, "Başkent Herat'ı Sultan Said'in zamanındaki gibi idare etmek gerekir, eğer kendim, kardeşim ya da evladım bir kanuni cezaya çarptırılırsa bunu uygulamada erteleme olmasın.", diye buyurdu. Bu şekilde Hakan Mansur, diğer yakınları ve devlet erkânı da şeriatın hükümlerine itaat edip boyun eğdiler. Din adamlarının işlerini kolaylaştıran milletin faydasına olan hükümler, kanunlar yürürlüğe sokulup şeriat hüküm sofrası yayıldı. Bu sıralarda Hakan'ın kulağına Ebu Said'in oğlu Mirza Uluğ Bey'in Merv tarafına hücum edip o diyarın halkının üzerine ölüm ateşini tutuşturarak hayatlarının harmanını yaktığı haberi

ulaştı. Bu haberin duyulmasından sonra Hakan çok sinirlendi. Zafer sahibi sancağını düşmanların beklenti ve talih fidanının kökünü kazımak için Merv yönüne hareket ettirdi. Hakan Bender Çerkes'te otağını kurduğunda düşmanların ordusunun haberini alıp firar etme niyetinde oldukları ortaya çıktı. Hakan Mansur son sürat o güzergâhtan rüzgâr gibi sudan geçip Merv'e yöneldi. Mirza Uluğ Bey ve adamları Hakan'a karşı koyma gücünü kendilerinde göremeyerek savaşımadan kaçma yolunu tercih ettiler. Hakan Mansur son derece haşmetli ve bahtiyar olarak Merv'e gelip o kış o yerde kışlak yaptı. Mübarek zamanının ekseriyetini memleketin tamiri, halkın işlerini düzenleyip yola koymak ve adamlarının yetiştirilmesi hususunda geçiyordu.

2.2 Sultan Mahmud'un Belh'e Girip Ele Geçirmesi ve O Kışlakta Gerçekleşen Bazı Devlet Meselelerinin Bahsi Hakkında

Gül bahçesi sayfalarının kokularından okuyucunun burnuna daha önceden ulaşan haberde olduğu gibi Mirza Yadigâr Muhammed ikinci kez Emir Hasan Bey'in yardımıyla Horasan'ı ele geçirmeye yöneldiği zaman tesadüfen Mirza Sultan Mahmud Ab-ı Amuye'den geçip Belh'i fethetmek istedi. Hakan Mansur'un emri gereği o bölgede bulunan Emir Moğol ve Sultan Ali Kencik çok sayıda levazım toplayarak Sultan Mahmud Mirza ile savaşımaya başladılar. Bir süre iki taraf arasında son derece cesurluk ve yiğitlik sergilendi. Bu sırada Sultan Mahmud'un yetiştirip eğittiği adamlarından olan Muhammed güzel talihi ve açık bahtı sayesinde o Şehzade'den ayrılıp Hakan Mansur'un hizmetine girdi. Bunun için de çeşitli güzellik ve ihsan ile şerefendirildi. Belh'in serdarlarından olan Sultan Ali Kencik zâlim nefsinin aldatması ve şeytanın vesveselerine uyduğu için düşmanlık ve kötülük yolunda adım atarak Mirza Sultan Mahmud taraftarlığı ile Hacı Akkaşe Kapısı'nı Şehzade'nin askerlerine açtı. Şüphesiz Mirza Sultan Mahmud'u Belh'in fethine müesser etti. Emir Moğol'u tutuklayarak güvendiği adamlardan olan Yadigâr'ın gözetimi altında Semerkând tarafına yolladı. Yadigâr yol esnasında Hakan âli mekânın hizmetine girmeye niyetlenip Mirza Sultan Mahmud ile aralarındaki hukuku unutarak Emir Moğol'un yoldaşlığı ile atının yularını Herat tarafına çevirdi. Gerçekleşmeye başlayan bazı tevafuklardan birisi şudur ki; Hakan Mansur Merv'de eğlence meclisine oturduğu gece ihlâs sahibi sarayın yakın adamlarından bir grup her konudan konuştuqları sırada söz Emir Moğol'un tutuklanıp hapse atılmasına gelince herkesi hüznü kapladı. Emir Nizameddin Ali Şir'in onayı ile

halis bir niyetle fatiha okundu. Hemen o anda Emir Moğol ve Yadigâr meclise ulaştılar. Bu güzel rastlantıdan dolayı mecliste bulunanlar hayret ve şaşkınlığa kapıldılar. O kış Emir Mübarezeddin Veli Bey mukaddes Meşhed'in valiliği ile görevlendirildi ve gitmek için izin aldı. Diğer taraftan ise fitne çıkarıp bozgunculuk yapmakta ısrar eden Muhammed Muin Abdulhadi cezalandırılıp öldürüldü. Mart aylarının başlarında Hakan'ın mübarek kulağına Sultan Mahmud Mirza'nın bir grup emirinin büyük bir orduyla saldırmak için Ab-ı Morğab'a akın ettikleri, Emir Muhammed Arlat, Emir Muzaffer Barlas ve Emir Kerim'i yenerek onları esir aldıkları haberi ulaştı. Bundan dolayı Hakan'ın gazap ateşi alevlendi ve Sultan Mahmud Mirza'yı ortadan kaldırmayı kafasına koyarak atının yularını Ab-ı Morğab tarafına çevirdi.

2.3 Muzaffer Sancağın Düşman Üzerine Hareket Etmesi ve Çökmen Mevzindeki Savaşın Beyanı

Kışın biterek yerini bahar ayına bırakıp mart ayının gelmesiyle Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza zafer sahibi ordusu ile birlikte savaş hazırlıkları yaptı. Mübarek Ramazan ayının sonunda devletin devamı ve geleceği için yoldaşları ile kışlak yurdundan Ab-ı Morğab tarafına hareket etti. Bayram vakti geldiğinde bayramın adap ve edeplerini yerine getirilip iki üç gün bayram töreni için hazırlıklar yapıldı. Kutlama töreni yapıldıktan sonra merasim malzemeleri toparlanıp düşmanlar üzerine harekete geçildi. Pençdih bölgesinde ordugâh kurulduğunda Hakan Mansur'un tahta çıkışının ilk günlerinde elçilik vazifesi ile Emir Hasan Bey tarafından Hakan'ın dergâhına gelip Yadigâr Muhammed'in saldırısı esnasında da geri dönmüş olan Kadı Ali, tekrar Sultan'ın dergâhına gelmekle şereflendi. Azerbaycan padişahının muhabbet dolu sözler içeren mektubunu arz ederek padişahane lütuf ve ihsana kavuşup oradan döndü.

Zafer sahibi Sancak Pençdih'ten Gül-ü Bağban'a vardı. Oradan da Çiçektu'ya gitti. Birkaç gün ordunun tertibi için Çiçektu'da konakladıktan sonra konaklama yerinden harekete geçildi. Hakan, Elmal menzilinde ordusuna zırh dağıtıp Endhod vilayetine yöneldi. Çökmen mevkiinde ordugâh kuruldu. Mirza Sultan Mahmud'un çok büyük bir ordu ile Belh sınırından dağın eteğine hareket edip Pol-u Çerağ'dan geçerek Meymene'de ordugâh kurduğu ve aklında Hakan Mansur'un arkasından yetişerek saldırıda bulunmak düşüncesi olduğu haberi ulaştı.

Hakan Mansur devlet erkânı ile meşveret yaparak düşman askerlerinin sudan geçmeden önce çorak bir yerde yenilgiye uğratılması için Belh tarafına ordunun harekete geçmesine karar verdi. Bu yüzden Çökmen menziline göç edilerek Hace Doki'de ordugâh kuruldu. Orada Mirza Sultan Mahmud'un Endhod'da ordugâh kurduğu haberi ulaştı. Hakan Mansur devlet erkânıyla meşveret ettikten sonra Belh'e yönelmekten vazgeçip atının yularını çevirip büyük bir hırs ile düşmanları karşılamak istedi. O gece Hace Doki'den göç ederek akşam namazı vaktine Çökmen'in iki fersah uzağına ulaştı. Böylece bir bağın yakın çevresinde askerlerinin o gece sabaha kadar etrafı koruyup kollayarak savaş hazırlıkları yapıp kendini savaşa hazır hale getirmelerini emretti. Ertesi gün ise Muzaffer Hakan, zafer miğferini başına takıp ilahi korunaklı zırhını üzerine giydikten sonra atına oturup askerlerini düzene koydu. Sağ kanata büyük kardeşi Baykara Mirza'yı geçirerek Emir Hasan Şeyh Timur büyük bir bölük askerle ona yardımcı tayin edildi. Sol kanadı Mirza Sultan Ahmed'in yönetimine bırakıp Şeyh Abdullah Abbasi ve Emir Abdulhalik Firuz Şah'ı büyük bir grup asker ile onun yardıma verdi. Emir Ahmed Barlas, Emir Ahmed Ali Farsi, Şeyh Ebu Said Dermiyan ve Emir Moğol'u öncü birlik olarak kararlaştırdı. Diğer taraftan ise Mirza Sultan Mahmud'da ordusunu düzenledi sağ kanata, sol kanata geri kuvvette ve öncü kuvvete kılıç kullananları ve koruluk aslanlarını yerleştiririp işi sağlama aldıktan sonra savaş meydanına hücum ederek katliam sancağını yükseltti.

Sultan Hüseyin'in ordusunun ismi gazi, lakabı ise kılıçla düşmanların böğürlerini delerek kanlarını dışarı fışkırtandır. Sultan Mahmud'un ordusu attıkları taşları ve okları ormanın avcı kaplanlarına ulaştırıyorlar ve kılıçlarla da düşmanın damarlarını yerinden söküyorlardı. Bu esnada Emir Ali, Emir Ahur, Mirza Sultan Mahmud'un sol kanadından bir bölük kuvvetli cesur asker yiğitlik göstererek Emir Hasan Şeyh Timur'un üzerine saldırı girişiminde bulunup oklarını yayından havalandırdılar. O tarafta ise Emir Şeyh Timur son derece temkinli bir şekilde kendi adamlarıyla birlikte kalkanları ve ağırları önlerinde tutatarak hiçbir şekilde düşmanların karşısında mukavemet göstermiyorlardı. Bundan dolayı Hakan Mansur'un içerisinde Emir Hasan'ın düşmanla işbirliği yaptığı için kılıcını kınından çıkarmadığı düşüncesi hâkim oldu. Bu yüzden Hakan eğer o kaçma girişiminde bulunursa ateş saçan oklar ile vurun emrini vererek Emir Nizameddin Ali Şir'in kardeşi Emir Derviş Ali'yi, Emir Behbud, Muhammed Ali Enge, Bahşiki,

Şah Kulu Kulan, Dost Muhammed Çehre Ali, Emir Kul Ali ve üçyüz yiğit ile onun tarafına gönderdi. Kamber Ali Emir Ahur kendisiyle birlikte bulunanlar ile yaylarında bulunan bütün okları atarak atlarını şahlandırıp kişnettiler.

Hasan Şeyh Timur Farslar ile birlikte ağırları ve kalkanları başına çekti, kılıçları kınından çıkarıp ormandaki aslanların ceylan sürülerine saldırması gibi düşmanlara hücum edip gökyüzündeki toplu haldeki yıldızlar gibi bir arada bulunan topluluğu en uzak köşelerdeki yıldızlar gibi ayırıp perişan etti. Buna bakarak zafer sahibi Hakan ordusunun sol kanadından Sultan Ahmed Mirza, Emir Şeyh Abdullah, Emir Abdülhalik, Devlet Hacı Özbek öncü birliklerden Emir Muzaffer Barlas ve diğer muzaffer bahadırlar saldırıp kıyamet günü alametleri ortaya çıkardılar. O yiğitler savaş meydanında gösterilebilecek cesaret, zekilik ve mertliği yerine getirerek ellerini savaş gömleğinden çıkarıp öyle büyük bir cenge tutuştular ki ortalık toz dumandan gözler kapandı ve atların toynaklarının sesinin ahengi meydanda yankılandı. Savaş esnasındaki çarpışmalar genç ve yaşlı demeden onların hayat harmanlarını ateşe veriyordu. Kılıçların döktüğü kanlar oluk oluk akıyordu. Ağır malzemelerden yapılmış gürzler boyunları yumuşatıp atın üzerinden yerlere seriyordu. Hakan Mansur'un kulağına zaferin yakın olduğu haberi ulaştırıldı. Sultan Mahmud Mirza'nın ordusunda bölünme ve parçalanma alametleri meydana geldi. Hakan'ın askerleri zafer ve fetih sancağını dikip düşmanları hezimete uğrattılar. Onlardan büyük bir bölümü öldürölüp cihana zafer naralarını duyurdular. Savaşın sonlarına doğru Sultan Mahmud'un askerlerinden yaklaşık iki yüz kişi ile sultanın ordusunun sağ kanadında duran Mirza Baykara'yı sıkıştırdılar. Şehzade onları def etmeye çalışırken aniden atının ayağının tökezlemesiyle atından yere düştü ve ayağının bir parmağı kırıldı. Sultan Mahmud Mirza'nın adamları o asil zatı yakalayıp yanlarına aldılar. Birkaç adım kendi ordularının tarafına gittiklerinde padişahlarının kaçtığı haberi ortaya çıkması üzerine Mirza Baykara'yı bırakarak kaçtılar. O zat Sultan'ın yanına ulaşarak o kargaşadan kendini kurtardı. Velhasıl Hakan Mansur savaşı zafer ve fetihle sonuçlandırdı. Düşmanın firarını müşâhede ettikten sonra otağını kurup savaş meydanında cesurca savaşıp yiğitlik gösteren Emir ve Noyanları sultanlığına yaraşır hediyelerle onurlandırıp yüksek makam ve mevkiler ile şereflendirdi. Savaş esnasında cesurca savaşanların içerisinde olup birkaç yarada almış olan Ahmed Muştâ'ğı Belh'in valiliği ile

şereflendirdi. Daha sonra mübarek çetrini yüce yaratıcının himayesi altında Çökmen menzilinden Endhod bölgesine geri götürdü ve birkaç gün orada ikamet edildi.

2.4 Sultan Ebu Said'in Oğlu Mirza Ebubekir'in Hakan Mansur'un Maiyetine Erişmesinin Bahsi

Mirza Sultan Ebu Said'in ahvalinden bahsedildiği sırada Mirza Ebubekir'in çok cesur ve güçlü bir şehzade olduğu anlatılmıştı. Mirza Ebubekir babasının döneminde Bedahşan memleketinde hüküm sürüyordu. Karabağ hadisesinden sonra ise Emir Celaledin Mezid Ergün Bedahşan'a giderek Şehzadeye tabi oldu. Böylece emirlerden ve askerlerden oluşan büyük bir topluluk o vilayette bir araya gelerek Mirza Ebubekir'in safında yer aldı. Çökmen mevziinde yüce yaratıcının inayetiyle Hakan Mansur'un Mirza Sultan Mahmud'a karşı zafer kazandığında Mirza Ebubekir Hakan Mansur ile dostluk ve muhabbet bağı kurup birlik ve beraberlikten dem vurdu. Daha sonra padişahlık soyundan gelen kız kardeşi ile evlenme isteğinde bulundu. Bu niyette Bedahşan'dan Ab-ı Morğab tarafına Hakan'ın yanına görücü gönderip içerisinden geçirdiği ve aklındakileri yüce dergâha mesaj gönderdi. İşin sonunda Hakan Mansur bu olaydan haberdar olunca bu isteği olumlu görüp son derece sıcak baktı. İstihare ve istişarelerden sonra Sultan'ın yakın adamlarından Ali Şir Nevai'nin Şehzade'nin yanına gitmesi onun sultanın bu işe razı olduğunu iletmesi kararlaştırıldı. Emir Ali Şir buyruğa göre Şehzade'nin dergâhına gidip son derece güzel bir şekilde görevini yerine getirdi. Ufukların Sultanının güzel ve temiz ahlakından o kadar arz etti ki Şehzade, Emir Celaledin Mezid Ergün ile birlikte görüşmeye niyetlendi. Ab-ı Ceyhun'dan geçip Deh Kadı mevkinde görüşme gerçekleşti. Hakan Mansur Mirza Ebubekir'e çok şevkatle muamele edip nimetlerle ve ikramlarla onurlandırdı. Birkaç gün kutlama ve eğlence yapıldıktan sonra Şehzadeyi temiz ahlaklı ve güzel Begüm Sultan ile nişanlayarak içerisini ferahlatıp onu mesud etti. Düğün ve ziyafet günlerinden sonra Hakan Mansur tekrar devletin önemli işleriyle uğraşmaya başladı. Hakan, Mirza Ebubekir'i son olarak altından dikilmiş elbise ve güçlü atlar ile onurlandırıp şereflendirdi. Emir Mezid Ergün ve Şehzade'nin diğer yakınlarını da çeşitli altın ve kıymetli eşyalar ile ihsana kavuşturduktan sonra dönmeleri için izin verdi. Şehzade Bedahşan vilayetine ulaştığında Emir Mezid Ergün'a gücendi. Şehzade, Emir Mezid Ergün'un sevmediği insanları toplayıp onu şehadet mertebesine ulaştırdı. Şüphesiz karışıklık ve

bozulma Mirza Ebubekir'in mal ve mülkünün tamamında meydana geldi. Mirza Sultan Mahmud orayı ele geçirmeye niyetlenince Şehzade tekrar Hakan Mansur'un maiyetine girip bir müddet onun gölgesinde vakit geçirdi. Ahmed Muştak'ın isyanı sırasında da firar edip Bedahşan tarafına yöneldi. Gelecek konularda sırası geldiği zaman açığa kavuşturulacak İnşallah-u Teâlâ.

2.5 Mirza Muhammed Ömer'in Hakan Mansur ile Mücadelesi ve Mirza Şah Garip'in Yokluk Âleminden Varlık Âlemine Gelişinin Zikri

Mirza Yedigâr Muhammed'in Horasan'ın bazı beldelerini istila etmesi nedeniyle düşüncesiz kimselerin Hakan'ın maiyetinden isyan edip kaçış yoluna girdikleri günlerde Mirza Muhammed, Ömer Bin Mirza, Sultan Halil bin Mirza, Pir Muhammed, Cihangir bin Mirza, Muhammed Sultan Bin Mirza, Cihangir bin Emir Timur Gürkan, Yusuf Tarhan'la birlikte ittifak ederek bir bölük askerle 864 senesinin (m.19 Haziran 1470) Zilhicce ayının on dokuzunda Deşt-i Sakı Selmak'ta Hakan'ın maiyetinden kaçarak Kandahar tarafına yöneldiler. O vilayet sınırlarına ulaştıktan sonra Kandahar'ı yöneten Sultan Said'in büyük emirlerinden olan Emir Nizameddin Ahmed Bin Tokel Barlas Şehzade'nin yanına elçi gönderip ona itaat ve bağlılığın müjdesini verdi. Mirza Muhammed ömer Kandahar'a giderek tahta oturdu Hakan Mansur'un Mirza Sultan Muhammed'in defiyle uğraştığı zaman Mirza Ömer bu fırsatı ganimet sayarak büyük bir ordu ile Kandahar'dan Kuhistan'a hücum etti. Hükümdarlık iddiasıyla ortaya çıkıp ordusunun şerri ve adaletsizliği ile o vilayetin sakinlerinin soyunun ocağını söndürdü. Hakan Mansur Endhod'dan döndüğü sırada Emirzade Ebubekir'e Bedahşan'a yönelmesi için izin vererek muzaffer ve mansur bir şekilde Çiçektu'ya hareket etti ve ikamet sancağını dikti. Mirza Muhammed Ömer'in isyan ve başkaldırısının haberi orada duyuldu. Hakan Mansur onun gelecek fidanını kökünden kazımayı kafasına koyup Kuhistan'a yöneldi. Ahte Ahur menziline vardıktan sonra Melik'ül Vehabb'ın inayeti ile ulu Hakan kudretli bir hükümdar olacak ve büyük ordulara komutanlık edecek asil bir evlat sahibi oldu. Ebu'l Şah Ğarib Mirza, Hakan'ın şeriatla nikâhlı eşi olan Hatice Begüm Ağa'dan dünyaya geldi. Bu olay Sultan'ın son derece mutlu olmasına vesile olduğu için birkaç gün eğlence ve neşe sofrası kurup eğlenceler düzenledi. Eğlence töreni ve merasimler

tamamlandıktan sonra da oradan göç etti. Yollar aşır beldeler geçtikten sonra düz bir bölgede otak kurdu. O yoldan Kayın vilayetinin içinde olan Espzar mevzine gitti. Düşman gözcü askerlerinin yaklaştığının haberi duyulunca yiğitlerden bir bölüğü onların esir alınıp huzuruna getirmeleri için gönderdi. Hakan Mansur o esirlerden Mirza Muhammed'in durumu hakkında bilgi aldı. Kayın Kasabası'nda konakladığı kuşatma ile meşgul olduğu ortaya çıktı. Hemen Yiğit Hakan dört bin cesur süvari seçip düşmanlar üzerine harekete geçti. Bu haber Mirza Muhammed'e ulaştığında kaçmaya karar verdi. Hakan'ın askerlerinden bir kısmı onu takip edip çok fazla ganimet ele geçirdiler. Şehzade'ye yetişemeyeceğini bildikleri için de atlarının yularını geri çevirip sıhhatli bir şekilde Hakan'ın maiyetine katıldılar. Hakan Herat'a gidip o kışı o cennet beldede geçirdi. Adalet ve ihsan kanadını Horasan memleketleri ahalisinin tepesine açtı. Ama Mirza Muhammed Ömer Kandahar'a ulaştıktan sonra yeniden kuvvetli bir ordu toparlayıp Ferah Kasabası'na hücum etti. Hakan'ın kulağına bu haber ulaşınca Emir Muzaffer Barlas ve diğer emirleri bir bölük askerle o tarafa gönderdi ve taraflar arasında çarpışma gerçekleşti. Vurkaç esnasında atılan bir ok Şehzade'yi öldürdü. Kandahar memleketi ise Hakan'ın yönetimi ve idaresi altına girip fitne ateşi ok ve kılıç sulaması ile söndürüldü.

2.6 Devlet Erkânından Bazılarının Onurlandırılışı ve Emir Hasan Şeyh Timur'un Fesat Çıkarması Yüzünden Öldürülmesi Hakkında

Cihangir Sultan'ın aklında sürekli hayırlı güzel işler yapan saf ve temiz ahlak sahibi Emir Ali Şir'i yüksek mevkilere getirme düşüncesi vardı. Saltanat sabahının güneşinin doğduğu seher vaktinde büyük saltanat mührünün korunmasını onun uhdesine teslim etti. Emir Nizameddin Ali Şir bir süre mühürdarlık görevini yaptıktan sonra o görevden istifa edip Emir Nizameddin Şeyh Ahmed Süheyli'nin mühürdar olmasını istedi. Hakan ise bu isteği üzülmekle kabul etti.

Hakan Mansur 876 senesi (m. şubat 1472) Şaban ayında Ali Şir'in yüce divanda yüksek emirlik ile onurlandırılmasını istedi. Emir Nizameddin Ali Şir ilk önce bu isteği kabul etmeyerek "Benim şuan zaten yüksek ve yüce bir görevim var, imarette görevli değilim ama büyük emirlerden devlet-i âliye'ye daha yakın duruyorum, ne vakit İmaret makamında görevli

olsam ellerinden geldiği kadar bazı Barlas ve Arlat emirleri bana emir verecekler o durumda da imaret makamında şuanki bulunduğum konumdan daha aşağı seviyede olacağım.” diye arzda bulundu. Hakan Mansur bu özrü kabul etti ve öyle bir emir verdi ki: "Emir Muzaffer Barlas dışında diğer emirlerden hiçbirisi mühür vurma esnasında O Emir'den yetkili olamayacaktır.". Daha sonra Emir Ali Şir, tıpkı Hakan'ın düşüncesindeki gibi imaret makamında görevlendirilip külâh ve altından dikilmiş cübbe üzerine giydirilip onurlandırıldı. Halkın düşüncesine göre Emir Ali Şir fermanlara diğer emirlerden daha üstte mühür basacaktı. Ama o gün evrağı eline verdikleri zaman tevazu ve alçak gönüllülüğünden dolayı en alt kısmı mühürledi. Bu durum avamın ve eşrafın övgüsüne neden olup Hakan'a olan güvenlerinin artmasına sebep oldu. Güzel ahlak sahibi Emir mühür vurmakla görevlendirildiği an o işi öyle bir düzene koydu ki ondan sonra Emir Ali Şir'e mühür bastırmak isteyen herkes “Bizi onurlandır ve en alt kısma mühür bas.” diye rica etti. Yüce makam ve mekân sahibi kelimesinin hakkını verdi.

Emir Ali Şir'in divan imareti görevine geldiği gün de Emir Hasan Erdeşir de bu makamda şerefendi. Hem o yılda Hacı Kavemeddin Nizamülmülk Hafî vezaret makamına geldi. Hacı Nizamülmülk Mevlana Şahabeddin İsmail'in oğluydu ve bir süredir Haf'ın bazı kasabaları ve beldelerinde kadılık görevinde bulunuyordu. Yine bu yılın sonlarında Yüce Hakan, Hacı Mir Ahmed Hani'nin oğlu Hacı Muhammed'e ihsanlar ve lütuflarda bulunarak Hacı Fazıl Milas'ın pervane ve risalet makamına getirilmesi devletin bütün pervanelerine mühür basması Hakan'ın divanda oturduğu zaman o zatın da orada bulunup yaşanan hadiselerin ve olayların, şikayetçilerin şikayetçilerinin karara bağlandığı hükümlerinin yazılması, çıkarılan fermanlar üzerinde yer alan büyük mührün karşısına da mühür vurması için ferman çıkardı.

Ebu Said Mirza'nın saltanatı zamanında Hacı Mecdeddin Muhammed, Nizameddin Abdulhay Munşi ile birlikte görev yapıyordu. O Hakan Mansur'un saltanatın başlarında Mirza Kencik'in vezaret makamında görev yapıyordu. O'nun kemâliyeti ve kabiliyeti Hakan'ın dikkatini çektiği için Şehzade'den onu isteyip bahsi geçen makama yerleştirdi. Kısacası Emir Nizameddin Ali Şir'in imaretteki görevi Mecdeddin Muhammed'in de vezirlik görevi vasıtasıyla saltanat ve devlet işleri yeniden canlanarak saray ve memleket meseleleri tekrardan düzenlenip yoluna girdi.

Bu olayların yaşandığı sırada Emir Hasan Şeyh Timur kendi kötü davranışlarının cezasının karşılığını görerek tutuklandı ve idam edildi. Hasan Şeyh Timur Mirza Ebu'l Kasım Babür zamanında yesavul makamında görev yapıyordu. Cesurluğu ve kuvveti sayesinde O Padişah'ın gün geçtikçe gözüne daha da girdi. Emir Hasan, Mirza Babür'den sonra çok daha yüksek yerlere gelerek emir-i azam makamında görev aldı. Ama tabiatı gereği oldukça nankördü. Sürekli aklından hilekârlık ve sahtekâlık geçiriyordu. Sultan Said'in saltanatı zamanında bi süre Hakan Mansur'un hizmetine girdi. O Hazret O'na son derece şefkatli ve merhametli davranmasına rağmen sebepsiz yere firar ederek Sultan Said'in hizmetine girdi.

Karabağ hadisesinden sonra yeniden Hakan'ın dergahına geri döndü ve yaptığı hatalar bağışlandı. O'na Astarabad vilayetinin valiliği verildi. Ama O yine vefasızlık yoluna gitmeyi tercih edip Mirza Yedigâr Muhammed'e katıldı. Kısa bir süre geçtikten sonra Mirza Yedigâr Muhammed'den de ayrılarak Ab-ı Morğab'dan geçip Selmak ve Cermekân vilayetlerine gitti. Mirza Muhammed'in işi bitirildikten sonra Merv Kışlağı'nda Hakan'ın huzuruna geldi ve son kez yine şefkatle muamele gördü. Bütün bu iyilik ve güzelliklere rağmen nankörlük yaptı. Geçmiş konularda da anlatıldığı üzere kendisine savunması için teslim edilen Hubuşan Kalesi'nde fitne çıkarmak amacıyla halktan çok fazla erzak topladı. Güvendiği yakın adamları ile birlikte bir gece Herat'tan kaçmak bunun içinde evinin sahraya bakan tarafından bir delik açmak için karar aldı. Merdanşah adındaki yakın adamlarından birisi bu durumu devlet adamlarından birisinin aracılığı ile Hakan'a arz etti. Hakan'ın gazap ateşi alevlenerek Hasan tutuklanarak İhtiyareddin Kalesi'ne hapsedildi. Hakan O'nun durumu hakkında ileri gelen devlet adamlarıyla istişare etti.

2.7 Ahmed Muştak'ın Fesat ve Fitnesini Def Etmek için Sultan'ın Hareket Etmesi

Ahmed Muştak Belh'de valilik yaptığı esnada gurur ve kibire kapılıp bağımsızlık düşüncelerine başladı. Büyüklerin ve ileri gelenlerinin sözüne bakmayıp inatlaşarak Sultan Ahmed Mirza ve Sultan Mahmud Mirza'nın yanına elçi gönderdi. Kendisini onların devletinin bağlısı olarak bildirdi ve onlara tabiyetini sundu. Bu haber Herat'ta yayılınca Muzaffer Hakan Ahmed Muştak'ı tedbirli bir şekilde oradan dışarı çıkarıp daha fazla o diyarın yönetimini onun

kontrolü altında bırakmamayı düşündü. Bu yüzden Abdulhalik'i bir grup yiğit ile birlikte Belh'e gönderdi ve onlara dedi ki: "O beldeye girin Ahmed Muştak'a da eğer Maveräünnehir tarafından bir ordu sudan geçerse kolayca def edilmesine yardım etmek için bizi buraya gönderdiler diye inandırın böylece Ahmed Muştak sizlerle birleşip gönlü mutmain olsun, hemen fırsatını bulunca da onu yakalayıp tutuklayın.". Emir Abdülhalik yollar beldeler aştıktan sonra Belh'e girdi. Ahmed Muştak tavırlarından ve hallerinden gelişinin sebebini anladı. Çaresiz O'na "Şehirden dışarı çık. Ben de yakın zamanda Sultan'ın yüce dergâhını ziyaret edeceğim. Fitne ve fesada sebep olan şeyleri arz edip itaatimi sunacağım." diye teklifte bulundu. Emir Abdülhalik Sultan'ın huzuruna gelince Ahmed Muştak'tan işittiği ve gördüğü şeyleri arz etti. Hakan Mansur onu yola getirmeye karar verip sancağını dikmek için Belh'e doğru yöneldi. Saltanatın bekçisi Mirza Bediüzzaman'ı Herat'a vekil olarak atayıp Emir Moğol'u da onun yanına yardımcı olarak bıraktı. Ahmed Muştak bu olaylardan haberdar olunca Belh'in kale kapısını sağlamlaştırma çabalarına başladı. İş sağlama aldıktan sonra kaleye sığınarak Sultan Ahmed Mirza ve kardeşi Sultan Mahmud Mirza'nın yanına yardım talebiyle elçiler gönderdi. O iki padişah Belh'i ele geçirme düşüncesiyle Ahmed Muştak'a yardım için harekete geçtiler. Sultan Mahmud Mirza kendisi bizzat suyun kenarına yöneldi. Sultan Ahmed Mirza ise kendisi gitmese de Semerkând'ın asker ve emirlerinden bir bölüğünü o tarafa gönderdi. Sultan'ın sancağının hilali Belh'i aydınlattığında Ahmed Muştak'ın fesadı ve sığınağının durumu ortaya çıktı. Muzaffer Sultan öfkelenip muhasara ve muharebe hazırlıklarına başlanılması emrini verdi ve şehrin çevresini emirlere paylaştırdı. Herkes bulunduğu yere konuşlandı. Sultan kendisi de Şah Hüseyin Burcu'nun karşısına konuşlandı. Emir Nizameddin Ali Şir, Şirihar Kapısı'na yerleşti. Diğer emirler ve askerler kalenin etrafını kuşatıp hendeğin suyunu öbür tarafa attılar. Gözcü, muhafız divanda çalışan memurlar, mühimmatçılar suyun olduğu kısmı düzeltmek için ağaç sökmeye ve toprak kazmaya başladılar. Bu sırada Hakan'a Sultan Mahmud Mirza'nın büyük bir ordu ile Ab'ı Amuye tarafında ordugâh kurduğu ve Ahmed Muştak'a yardım etme niyetinde olduğu haberi arz olundu. Bu yüzden Hakan, Emir Muzaffer Barlas'ı bir grup askerleri ile Termüd Geçidi'ne gönderip düşmanlara karşı hep gözlerini açık tutması, Hisar'dan ve Semerkând'dan gelen ordunun geçişine engel olup karşı konulması emrini verdi. Ahmed Muştak Sultan Mahmud Mirza'nın Ceyhun tarafına gelişinin haberini aldıktan sonra ferahlayıp cesaretlendi ve muhalefesinde daha da kararlı hale geldi. Her

gün gurur ve kibrini arttırıp savaş ateşini daha da alevlendirdi. Hakan Mansur ise alınması zor kaleleri alma niyetiyle mücadelesine devam ediyordu. Savaş borularının sesinden adeta yerküre sallanıyordu. Sultan'ın yiğit askerleri kalkanları başlarına tutup savaş meydanına yürüyorlardı. Kudretli elleriyle ölümcül okları yuvalarından havalandırıp düşmanların başına azık olarak atıyorlardı. Kuvvet ve kudreti ile Rüstem Pehlivan'dan daha güçlü olan Emir Seyid Bedir, Sultan'ın maiyetinden bir grup asker ile duvardan ok ve taş atan düşmanları hezimete uğratarak hendekten geçmeyi düşünüyordu. Şir Hacı Hendeği'nden geçip Şah Hüseyin Burcu'na girmek istedi. Ahmed Muştak bu durumu görünce ordusundan bir grup askeri Emir Seyid'e engel olması için burçtan aşağı gönderdi. Kapının girişinde çarpışmaya başladılar. Seyid var gücüyle birisinin mızrağından öyle kendisine çekti ki kapının üzerinden düşüp mecali kesildi. Hemen üzerine çıkıp kılıçla başını gövdesinden ayırmak istedi. Birden bir başkası öne atılıp mızrakla saldırdı. O zat oturduğu yerden elini uzatıp o şahsı da diğeri gibi aşağı düşürmek için mızrağını tuttu. Sonunda ikisini de öldürüp başlarını kestikten sonra Hakan'ın huzuruna gönderdi. Şüphesiz Hakan asil haydarı kerrar evladını padişahlığına yaraşır lütuflar ve türlü hediyelerle mükâfatlandırarak altın ve çeşitli eşyalarla şereflendirdi. Velhasıl Belh Şehri'nin Kalesi'nin dayanıklı ve sağlam olması nedeniyle muhasara 3 ay sürdü. O vakitlerin çoğunda sabahtan akşama kadar savaş ateşi yanıyordu. O gecelerde Kara Çerçi olarak meşhur olan bir Türkmen, Şah Hüseyin Burcu'nun üzerine gelip Sultan'ın otağının önünde durarak sövüp sayıp kötü sözler sarf ediyordu. Hakan Mansur ve maiyetine hakaret ediyordu. Hakan bahtsız adamın şerrinin def'i için bir gece dört kişiyi görevlendirdi ve o burcun karşında birbirlerine yakın bir şekilde durup Kara Çerçi ağzını açmaya başladığında onu okla vurmalarına emretti. Bu düşünce başarıyla sonuçlandı. Atılan bir ok onun boğazından girip ensesinden çıktı, hareketsiz bir şekilde öylece kaldı. Bu olay Ahmed Muştak ve adamlarının cesaretlerini kırılmasına sebep oldu. Başka bir kimse küfür için dudağını dahi kıpırdatamadı. Bu olayların yaşandığı esnada Emir Muzaffer Barlas suyun kenarında bulunuyordu ve orada son derece acayip bir olay meydana geldi. Hazreti Hakan Mansur bu hadisenin yaşanmasından dolayı sinirlenip onun dönmesi için emir verdi. Bu olayı açıklaması şu şekildedir ki, Emir Muzaffer Barlas'ın muharebe sancağını kaldırıp Maveräünnehir ordusunun geçişini engellediği sırada bazen onun yardımcılarının bir kısmı gemiye binip karşıya geçiyorlardı. Diğer taraftan da özellikle Emir Şecaaddin Muhammed Bin

Emir Ali, Emir Cihan Şah bin Ceku Barlas ön tarafa gelerek savaş ve barış hakkında konuşuyorlardı. Dokuzuncu gün bu taraftan Emir Muzaffer Barlas diğer taraftan Emir Muhammed ve Cihangir Barlas kayığa binip suyun ortasına gidip konuşularak, barış antlaşmasının görüşmesi yapılması kararlaştırdı. Bu şekilde uygulanırken gürültü patırtı esnasında aniden şiddetli bir rüzgâr geldi ve gemi gayri ihtiyari Emir Muzaffer Barlas'ı düşman tarafına götürdü. Öyle ki kaptanlar ne kadar uğraşılsa da kayığı bir türlü zapt edemediler. Suyun kenarında bulunan Siltan Mahmud Mirza'nın adamları bağırıp borozan çaldılar. Emir Muzaffer Barlas ızdırap denizinde çaresiz kaldı. Çıkış yolunu kendini suya atarak yüzüp ordugâhına gitmekle buldu. Düşmanlar ok atmaya başladılar ama ona isabet etmedi. Adamlarından birinin suyun kenarında bulunan atının sayesinde kaçmayı başardı.

Emir Muzaffer Barlas her ne kadar ilahi lütuf ve devletin kudreti sayesinde o beladan kurtulduysa da onunla birlikte gemide bulunup yoldaşlık yapan yiğitlerden büyük bir kısmı Sultan Mahmud Mirza'nın askerlerine tutsak oldular. Askerlerde acayip bir zayıflık ve bozukluk meydana geldi. Durumun hakikati hakkında devlet erkânına gittiler ve geri dönüş için izin talebinde bulundular. Hakan düşünerek şu şekilde buyurdu: “Muzaffer Barlas ve adamlarının katılmasını bekleyeceğiz.” Bu sırada muhasara süresinin uzaması ile kıtlık ve erzak sıkıntısı ordunun tamamında yayıldı. Orduda savaşma ve yardımlaşma hissiyatı kayboldu. Kim ki kaçış fırsatını bulduysa atını kendi memleketine sürdü. O derece ki Sultan'ın mahiyetinde 2000'den fazla adam kalmamıştı. Hakan Mansur, Muzaffer Barlas Sultan'ın maiyetine ulaştıktan sonra Emir Nizameddin Ali Şir'e Herat'a gidip mümkün olduğu kadar erzak toplayıp maiyetine göndermesini emretti. Emir Nizameddin Ali Şir emredildiği gibi yapıp oldulça fazla mısır ve buğdaydan toplayıp develer kiralayarak hububatı o tarafa yolladı. Emir Ali Şir'in şehirde olduğu vakitlerde şehzadelerin hizmetinde olan Mirza Ebû'l Hayr Mirza Herat'tan kaçtı. Sultan'ın adamları onu takip edip yakaladı ve İhtiyareddin Kalesi'ne hapsedti.

2.8 Hakan Mansur'un Belh'den Ab-ı Morğab Tarafına Hareket Etmesi, Mirza Ebubekir'in Faryap Menzilinden Firar etmesi, Hakan'ın Onu Germ Ab Mevziine Kadar Takip Etmesinin Zikri

Emir Muzaffer'in Ab-ı Amuye tarafından dönmesinden sonra Sultan Ahmed Mirza Semerkând ordusuyla Sultan Mahmud Mirza'ya katıldı. Her iki kardeş birbirlerine destek olarak Ab-ı Amuye'den geçerek savaş meydanına adım atıp çatışma ateşini alevlendirmek istediler. Cihangir Hakan bu haberin tahkik edilmesinin ardından habercilerini Herat ve Horasan'ın diğer vilayetlerine göndererek valilere o sınırın askerlerini toplayıp hızlı bir şekilde maiyetine katılmalarını emir buyurdu. Diğer taraftan Sultan Mirza Hakan'ın askerlerinden kimsenin su kenarında kalmadığını görünce Emir Eyüp'e bin cesur süvari ile sudan geçip Hakan Mansur'un ordusuna gece baskını yapmasını ve onu haberdar etmesi emrini verdi. Kendisi de Muştak Nehri'nden geçip Sultan'ın ordugâhına girip ok ve kılıçla saldırmayı düşündü. Tesadüfen Hakan bir gün atının üzerine oturmuş bir vaziyette duruyorken etrafı gözetlediği sırada dikkatinin Muştak Nehri'nin Köprüsü çekti ve onun tahrip edilmesi emrini verdi. Emir Eyüp hemen o gece bin kişi ile nehrin kıyısına ulaştı. Baktı ki köprü harap olmuş düşüncesini gerçekleştirilmeden hemen oradan borazan çalıp geri döndü. Hakan Mansur ertesi gün askerlerinden bir grubu onları takip için gönderdi. Emir Eyüp suyun kenarına ulaştığında Sultan Mahmud Mirza kalabalık ordusuyla ilerlemeye başladı. Hakan Mansur düşmanların bu cürretinden haberdar oldu ve Ab-ı Morğab tarafına gidip askerlerini düzenledikten sonra atını düşmanla savaşmak için sürmeyi uygun gördü. Bu niyetle Belh'den göç edip oradan da hareket edip Faryap sınırında ordugâh kurdu. Mirza Ebubekir o menzilde Hakan Mansur'a nankörlük ederek firar etti.

Hakan Mansur Faryab'dan göç ederek Germab'a ulaştığında ortaya çıkan habere göre Sultan Ahmed Mirza ve Sultan Mahmud Mirza sudan geçip Belh tarafına gittiler ama beklenenin aksine Ahmed Muştak'ın şehrin kapılarını onlara açmaması üzerine kardeşler o beldenin fethinden ümidi kesip Hakan'ın arkasından saldırmak amacıyla hareket ettiler. Hakan Mansur maiyetine zırh giydirip Germab'dan Çicektu'ya gitti ve oradan Malan Köprü'sü başına yöneldi. Yol esnasında Sultan Bediüzzaman Mirza ve Emir Moğol 2000 piyade ve süvari asker ile Herat tarafından ulaşıp Sultan'ın askerleri arasına katıldı. Hakan Mansur Ab-ı Morğab'dan geçip suyun

arka taraflarına ordugâh kurdu. O menzilde Mervçak ve Badğis vilayetlerinin sakinleri Sultan'ın maiyetinde toplanıp Sultan'ın adamlarının istemiş olduğu hububat, koyun ve diğer değerli eşyaları son derece ucuza verdi. Ordu kıtlık ve erzak sıkıntısından feraha kavuştu. Sultan'ın Morğab tarafına gelmesi ile birlikte hergün akın akın Horasan vilayetlerinden, beldelerinden yönetici ve yiğitler Hakan'ın mahiyetine katılıyordu. İltifatlar edip savaş hazırlıkları yapıyorlardı.

Diğer taraftan Sultan Ahmed Mirza ve Sultan Mahmud Mirza Germab'a ulaştıklarında Sultan'ın topladığı askerlerden haberdar oldular. Büyük bir endişe içlerini kapladı. Bu olayların yaşandığı sırada Maverâünnehir'den Hakan Mansur'un mahiyetinden kaçan Mirza Ebubekir'in Bedahşan'a ulaşip ordu topladığı ve Şaduman Kalesi'ni ele geçirmeye çalıştığı haberi geldi. Bu yüzden kardeşler Hakan Mansur'a saldırmaktan vazgeçip Maverâünnehir tarafına yöneldiler. Onların hareket haberi Sultan'a ulaştı. Muzaffer Barlas'ı büyük bir askeri grupla düşmanları takip etmekle görevlendirdi. Emir Muzaffer buyrulduğu gibi yapıp Belh'e kadar atının yularını hiç geri çekmedi. Her ne kadar Sultan Mahmud Mirza ve Sultan Ahmed Mirza'ya yetişemese de onların askeri malzemelerinin bir kısmını ele geçirdi hemen Ahmed Muştak'ın yanına elçi gönderip daha fazla düşmanlık yapmamasını birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmesi gerektiği nasihatini verdi. Ahmed Muştak inat ve kibrinden dolayı son derece pişman oldu. Daha sonra taraflar arasında anlaşma sağlandı. Ahmed Muştak Belh'i Emir Muzaffer'e teslim etti ve Sultan'ın ordugâhına doğru hareket etti. Emir Muzaffer olayın içeriğini devlet erkânına arz ettiği bir mektup Morğab tarafında Sultan'a ulaştı. Hakan Mansur oradan başkent Herat tarafına yöneldi. Hakan Herat'a ulaştığında Ahmed Muştak da Herat'a gelerek kılıç ve kefen ile Sultan'ın huzuruna çıkıp eteğini öpüp pişmanlığı yüzünde aşikâr oldu. Son derece asaletli ve ve merhametli olan Sultan, onun yaptığı hoş olmayan ve utanç verici olayları bağışlayıp suçlarını affetti. Onun kabiliyetine göre hil'at giydirip nimetlerle şereflendirdi.

2.9 Mirza Sultan Ebu Said'in Kızı Sultan Begüm Hanım'ın Bediüzzaman Mirza ile İzdivacı Hakkında

Hakan Mansur'un yüce düşüncesi Belh Kalesi'nin fethi ile rahata kavuştuktan sonra o memleketin yönetimini Mirza Baykara'ya teslim etti ve bu tarafa doğru geldi. Emir Muzaffer Barlas Sultan'ın dergâhına tekrar geldi ve bir müddet sonra hastalanması sebebiyle vefat etti. Bu olayların yaşandığı esnada Emir Şecaaddin Muhammed Berendek Barlas Emir Cihangirle birlikte Sultan Mahmud Mirza'dan yüz çevirip Herat'a koştular. Hakan Mansur'un şefkat ve merhametiyle karşılandılar. Emir Muhammed yüksek emirlik makamına geldi. Zikr olunan bu olaylar esnasında Hakan Mansur Mirza Sultan Âlâüddevle'nin kızı olan Hanım Sultan Begüm'ü Bediüzzaman Mirza ile evlendirmeyi düşündü. Bunun için düğün ve eğlence hazırlıklarına başladılar. Meslek erbaplarından olan her sınıf kendi hünerlerini sergilediler. Kadılar, âlimler, eşraf meclisinde bir araya gelip ay ile yıldızı nikâhladılar. Daha sonra Sultan ve bahadır askerler eğlence meclisinde mutlu ve keyifli bir şekilde oturdular. Huri gibi güzel yüzlü sakiler tatlı badeleri döndürüp dolaştırdılar. Ud ve saz erbapları hoş nağmeleri seslendirdiler. Yemek ustaları leziz yemek ve saf içecek çeşitlerinden o kadar hazırladılar ki mahlûkların hepsi arasında açlık ortandan kalktı. Eğlence ve şenlikler bir ay sürdü. Ondan sonra Sultan yüce devletin mal ve mülk işlerine yöneldi.

891 senesi (m.1474) aylarında Sultan Ebu Said'in zamanında Kirman vezirlerinden olan Hace Efzaledin Muhammed istifa edip Sultanın huzuruna gelerek hil'at giyip vezirlikle şerefledi. Kısa bir zamanda yüksek makamlara ulaştı. Hace Nizamülmülk ile birleşerek Hace Mecdeddin'in kusur ve suçlarının delillerini Hakan'a sundu. Hakan bu sözlerden etkilenererek onu görevinden aldı. Emir Bedreddin'i de bu işin neticelenmesi ile görevlendirdi. Hakan Mansur kendisi de sorgulama işine katıldı. Hace Nizamülmülk ve Hace Efzal Sultan'ın dergâhında Hace Mecdeddin Muhammed'i kararlaştırılan şekilde sorgulamaya başladılar. Yüce Sultan onunla teker teker insaflı bir şekilde konuşulmasını ve birleşip ona galip gelinmemesini istedi. Hace Mecdeddin bu sözlerden dolayı son derece mutlu olup kalkıp diz çöktü. Yakınlarından bazıları bu durumu görünce sessizliklerini bıraktılar. Şüphesiz o mecliste bir şey Hace Muhammed'e istinat edilemedi. Hakan Mansur onun serbest bırakılması emrini verdi. Altmış bin dinar kepeki

tutarında bağışlanması için verilmesi kararlaştırıldı. Muhammed Ali Enge tekrar pervaneci olarak divana dâhil oldu. 892 senesi(m.1487) aylarına kadar Hacı Mecdeddin'in durumu bu şekilde devam etti. Terbiye olunduktan sonra tekrar güç ve yetkiye kavuştu. Nasıl olduysa mübarek kâlem öyle yazacak İnşallah-u Teâlâ.

2.10 Mirza Ebubekir'in Bedahşan'dan Horasan'a Gelip Mağlup olması ve Onun Hayat Dalının Kesilmesinin Zikri

Mirza Muzaffereddin Ebubekir Faryap menzilinde Hakan Mansur'a muhalif olup Şaduman Kalesi sınırlarına giderek o vilayetin halkının mal ve canına taarruz edip saldırdı. Sultan Mahmud Mirza'nın Hakan Mansur'un peşinden dönmesinden sonra kendinde karşı koyma mücadele gücü görmeyip Bedahşan dağlarına sığındı. Oradan ordu toplayıp Horasan'a yönelerek Mervşah Cihan beldelerine geldi. Bu haber Hakan Mansur'un kulağına gelince Emir Nasreddin Abdulhalik Firuz, Muazeleddin Yesavul ve Emir Ahmed Yar'ı bin yiğit savaşçı ile şehzadeyi def etmekle memur kıldı. Mirza Ebubekir o orduya mağlup olup kaçtı ve oradan da Kabil ve Sistan yoluna giderek Kirman bölgesine ani baskında bulundu. Şehrin dört bir tarafında borozanlar çalıp feryatları göğe yükselttiler. Kirman valisinin firar etmesi üzerine Mirza Ebubekir şehre girip birkaç ay eğlenceler yapıp sefa sürdü. Azerbaycan ve Irak Sultanı bu durumun haberini aldıktan sonra emirlerinden birini tedbirli bir şekilde büyük bir ordu ile Kirman'ı ele geçirmekle görevlendirdi. Şehzade o orduyla çarpışma kuvveti kendinde bulamayıp tekrar Sistan tarafına hareket etti. Bu vilayetin sınırlarına ulaştığında Hakan Mansur'un hasta olduğu haberini alınca Bayram Bey Mir Ali Türkmen, diğer emir ve askerlerle işbirliği yapıp süratle Herat'a yöneldiler. Velhasıl Yüce Yaradan'ın inayetiyle Hakan Mansur Şehzade'nin planlarını suya düşürmek için hasta olmasına rağmen tahtırevana oturup beş yüz yiğit ile birlikte Efsar Kasabası'na yöneldi. Etraf memleketlere haberciler göndererek ordunun toplanması emrini verdi. İlahi yardımın gücüyle Mirza Ebubekir perişan bir şekilde firar etti. Hakan Mansur'un akıllı ve güzel konuşan adamlarından Can Ahmed, Ebubekir Mirza'nın haberinin yayılmasından önce Hakan'dan izin alıp ulufesini tahsil etmek için Fırat tarafına gitti. Sebzvar sınırlarında bir gece Mirza Ebubekir'in gözcüleri ile yüz yüze geldi. Onu yakalayıp Şehzade'nin huzuruna götürdüler. Mirza Ebubekir Hakan Mansur'un durumu hakkında soru sorduğumda “Bu günlerde sizin yapmayı

düşündüğünüz saldırılardan haberdar oldu. On beş bin kişi Herat bölgesinde gizleyip birisi o sınıra saldırarak olursa düşmanlara karşı koyup engel olacak.” diye cevap verdi. Mirza Ebubekir bu haberi gerçek sandı. Can Ahmed çok iyi at ve kıymetli eşyalarla onurlandırıldı ve Mirza Ebubekir Herat tarafına gitmekten vazgeçerek Ahrez tarafına yöneldi. Can Ahmed o gece Şehzade ile birlikteydi ve namaz vaktinde ise kaçmaya fırsat buldu. Buhre Köyü'nün yakınlarında Sultan'ın maiyetine katılıp olayın içeriğini arz etti. Sultan ona ihsanda bulunarak ödüllendirdi. Mirza Ebubekir'in arkasından rüzgâr ve şimşek gibi süratle hareket etti. Mirza Ebubekir Hakan'ın hareketinden haberdar olup çok korkmuş bir halde Astrabad'a yöneldi. O zatın her menzilde ordusundan kaçan gruplar Hakan Mansur'un maiyetine katılıyorlardı. Hakan son derece süratli yol alıyordu. Mirza Ebubekir Ab-ı Gürgen tarafına ulaşana kadar aralarında fazla bir mesafe kalmamıştı. Ebubekir Mirza sınırlı sayıdaki adamıyla birlikte ırmağın diğer tarafında çok fazla yağış olduğundan dolayı konakladı. Bir gece yağmur yavaşladı, ama dinlenmeden ordunun merkez sağ ve sol kanadını düzenleyip yola devam etti. Öncü kuvvetleri Ab-ı Gürgen tarafına ulaştı. Sabah ilk önce Emir Ali Mir Ahur Bahadır Şeyh ve Yar Muhammed Faryab bölgesi askerleri ile sudan geçip peşinden Hakan Mansur geçti. Mirza Ebubekir o vakte kadar kendi bahtı gibi uykudaydı. Borazan ve feryatlar ın sesinden uyanıp kaçma fırsatı buldu. Sultan'ın Bahadırlarından bir grup onu takip etmekle memur oldular. Onların içerisinde Emir Ahmed Yar Ali Mirza Ebubekir'e yaklaştı. Şehzade onu yalnız gördüğünde atını geri döndürüp ok fırlattı. Emir Haydar da o zata ulaşip kılıç ve mızrakla saldırmaya başladı ama mağlup oldu Mirza Ebubekir Dehistan'a kaçtı ve o beldenin büyüklerinden olan birisinin evine varıp kaçmak için at istedi. O şahıs söylenenleri kabul ederek Mirza Ebubekir'in gönlünü mutmain etti. Hizmetleri yerine getirdikten sonra hemen Sultan'ın huzuruna yöneldi. Vardıktan sonra olayın keyfiyetini Sultana arz etti. Hakan Mansur Kamber Ali Celalder'i yiğit bir grup askerle Ebubekir yakalaması için de Dehistan'a yolladı. Hemen Şehzade'nin bulunduğu evin etrafını çevirip 884 senesi (m. 1479) Recep ayının sonunda kuşattı. Onu yakalayıp hayatının dalını keskin kılıçla kopardılar. Mirza Ebubekir'i kendi evinde konaklatan ve özürde bulunan kişiyi de Mirza Ebubekir'in arkasından diğer tarafa gönderdiler. Sultan'ın emri gereği Mirza Ebubekir'in başını Kasım Abdülaziz Herat'a götürerek dehşete kapılmış olan şehir halkının endişesini giderdi. O şehrin valisi olan Emir Nizameddin Ali Şir bu haberin ulaşmasından dolayı son derece mutlu oldu ve

kurbanlar keserek sadakalar dağıttı. Hakan Mansur o büyük beladan kurtulunca dosdoğru atını payitahta sürdü. Sağlıklı ve sıhhatli bir şekilde Bağ-ı Cihan Ara'ya ulaşarak daha önceden olduğu gibi adalet ve merhamet sancağını dalgalandırdı.

2.11 Emir Zünnun'un Hakan'ın Huzuruna Gelmesi ve Hakan Mansur'un O'nu Ğur, Zemin-i Daver Vilayetinin Valiliğiyle Şereflendirmesi

Cesur ve yiğitlikte son derece ileri, ibadet ve kulluk da çoğu abidden önde olan Hasan Basri'nin oğlu Emir Zünnun, Mirza Sultan Ebu Said döneminde onun maiyetinde bulunuyordu. Savaş ve mücadele esnasında Kılıç ve mızrak kullanıp son derece cesurca savaşarak yiğitlik sergiliyordu Bundan dolayı göze girip çeşitli nimetlerle mükâfatlandırıldı. Karabağ olayından sonra Emir Zünnun Herat'a gidip bir kaç gün Hakan Mansur'un yanında vakit geçirdi. Ama umduğu mevkiye ulaşamadı. Bu sebepten dolayı firar etti. Mirza Yadigâr Muhammed Yalkar Ağaç'tan Maverâünnehir tarafına döndüğü zaman Semerkând'a giderek Sultan Ahmed Mirza'nın övgü ve iltifatına mazhar oldu. İki üç yıl o diyarda kaldıktan sonra Tarhan ve Ergün emirleri arasında kavga yaşanması sebebiyle tekrar Horasan'a yöneldi. Herat'a ulaştığında Hakan Mansur'un ilgisini güzel ahlak ve davranışı çekti. O'nu Ğur ve Zemin-i Daver vilayetleri valiliği ile görevlendirdi. O vilayette Hezare ve Nekuder kavimleri o sınırı istila edip başıboş bir şekilde davranarak isyan ediyor ve akıllarından da bağımsızlık geçirdikleri için Emir Zünnun 884 yılının (m.1479) aylarında sayısı çok az cesareti ise çok fazla bir ordu ile o bölgeye yöneldi. Üç dört yıl boyunca birkaç kez o toplulukla savaş yaptı. Savaşların tamamında son derece cesur ve devletine bağlı bir şekilde mücadele ederek zikrolunan vilayeti ele geçirip fethetti. Hezare ve Nekuder kavimleri bu durumu görünce ihlâslı ve samimi bir şekilde bağlılık ve itaat sözü verip bir daha muhalefetle bulunmadılar. Üzerlerine düşen vergiyi kabul ettiler. Emir Zünnun'un güzel hizmeti kabul görülerek Hakan Mansur Kandahar, Ferah, Ğur, Saher ve Tulek memleketlerinin yönetimini de onun denetimi altına bıraktı ama birkaç yıl bazı şehzadeleri sırayla hükümet adına Kandahar'a gönderiyordu. Sonunda Emir Zünnun o vilayetin valiliğini ele geçirip güç ve kudret sancağını dikti. Şüphesiz son derece cesur ve adaletliydi vazifelerini yerine getirmek için çaba

gösteriyor sabahtan akşama kadar işlerle meşgul olup ibadet ediyordu. Savaş meydanında Rüstem ve İsfendiyar'dan daha cesur, İbrahim Ethem'in yolundan ilerleyip tam bir ihlâs içerisinde vazifesini yerine getiriyordu. Emir Zünnun'nun değerli mallara kavuşup askerlerinde artış meydana geldiğinde zikrolunan memleketleri hepsini kendisinin gibi düşünerek kibir ve gurura kapıldı. Kandahar yönetimini büyük oğlu Şecaa Bey'e teslim etti. Saher ve Tülek valiliğini Abdül Ali Tarhan'a Ğur'un yönetimini ise Emir Fahreddin ve Emir Dervişe bıraktı. Kendisi de Zemin-i Daver'de ikamet edip orada da kendisine güzel bir makam yaptı. Fitne ve fesatçılar fırsatını bulup Hakan'ın huzuruna haber göndererek Emir Zünnun'un hazinesinin dolmasından askerlerinin çoğalmasından ve bağlılarının artmasından dolayı mağrur olarak güç ve azamet onu yoldan çıkardı diye arz ettiler. Emir Zünnun ihtiyaç anında Kandahar ve Zemin-i Daver askerleriyle birlikte Hakan Mansur'un ordusuna katılıyor son derece güzel bir şekilde hizmet ediyordu. Bundan dolayı ise Hakan Mansur uzun bir süre onun hakkında söylenen sözlere itibar etmedi ta ki bu söylenen sözlerin doğrultusunda Emir Zünnun'un hareketi ortaya çıkana kadar. O sırada Bediüzzaman Mirza muhterem pederine karşı isyan etti. Emir Zünnun devletin gazap deryasının dalgasından dehşete düştüğü için korkuyla şehzadenin anlaşma gemisine binerek canını sahile ulaştırdı. Öyle ki bu sözün durumu zamanı geldiğinde satırlara aktarılacaktır.

2.12 Hakan Mansur Cennet Mekân Esedullah Talib'in Yüce Markadı ve Vakıfları Hacı Hayran Köyü'nde İnşaa Etmesi Hakkında

Mirza Baykara'nın Belh'de de valilik görevini yerine getirdiği 885 senesi(m.1480) aylarında garip bir olay gerçekleşti. Bu olayın açıklaması şu şekildedir; Büyük ariflerden olan Sultan Bayezid Bestami soyundan gelen Aziz Şemseddin Mahmud namındaki bir şahıs zikrolunan yılda Kabil ve Gazne tarafından Belh'e gelerek Mirza Baykara'nın huzuruna çıktı. Selçuklu Sultanı, Sultan Sencer ve Melikşah dönemine atfedilen tarihi bir olayı ortaya çıkardı. Söylediği şey Hz Ali'nin mezar taşının Hacı Hayran Köyü'nün filan bölgesinde olduğuydu. Bundan dolayı Mirza Baykara seyidleri, kadıları ve eşrafi toplayıp onlarla meşveret etti. Belh'e 3 fersah uzaklıkta bulunan bahsi geçen köye teşrif buyurdu. Kitapta belirtilen yerde içerisinde kabrin bulunduğu bir

kümbed gördü. O kabri kazmaları emrini için verdi. Ansızın bu kabir Resullah'ın kardeşi galip olan Allah'ın Aslan'ı Ali'ul Veliyullah'ın kabridir diye yazılı bir taş kitabe ortaya çıktı. Şüphesiz oradan feryat ve figan göklere yükseldi. Hepsi temiz toprağa yüzünü sürüp güzel adaklar sunarak ellerini duaya açtılar. Bu haber şehirde yayılınca hastalar şifa maksadıyla bu mübarek beldeye akın ettiler. Oranın yakınındaki kişilerin rivayetine göre birçok hasta şifa bulup muradına kavuşmuş bir şekilde kendi memleketine dönmüşler. Şüphesiz avam ve eşrafın markada izdihamı o kadar çok oldu ki öyle bir kalabalık tasavvur edilmemişti. Adak için getirilen para ve eşyalar o kadar çoğaldı ki altın ve mücevherat akıl almayacak derecede idi. Mirza Baykara olayı bu şekilde görünce adamlarından bir haberciyi yıldırım hızıyla Herat'a gönderdi ve bu durumu arz etti. Hakan Mansur durumdan haberdar olunca bu garip olay karşısında hayrete düştü. Yakın adamlarından bir bölük kimse ile o tarafa hareket etti. Oraya vardıktan sonra son derece tâzim ve niyazda bulundu. Markada yüksek ve geniş bir kubbe yaptırıp onun etrafına da balkonlar ve yapılar inşa edildi. O köyde dükkânların ve hamamların bulunduğu bir çarşı yapıldı. Onlardan birisi de şuan Nehri Şahi olarak meşhur olan vakfa o feyiz verici türbeyi yaptırdı. O yüce dergâhın yöneticilik görevini Seyid Berke'nin akrabalarından ulu himmet ve maneviyat ehli Seyyid Taceddin Hasan Enhodi'ye teslim etti. Şeyhlik vazifesini ise Bestami'nin torunlarından birisine vererek vakıf adak işlerini kaydı için emin adamlar tayin etti. Daha sonra ise yüce Hakan atının yularını payitahtta çevirdi. Sağlıklı ve sıhhatli bir şekilde Herat'a ulaşip lütuf ve merhamet kapılarını askerinin ve halkın üzerine açtı. Velhasıl Hakan Hazretleri'nin markada gitmesi ve orada vakıflar kurması etrafa yayılınca az bir gücü yetebilen herkes o diyara koştu. Birkaç sene hizmetçiler gidip gelerek kabenin eşiği gibi mertebeye sahip olan o markada her yıl yaklaşık yüz tümen kepeki nakit para ve mallardan getiriyorlardı. Şeyh ve vakıf başkanı gelen bütün malları ziyaretçilere ve vakıfta maaşlı çalışan işçilere harcayarak orayı imar ediyorlardı. Hacı Hayran Köyü ziraat ve imarette o kadar gelişti ki sanki cami şehri gibi oldu. Kısa bir zamanda o kadar topluluk o mübarek beldeye toplandı ki onun ne yazılması ne de söylenmesi mümkün değildir. Bu yüzden Herat taraflarında bulunan sahtekâr ve düzenbaz birisi kendi kendine “Bir olay meydana getirerek milleti aldatıp sahte kabir vasıtasıyla altın ve mücevher ele geçireyim.”, diye düşündü. Akşam namazı vaktinde Ensari'ye yakın bir güzergâhta feryat figan etmeye başladı. Halk toplanmaya başlayınca durumun ne olduğunu sordular cevap olarak; “Şuan Arap görünümü

dört ata binmiş şahıs bu çölde bana göründü. Feyz bahşeden velayet sahibi şahı velayet penah hidayete erenlerin sığınağı radiyallahu anhume Hz Ali'nin markadı filanca bölgededir dediler.”, dedi. Şemseddin Teraş'ın kabrinin bulunduğu bir yeri işaret etti. Halk oradan bahsedilen yere gitti. Böylece dervişlerden ve heykeltıraşlardan büyük bir cemeat oraya toplanarak mezar ve türbe şeklini vermeye başladılar.

Ertesi gün bu haber Herat'ta yayılınca avamı eşrafı kadını erkeği güzergâha yöneldiler. Oranın toprağını sürme gibi gözüne sürüp suyunu ab-ı hayat gibi tepelerine dikeyiyorlardı. Oradan toprak alıp kim isterse az bir şey vererek çok fazla altın ve mücevher ile değiştiriyorlardı. Mezarın ortaya çıkışı halk arasında yayıldı. Her gün çok sayıda halk hasta ve engelli oraya geliyorlar adaklar bırakıp toprağa yüz sürüyorlardı. Kör veya total bir kimse o kabrin başına vardığında kendini toprağa bırakıyordu. Dervişler ve oranın bağlıları ona “Senin hastalığın şifa buldumu, yoksa bulmadı mı?”, diye soruyorlardı. Eğer evet der ise, salavat çekerek onu havaya kaldırıp feryat ve figanı göğe yükseltiyorlardı. Eğer benim durumumda düzelme yok derse o biçareyi tekmeleyip, “Şüpheli münafıktır, katli vacip, yakılmaya müstehaktır.”, diyorlardı. Sonunda mezar işini ortaya atan sahtekâr bu vesile ile on beş gün boyunca altın, mücevher ve kıymetli eşyaları hayal ettiğinden daha fazlasını adak yoluyla elde etti. Halktan kabiliyetsiz bir takım kimseler bu hevese kapılarak bu olay gibi bir hadise uydurdular. Herat'ın içinden ve dışından bir kısmı ise başka vilayetlerden Hz Ali'nin mezarının kendi bölgelerinde ortaya çıktığını yaydılar. Sahte mezar olayını ilk uyduranlar durumu bu şekilde görünce rezil olmaktan korktular. Bu cemaatin yalanı Hakan Mansur'un âlimlerin, eşrafın yanında duyularak Mevlana Kemaleddin Şeyh Hüseyin onları terbiye etmek ile memur oldu. Bu zat onları tutup tembih etti. Bir kısmını ise bu gürültü patırtıyı yatıştırmak için hapse attı. Bir daha kimse de böyle bir hevese kapılmadı. Ama Hace Hayran dergâhı uzaktan yakından halkın ziyareti için son derece imarlı hale getirildi."Her şeyin doğrusunu ancak Allah bilir."

2.13 Hakan'ın Kız Kardeşinin Oğlu Muzaffer Muhammed Sultan'ın Hacca Gidip Gelmesi

Şehzade Muhammed Sultan Hüsrevi güzel yüzlü temiz ahlaklı hoş sözlü terbiyeli olup ulemanın ve bu füzela'nın sohbetlerine katılan akli ve nakli bilimlerde araştırma yapan müthiş bir kavrama yeteneği olan bir zattır. Çocukluk ve gençlik çağını Mevlana Kemaleddin Şeyh Hüseyin'in ders talebeliğinde geçiriyordu, bâtinî olarak Şah Kasım'dan aldığı nurlar ile feyizleniyordu. Daha önceden de anlatıldığı üzere kendisi Karabağ hadisesinden sonra Hakan'ın büyük kızkardeşi olan annesi ve babasıyla birlikte Karabağ'dan Herat'a gelip Sultan'ın sancağının gölgesi altında rahata kavuştu. Sultan'ın dergâhında sorumluluklar alarak saltanatın büyük işlerinde görev aldı. Birkaç yıl bu şekilde geçince konumundan ve durumundan dolayı mağrur olup tavırlarından ve davranışlarından bağımsızlık düşüncesi aşikâr oldu. Hakan Mansur kızkardeşine olan sevgisinden dolayı birkaç gün onun aklının başına geleceği düşüncesiyle sabretti. O sırada Perşembe günü o mağrur Şehzade ile birlikte güzergâha gitti. Mübarek Hazreti Ensari'nin mezarını ziyaret edip payitahta döndü. Sultan onun kibrini kırmak hararet ateşini söndürmek istedi. Hakan Mansur ona yakınlaşmaya çalıştıkça edebi terk ediyor, ateşi daha da alevleniyordu. Hakan Mansur Hümayun menzilinde Mirza Kencik'in tutuklanması emrini verdi. Emirler Şehzadeyi tutuklayıp onu İhtiyareddin Kalesi'ne hapsedtiler. Mirza Kencik birkaç ay hapis kaldıktan sonra merhamet sahibi Sultan onu serbest bıraktı. Ondan sonra son derece sevinçli bir şekilde Sultan'ın Dergâhına gidip geliyordu. Geçmiş hallerinden eser kalmayarak özür dileyip tövbe ederek “Eğer utandıracak günah işlediysek bağışla.”, diyordu. Bu işlerin sonunda Ravza-ı Şerif'i ziyaret etmek isteği içinde hâsıl oldu. Büyüklerden icazet alıp faziletli bir toplulukla o mübarek beldeye yöneldi. Tebriz'in havası o saf Şehzade'nin atının toynağından çıkan tozla miski amber oldu. Muzaffer sancak sahibi Yakup Mirza onun gelişini nimet sayıp çeşitli hediyeler ve kendisine yaraşır güzel tebrikler göndererek Şehzade ile görüşmek istedi. Mirza Kencik cevap vererek "Ben ihram elbisemi giydim eğer o zat görüşmek istiyorsa bu acizin evine teşrif buyursun.”, dedi. Konuşma ve görüşmelerden sonra Sultan Yakup Mirza padişahlığının asaleti sebebiyle bu görüşme isteğini kabul etmedi. Mirza Kencik de söylediği sözden vazgeçmedi. Birkaç gün bu şekilde konuşmalar geçti. Sonunda Mirza Kencik'in birgün Tebriz'deki ziyaretgâhlardan birisine gitmesi, Sultan Yakup Mirza'nın da oraya giderek

aralarında görüşmenin bu şekilde gerçekleşmesi yönünde karar alındı. Anlaşılan günde onların arasında görüşmek gerçekleşerek her iki taraftan da saygı ve hürmet tam manası ile gösterildi. Yakup Mirza, Mirza Kencik'i şefkat ve merhametle kucakladı. Mirza Kencik sevinçli ve mutlu bir şekilde Tebriz vilayetinden Şam'a giderek oradan da Mısır'a gitti. Mirza Kencik ve Mısır Meliki arasında Sultan Yakup Mirza'nın izniyle görüşme gerçekleşti. Mirza Kencik Mısır'dan mutlu ve mesut bir şekilde Hicaz'a yöneldi. Kâbe'yi tavaf edip Resullah Aleyhisselam'ın Ravzası'nı ziyaret ettikten sonra mutlu bir şekilde atının yönünü Horasan'a çevirdi. Şehzade sağlıklı ve sıhhatli bir şekilde Yüce Allah'ın inayetiyle Herat'a yaklaştığında babası Mirza Sultan Ahmed ve annesi Ağa Begüm kıymetli oğullarının yaklaştığı haberini işittiler. Evlatlarının gelişinden dolayı son derece sevinçli ve mutlu oldular ayrılık acısının verdiği hüznün son buldu. Sultan Ahmed Mirza ve Mehdi Ülya, Şehzade'yi sevinçli bir heves ve arzu ile karşıladılar. Şehzade'nin selamete dönüşünden dolayı kendilerine yaraşır sadakalar verdiler. Aynı şekilde seyidler, kadılar, âlimler, emirler, vezirler ve ahali karşılama merasimi gerçekleştirdiler, sevgi ve muhabbette bulundular. Hakan Mansur da Mirza Kencik'i karşılamak için birkaç fersah kadar geldi. Lütuf ve ihsanda o kadar merhamette bulundular ki, o kadarı düşünülememişti. Mirza Kencik son derece ferah ve mesut bir şekilde kendi Vatanına dönerek devamlı Herat'ın şerefli ulemasının sohbetinde bulunuyordu.

889 yılının (m.1484) aylarında, o yüce mertebe sahibi şehzade tifo hastalığına yakalandı. Tabiplerin ve hekimlerin muayene ve tedavisi fayda göstermedi. Mirza Kencik yemeden içmeden kesilip, fani dünyadan ahiret âlemine intikal etti. Şerefli babası ve İffet sahibi annesi hüznün elbiselerini parça parça edip kendilerini toprağa öyle bir attılar ki, gözlerinden akan yaşlar toprağı ıslatıp ah dumanını gökyüzüne ulaştırdılar. Hakan Mansur merhum Şehzade'nin evine teşrif buyurarak Sultan Ahmed Mirza ve sevgili kızkardeşinin hal ve hatrını sorup merhumun temiz bedeninin kefenlenmesi işinin emrini verdi. Büyük Emirler, noyanlar ve devlet erkânı merhum Şehzade'nin cenazesini tabuta koyarak kaldırdılar. Seyidlerin, ulemanın, eşrafın, büyüklerin ve halkın tamamı peşinde yürüyerek yola koyuldular. Kuçe-i Hiyaban bayram yerine ulaştılar. Rahmet ve merhamet ile kuşatılmış rahmetlinin namazını kılıp o zatı hemen o güzergâhta bulunan süslenmiş sünnet-i seniyyeye uygun bir şekilde kabre defnettiler. Birkaç gün fakir ve

fukaraya yemek verilip Kuranı Kerim hatimleri yapıldı. Şehzade'nin pak ruhuna sadakalar dağıtılarak şad edildi. Nurlu kabrin kümbetini çeşitli ziynet eşyaları ile süsleyip mezar kitabesine Nureddin Abdurahman Cami'nin bir kasidesi yazıldı.

2.14 Sultan'ın Kardeşi Bedül Cemal Begüm'ün Cürcan'dan Horasan'a Gelmesi ve Hanzade Hanım'ın Muzaffer Hüseyin Mirza İle İzdivacı

Önceki olaylardan da anlaşıldığı üzere Bedül Cemal Begüm Hakan Mansur'un kız kardeşi idi ve Hakan Mansur'un Cürcan vilayetini Sultan Ebu Said'e kaptırarak Avak sınırlarında sancağını dalgalandırdığı yıl izdivaç yolu ile Pir Budak Sultan'ın nikâhını altına girdi. Bedül Cemal Begüm, Pir Budak Sultan Ahmed Han'dan iki erkek evlat ve bir kız çocuğu dünyaya getirdi. O yüce Hakan dünyadan ahirete âlemine göçünce Cemal Begüm kardeşi Hakan Mansur ile görüşmek maksadıyla Horasan'a hareket etti. Büyük oğlu Sultan Mahmud Han'ı atalarının ve büyüklerinin devletini ayakta tutması için orada bıraktı. Daha küçük oğlu Bahadır Sultan ve kızı Hanzade Hanım'ı yanına alarak altın kaplamalı tahtirevana binip Herat sınırına ulaştığında Hakan Mansur devlet harem kadınlarını, devlet erkânı ve ileri gelenlerini, kız kardeşini en güzel şekilde karşılamaları için görevlendirdi. Görevliler de gereken saygı ve hürmeti gösterdiler. Hakan'ın kız kardeşinin gözleri nam sahibi biraderini görmekle aydınlandı ve kıymetli hediyeler sundu. Hakan Mansur da merhamet ve şefkat nazarıyla kız kardeşine muamele etti. Bu olayların yaşandığı sırada Hakan'ın yüce aklına Sultan Mirza Baykara'yı huzuruna çağırıp o memleketin yönetim işini Emir Nizameddin Derviş Ali Kükeltaş'ın sorumluluğuna teslim etmek geldi. Mirza Baykara Herat'a ulaştıktan sonra oğlu Hüseyin Mirza'nın sünnet düğünü için hazırlıklara başlanması emrini verdi bu işi yapmak için Bağ-ı Zağan kararlaştırıldı. Şehzadelerden ve Noyanlardan her biri tadı kevser olan havuzun etrafında çadırlar kurarak yiyip içip eğlendiler. Meslek erbapları ve ustalar da bütün hünerlerini sergilediler. Hakan Mansur Cihan Ara Bağın'dan o gönül ferahlatan mekâna gelerek iki ay her gün öğle namazı vaktinde yakınlarıyla bir araya gelip eğlence meclisi düzenliyordu. Şehzadelerden ve emirlerden her biri kendi köşelerine yerleşip yiyip içip eğlendiler. Uzaktan ve yakından gelen meslek erbapları sanatkârlar kendi hünerlerini sergileyerek

gece gündüz eğlence düzenlediler. Saz ve söz ehlinin nağmelerinden davete katılanlar adeta mest oldu. Nur gibi şemasıyla etrafı aydınlatan sâkilerin dolaştırdığı billur kadehlerdeki dopdolu badeler içilerek mest olundu. Usta aşçılar hazırladığı leziz yiyecek ve tatlı içecekler ile orada bulunanların karınlarını duyurdular. Düğünün gerçekleştiği gün takvim erbaplarının büyükleri ve müneccimler Hüseyin Mirza'nın sünneti için uygun bir zaman olduğunu görüşünü bildirdiler. Devlet erkânı, Noyanlar ve Sultan'ın yakınları tebrikler de bulundular. Düğün ve eğlence merasimi tamamlandıktan kısa bir süre sonra Mirza Hüseyin buluğ çağına erişti. Hakan Mansur Bedül Cemal Begüm'ün kızı Hanzade Hanım ile Hüseyin Mirza'yı evlendirmeyi düşündü. Bu işin gereğinin yapılması, hazırlıkların yerine getirilmesi için emir buyurdu ve tekrar emir buyurulduğu üzere Bağ-ı Zağan'da hazırlık yapıp düğün merasimi gerçekleştirildi. H.892 (m.1486) senesinin başlarında seyidler, âlimler, kadılar ve emirler yüce divanda toplanıp şeyhülislam Mevlana Seyfeddin Ahmed el-Taftazani o iki taze pırlantayı birbiriyle nikâhladı. O sırada dualar edilerek yapılması gereken ne varsa yerine getirdiler. Yüce yaratıcının âdeti gereği bu fani dünyada her rahatlıktan sonra bir zorluk, her muhabbetten sonra bir musibet, her eğlence peşinden bir cefa, her mutluluğun peşinden bir hüznün geliyordu. Bu olayların yaşandığı esnada temiz ahlaklı şahsiyet sahibi Mirza Baykara ishal hastalığına yakalanıp Yüce Yaradan'ın rahmetine kavuştu. Bu durum Hakan Mansur'un canını sıkarak üzüntüye boğdu ve taziye hazırlıklarının başlamasının emrini verdi. Fakir fukaraya yiyecek yemekler dağıtılarak Kuran'ı Kerimler hatim edildikten sonra merhumun değerli evlatları Sultan Üveys Mirza, İskender Mirza ve diğer yakınları taziye merasimini tamamladılar. O yılın kış mevsiminde Merv Kışlağı'nda kış geçirilerek, düşmanlarla savaşmaktan kaçınılıp onlarla iyi geçinme gayreti gösterildi.

2.15 Hakan Mansur'un Yüce Veziri Onurlandırması ve Yüce Emir Ali Şir'i Astarabad Yöneticiliğine Tayini Hakkında

H.892 yılının (m. 1486) kış mevsiminde Hakan, Merv'in Şah Cihan bölgesinde kışlak kurmuştu. Emir Veli Bey'in ölümünden sonra Cürcan'da valilik yapan Emir Moğol'u o memleketten yanına çağırıp hizmetine girmesini ve Emir Nizameddin Ali Şir'i de Astarabad'ın

yönetimi ile şereflendirmek istedi. Aklındaki bu düşüncüyü Emir Ali Şir'e söyledi. Emir Ali Şir ilk başta bu isteği kabul etmedi ama aşırı istek ve rica olunmasından dolayı kabul ederek o tarafa yöneldi. Yardımcıları olarak Emir Baba Ali ve Emir Bedreddin de onunla birlikte idi. Astarabad'a yaklaşıncı Emir Moğol şehri açarak Merv'e gitti. Gül bahçesi Astarabad Emir'in gelmesinden dolayı saadete kavuşarak ırem bahçesine döndü. Seyidler, âlimler, ayanlar, büyükler ve Cürcan'ın ileri gelenleri o güzel ahlak sahibi Emir'in şefkat ve merhametiyle iftihar edip övündüler. Halk ve esnaf onun adalet nuruyla zulüm ve haksızlığın karanlığından kurtularak kendilerini emin ve güvende hissettiler. Mazenderan, Rüstemdar ve Geylan yöneticileri de o zatın yönetim haberini aldıklarında ona itaat ederek bağlanıp Astarabad'a elçi ve mektuplar gönderdiler. Değerli hediyeler ve tebrikler göndererek kendi samimiyetlerini arz ettiler. Astarabad sınırları o Emir'in güçlü dayanağı sayesinde adaletli ve kudretli olduğu günlerde Sultan Yakup Mirza, birkaç kez muhabbet ve sevgi dolu sözler ile o zata değerli hediyeler göndererek dostluk ve arkadaşlıktan bahseden mektuplar yolladı. Ali Şir Nevai de elçilere atlar, bahşişler verip altın ve kıymetli eşyalarla onurlandırdı. Ayrıca Yakup Mirza, Geylan ve Mazenderan valilerine kendi kudretine yaraşır hediyeler gönderdi.

Hakan Mansur'un Merv vilayetinde bulunduğu kış mevsiminde Hacı Mecdeddin tekrar vezirlik makamına getirilip güç ve itibar sahibi oldu. Bu olayı kısaca açıklayacak olursak; Hacı Nizameddin ve Hacı Efsaleddin Muhammed, Hacı Mecdeddin hakkında rapor hazırladıkları gün o zat makamından azledildi. Dokuz yıl boyunca Emir Muhammed Döşekçi ile birlikte hazinedarlık vazifesini yürütüp diğer devlet işlerine de karışmadı. Bu süre zarfında padişah onun birkaç kez uyarılıp cezalandırılmasını istedi, ama Emir Ali Şir buna izin vermedi. Devlet işlerinin yönetimi Hacı Nizameddin ve Hacı Efsaleddin'in yetkisi ve sorumluluğu altındaydı. Ali Şir Nevai, Hakan Mansur'un maiyetinden uzak kalıp Astarabad'a gittikten sonra merhametli Hakan tekrar Hacı Mecdeddin Muhammed'i yüksek bir makamla onurlandırmak istedi. Bu işi düşünceden uygulamaya geçirmeden önce Sultan Hazretleri bir gün Celaleddin Muhammed'in de huzurunda olduğu vakit Hacı Nizamülk ve Hacı Efsaleddin'e açıklığa kavuşturulması gereken bir mâli konu hakkında soru sordu. Onlar ise bu soruya gerektiği gibi cevap veremediler. Onlar saraydan çıktığı zaman Hacı Mecdeddin Muhammed, Sultanın huzurunda diz çökerek onların

yaptığı yolsuzluklar hakkında sözler söyledi. Hakan Mansur bu sözlerden sonra işin farkına vararak onları terbiye etti. Ertesi gün ise Hace Mecdeddin Muhammed'e kabiliyetine göre hil'at giydirildi. Daha önceki görevinden daha büyük yetkiler ile geri dönmesi için bir ferman çıkartıldı.

Hakan Mansur kışı Merv Şah Cihan'da geçirdikten sonra şerefli evine dönmeyi arzulayıp atını başkent Herat tarafına koşturdu. O esnada Hace Efzaledin Muhammed ferasetiyle Hace Mecdeddin Muhammed'in çok yakında intikam almak niyetiyle geleceğini, onu görevden alıp tutuklatacağını ve başına bela olacağını anladı. Kendisini kurtarma düşüncesiyle o zata dedi ki; "Eğer uygun görürseniz bu köleniz Astarabad'a dönerek önceki yılların muhasebesini tutup geri kalan divan mallarını neticelendirsin." Hace Mecdeddin Muhammed, Hace Efzaledin'in olmadığı bir vakitte onun suçlarını yüce sultana söylerim, düşüncesiyle ona izin verdi. Hace Efzaledin de okun yuvasından fırladığı gibi Astarabad'a fırladı. O zatın yokluğunda Hace Mecdeddin Muhammed çok yüksek makamlara ulaştı. Bunun sonucunda ise sadrazamların, vezirlerin, Noyanların ve emirlerin çoğu onun hizmetinde görev aldılar. Halk, köylüler, tüccarlar ve meslek erbabları divan adamlarının kendi işlerine karışmalarından kurtularak adalet ve huzura kavuştular. Hace Mecaledin Muhammed daha önce yolsuzluk yapanları müsadere ettirdi. Her kim ki Hace Nizamülk ve Hace Efzaledin'in görevde bulunup yetki sahibi olduğu zaman devlet işlerinde bir görevde bulunduyorsa onları yakalatıp tutuklattı. Gücü kime yetip eli uzandı ise onu aşağıya indirdi. Şüphesiz kısa bir süre içerisinde iki bin tümen kepeki emirlerin, vezirlerin ve divandaki görevlilerin değişmesi sebebiyle hazinede depolandı. Yolsuzluk yapıp haksız kazanç elde eden kimseler kötü duruma düşerek ekmeğe muhtaç oldular.

Hace Mecdeddin her gün sabahtan öğleye kadar divan işleri ile uğraşüyor daha sonra ise gece yarısına kadar döneminin faziletli âlimleri ile sohbetlerde bulunuyordu. Onun meclislerinde mizahi ve hoşnutluk veren sözler söyleniyordu. Bu konuda kim daha güzel mizahi sözler söylerse Hace'nin nezdinde daha da kabul görüyordu. Devlet Hane'de Hace Mecdeddin Muhammed sürekli geniş sofralar yayarak ihsanlarda bulunuyordu ve bu konuda da abartıya kaçıyordu. Saltanatın Dayanağı bu güzel işleri yapmasına rağmen son derece asabi ve kaba sözlüydü. Ufacık bir şeye sinirlenerek küfür edip hakaret ediyordu. Devlet emirlerini ve erkânını sert sözlerle rencide ediyordu. Bundan dolayı da emirlerin çoğu ile aralarında düşmanlık meydana geldi.

İçlerinde kötülük ve düşmanlık besleyerek fırsatını kolladılar. O zat üç yıl son derece yetki ve güç sahibi olarak görev yaptıktan sonra azarlanarak Horasan'dan firar etti. Çıktığı mübarek Mekke yolunda hastalanarak ahiret âlemine göç etti. Gelecek anlatımlarda zamanı geldiğinde bu konu Allah'ın izniyle, İnşallah açığa kavuşturulacak.

2.16 Bediüzzaman Mirza'nın Annesinin Hakan'dan Boşandıktan Sonra Vefatının zikri

Bediüzzaman Mirza'nın annesi Bike Sultan Begüm binti Mirza Sencer sinirli ve kaba sözlü bir kadındı. Yüce nesebi sebebiyle kendisini Hakan'ın diğer eşlerinden yüksek görüyordu. Ne zaman ki padişah diğer eşlerine biraz fazla ilgi gösterse, Begüm hırsından sinirlenerek Hakan'a karşı kabalıkta bulunuyordu. Bu iş haddini aşınca Hakan onu boşayarak başından savdı. Bu yüzden o sinirli Melike hastalanıp vefat ettiği 893(m.1487) yılının aylarına kadar son derece hüznü ve üzüntü bir şekilde günlerini geçirdi. Sultan Bediüzzaman Mirza ve diğer şehzadeler taziye elbiselerini giyerek rahmetlinin cenazesini kaldırıp, onun yardımıyla imar olunan Bedia Medresesi'nin künbetine defnettiler. Birkaç gün yas tutup taziye merasimini gerçekleştirdiler. Sadakalar bağışlandı, yemekler dağıtıldı ve Kuran'ı Kerimler hatmedildi. Hem yine bu yıl İhtiyareddin Kalesi komutanı, halkın gözlerini adaletinin ışıyla aydınlatan Pehlivan Muhamed Gerun hayatını kaybetti. Seyidler mezarlığının yakınına defnolundu. Orada bulunan imaret pehlivan tarafından karşılanıp yaptırılmıştı.

2.17 Hace Efzaledin'in Hacca Gitmesi ve Emir Kebir'in Astarabad'dan Sultanın Huzuruna Gelişi ve Bölgenin Emirliğinden İstifa Etmesinin Zikri

Hace Efzaledin Muhammed birkaç ay Astarabad vilayetinde Emir Nizameddin Ali Şir'in adalet sancağının gölgesinde son derece huzurlu bir şekilde vakit geçirdikten sonra Hace Mecdeddin Muhammed onun büyük kusur ve suçlarını Hakan Mansur'a bildirdiği için onun çağırılması konusunda ferman çıkartılarak Astarabad'a gönderildi. Hace Efzaledin payitahta dönerse Hakan'ın Hace Mecdeddin'in rüzgârıyla alevlenen gazap ateşinin onun hayatının harmanını yakacağını biliyordu. Şüphesiz çare aramaya başlayıp Emir Ali Şir'in fikir ve düşüncesine göre Irak ve Azerbaycan'a yöneldi. Yollar kat edip mesafeler aştıktan sonra Mirza

Yakub'un maiyetine girmekle şereflendi. İhsan ve nimetlerle şereflendirilip hac kafilesi emirliği ile vazifelendirildi. Bu vasıta ile Kâbe'yi tavaf edip Resulullah Aleyhisselâm'ın Ravzası'nı ziyaret etme fırsatı buldu. İstek ve arzusuna kavuşarak Irak ve Azerbaycan'a gitti. Ama Emir Nizameddin Ali Şir bir yıl Cürcan bölgesinde devlet işleriyle uğraştıktan sonra Hakan Mansur'un yanına gidip maiyetinde bulunma arzusu gönlünde meydana geldi. İstihare yaptıktan sonra Emir Bedreddin'i kaymakam olarak Astarabad'da bırakarak payitaht Herat'a gitti. Gözleri Hakan'ın nurunu ziyaret etmekle aydınlanarak o vilayetin yönetim işini devlet erkânından başka birisine verilip daha fazla Hakanın maiyetinden uzak kalmamak için ricada bulundu. Hakan Hazretleri bu isteği kabul buyurmayarak bir kaç gün geçtikten sonra Emir Ali Şir'e dönüş izni verdi. O birkaç ay daha Astarabad memleketinde vakit geçirdi. Bu sırada bir takım önemli işlerin arz edilmesi için Emir Haydar'ı başkente gönderdi. Emir Haydar oldukça deli bir kişiliğe sahipti. Kafası şarabın verdiği sarhoşluk ile mest olunca ileteceği haberleri abarttı. Ali Şir'in aldığı duyuma göre, Sultan'ın maiyetinden bir grup Kâbilli bir muhafıza rüşvet vererek Sultana zehirli bir yiyecek vermesini ve büyük bir istek ile ona isyan etmeyi düşünüyorlardı. Hakan Mansur bu haberi duyunca öfkelenerek yıldırım gibi hızlı bir elçiyi Astarabad'a gönderdi ve yüce makam sahibi Emir'in gönlünü almak için bir mektup gönderdi. O yemin mektubunda bu tür bir niyetin aklından geçirmediğini gelen haberin hiç bir şekilde gerçek olmadığını hatırlattı. O Elçi Emir Nizameddin Ali Şir'in huzuruna ulaşarak mektubu arz etti. Emir Ali Şir hayrete kapıldı. Çünkü asla böyle bir olaydan haberi yoktu. Yol hazırlıklarını yaparak on on iki günde Astarabad'dan Herat'a ulaşmış Hakanın elini öpmekle şereflendi. "Mirza Haydar'ın arz ettiği apaçık bir yalandır, asla benim kulağıma böyle bir haber ulaşmadı" diye söyledi. Bu yüzden Emir Haydar yakalanıp tutuklandı. Emir Nizameddin Ali Şir Astarabad'ın yönetim ve imaret emirliği vazifesinden istifa etti. Hakan Mansur Emir Ali Şir'in bu ricasını kabul etti. Ali Şir böylece anavatanına gönüllü ve huzurlu bir şekilde yerleşti. Emirlik vazifesini terk etmesi sebebiyle güç ve kudreti gün be gün arttı. Emir Ali Şir Astarabad yönetim görevinden istifa ettikten sonra Emir Moğol tekrar o memleketin valiliğini yapmak için harekete geçti.

2.18 Mirza Uluğ Bey'in Kızının Şehzade Muhammed Masum'a İstenmesinin Zikri

Sultan'ın kulağına Şehzade Mirza Uluğ Bey bin Mirza Sultan Ebu Said'in güzelliği ile etrafı aydınlatan son derece ahlaklı ve iffetli bir kızının olduğu haberi geldi. Sultan'ın aklına o peri gibi güzelliğe sahip olan kız ile oğlu Şehzade Masum'u nikâhlamak ve evlilik yoluyla akraba olup Mirza Uluğ Bey'i onurlandırıp şereflendirmek isteği geldi. Bu sebeple elçileri çok sayıda hediyeler ile o önemli işin gerçekleşmesi için Uluğ Bey Mirza'nın yanına gönderdi. Onlar yollar kat edip mesafeler aştıktan sonra Kabil'de o kudretli padişahın huzuruna çıkmakla şeref buldular. Elçilik görevini layıkıyla yerine getirerek kız isteme olayını gerçekleştirdiler. Mirza Uluğ Bey bu isteği kabul ederek kızının çeyizlerini hazır edip elçilere hediyeler ihсан etti. 895 yılının (m.1489) başlarında iffet sahibi, güzelliği dilden dile dolaşan o güzel ay parçasını, altın yaldızlı tahtirevana oturtturarak Horasan tarafına yolladı. O güzel ay parçasının Herat'a yaklaştığı haberi ulaşınca yüce Hakan devlet erkânına düğün merasimi ve eğlence töreni hazırlıklarına başlanması emrini verdi. Bağ-ı Cihan Ara'da yapılan törende büyükten ve küçükten halktan her kesimin üzerine ferahlık kapıları açıldı. Sanat erbablarından esnaflar maharetlerini sergileyerek Pol-u Malan'dan Cihan Ara'ya kadar caddeleri ve çarşıları süsleyerek direkleri aydınlattılar. Dükkânların ve çadırların tamamı Çin ipeği, Hatâi atlası ve altın işlemeli kumaşlarla donatıldı. O kadar muhteşem şeyler yapıldı ki onu söylemek için diller, yazmak için de kâlemler aciz kalırdı. Saray terbiyesi ile yetişmiş kadınlar çok güzel hazırlıklar yaparak altın işlemeli tahtirevana oturmuş gelini karşılamaya gittiler. Zikrolunan yılın Rebiülevvel ayının 12'sinde Malan Köprüsü'nde buluşma gerçekleşerek taraflar arasında hediyeler takdim edildi. Fakir ve miskinlerin üzerine çok sayıda altınlar saçılarak hediyeler dağıtıldı. Hemen o gün Malan Köprüsünden Bağ-ı Cihan Ara'ya yöneldi. Uzunluğu bir fersahtan fazla olan o yol boyunca iki taraftan da hoş sesli sazcular eğlenceli ve mesut bir şekilde şarkılar söylüyordu ve çengi sesleriyle tebrik ediyorlardı. Hakan Mansur'un devlet ümerası, erkânı ve Muhammed Masum geline çok sayıda hediyeler sunarak onu Bağ-ı Cihan Ara'ya ulaştırdı. Kadılar, âlimler, eşraf, fuzela, meclis-i hümayunda oturup şeriat gereğince gelin ile damadı nikâhlandılar. Ertesi gün Hakan Mansur düğün için hazırlanan eğlence meclisinde tahtına oturarak şehzadenin izdivacını davetlilerle birlikte içkiler içip sazlar çalarak şarkılar söyleyerek kutladı. Mutfak görevleri ve tatlı dilli aşçılar leziz yiyecekler ve tatlı içecekler

hazırladılar. Bu şekilde birkaç gün eğlence sofrası serilip Hakan Mansur eğlence meclisinde yakın dostlarıyla oturarak eğlendi.

2.19 Emir'in Moğol'un Doğru Yoldan Çıkması ve Yüce Şehzade'nin Hacı Fahrül Millet Yüzünden Ailesine İsyan Etmesinin Zikri

Daha önceden de anlatıldığı üzere Emir Ali Şir Astarabad memleketi yönetiminden istifa edince Hakan Mansur tekrardan o memleketin yönetim işini Emir Moğol'a teslim etti. Cürcan'da emirlik vazifesinde bulunan Emir Moğol'un h.895 senesinde (m. 1489) çıkarılan fermanına göre başkent Herat'a gelmesi kararlaştırıldı. Emir Moğol buyruk gereğince Herat'a ulaştı. Bazı şerhlinin gayretleriyle İhtiyareddin Kalesi'ne tutuklanarak hapsedildi. Daha sonra Emir Muhammed el-Abbasi, Emir Sultan Ahmed Cokancı ve Emir Derviş Muhammed Biyveci'nin Astarabad'a giderek Hacı Fahreddin'i zapt etmeleri, evlatları, akrabaları ve o zatın mallarına el koyarak tutuklanması için ferman çıktı. Büyük Emirler Cürcan'a giderek Emir Moğol verilen vazifeyi onlarla birlikte iki üç gün içerisinde yapmaya muvaffak oldu. Sonunda nefsanî hayallere ve şeytani vesveselere kapıldı. İtaatsizlik bedenini sararak Hacı Şemseddin Teyekci ve esirleri tutsaklıktan kurtarıp eliyle fitne fesat kapılarını açtı. Yüce bir soydan gelip seksen dört yaşında olan Seyid Kemaleddin'i şehadet mertebesine ulaştırdı. Emir Nizameddin Ali Şir divanına sahip olan Hacı Şemseddin Kerd Seyid Kemaleddin'in arkasından şehadete erişti.

Emir Muhammed Emin durumu bu şekilde müşahade ettikten sonra Astarabad'dan Herat'a giderek yaşananları arz etti. Hakan Mansur Emir Moğol'un nankörlüğünden dolayı hayrete düşerek Astarabad'ın yönetim ve sorumluluğunu Şehzade Bediüzzaman Mirza'ya teslim etti. Bediüzzaman Mirza o tarafa yönelince Emir Moğol, Irak ve Azerbaycan tarafına kaçtı. h. 896 (m.1490) yılında Sultan Yakup Mirza onu gözünde ihtibar sahibi yaparak büyük emirlik görevine getirdi. Emir Moğol birkaç ay Mirza Baysungur'un gölgesinde vakit geçirdikten sonra şehzadenin bazı devlet düşmanlarıyla savaşı vuku bulduğu bir günde vefasızlık yoluna adım atarak düşmanların safına katıldı. Ama safların ve grupların eşitlendiği esnada onun çirkin nankörlük halleri hareketlerine yansdı. Mirza Baysungur'un dostu ve yakın adamı olan Sofi

Halil onun bu davranışının haberini aldığı vakit hemen o dakika o nankörü yanına çağırarak öldürülmesi emrini verdi.

2.20 Hace Mecdeddin Muhammed'in Hace Nizamülmülk Hakkında Rapor Sunarak Azlettirmesinin Zikri

Hace Mecdeddin Muhammed'in son derece güçlü bir şekilde muhasebe işlerini yürüttüğü vakit her ne kadar Hace Nizamülmülk bir süre ona bağlı bir şekilde çalıştıysa da işin sonunda bir balık gibi haset ağına yakalanarak Hace Mecdeddin'in şikâyeti konusunda Hakan Mansur'un yanına bir rapor gönderdi. Hakan gönderilen bu raporu devlet meclisine teslim etti. Hace Mecdeddin Muhammed bütün gücüyle Hace Nizamülmülk'ün hile ve şerrinden kurtulmaya çalışarak onun yaptığı kötülüklerin bir kısmı için rapor düzenledi ve işi kargaşaya getirerek Sultandan da yardım almamasını fırsat bilerek Hace Nizamülk'ün bütün evlatları, bağlıları, malı ve mülküne el koydurup tutuklattı. Hace'nin adamları ve kendisi bir gün Herat'ın dört tarafından kuşatılarak işkenceler edildi. Sonunda Hace Mecdeddin merhamete gelip işaret ederek Hace Nizamülmülk'ün kelepçesinin çıkarılmasını istedi ve onu serbest bıraktılar. Bu olayların yaşandığı esnada devlet umerası ve erkânının içerisinde haset ve çekememezlik ateşinin alevi yayıldı. Birlikte hareket ederek Hace Mecdeddin'i bulunduğu görevden uzaklaştırmak için anlaştılar. Bu olayın haberi Hace Mecdeddin'e ulaştığında kendi kendine devlet işleri görevinden uzaklaştırılıp önde gelen Noyanların ve sultanın yakın adamlarının muhtemelen tekrar Hace Nizamülmülk'ü vezirlik görevine getirecekler diye düşündü. Hace Nizamülmülk'ü yalnız gizlice görüşmek üzere çağırarak; “Ben seni tekrar vezaret makamına getiriyorum ve divanın önemli işlerini senin yetki ve sorumluluğuna bırakıyorum ama bundan sonra isyan edip düşmanlık yapmamak itaat ederek hizmet etmen şartıyla” dedi. Hace Nizamülmülk bu durumu büyük bir nimet bilip yazılı olarak Hace Mecdeddin'e biat etti ve aralarında anlaşmaya yemin ederek birlik ve beraberliklerini güçlendirip vezaret görevine başladı. Hem yine o günlerde Emir Nizameddin Ali Şir'in kardeşi Belh valisi Emir Nizameddin Ali Derviş Kükeltaş, kardeşi Emir Nizameddin tarafından Hace Mecdeddin'in Ali Şir'e düşmanlık yapıp çekişmede bulunması yüzünden fırsatını ve zamanını bulduğunda Eşraf-ı Hümayunda gıybetini yapıp onun güzel ve örnek davranışlarını padişaha çirkin ve kabahatli göstererek, isyan düşüncesiyle Sultan Mahmud

Mirza'nın yanına samimiyet içeren mektuplar gönderdiğini söylediği haberi ortaya çıktı. Bu yüzden Sultan Hazretleri memleketin selahiyeti için Hacı Mecdeddin Muhammed'i bir süreliğine devlet işlerinden uzaklaştırmayı ve bulunduğu görevden istifa ettirmeyi uygun gördü. O Hacı'nın azledilerek azl gününde yüz bin dinar kepeki bahşış verilip altından dikilmiş elbise giydirilmesi daha sonra ise Hacı Nizamülmülk'ün muhasebe işinin başına getirilip Hakan Mansur'un Belh'e hareket etmesi yönünde karar alındı.

2.21 Emir-i Kebir Nizameddin Ali Şir'in Kardeşi Emir Derviş Ali'nin Belh'de İsyan Etmesi ve Hakan'ın O Tarafa Gitmesinin Zikri

Emir Nizameddin Derviş Ali, Hacı Mecdeddin'in çok büyük bir makama ulaştığı ve kardeşi Ali Şir'i hiçbir önemli vazifeye dâhil etmediği, kardeşinin yaptığı işlerde kusur bularak onunla düşmanlık yaptığı haberini duydu. Eğer durum bu şekilde bir süre devam ederse Hacı Mecdeddin'in görevden alınıp azl edilebileceğini ve bunun kendisine tesir ederek yöneticilik görevinden alınacağı endişesine kapıldı. Çaresiz Hakan Mansur'u eğer Hacı Mecdeddin Muhammed'i bulunduğu görevde yetkisini azaltmaz ise isyana kalkışacağı hususunda uyandırmaya karar verdi. Daha sonra Belh'de Sultanın adına hükümet işlerini yürüten İbrahim Hüseyin'i bir tertiple dışarı göndermek için mührü Hümayun'un yer aldığı Şehzade'nin çağrıldığı bir mektup kâleme aldırıp o zatın yanına gönderdi. Mirza İbrahim bu mektubun Sultan tarafından gönderildiğini düşündü Bu yüzden atını başkent Herat yönüne koşturdu. Daha sonra Sultan Mahmud Mirza ve Emir Derviş Ali arasında elçilerin ve mektupların gidiş gelişi başladı. İbrahim Hüseyin Mirza Sultan'ın huzuruna varınca Emir Derviş Ali'nin yaptığı düşmanlıkları Sultan'a arz etti. Hakan Mansur da Sultan Mahmud Mirza ile onun arasındaki beraberliğin kuvvetlenmesinden önce Belh'in işinin halledilmesi gerektiğini düşündü. Ümara-i azamın sefer bayrağını kaldırıp ordunun düzenlenmesi işi ile uğraşması konusunda ferman çıkardı. Hakan'ın Emir Derviş Ali'nin isyanı sebebiyle üzüntülü ve kederli olduğu bir esnada ileri gelen adamlarından bazılarını muhatap alarak dedi ki “Bizim Derviş Ali ile olan ilişkimiz ve hukukumuz olmasına rağmen isyan ederek nankörlükte bulunması çok acayip bir durumdur”. Fitne ehlinde bazı kimseler

Derviş Ali'nin isyanının kardeşi olan Emir Ali Şir Nevai'den habersiz bir şekilde meydana gelmediğini ve Emir Ali Şir Nevai'de o mecliste söylenenlerden haberdar olarak son derece üzüldü etkilendi. Olayların yaşandığı sırada feraset ehli, oldukça zeki ve döneminin sessiz kişilerinden olan ve sürekli güldürücü sözler söyleyip Hakan Mansur'un dert ve kederini unutturan Hacı Gıyaseddin Muhammed Dehdar öne gelerek; “Bu aciz kölenizin yaptıklarından dolayı bu kadar üzüntü ve eleme düşmenize gerek yok. Ben hemen şu an, hızlı bir şekilde Belh tarafına giderek onu zincirlere bağlayıp huzurunuzla getireceğime söz veriyorum.” Hakan Mansur bu sözü duyunca gülmeye başlayarak Hacı Gıyaseddin Muhammed'e Belh elçiliği için izin verdi. O da hemen o gün Emir Derviş Ali ile görüşmeye yönelerek harekete geçti. Göçe göçe Ab-ı Morğab'a vardı, oradan da Taht-ı Hatun'a yöneldi. Hacı Gıyaseddin Belh'e ulaştığında hakaretvari sözler söyleyerek yaptığı nankörlükten dolayı Emir Derviş Ali'yi ayıplayıp kınadı ve Hakan'ın merhametiyle ümitlendirip yaptığı yanlışları vazgeçirip Sultanın maiyetini karşılamak için yola koyuldular. Sultanın karargâhına üç dört fersah kalınca Hacı Dehdar ertesi gün Taht-ı Hatun'a giderek Emir Derviş Ali'yi Sultanın eteğini öpme şerefine nail olması için huzuruna getirdi. Daha önceden de olduğu gibi görevine devam etmesine karar verildi. İki üç gün Sultan'ın yanında kalınca kaldırdığı tozu toprağı Sultan'ın temiz suyu ile sakinleşti. Hakan Mansur'un davetlisi olarak gelip eğlence meclisinde oturarak lezzetli yiyeceklerden tatması ve güzel içeceklerden içmesi için çağırmayı düşündü. Emir Derviş Ali o kadar süsleme ve hazırlıkta bulundu ki gören gözler yiyeceklerden ve içeceklerden hayrete düşüyordu.

O meclisin hal ve keyfiyetini açıklamak imkânsızdı. Emir Hazretleri sohbetin sonunda sayısız para ortaya dökerek çadırların ve otakların tamamını ipekli kilimler, çiçekli porselenler ve seramik tabaklarla süsleyip ikramda bulundu. Onun bu güzel hizmeti Sultan tarafından kabul görüp ona iltifatlar edilerek övgülerde bulundu. Daha sonra Hakan Hazretleri göçe göçe Belh'e yöneldi. Çehar Bağ'a ulaştıktan sonra o beldede bulunan Emir Mezid Erğün Hakan'ın teşrifi sonrası ziyaretiyle şereflendi. O kış o belde de kışlak yapıp aklına Hisar-ı Şaduman'a saldırmak düşüncesi geldi. Şüphesiz ay ışığı gibi hızlı olan elçileri ordunun toparlanması için Emir Zünnun Erğün ve diğer vilayetin emirlerine gönderildi. Kısa bir süre içerisinde zafer sahibi Sultan'ın ordusuna çok fazla sayıda asker toplandı.

2.22 Hakan Mansur'un Hisar-ı Şaduman Tarafına Sultan Mahmud'un Memleketini Ele Geçirmek İçin Harekete Geçmesi ve Oradan Kandahar Tarafını Dönmesi Hakkında

Kışın sona erip baharın başlaması ile Hakan Mansur Sultan Mahmud Mirza'nın memleketlerini ele geçirme düşüncesini aklına koydu. Emir Nizameddin Aliçeri Belhi de bırakarak kalabalık ve güçlü bir ordu ile Baba Şah menzilinde ordusunu düzenledi. O gün Emir Ali Derviş suçları yüzünden görevden alındı. Hakan Mansur onu güvendiği bir grup adamı ile İhtiyareddin Kalesi'ne hapsedilmesi için Belh tarafına geri gönderdi. Daha sonra cihangir Hakan, Ermenk tarafına harekete geçerek atlarının koşturmasıyla çıkardığı tozlar semaya ulaştı. Sultan Mahmud Mirza bu durumdan haberdar olunca kılıç ustası zırhlı askerleri ile birlikte Çağtayan dağlarına sığınarak Hüsrev Şah'ı Kunduz'dan yanına çağırıp kardeşleri olan Emir Veli ve Pir Veli'yi o beldeyi savunmakla görevlendirdi. Hakan Mansur Ermenk kasabasında ordugâh kurduğu vakit Sultan Üveys ve Mirza Cihangir Barlas büyük bir grup askerlerle sudan geçerek Vahş'e kadar atlarını hiç durdurmadılar ve bölgenin halkının mallarını yağma ederek sağ sâlim geri döndüler. Daha sonra Hakan Mahsur sudan geçerek Sultan Mahmud Mirza'nın ordugâhına yönelip yarasa gibi kan emen kılıcını kınından çıkartıp azgın devlet düşmanlarına intikam kadehinden bir yudum vermek istedi. Hakan Mansur eklem hastalığı yüzünden ata binmeye bile dermanı yoktu ve Emir Veli Bey de Kunduz da isyan edip düşmanlık yapıyordu. Emir Şecaaddin Muhammed Berendek Barlas, Hakan'ın harekete geçmesine engel olarak düşmanı arkada bırakmanın uygun olmadığını söyledi. "Hüsrev Şah Kunduz da fırsatını kollayıp Ab-ı Amuye'nin geçiş yollarını koruyacaktır ve ordunun dönüşü esnasında geçişe engel olacaktır.", dedi. Bu yüzden Hakan Mansur harekete geçme konusunda tereddüde düşerek o tarafa gitmekten vazgeçti. Daha sonra bir olayın meydana gelmesi üzerine Emir Muhammed'in düşüncesinin doğruluğu ortaya çıktı ve Hakan Kandahar tarafına harekete geçti. Bu olayın açıklanması şu şekildedir; Emir Zünnun Şecaddin Erğün, Sultan'ın emrine göre Zemin-i Daver tarafından Sultanım maiyetine doğru hareket etmişti. O zatın hareket etmesinden sonra Belh'den cengâver bir bölük yiğit ile o beldeye ulaştı. Son derece gururu sebebiyle Hezare ve Nukedri askerlerinin ona katılmasını beklemeden altmış yiğit adamı ile birlikte Ermenk'e yöneldi. Emir Zünnun'un az bir askerle harekete geçtiğinin haberi ulaştı. Emir Ali yedi yüz tam donanımlı silahlı adamı ile o tarafın

yolunun başını tuttu. Emir Zünnun oraya ulaştıktan sonra düşmanın sayısının çok olmasından dolayı endişeye kapılmayarak savaş hazırlıklarına başladı. Her ne kadar yanındaki adamlardan bir grubu sayılarının oldukça az olduğu bu kadar kişi ile savaş meydanına gidilemeyeceğini söyleseler de bu sözler onu kararını değiştirmeyerek o cesur orman aslanı kılıcını ve mızrağını intikam kınından çekip Emir Veli'nin askerlerinin ortasına saldırıya geçti. İlk hamlede bir kısmını öldürüp bir kısmını da yaralayıp toprağa serdi. Ama düşmanların sayısı fazla olduğu için yanındaki adamlar savaş meydanından kaçmayı tercih ettiler. Kunduz askierleri o zatın kuşatıp başına kuvvetli bir darbe indirdiler ki öylece atından yere düştü. Diğer Kunduzlular saldırıya geçerek onu yakaladılar. Emir Veli amacına ulaşip esirlerle birlikte Kunduz tarafına geri döndü. Doktorları çağırarak Emir Zünnun'un yarasının tedavi edilmesini için işaret etti. Bu haber Hakan Mansur'a arz olunduğunda yüce düşüncesi ilk önce Kunduz'a giderek Hüsrev Şah'ın kardeşini işini bitirmek daha sonra ise Sultan Mahmud' un üzerine hareket etmek yönünde karar kaldı. Hakan'ın maiyeti Ermenek'ten göç ederek Kunduz'a yöneldi. Yollar aşip beldeler geçtikten sonra Ab-ı Niki kenarına ordugâh kuruldu. Hakan'ın muzaffer askerleri Kunduz'u kuşatarak kalenin tam karşısına konuşlandılar. Sultan'ın askerleri bu olayların yaşandığı günlerin çoğunda kalenin yakınına giderek savaş saflarını oluşturuyorlardı. Şehir halkı burç ve hisarın altından can yakan oklar atıyor savaş atesinin alevini göğe yükseltiyorlardı. Atılan taşlar ve oklar yığıtlerin kanlarını oluk oluk yere akıtıyordu. Sultan Mahmud Mirza Hakan Mansur'un Ermekten harekete geçtiğinden haberdar olup Kunduz muharebe ve muhasarasını duyduğu için 2000 süvariye savaşması için görevlendirek o tarafa gönderdi. O ordunun komutanlık vazifesini Hisar emirlerinden olan yiğitliği ve cesurluğu ile bilinen Muhammed Elçi Boğa'ya verdi. Ona Hakan Mansur'un ordusuna gece baskını yapıp saldırması için emir verdi. Muhammed Elçi Boğa o vazifenin sorumluluğunu üstlenerek son derece süratli bir şekilde yola koyuldu. Bilinmeyen bir geçitten Ab-ı Amuye'den geçerek gece yarısı Hakan Mansur'un karargâhının yakınına ulaştı. Hakan Mansur'un adamları Sultan'ın emrine göre birbirlerine yakın bir şekilde konuşlanarak halatları çekip çadırları kurdukları için Muhammed Elçi Boğa Hakan'ın ordugâhına yaklaşamadı. Savaş borusu çalarak Hakan'ın ordusundan bir grubun savaş için saldırıya geçeceği ve aralarında bir karagaşa çıkarabileceği düşüncesiyle boruları çalmaya başladılar. Savaş borusunun sesleri Hakan Mansur'un kulağına ulaştığında tavacıların, emir ve askerlere ulaşarak hiç bir şekilde

çadırlarından dışarı çıkamayıp düşmanın bağırtı ve çağırıtlarına aldırış etmemeleri emrini verdi. Muhammed Elçi Boğa bu gürültüden bir şey elde edemeyeceğini görünce çenesini kapayarak atının yularını suyun kenarına çevirdi. Ondan sonra Hakan Mansur, Şehzadeler, emirleri ve komutanları toplayarak iltifat ile Ebu'l Hasan Mirza'yı, o Bahtiyar Şehzade'yi kuvvetli bir at hediye ederek onurlandırıp 3000 kılıçlı süvari ile Elçi Boğa'nın arkasından hareket etmesini buyurdu. Ebu'l Hasan Mirza emre göre yola koyuldu. Hakan onların peşinden üç dört bin asker daha gönderdi. Ebu'l Hasan Mirza suyun kenarında düşmanlara ulaşp hemen o dakika yiğit askerleri ile birlikte rüzgâr gibi düşmanın üzerine saldırarak savaş ateşini alevlendirdiler. Muhammed Elçiboğa kendisinde karşı koyma gücü göremeyip atı ile kaçtı. Daha sonra kayık ile kaçmak isterken adım attığı anda gelen bir ok ile hayatını kaybetti. Fetih ve zafer rüzgârların Ebu'l Hasan Mirza'nın sancağına eserek Muhammed Boğa'nın yaklaşık seksen adamını suyun kenarında öldürüldü. Diğer başka bir grup ise atılan okların yaralarıyla öteki dünyaya gönderildi. Ceyhun denizi öldürülenlerin kanlarından kızıla boyandı. Şehzade Muzaffer Liva düşmanların hayat harmanları kahr ateşiyle yakıp Sultan'ın ordusunu çehresini fethi ve zafer nuru ile aydınlatarak Sultan'ın ordugâhına döndü. Hakan Mansur bu durumdan oldukça mutlu olarak Şehzade'ye öncekinden daha fazla ihsanlarda bulundu. Sultan Mahmud Mirza'nın esir düşen bir kısım adamlarını bağışlayarak Ab-ı Niki'dan göç edildi. Kunduz'un dışında bulunan Çehar Bağ-ı Hüsrev Şah'da konaklandı. Savaş meydanında Muhammed Elçi Boğa'nın yanından kaçanlar Sultan Mahmud Mirza'nın maiyetine ulaştılar. Sultan Mahmud Mirza, Hakan Mansur ile savaşmanın kendisine bir fayda sağlamayacağını anladı. O dönemde Hakan'ın diğer emirlerinden büyüklük ve kudret bakımından daha üstün olan Emir Bozork'u Hakan Mansur'un yanına gönderdi. Hakan Mansur onun teşrif etmesini aziz ve muhterem saydı. Cenab-ı mürteza bağlılık şartlarını ve barış konusunu içeren güzel sözlerle süslenmiş mektubu ona ulaştırdı. Hakan Mansur bu sözlere kulak verip Mahmud Mirza'nın iffetli kızının Hakan Mansur'un kız kardeşinin oğlu Mirza Haydar ile evlendirilmesi için Herat'a gönderilmesi emri verdi. Acele bir şekilde Kunduz Emirleri ele geçirdikleri her ne varsa hediye etmek için gönderdiler. Hakan Mansur, Emir Şecaaddin Zünnun Erğun'un serbest bırakılarak Hakan'ın yanına gönderilmesi, daha sonra ise Hakan'ın Başkent'e dönerek Hisar-ı Şaduman, Boğlan, Bedahşan, Kunduz memleketlerin yönetiminin Mirza Sultan Mahmud'a bırakmasına karar verdi. Bu güzel haber Emir Hüsrev

Şah'ın kardeşlerine ulaştığı vakit eğlence meclisinin davullarını çalmaya başladılar. Böylece Emir Şecaaddin Zünnun hapisten dışarı çıkararak nefis bir hil'at giydirip değerli eşyalar hediye ettiler. Emir Hüsrev Şah'ın kız kardeşinin kocası olan Emir Muhammed Baki'yi Emir Zünnun ile birlikte Ulu Hakan'ın dergâhına gönderdiler. O zat Hakan'ın eteğini öpmekle şereflenerek Kunduz emirlerinin bağışlanmasını rica etti. Bu ricası kabul olundu. Muhammed Baki akrabalarının davranışlarından dolayı mahcup olarak başını öne eğdi ve Sultan'ın eteğini öpüp hediyeler takdim etti. Hakan bu özrü kabul ederek af ve eman hil'atını Emir Muhammed'in üzerine giydirdi. Hakan, Emir Veli için altından dikilmiş elbise gönderdi ve Emir Baki'yi özel yapılmış elbise ve külâh ile onurlandırıp dönüşü için izin verdi. Yine o günlerde Emir Bozork Tirmizi'ye at, altın ve diğer değerli eşyalar bahşiş verilerek onurlandırılıp, maksadına ulaşmış bir şekilde Mirza Sultan Mahmud'un ordugâhına yöneldi. Yüce Padişah da o şerefli zatı barış konusunda yaptığı güzel çalışmalardan dolayı sayısız nimet ve bahşişle şerefliendirdi. Hakan Mansur'un yüce düşüncesi bu işleri halledip rahatladıktan sonra gönlüne Belh'e yönelerek av yapmak isteği geldi. Emirlerin ve askerlerin tamamı sahrayı kuşatarak av hayvanlarının peşine düştüler. Birkaç gün gece gündüz av hayvanı kovaladılar. Baba Şah menzilinde kovalanan hayvanlar toplanarak on on beş bin ceylan ve diğer hayvanlardan avlandı. Ümera-ı azam ve şehzadeler Hakan'ın işaretine göre nöbetçilere ok, mızrak ve kılıç ile yaralanmış hayvanların kanlarını toprağı akıtmalarının emrini verdiler. Daha sonra diğer askerleri vazifeleri yerine getirerek bütün hayvanların kanını akıttılar. Hakan Mansur Belh'e giderek o beldenin yönetim işlerini Muhammed Haydar'a bırakıp Emir Mübarezeddin Muhammed Veli Bey oranın önemli işlerini yürütmesi için Şehzade'yi bıraktıktan sonra göçe göçe payitahta yöneldi. Ab-ı Morğab'a geçip Pençdih üzerinden giderek Bağ-ı Cihan Ara'da ordugâh kurdu. Kısa bir zaman sonra Sultan Üveys Mirza birkaç ay çaresiz bir şekilde yatarak ahirete intikal etti. Hakan Mansur bu musibetin gerçekleşmesinden dolayı mahsun olup kederlendi. Emirler ve devlet adamları taziye için gerekli hazırlıkları yerine getirdiler. Şehzade'nin ruhu şerifi için yemekler dağıtılarak Kuran'ı Kerim'ler hatmedildi. Sultan Üveys Mirza'dan geriye Muhammed Sultan adında bir erkek evlat kaldı. Bu erkek evladın annesi Hakan Mansur'un kızı olan Sultan Begüm'dür. Şu an Şehzade ve annesi hala hayatta olup Zahireddin Muhammed Babür'ün saltanat sancağının gölgesinde hayat sürmektedirler.

2.23 Kerem Sahibi Hakan'ın Divanın İşleri Görevini Hace Nizamülmülk'ün Sorumluluğuna Bırakması ve İsmi geçen Hacenin Hace Mecdeddin Muhammed' den İntikam Almak İçin Çabalamasının Zikri

Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza emirlerin birleşmesinden dolayı Hace Mecdeddin'i mal ve mülk işlerinden görevinden çıkartarak divanın ve devletin işlerinin vazifelerini Hace Nizamülmülk'ün sorumluluğuna bıraktı. Hace Nizamülmülk yüksek mertebelere erişip itibar ve sorumluluk sahibi olarak adımını vezaret makamından daha yüksek bir yere attı. Kısa bir süre içerisinde eşraf-ı divan-ı âli vazifesine müşerref olup o mertebeden de ümera-ı azamda mühür vurdu. Onun görev süresi boyunca memleketin önemli işlerini yoluna koyup darlıktan bolluğa çıkılarak devlet daha da güçlendi. Emirlerin, sadrazamların, yakın devlet adamlarının çoğu görevlerini itaat ederek vazifelerini yerine getirdiler. Vezirler onun emir ve yetkisi altında olup kâtipler emir fermanların da lakabını Emin-ül Devlet-ül Kahire olarak kâleme aldılar. Şüphesiz Hace Nizamülmülk tevazu sahibi ve hâlim bir yapıya sahipti. Âlimler ve şeyhlere yönelik halisane samimi bir davranış gösteriyordu. Hiçbir zaman kendi evine bekçi ve kapıcı koymuyordu. Her kimin önemli bir işi olursa her istediği vakit Hace'nin yanına giderek durumunu arz ediyordu. Hace Nizamülmülk'ün Hace Kemaleddin Hüseyin ve Hace Reşidüddin Abdülmelik adında değerli iki genç evladı vardı. Temiz ve Güzel Ahlâk Sahibi, onların varlık filizleri değerli sıfatlarla süslenmişti. Hace Kemaleddin Hüseyin güzel ahlak sahibi, zeki, hoşgörülü ve akıcı konuşması ile bilinip tanınırdı. Hace Reşidüddin de bu özelliklere sahip olmakla birlikte er meydanındaki yiğitliği ve cirit müsabakalarındaki başarısı ile emsal ve akranlarından daha da üstündü. Bu iki meşhur kardeş muhterem babalarının emirlik ve vazife aldığı dönemde Hakan Mansur'un yakın adamları olarak görev yapmaktaydılar. Sürekli halkın ihtiyaçlarını arz ederek avamın ve havasının işlerini görüyorlardı. Hace Nizamülmülk ve evlatları naiplik ve yaverlik gibi yüksek bir dereceye ulaştıklarında hatırlarındaki Hace Mecdeddin dine karşı olan düşmanlıklarından dolayı aralarında olan birlik beraberliklerini unutup sarayda bazı zamanlar onun gıybetini yapıyorlardı. O seçkin temiz ahlaklı Hace'nin güzel olan davranışlarını çirkin bir tutum sergiliyormuş gibi yansıtıyorlar ve onun mal varlıklarından söz ediyorlardı. Bu sözlerden bazıları Hakan'ın aklında yer ederek devlet kanunlarında Hace Mecdeddin

Muhammed'e karşı adaletsizlik yapıldı. Hakan'ın Belh'de kışlak yaptığı o kış mevsiminde Hakanın maiyetinden Hacı Mecdeddin Muhammed'e Hakanın ona yönelik tutumunun değişmesiyle ilgili bir yazı kâleme aldılar. O zat korkuya kapılarak bir köşeye gizlendi. Hakan Mansur'un oradan başka bir yere gitmesinden sonra Hacı Mecdeddin Muhammed gizlice Barlas Emirleri Şecaaddin Muhammed Berendek ve Mübarezeddin Cihangir'den yardım istemek için onlara hediyeler gönderme girişiminde bulundu. Barlaslar yardım amacıyla o zatın yanına geldiler. Hacı Nizamülmülk bu olaydan haberdar olunca tedbirli bir şekilde Kunduz saldırısı esnasında Emir Muhammed Berendek ve Emir Cihangir Sultan Üveys Mirza'ya ne zaman ki Hakan'ın başına birşey gelirse ona biat ederek onu saltanata getireceklerine Hakan'a karşı vefasızlık içerisinde bulunduklarına dair bir yazı kâleme aldı. Hakan Mansur Emir Berendek'e karşı adı geçen saldırı esnasında söylediği kaba sözler dolayısıyla çok fazla kızgındı, bu olayı duymasından dolayı öfkesi daha da katlanarak Emir Muhammed ve Emir Cihangir'in yakalanmasını gerekli gördü. O iki emir Hacı Mecdeddin işini arz ettiklerinde görünüşe göre kabul görülüp gönül okşayıcı sözler verildi. Ama Mecdeddin Muhammed son derece ileri görüşlü bir şekilde Emir Muhammed ve Emir Cihangir'in himayesini ve Sultan'ın bu sözleriyle yetinmeyip Mevlana Nureddin Abdurrahman Cami'ye başvurdu. O zat Hakan ile görüşerek uygun bir şekilde Hacı Mecdeddin Muhammed'in devletin önemli memurluklarında ve askeri vazifelerin başında bulunmasının gerekli olduğu ve onun uyarılması gerektiğini ama kötü niyetli insanların sözlerine kulak asılmaması gerektiğini arz etti. Hakan Mansur da bu istekleri kabul etti. Cenab-ı Mevlevi ne söylenip işittiğini ise Hacı Mecdeddin Muhammed'e mesaj gönderdi. Hacı'nın gönlü rahatlayarak ertesi gün saklandığı evinden Bağ-ı Cihan Ara'ya teşrif etti. Barlas emirleri vasıtasıyla Sultan'ın elini öpmek ile şereflenerek yirmi bin dinar kepeki hediye ederek Sultan'ın ilgisini üzerine çekti. Dışarı çıktığı için pişman oldu ama iş işten geçmişti. Birkaç gün Hakan Mansur ve devlet erkânı ve ümerasından bir kısmı maiyetinde bulundurduğu yine o haftanın cuma günü Hakan hazretleri Bağ-ı Cihan Ara'nın Çehar Köşkü'nün büyük yuvarlak havuzunun etrafında eğlence meclisinde oturuyordu. Emir Muhammed Berendek, Emir Cihangir ve Hacı Mecdeddin'i yanına çağırarak ümera-ı azama onların yakalanıp mallarının müsadere edilmesi emrini verdi. Hacı Mecdeddin Muhammed'i ele geçirmek ile görevlendirilen Emir Muhammed Ali Enge o zatı alarak kendi evine götürdü. Bazı devlet adamları da Emir

Muhammed Berendek ve Emir Cihangir'i yakalayıp İhtiyareddin Kalesi'ne esir ve tutsak ettiler. Emir Cihangir 15 gün tutuklu kaldıktan sonra hapisten kurtularak tekrar Hakan Mansur'un inayet nuruyla yüzü aydınlandı. Emir Muhammed Berendek bir yıl süreyle hapiste kaldıktan sonra Hakan Mansur onu da affederek kaleden dışarı çıkartıp altından dikilmiş elbise ve zırh hediye ederek önceden olduğu gibi emir-i ümera görevine getirdi. Ama Hacı Mecdeddin, Muhammed Ali Enge'nin evinde bir kaç gün tutulduktan sonra Hakan Mansur onu sordu ve Mirza Sultan Ahmed, Emir Nasreddin Abdulhalik Firuz Şah, Emir Ahmed Ali Farsi Barlas, Emir Mübarezeddin Veli Bey, Hacı Kavameddin Nizamülmülk ve onun çocukları, diğer emirleri, erkânı ve vezirleri yakın adamlar Bağ-ı Cihan Ara evinin balkonunda oturmuşlardı. Emir Ali Enge Hacı Mecdeddin Muhammed'i büyük bir zincir ile orada hazır etti. Kötü karakterli bazı kâtipler Hacı Nizamülmülk'ün yoldan çıkarması ile birlikte o meclise rapor sunarak Hacı Mecdeddin Muhammed'in bazı kusurlarını dile getirdiler. O zatta kötü niyetli bu kimselerin sözlerine güzel bir şekilde cevap verdi. Düşmanlar her ne kadar çabalsada bir dinarla bile onu suçlayamadılar. Hacı Nizamülmülk aciz kalarak sonunda görevden alınmış birisi olan Muhammed Ömer Abadiye Hacı Mecdeddin Muhammed'in yanına oturması için işaret etti. Hacı Mecdeddin Muhammed ümeraya yönelerek; "Eğer birisini bana muhalif yaparsanız benim dengim olsun ki, hakaret etse dahi ona tahammül edebileyim." dedi. Muhammed Ömer Abadi; "Ben senden aşağı değilim, hem de asalet olarak daha üstünüm. Çünkü ben asil bir kimseyim, senin annen Hacı Pir Ahmed'in kölesiydi." diye konuştu. Hacı Mecdeddin Muhammed bu haberleri duyunca kendinden geçerek kendisi ile düşmanlık yapan devlet ümarası ve erkânına yönelerek: "Söylediğiniz şeyler sizin iddialarınızdır. Muhammed Ömer Abadi'nin söylediklerinin doğru olmadığını siz de biliyorsunuz. Daha sonra benim sorumluluğum zamanında güzel olmayan bazı olaylar yaşandı, bunu ben kendim itiraf ediyorum ama bunlar düşmanlarımın kışkırtmasıyla abartıldı." dedi. Emir Muhammed Ali Enge onu tekrar meclise götürdü. Hacı Nizamülmülk ümera ve vüzerâ ile birleşerek Sultan'ın huzuruna koşarak Hacı Muhammed'e isnad ettiği yazının içeriğini arz edip düşmanlıkta bulundu. O temiz ahlaklı Hacı'nın memleketinin ve mülkünün araştırılması için hüküm çıkarttı. Devlet adamları ona işkence edip azap eziyet ederek o kadar altın, mücevher, değerli kitaplar, nefis eşyalar ortaya çıkardı ki hiç kimsenin aklından bu kadar bir servet geçmiyordu. Bu hediye ve değerli eşyaları Hakan

Mansur'un huzuruna getirdikleri zaman “Hace Mecdeddin Muhammed'in eline ne zaman değerli bir hediye ulaşsa bize takdim ediyor diye düşünüyorduk, şuan bunların doğru olmadığı malum oldu.” dedi. Hace Nizamülmülk bu sözleri duyunca “Hace Mecdeddin Muhammed'e o kadar işkence etmediğimiz halde bu kadar kıymetli eşya ele geçirdik zannediyorum ki eğer ona işkence edersek daha fazlasını ele geçirebiliriz.” diye arz etti. Hakan Mansur ilk başta bu sözlere katılmadı, ama sonunda Hace Nizamülmülk'ün iddalarına göre hüküm verdi. Ama onun canına bir zarar gelmemesi için “Her kim ki Hace Mecdeddin Muhammed'in hayatına kast ederse, öldürülecektir.”, diye uyarıda bulundu. Hace Nizamülmülk ve Hace Mecdeddin'in diğer düşmanları bu sözlerden Hakan Mansur'un Hace Mecdeddin Muhammed'i tekrar terbiye etme düşüncesinde olduğunu anladılar. Onun Horasan'da ikamet edecek gücünün kalmaması için bir hile düşündüler. Suçlayıcılar Hace Mecdeddin Muhammed'i her türlü işkenceden geçirmelerine rağmen ondan bir mal çıkmayacağını anladılar. Onun yanına birisini göndererek eğer bir kaç ay süre zarfında aynı şekilde Divan-ı Ali'ye “Biz seni güvenilir biri olarak görevlendireceğiz, daha sonra bunu senin kurtuluşun ve vazifenin başına geri dönüşüm için uygun görüyoruz” dediler. Hace Mecdeddin kendi kurtuluşunu bu sözleri kabul etmekte görerek suçlayıcıların iddiasına göre davranıp tutukluluktan kurtuldu. Ama yine aynı hafta Nizamülmülk kabul olunana göre tahsilât yaptı. İş namussuzluğa çıkıyordu. Hace Mecdeddin gizlenerek hacca gitmek için hazırlıklar yaptı. Frenk halkından bir grup ile Kirman Çölü yoluna gizlice yola koyuldu. Yine aynı yıl Emir Nizameddin Derviş hac için izin alarak Hicaz yollarına yöneldi, ama Hace Mecdeddin Muhammed Tebük menziline ulaştığında h. 909 (m. Nisan 1504) senesinin Zilkade ayında yaşamını yitirerek Hakk'ın daveti ne “Lebbeyk” diyerek icabet edip cennet bahçelerine göçtü. Emir Derviş Ali hac vazifesini yerine getirerek sağlık ve sıhhat içerisinde Herat'a ulaştı. Tekrar izzet ve imaret makamına ulaştı. Olaylar nasıl gerçekleşiyse de o şekilde olduğu gibi aktarılacak İnşallah-u Teâlâ.

2.24 Hakan Mansur'un Bediüzzaman Mirza'yı Cürcan Vilayeti Valiliğine Göndermesi ve Hacı Fahreddin Ahmed Bey'in Hapisten Kurtulmasının Zikri

Cürcan vilayetinin valiliğinin yönetimi ferman gereğince Bediüzzaman Mirza'ya verilince olanca azameti ile Astarabad'a koşarak yönetim sancağını dikti. Mazenderan memleketleri yöneticileri yardım amacıyla elçiler, mektuplar ve değerli hediyelerini Sultan'ın huzuruna gönderdiler. Samimi bir şekilde, arz edip söz verdikleri gibi içtenlikle biat ettiler. Mirza Bediüzzaman adalet ve ihsan sofrasını yayarak Emir Moğol'un isyanı sırasında gerekli tedbirleri alıp adalet eliyle ihsan ve nimet kapılarını sıradan ve ileri gelen halkın tamamının üzerine açtı. Emir Şemseddin Muhammed Abbasi'yi başkentten çağırarak emir-ül ümera makamına mali işlerin tamamının sorumluluğunu ona verdi. Vezaret ve divan işlerinin sorumluluğunu Hacı Şemseddin Muhammed Emin bin Muaziddin Şirazi'nin yetkisine bıraktı. Sadaret ve ganimet işleri sorumluluğu alınan karara göre Seyid Nizameddin Sultan Ahmed Emir Burhaneddin Havend Şah'a verildi. Akkoyunlu Sultanları'nın devlet işlerinde kargaşa çıktığı için Türkmen emirlerinden çoğu şehzadeye sığınınca güç ve kudreti hayli arttı. Sultan Bediüzzaman Mirza Azerbaycan emirlerinin hırslandırması ile 899 senesinde o vilayeti ele geçirmeye niyetlenerek Astarabad'dan Rey'e koştu ama fazla birşey yapamadı. Aldığı bir haber üzerine hemen Cürcan tarafına gitti. Sultan Bediüzzaman Mirza döneminde Astarabad'da gerçekleşen önemli büyük olaylardan birisi de Hacı Fahreddin Ahmed Niki İhtiyareddin Kalesi'ndeki hapisten kurtularak anavatanına kaçmıştı. Kardeşleri Hacı Şemseddin Muhammed ve Muaziddin Muhammed çıkarılan fermana göre yakalanıp öldürüldüler. Cürcan halkından o iki hacenin zamanında durumu iyi olan büyük bir grup düzenleri bozularak perişan oldular. Hacı Şemseddin Muhammed'in büyük oğlu yani Hacı Seyfeddin Muhammed Muzaffer Horasan'a giderek Muzaffer Hüseyin Mirza'nın gözüne girdi ve ümera-ı azam görevine getirildi. Kısa bir süre içerisinde Emir Muhammed Abbasi'nin suçsuz yere kanının dökülmesine sebep oldu. Emir Hazretleri'nin sürekli Mirza Bediüzzaman'a kötü nasihatler vererek isyana teşvik ettiği ve savaş hazırlıkları yapıp fitne kapılarını Horasan diyarı ahalisinin üzerine açmak istediğini Hakan Mansur'a arz ettiler. Bu yüzden Bediüzzaman Mirza'ya bir ferman çıkarılarak Emir Muhammed'i tutuklayarak Sultan'ın huzuruna göndermesi istendi. Şehzade o fermana itaat etmek de bir iki gün

gevşek davrandı. Sonunda Emir Muhammed Emin'in davranışlarını beğenmeyen ileri gelen devlet adamlarının düşüncesine göre davranıp Emir Hazretleri'nin tutuklanması için ferman çıkardı. Hüseyin Kulu Cefakeş emrin gereğini yaparak büyük bir zincir Emir Muhammed Emin'in ayağına takarak onunla birlikte başkent Herat'a yöneldi. Hakan Mansur Muhammed Emin'in getirilmesini duyunca Hüseyin Kuli Han'a mektup göndererek onun başının bedeninden ayrılıp yanına gönderilmesini istedi. Bu ferman Radkan'da Emir Hüseyin Kuli'ye ulaşarak o emrin gereğini yerine getirdi. Emir Muhammed Emin'in katli haberi ulaştığında Hacı Şemseddin Muhammed onunla büyük bir işbirliği yaptığı için endişeye kapılarak Kunduz'a doğru yöneldi. Sultan Bediüzzaman Mirza'nın vezaret makamına kılıç ve kâlem sahibi Hacı Celaleddin büyük bir yetki ile görevlendirildi. Bu olayların yaşandığı sırada Hakan Mansur, Hisar-ı Şaduman tarafına hareket etti. Sultan Bediüzzaman da yardım maksadıyla suyun kenarına yöneldi.

2.25 Sultan Ahmed Mirza'nın Semerkând'da Vefat Etmesi ve Hakan Mansur'un Belh Tarafına, Oradan da Hisar-ı Şaduman Tarafına Hareket Etmesi Hakkında

Sultan Ahmed Mirza daha önceden de anlatıldığı üzere, Sultan Ebu Said'in büyük oğluydu ve Semerkând'da hüküm sürüyordu. H. 899 senesinin Zilkade ayının başlarında (m. Ağustos 1494) fani dünyadan ahiret âlemine göç etti. Bu haber Sultan Mahmud Mirza'ya ulaştı. Sultan Mesud'u Hisar'da kaymakam yaparak Semerkând'a yöneldi. O beldeye ulaştıktan sonra orada saltanat tahtına oturarak Buhara ve bağlılarının yönetimini büyük oğlu Baysungur Mirza'ya bıraktı. H.900 senesinin Muharrem ayında (m. Ekim 1494) vefat etti ve büyük oğlu Baysungur Mirza Semerkând'da hükümdar oldu. Kendi kardeşi Mirza Sultan Kuli isyan düşüncesinde olup bunu yapmak istedi ama kişisel hataları yüzünden bu düşüncesini gerçekleştiremeyip şehzadeye zarar veremedi. Hisar-ı Şaduman da babasının kaymakamlığını yapan Mirza Kuli Han babasının vefatından haberdar olarak şehirde kendi adına hutbe okutup sikke bastırıp hükümdar olmak istedi. Sultan Said'in döneminde Emir Mezid Erğun'un yakın adamlarından olan Emir Hüsrev Şah, Sultan Mahmud Mirza'nın yetiştirmesinin bereketiyle yüksek makamlara ulaşarak o zata bağlı olarak Kunduz ve Boğlan memleketinde valilik yapıyordu. Velinimetinin vefatından sonra

bağımsızlık isteğinde bulundu ve her ne kadar birkaç gün Sultan Mahmud Mirza' ya biat ettiyse de işin sonunda bağılılarının ve tabilerinin çoğalıp kudretinin artmasından dolayı gurura kapılarak Sultan Mahmud Mirza'nın ferman ve hükmünden yüz çevirip isyanda bulundu. Bu haber başkent Herat'a ulaştığı zaman Hakan Mansur o vilayeti ele geçirmeye karar verdi. Sayısı ağaçların yapraklarında bile daha fazla olup saldırıda cesur aslanlar ve devasa filler ile yarışan askerleriyle h.901(m.1495) senesi başlarında atının yönünü Belh tarafına çevirip harekete geçerek yıldırım gibi hızlı olan bir ulağı Astarabad yönüne gönderdi. Bediüzzaman Mirza'ya Cürcan askerleri ile Ab-ı Amuye'den geçerek Sultanın ordusuna katılmasını ve diğer Şehzadeler ile birlikte devletin düşmanlarının defî konusunda canla başla gayret etmeleri mesajını verdi. Elçi Şehzade'nin dergâhına ulaşarak fermanı arz ettiğinde Sultan Bediüzzaman Mirza bu fermana uyma konusunda gevşeklik gösterdi. Ama sonunda babasına itaat ederek Sultan'ın maiyetine doğru harekete geçti. Cürcan vilayetinin işlerini Şehzade Muhammed Mümin Mirza'nın sorumluluğuna bıraktı. Uygun bir zamanda Astarabad'dan dışarı çıkıp atının yönünü Ab-ı Amuye'ye çevirdi. Hakan Mansur yollar kat edip beldeler aştıktan sonra Belh'e ulaştı. Şehzade Haydar Muhammed Mirza ve Emir Mübarezeddin Muhammed Veli Bey karşılama töreni için acele ederek hediye ve ikramlarını sunup Sultan'ın eteğini öpmekle şereflendiler. Sultan da onlara padişahlığına yaraşır şekilde bahşişlerde bulundu birkaç gün Belh'e bir fersah uzakta olan Elnek Asya'yı Rikek'de ordugâh kurduktan sonra Hakan Mansur'un ordusu harekete geçerek Merver suyundan geçip Sengrize vilayetinin geçitine gitti. O menzilde Hakan'a Hüsrev Şah'ın çok büyük bir ordu topladığı, Hakanın askerlerini sudan geçtikten sonra geçiş yollarını ele geçirerek Mahrusa memleketini yağmalayıp talan etme niyetinde olduğu arz olundu. Bu yüzden Hakan Mansur ümara-ı azam ile meşveret ederek bazı şehzadelerin ordudan bir bölük asker ile Hüsrev Şah'ın bu şehrin def olunması için gönderilmesi ve sudan geçerek Hisar-ı Şaduman memleketinin ele geçirilmesi devletin selahiyeti için uygun gördü. Bu hizmetin hangi şerefli evlatlardan birisine vereceğini düşünürken ansızın Bediüzzaman Mirza Sultan'ın huzuruna ulaşarak muhterem babasının elini öpmekle şereflendi. Hakan Mansur korkusuz yiğit askerlerinden bölüğünü başlarına komutan olarak Bediüzzaman Mirza'yı geçirip Hüsrev Şah ile savaşması için Kunduz tarafına gönderdi. Kendisi de Ceyhun Nehri'nden geçerek Beya köyü sınırlarında konakladı. O bölgenin halkı Sultan Mesud Mirza taraftarlığı ile Hakan'a muhalefet ederek hediye ve ikramda bulunmadılar.

Hakan Mansur bu olaya çok sinirlendi. Askerler köyde her ne buldularsa yağmalayarak talan ettiler. Diğer taraftan Sultan Mesud Mirza da Hakan Mansur'un yaklaştığının haberini alınca Hisar Kalesini Emir Muhammed Baki ve diğer emirlerden Emir Muhammed Barlas, Derviş Ali Sarban gibi emirlere teslim ederek kendisi de şehirde konuşlandı. Şehzade, yaşının küçük oluşu ve son derece tecrübesiz olmasından dolayı çok büyük bir gaflete düştü. Şehzade'nin bu düzensizliğinin ve şaşkınlığının haberi Hakan'a ulaştı. Hakan, Beya'dan acele bir şekilde Hisar tarafına saldırıya geçti. Yollar kat edip beldeler geçtikten sonra Hisar'a bir iki fersah uzaklıkta olan Elnek Huzi'ye ulaştı. Sultan Mesud Mirza bu haberi duyunca yakın adamları ile birlikte Dervaze Deresi'ne doğru kaçtı. Hakan Mansur Şehzade'nin kaçış haberini alarak Ebu'l Hasan Mirza ve Muhammed Muhsin Mirza'yı emirlerinden ve ileri gelen adamlarından bir grubunu düşmanı takip etmeleri için gönderdi ve şehzadeler hücumla geçtiler. Kendisi öncü birlik olan Sultan Muhammed Mirza, Dervaze Deresi'nde diğer yola çıkan şehzadelerden daha önce Sultan Mesud Mirza'nın askerlerine ulaştı. Taraflar arasında savaş toz ve dumanı yükseldi. Sultan Muhammed korkusuzca Hisarlılar'ın üzerine saldırdı ve son derece mertlik ve yiğitlik sergiledi. Ama takdir-i ilahi gereği düşmanlardan birisinin kılıç darbesiyle hayatını kaybederken oğlu da yakalandı. Bu olayın hemen peşi sıra şehzadeler o bölgeye ulaştılar, düşmanlar ise firar ettiler. Sultan Mesud Mirza'nın çok fazla yükseklığe sahip olan bir dağın tepesine tırmandı. O dağda çok fazla kar olduğu için palas cinsinden her ne kadar kilimi var ise altına koyarak dağdan aşağıya inerek şehir tarafına kaçtığı haberi ortaya çıktı. Bu yüzden Ebu'l Hasan Mirza dönmeyi uygun görüp Cemaziyelahir'in yirmi üçü, Çarşamba günü Sultan'ın ordusuna katıldılar. Hakan Mansur Sultan Muhammed Mir Ahur hadisesinden dolayı son derece üzülerken onun akraba ve yakınlarına ihsanlarda bulunup onları sevindirdi. Hemen o gün Emir Ömer Bey ve Süleyman uyulması vacip olan fermana göre o bölgenin gönlünün alınması amacıyla harekete geçtiler, uzaktan ve yakından olanlar için teselli maksadıyla ihsanlarda bulunarak padişahane adalet ve inayetiyle ümitlendirdi. Şüphesiz Hisar-ı Şaduman'ın ileri gelenleri ve sıradan halkı, Hakan'ın ordugâhına koşup intisap ederek inayetin gölgesinde hadiselerin güneşinin kızgın sıcağından gölgelendiler. Hiç kimsenin, zengin olsun fakir olsun, arpa tanesi ve saman çöpüne, Allah'ın yarattığı hiçbir şeye zarar vermemesi; eğer bunun zıttına bir iş yapılırsa her şey için bir kafa, her zarar için bir reisin öldürüleceği fermanı çıkartıldı. Ayın yirmi dördü, Perşembe günü Sultan'ın muzaffer ordusu

Elnek Huzi'den göç ederek Semcek mevziinde ordugâh kurdu. Hemen o gün Sultan'ın üç bin yiğit Şehzade Feridun Hüseyin Mirza ve Emir Mübarizeddin Muhammed Veli Bey'e, Emir İbrahim Çağatay ve Emir Said Erğün'un himayesi altında sudan geçerek O zat suyun o tarafından Bediüzzaman Mirza'ya katılmaları ve muzaffer Hüseyin Mirza'nın da bu taraftan Kunduz'a hareket ederek Emir Hüsrev Şah'ın isyankâr adamlarıyla savaşması için ferman çıkartıldı. Ayın yirmi altısı, Cumartesi günü Muzaffer Hüseyin Mirza'nın adamlarından birisi gökyüzü gibi ihtişamlı olan Sultan'ın dergâhına ulaşarak, Sultan Bediüzzaman'ın göndermiş olduğu mektubu arz etti. Mektubun içerisinde Hüsrev Şah'ın cüret ve cesaret ile Kunduz'dan dışarı çıkarak zafer sahibi Sultan'ın ordusuyla savaşma düşüncesinde olduğu ve onun bu düşüncesine karşılık onun hezimete uğratılması için her türlü fermanın çıkartılması gerektiği yazıyordu. Hakan Mansur'un yüce düşüncesi şu şekilde karar verdi: muzaffer Hüseyin Mirza da sudan geçerek Sultan Bediüzzaman Mirza'ya katılması ve her iki şehzadenin birleşerek Hüsrev Şah'ın tepesine inerek onun adamlarını perişan etmeleri şeklinde ferman çıkartıldı. Ayın yirmi yedisi, Pazar günü Dest-i Kıpçak'ın kudretli Hakanlarından Afak Bölgesi'nin büyük Sultanlarından olan Seydek Han'ın oğlu Kasım Sultan beklenti içerisinde Hakan Mansur'un dergâhına ulaşarak eteğini öpmenin feyzi ile şereflendi. Diğer şehzadeler gibi göreve başladı. Hemen yine o gün Mirza Sultan Mesud'un imaret divanında mühürdar olan Emir Şeyh Abdullah oğlu Emir Muzaffer Barlas, Hakan Mansur'un dergâhının eşigine koşarak değerli hediyeler takdim edip kendi akrabalarının hizmetine girdi. Ayın yirmi dokuzu Salı günü Sultan'ın ordusu Semcek'ten hareket ederek Aktaş mevziinde ordugâh kurdu. O menzilde Muzaffer Hüseyin Mirza Bediüzzaman Mirza'ya katıldığı için Hüsrev Şah kendisinde karşı koyma gücü göremeyip Kunduz Kalesi tarafına kaçtı. Şehzadelerin ve Noyanların da onu takip ederek kalenin etrafını kuşatarak muhasara ve muhabere ile uğraştıkları, ama bu arada da Bediüzzaman Mirza ve Ebu Mansur Muzaffer Hüseyin Gürgen arasında küçük bir çekişme ve düşmanlık meydana geldiği ve Hüsrev Şah, Muzaffer Hüseyin Mirza'nın Bediüzzaman Mirza'ya katılmasından sonra savaş meydanından kaçtığı için ona üstünlük taslayıp ata bindiği esnada çalınan davulların abisi ile aynı oranda olmasını istediği haberi ortaya çıktı. Hakan Mansur kale kuşatma işinin sonlandırılıp Kunduz'a dönülmesi kararını verdi. Nasıl olduysa öylece mübarek kâlem yazıya aktaracak Allah'ın izniyle.

2.26 Cihangir Hakan'ın Hisar-ı Şaduman Muhasarası Hakkında Söyleşi

Hakan Mansur'un Hisar-ı Şaduman'da ordugâh kurduğu vakit uygun ve yaraşır olanın Emir Muhammed Baki, Muhammed Barlas ve Derviş Ali Serban'ın o kalenin halkıyla birlikte itaatlerini ve bağlılıklarını bildirerek Sultan'ın dergâhına koştuktan sonra niyaz ve hediyeler sunup diğer devlet bağlıları gibi itaatini bildirerek hizmetine girmesi idi ama o topluluk Sultan Mahmud Mirza ve onun evlatlarına olan bağlılığı yüzünden bu işi yapmadılar. Hisar'ın sağlamlığına güvenerek Hakan'a biat etmediler. Ertesi gün sabah seçkin sipahilerden Nasreddin Ömer Bey, Muhammed Ali Enge Şah Hüseyin Separ, Abdullatif Cansar, Hüseyin Ali Kazak, Yusuf Eyüb, Emir Bey Türkmen, Tengriberdi Mamancı, Süleyman Türkmen, dost Muhammed Yahya ve Hamza Karavul çoğunluğu piyade ve süvari olan askerler ile kalenin etrafında ordugâh kurulması ve hendeklerin paylaştırılıp ciddi ve gayretli bir şekilde muharebe ve muhasara işiyle uğraşmaları için ferman çıktı. Sözü'n kisası muzaffer ordu o yüksek kaleyi kuşattılar. Hisarı alma hazırlıklarını yaparak mancınıklarla düşman tarafına taş attılar. Taraflar arasında ok ve taş atılmaya başlandı muhasara ve muhaberenin gerekleri yerine getirilerek ateş saçan oklarla düşmanların hayat harmanları alevlendirildi. Birkaç gün bu şekilde geçtikten sonra her iki taraftan da ölenler oldu. Hisar ehli zor duruma düşerek meşayih-i kiramdan güzel bir dil ile büyüklerinden olan Hacı Alâeddin Aktar'ın oğlu ariflerden olan Çağataylılar'da hidayet ve irşat makamında bulunan Hacı Hasan'ın Sultan'ın dergâhına gitmesi ve Sultan'ın onların suçlarını bağışlamasını istemesini rica ettiler. Hacı Hasan o topluluğun durumuna acıyarak Sultan'ın huzuruna gitti. Sadrazamın vesilesiyle Cihangir Sultan'ın meclisine çıktı. Sultan'ın elini öpmekle şereflenerek kale halkının günahlarının bağışlanması ricasında bulundu. Hakan Mansur, Hacı Hasan'ın ricasını kabul etti. Hacı kaleye giderek emin ve aman ve ihsan müjdesini ulaştırdı. Kale halkı son derece sevinçli ve mutlu oldular. İtaat ve bağlılıklarını bildirerek ellerinden her ne kadar geldiyse hediye olarak emir Muzaffer Barlas'la birlikte kaleden dışarı gönderdiler. O da Sultan'ın dergâhına koşup Sultan'ın eteğini öpmekle şereflendi ve Hil'at giymekle onurlandı. Sultan padişahlığına yaraşır merhamet ve ihsanlarla kale halkını sevindirdi. Sultan'ın hak suyu o fırkanın inat ve inkâr tozunu aşağı çökertti. Barış ve anlaşma kuralları sağlamlaştırıldı. Hacı Hasan sayısız nimet ve ihsanlara kavuştu. Emir Muhammed Barlas da dönüş izni alarak sevinçli

bir şekilde amacına ulaşmış bir vaziyette kaleye koştu. Kale emirleri Hakan Mansur döndükten sonra Sultan Mahmud Mirza'nın Haydar Muhammed Mirza'ya nişanladığı o güzel İffet sahibi kızı çeyizlerini hazırlayarak başkente göndererek Sultan Mesud Mirza'ya itaat edip bağlılığını bildirmesi için teşvik etmeyi kabul ettiler. Geçmişte yaşanan olaylardan birisi de şudur ki, Sultan Mesud Mirza devlet erkânının büyüklerinden olan Emir Muzaffereddin Eyüp'ün oğlu Emir Yakup Hakan'ın dergâhına iltica ederek intisap etti. Hediye ve kutlama geleneklerini yerine getirdi. Hakan Mansur ona şefkat ve merhamet nazarı ile bakıp lütuflar da bulundu. İmaret divanında görev vererek münasip bir yere tayin etti. Olaylardan diğeri ise Mevlana Şemseddin Muhammed Emin'in oğlu Kudvetül Sadrazam Meyrek Celaleddin Kasım babadan oğula kudretli Sultanların sadaret makamında görev alıyorlardı. Şaban ayının on beşinde hakkın davetine icabet ederek cennet bahçelerine göç etti. Hakan Mansur o zata hakkını helal ederek o zatın vefatına oldukça üzüntü duydu. Seyyid'ül Mürselin Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sünneti seniyyesine göre kefenlenerek otuz donanımlı süvarinin Muhammed Kabad Bani'nin gözetimi altında onun naaşını götürüp Hacı Ebu Nasır Parsa'nın mezarlığında toprağı defnedilmesi emrini verdi. Meyrek Kasım'ın vefat ettiğinde yaşı 59 idi.

2.27 Şehzadelerin Husrev Şah'ı Kunduz Kalesi'nde kuşatmaları ve Hüsrev Şah'ın Yenilgiye Uğraması Hakkında Söyleşi

Daha önceden de kâleme alındığı üzere Hüsrev Şah Hakan'ın şehzadeleri karşısında kendinde karşı koyma gücü göremeyip Kunduz Kalesi'nin dört duvarına sığınarak kale savunması hazırlıkları yapmıştı. Şehzadeler ve Noyanlar Hakan'ın muzaffer ordusu ile Kunduz'un etrafını çevirerek mancınıkla çevreden ateş açarak ateş toplarını adeta gökyüzü kadar yüksek Kalenin duvarlarına ulaştırmışlar ateşli oklarla düşmanların canlarını yakmışlardı. Tam kuvvetli bir şekilde o Kaleyi iki ay müddetle kuşattılar. Hakan Mansur'un Kaleyi kuşatma işini bıraktıktan sonra evlatları şehzadelerin hepsi ile birlikte o tarafa hareket ederek Kabadyan'ın havası Sultan'ın askerlerinden çıkan toz bulutundan güzel kokulara büründü. Köprülerin düzenlenmesi için ferman çıktı. Bölgenin emirleri gemileri Ab-ı Amuye'nin geçiş güzergâhında topladılar. Devlet marangozları birkaç gemi daha yaparak suyun üzerindeki köprüyü tutmaya başladılar. Gemiler bir gece köprü'nün tutulan tarafına ulaştıklarında olanca hızıyla köprüye çarparak parçalandılar.

Öyle ki 60 tane gemiden geriye on beşten fazlası sağlam kalmadı. Araştırma ve soruşturmada sonra aynı o şekilde bir yer bulunarak geçiş yolu düzenlediler. Hakan Mansur askerleri ile birlikte sudan geçip adaya ulaşmak, geceyi orada geçirdikten sonra ertesi gün de köprüyü diğer tarafa çekerek sudan geçme düşüncesiyle harekete geçti. Tesadüfen hemen o günün sonunda bir deve suya düşerek diğer taraftan çıkmış ve böylece köprü olmadan da sudan karşıya geçilebileceği ortaya çıktı.. Hakan Mansur hemen yine aynı gün o taraftan geçti. Şehzadeler, Emirler, askerler de rüzgâr gibi sudan geçtiler o derece ki akşam namazı vaktine kadar hiç kimse o adada kalmadı. Gece yarısına yakın su yükselip bu adayı yuttu. Herkes tarafından Devenin suya düşmesi Yüce Allah'ın Hakan'ın Kutlu Devleti'ne bir yardımı olarak yorumlandı. Eğer adı geçen bu adada beklesenseydi bela tufanı ve deniz dalgaları herkesi öldürecekti. Velhasıl saltanatın kıyametleri koparan deniz ordusu Kunduz bölgesinde fırtınaya dönüşerek korku ve endişe seli ile Hüsrev Şahın inadını ortadan kaldırdı. Gurur ve kötü düşüncelerinden vazgeçerek birbiri ardına elçiler sözcüler Sultan'ın Dergâhına gönderip aciz ve muhtaç bir dil ile bu bendenin gücü Hakan Mansur'un evlatlarıyla savaşıp mücadele etmeye muktedir değildir, ortaya çıkan bu cürret ve cesaretim ise can korkusundan öldürülme endişesindendir. Eğer Sultanın lütfü Bu biçareyi bağışlar ise tabii olarak hizmetine girip yaşadığım sürece hizmetinden ayrılmayacağım Hakan Hazretleri buradan Belh'e döndüğü zaman dergâhına koşarak huzuruna çıkıp eteğini öpeceğim diye mesaj gönderdi. Hakan Mansur da tabiatın ve Aslı'nın gereği oldukça merhametli son derece şefkatli bir şekilde Hüsrev Şah'ın aciziyetini acıyarak onun elçilerini güzel bir şekilde karşılayıp hil'at giydirdi bağışlayıcı bir dil ile haber gönderdi. Daha sonra Hüsrev Şah'ı sikke ve hutbeyi Hakan'ın Kutlu ismi ve namıyla süsleyip donattı. Özel adamlarından olan bir Bahadır'ı Sultan'a yaraşır hediyelerle dışarı gönderdi. Ümera-ı Azam vasıtasıyla Hakan'ın eteğini öpmekle şerefledi. Hakan Mansur, Hüsrev Şah ve kardeşlerine özel yapılmış elbiseler gönderdi güzel ahlakının gereği olarak imareti divan-ı aliyeye Hüsrev Şah'ı görevlendirdi. Onun suçlarını affedip günahlarını bağışlayarak değerini yüceltti. Nezir Bahadır amacına ulaşmış bir şekilde Kunduz Kalesi'ne döndüğünde Hüsrev Şah'ın sevinç ve neşesi oldukça yerine gelerek kendi mührünü Kudbeddin Bekavul'e Sultan'ın Dergâhına götürüp uyulması gereken fermanların süslenmesi için teslim etti. Daha sonra Hakan askerleri ile birlikte Belh tarafına harekete geçti. Hakan Mansur'un Ordusu'ndan çıkan tozlar o beldenin havasını güzel kokuları bürüdüktan sonra Hakan Belh

valiliğini içindekiler ve bağlıları ile birlikte Ab-ı Amuye'den ta Morğab'a kadar Sultan Bediüzzaman Mirza'ya teslim ederek başkent Herat'a yöneldi. Hakan Mansur Herat'a ulaştıktan sonra Sultan Mesud Mirza ay parçası gibi güzel olup Haydar Mirza ile nişanlı olan kardeşini çeyizlerini hazırlayarak başkent Herat'a gönderdi. Hakan Mansur Ümera-ı Azam ve vüzara-ı geramı eğlence merasiminin hazırlıklarının yapılması için memur tayin etti, karar gereği Bağ-ı Zağan'da büyük çadırlar kurularak süslenip donatıldı iki üç gün halkın her kesiminden insan eğlenceye katıldı. Şeriata uygun bir şekilde gelin ve damadın nikâhı kıyılarak taraflar arasında muhabbet bağı kuvvetlendi. İlahi kader gereği şu fani dünyada her sevincin peşinden matem her eğlencenin peşinden elem her gündüzün peşinden bir gece gelmektedir. Yine o aynı yıl olan h.902 (m.1496) yılında çok feraset sahibi olup son derece zekâsı ile akranlarından üstün ve ayrıcalığı sahip olan ve sürekli büyük âlim ve şairlerin sohbetlerine katılıp hem de bu sohbetleri tertip edilmesine yardımcı olan Şehzade Ebu'l Furas Şah Garip Mirza ansızın vefat etti. Hakan Hazretleri son derece üzüntü duyup gönlü yandı. Yas ve taziye merasimi geleneklere uygun olarak yerine getirildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHZADELERİN BABALARINA KARŞI MUHALEFETİ ve BU SÜREÇTE YAŞANAN HADİSELER

3.1 Bediüzzaman Mirza'nın Muhterem Babasına Kardeşi Muzaffer Hüseyin Mirza ile Aralarındaki Nevbet Meselesi Yüzünden İsyan Etmesi Hakkında Söyleşi

Daha önceden de zikr olunduğu üzere Sultan Bediüzzaman Mirza Hakan'ın uyulması vacip olan fermanı gereğince Cürcan'dan Ab-ı Amuye tarafına hareket etmiş o memleketin işlerinin sorumluluğunu da yetişkin oğlu Muhammed Mümin Mirza' ya bırakmıştı. Bediüzzaman Mirza, Hakan Mansur'un yine aynı emir ile o memleketin sorumluluğunu saadetli torununa yani kendi evladına teslim etmesini umuyordu. Ama Hakan, Bediüzzaman Mirza'nın düşüncesinin aksine Bediüzzaman Mirza'ya hil'at giydirerek Belh'in yöneticiliğini ile onurlandırıldığı gün yine o mecliste Muzaffer Hüseyin Mirza da Astarabad'ın valiliği görevi için hil'at giydirildi. Kunduz kuşatması sırasında Bediüzzaman Mirza, Muzaffer Hüseyin Mirza'ya darıldığı için yetişkin evladının azledilmesini düşünmüyordu. Bu olay son derece sinirlenmesine sebep oldu ve kendi özel emirleriyle meşveret ederek muhterem babasına itaat etmekten vazgeçti. Hakan Mansur Belh'ten Başkent Herat'a vardktan sonra Bediüzzaman Mirza yıldırım gibi hızlı elçilerini Astarabad'a gönderdi. Muhammed Mümin Mirza'ya Cürcan memleketinin ordusunu toplamasını ve savaş hazırlıkları yaparak Muzaffer Hüseyin Mirza o tarafa geldiğinde hükümet işlerini ona teslim etmemesi eğer mecbur kalırsa da onunla savaşması mesajını gönderdi. Aynı şekilde Bediüzzaman Mirza, içlerinde büyük bir vesveye kapılmış olan Emir Hüsrev Şah ve Emir Şecaaddin Zünnun Ergun'un yanına elçiler göndererek onları içindeki düşüncelerden haberdar etti. O iki Emir de samimi bir şekilde yüce makam sahibi Sultan'a ihlâslı bir şekilde bağlanarak hizmetine girdiler. Bu haberin hakikatı Herat'ta yayılınca Hakan Mansur bu haberden dolayı ızdırap denizine düşerek birkaç kez Bediüzzaman Mirza'nın yanına elçiler gönderip nasihatlerde bulundu, lakin fayda vermedi. Hakan Mansur tahammülünü kaybedip vücudunda ata binecek kadar dermanı olmamasına rağmen o kış mevsiminde ordusu ile birlikte Belh sınırına ulaştı. Hakan Mansur Bediüzzaman Mirza'yı terbiye ederek etrafındakilerini cezalandırmak istiyordu.

Ama Nizameddin Ali Şir Nevai, Hakan'ın huzuruna gelerek; “Eğer bir emir buyurulursa Belh'e giderek Mirza Bediüzzaman'a nasihatlerde bulunayım ve Hakan'ın bağışlama lütfuyla ümitlendirerek yaptığı isyandan vazgeçireyim. Tekrar hizmetinize girmesi için de ikna edeyim.”, diye arzda bulundu. Hakan Mansur da Emir Ali Şir'in bu isteğini kabul etti. Emir Ali Şir amacına ulaşmak için harekete geçti. O beldeye yaklaştığında Şehzade onu karşılayarak gelişini nimet bilip aziz ve muhterem saydı. Büyük bir saygı ve hürmette bulunarak olağanüstü bir ziyafet tertip etti. Feraset sahibi Emir Ali Şir güzel bir şekilde Bediüzzaman Mirza'ya öğütler verip muhalefeti bırakmasını ve muhterem babasının gönlünü alması için teşvikler de bulundu. O sözler Mirza Bediüzzaman'ın gönlüne tesir ederek Belh'in yönetimini Muzaffer Hüseyin Mirza'ya iade edip Emir Nizameddin Ali Şir'in ise istek ve arzularına kavuşmuş bir şekilde tekrar göndermek için izin vermek istiyordu. Ama bir hadisenin meydana gelmesi sonucu birdenbire barış yapmaktan vazgeçti. Bu hadisenin içeriği şu şekildedir: Emir Ali Şir'in çabalarıyla barışın sağlanmasını istemeyen bazı ileri gelen devlet adamları ve Hacı Nizamülmülk'ün kışkırtması yüzünden Hakan Mansur, Emir Arslan Barlas ismindeki Belh Kalesi muhafızına bir mektup gönderdi. O mektupta, “Ne zaman Bediüzzaman Mirza av yapmak için dışarı çıkarsa bizim iltifat ve ikramımıza mazhar olman için kale kapılarını kilitleyip bir daha o memlekete girmesini engellemelisin.”, diye yazıyordu. Bu mektup takdir-i ilahi tarafından Bediüzzaman Mirza'nın eline geçti. Bediüzzaman Mirza babasından ümidini keserek Ali Şir Nevai 'yi amacına ulaşmadan geri gönderdi. Ali Şir, Sultan'ın huzuruna ulaşınca orada ne görüp duyduysa arz etti. Sultan'ın iyice alev almış gazap ateşi söndürülmeye çalışıldı ama işin gerçeği bir sonuca ulaşamadı. Hakan Mansur, Muzaffer Hüseyin Mirza ile Emir Muhammed Berendek Barlas ve Emir Nasreddin Ömer Bey'i Astarabad tarafına göndererek kendisi de Belh tarafına hareket etti. Baharın başlarında reyhan yapraklarının adedince ordusuyla birlikte oğlunun üzerine sefere çıktı. Bediüzzaman Mirza bu haberi duyunca ihsan ve cömertlik kapılarını emirleri ve askerlerinin üzerine açarak onları şereflendirdi. Emir Nizameddin Hüseyin ve Şeyh Ali Toğay'ı şehrin yönetimi ve kalenin muhafazası için görevlendirdi. H.902 senesinin Şaban ayında (m. Nisan 1497) nam sahibi babasını karşılamak üzere o beldeden dışarı çıkarak savaş ve mücadele sancağını kaldırdı. Hod Hanan yolundan Elnek Niki'ye kadar giderek Pol-u Çerağ deresinin girişinde ordugâh kurdu. Diğer taraftan da Hakan Mansur Meymene'den geçerek adı geçen derenin diğer tarafında ordugâh kurdu. O zor gecenin

sabahına kadar baba ve oğul birbirlerine karşı savaş hazırlıkları yapma düşüncesinde olup her iki tarafın yiğitleri de savaş için birbirlerine moral veriyorlardı.

3.2 Pol-u Çerağ Vakiasının Zikri

Sabah olduğu vakit Hakan Mansur ordusunun sağ ve sol kanadının merkezini güneş gibi parlak Şehzadeler ve Behram gibi intikam alan Noyanlar ile süsleyerek savaş meydanına gönderdi. Kendisi de geri kalanlar ile birlikte harekete geçti. Diğer taraftan Bediüzzaman Mirza da adamlarını düzene koyarak savaş meydanında atını sürdü. Pol-u Çerağ deresi taraflarında karşı karşıya gelindi. Hücum borusu ve davullarının yankısı yer küreyi titreterek adeta İsrail'in surunu andırdılar. Hamle rüzgârları, dilâverlerin hayat ateşlerini söndürdü. Pehlivanların attığı ateşli okları ise yiğitlerin hayat harmanlarını ateşe verdi. Yeryüzünün rengi öldürülenlerin kanlarıyla yakut kırmızısına döndü. Hakan Mansur'un o mübarek çetresinin gölgesi savaş meydanını kapladığı esnada Bediüzzaman Mirza'nın gözleri Cihangir Sultan'ın sancağının hilaline ilişti. Kendisini kaybederek böyle bir babanın karşısında itaat etmeyi edep olarak görüp ister istemez savaş meydanından ayrılarak firar etti. Şüphesiz Hakan Mansur'un dilaverleri karşı tarafın komutanlarının başlarını uçurmaya başlayarak Şehzade'nin özel adımlarının da bulunduğu toplulukla birlikte Şah Arabî'yi kılıçtan geçirdiler. Esir alınanların çoğu da verilen emir gereği öldürüldüler. Bediüzzaman Mirza firar ettiği esnada yüksek ve dar yolun çok kalabalık olması sebebiyle süratli bir şekilde savaş meydanından uzaklaşmayı başaramadı. Maiyetinde bulunan ileri gelen adamlarıyla birlikte tepenin üzerine tırmanarak belirlenen yoldan yol almaya başladı. Aniden yürüyerek inmesi mümkün olmayan at ile hiç inilmeyecek bir tepenin üzerine ulaştılar. Ebu'l Muhsin Mirza Muzaffer Sancak sahibi Hakan'ın emrine göre biraderini yakalamak için yola çıkıp son derece süratle geliyordu. Bediüzzaman Mirza şaşkınlık içerisinde atından inerek adamlarından bir kaçının birbirlerine dolayıp gerdiği sarık ve havlulara tutunarak aşağı indi. Velhasıl Şehzade sıhhat ve selamet içerisinde o tepeden Pol-u Çerağ deresi girişine indi. Yakın adamlarından olan Köpek Hârezmi adında ki hizmetlisi oraya sağ taraftan ulaşarak hemen kendi atını hediye etti. Bediüzzaman atının üzerine atlayarak yönünü Kunduz tarafına çevirdi. O tepenin üzerinde bulunan şehzadenin adamlarının çoğu selamet içerisinde aşağıya inerek Şehzade'nin arkasından yola koyuldular ama aşağı atılan her at ve katır helak oldu. Hakan Mansur savaşı

kendisinin kazandığını gördükten sonra Horasan beldeleri etrafına fetihnameler göndererek Belh tarafına hareket etti. Bedizzaman Mirza'nın h.902 senesinin Şaban ayının 29'u salı günü (m. Nisan 1497) Pol-u Çerağ'da yenilgiye uğradığı günün ertesi günü Ramazan ayının ilk günü çarşamba günü Hakan Mansur'un torunu Bediüzzaman Mirza'nın oğlu Muhammed Mümin Mirza da yenilgiye uğrayarak Muhammed Hüseyin Mirza'nın eline esir düştü. Allah'ın izniyle çok yakında olaylar nasıl gerçekleşti ise öylece kâleme alınacak İnşallah-u Teâlâ.

3.3 Hakan Mansur'un Belh Yönüne Hareket Etmesi ve Bediüzzaman Mirza'nın Kunduz ve Germsir'i Kuşatarak Savaşmasının Söyleşisi

Belh şehrinin valisi olan Emir Nizameddin Şeyh Ali Toğa Pol-u Çerağ hadisesinden haberdar olunca şehrin burçlarını ve kalelerin kapılarını sağlamlaştırarak kendisine sığınak yapıp savaş hazırlıklarına başladı. Hakan Mansur Pol-u Çerağ'dan hareket ederek o beldeye vardı. Hakan Mansur'un düzensiz birlikleri muhasara ve muharebeye başladılar. Şehir halkı ok ve taşlar atıp savaş ateşini alevlendirirerek yiğitliklerini gösterdiler. Birkaç gün geçtikten sonra Emir Şeyh Ali'nin Çihel Hicre Burcunu korumakla görevlendirdiği Ali Kebahşi, Bediüzzaman Mirza'ya vefasızlık ederek Hakan Mansur'un hizmetine girmeye meyletti. Kendi akrabasından olan Emir Abdüllatif'i elçi olarak Hakan Mansur'nın yanına gönderdi. “Filanca gece Hakan Mansur'un askerlerinden bir grubu benim kapıları açıp yukarı almam ve samimiyetle Hakan'a olan hizmetimi yerine getirmem için şehrin etrafından ön tarafına gelsinler.” diye mesaj gönderdi. Emir Abdüllatif olayın içeriğini Hakan'a arz etti. O zat kararlaştırılan ertesi günün akşam namazı vaktinde askerlerle birlikte harekete geçilmesi emrini verdi. Hemen o saat Emir Abdüllatif'e karşı içerisinde düşmanlık besleyen ve Abdüllatif'in aracılığıyla Belh'in ele geçirilmesini istemeyen emirlerden birisi yaşanan bu olayları bir kâğıda yazarak ok ile şehre attı. Bu yazı Emir Şeyh Ali'nin huzuruna ulaştı. Böylece askerlere onun yakalanması emrini verdi. O da ilk önce karşı koyma düşüncesinde bulunduyorsa da sonunda kendisini Çihel Hicre Burcundan Şir Hacı Hendeği Kapısı'na attı. Sırt üstü düşerek belini kırdı. O vakit Emir Şeyh Ali bu durumdan haberdar olarak onun başını gövdesinden ayırması için birisini aşağı gönderdi. Ali Kebahşi'nin adamlarından

çoğu öldürüldü, kılıçtan kurtulanlar ise kendilerini burçlardan aşağı atarak Hakan'ın maiyetine koşup yaşanan hadiseler hakkında arzda bulundular. Çaresiz o gece savaş ertelendi. Belh muhasarası kırk günü geçtiği için şehirde yiyecek içecek kıtlığı baş göstermiş Emir Şeyh Ali o beldeyi muhafaza etmekte aciz kalarak Hakan Mansur'un hangi vesile ile eteğine yapışabilirim, devlet erkânından ve emirlerinden hangi birisini suçlarımın bağışlanması için aracı yapıp Belh de mahsur kalanları bela ve musibetten kurtarabilirim diye düşünmeye başlamıştı. Bu olayların yaşandığı sırada Sultan Muhammed Zaman Mirza'nın feyiz veren doğumuyla ufuklar aydınlandı ve bu haberi duyuran davul sesleri ta gökyüzünde yankılandı. Emir Şeyh Ali bu mutluluğu esnasında şeref ve asalet kundağına sarılmış şehzadeyi affedilmesi için büyük babasının yanına gönderdi. Hakan Mansur saltanatın göz bebeğinin o cemalini gördükten sonra şefkat ve merhamet damarı kabarak lütuf ve ihsan kapısını Belhlilerin üzerine açıp onları bağışladı. Hacı Nizamülmülk'ün oğlu Hacı Kemaleddin Hüseyin ve Emir Hacı Pir Bekavul'u Emir Şeyh Ali'nin yanına göndererek bağışlayıcı bir dil ile mesaj yolladı. Emir Şeyh Ali de bu olayı duyunca kalbi mutmain olup ferahladı. Adı geçen yılın şeval ayının sonlarında saadetli Sultanın dergâhına giderek eteğini öpmekle şerefledi ve devletin nurunun ışıkları yüzüne yansıdı. Emir Şeyh Ali beş altı gün Hakan'ın İniyet gölgesinin altında geçirdikten sonra yola çıkma izni alarak yeni doğan Şehzade ve onun annesi yani Behmen Bey'in kızı, Bediüzzaman'ın diğer harem kadınlarıyla birlikte Kunduz'a hareket ettiler. Hakan Mansur Belh'in valiliğini ve bağlılarını İbrahim Hüseyin Mirza'ya teslim ederek Ab-ı Morğab tarafına yöneldi. Ama Bediüzzaman Mirza Pol-u Çerağ savaşından sınırlı sayıdaki emir ve özel adamlarıyla birlikte şehzadeyi karşılamak için atını Kunduz taraflarına çevirip o sınırlara ulaştıktan sonra, Emir Hüsrev Şah padişahane hediyeler ve kutlamalarla birlikte kumaşlar, çadırlar, padişah otağı, süratli atlar, katırlar, develer sıra sıra nefis kumaşlar, latif eşyalar ve sayısız paralar gönderdi. Kendisi de onların peşinden Bediüzzaman Mirza'nın yanına giderek elini öpmekle şerefledi. Derhal hiç vakit kaybetmeden Bediüzzaman Mirza Hüsrev Şah ve diğer yiğit emirlerle birlikte fetihler ve devlet işlerinin tesisi hakkında meşveret yaptı. Bediüzzaman Mirza'nın Kunduz'a giderek Emir Zünnun'u kendine katıp o vilayetin askerlerini toplayarak oradan Horasan tarafına girmesi ve Emir Hüsrev Şah'ın da bu taraftan Kunduz, Boğlan, Hotelan, Bedehşan, Horasan ve diğerleriyle birlikte Belh, Endhod ve Şirğan sınırlarına saldırarak düşündükleri şeyin gerçekleşmesi yönünde karar alındı.

Bediüzzaman Mirza daha Kunduz'da iken Emir Şeyh Ali huzuruna ulaştı. O hazretin gözleri evladını ziyaret etmekle aydınlığa kavuştu. Birkaç gün sofralar serilip eğlenceler düzenlendi. Daha sonra Şehzadeyi ve ailesini Kunduz'da bırakarak atını Kandahar ve Germsir tarafına koşturdu. O memlekete ulaştıktan sonra Emir Şecaaddin Zünnun evladı Şecaa Bey ve Muhammed Mukim ile acele bir şekilde karşılama töreni düzenleyerek hizmetlerde bulunup hediyeler takdim etti. Elinden geldiği kadarıyla Bediüzzaman'ın rızası için çaba göstererek Şehzade'nin önemli işlerini görmeye gayret etti. Yine o günlerde Bediüzzaman Mirza, Emir Zünnun'un temiz İffetli kızına talip olup dini bir tören ile nikâhı altına aldı ve birkaç gün eğlence ve sevinç sofraları yayıldı. Bu düğün vasıtasıyla Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun'un arasındaki beraberlik bağı daha da kuvvetlendi. Ama son derece garip bir olay meydana gelince Emir Şeyh Ali'yi tutukladılar. Bir gün Emir Zünnun Zemin-i Daver mezarlığından birisini ziyaret ederken bir fedai bir şikâyeti varmış gibi öne atılarak o zatın elbisesine bir hançer sapladı. Yakın korumalar da derhal o adamı parça parça ettiler ve bu hareketin Emir Şeyh Ali'nin kışkırtmasıyla meydana geldiğini düşündüler. Emir Zünnun ve evlatları o günahsız öldürmeye kast ettiler. Emir Şeyh Ali de Bediüzzaman'ın otağına kaçtı. Erğünler 3000 süvari ile Bediüzzaman Mirza'nın otağını kuşatarak birisini yanına gönderip Şeyh Ali'yi istediler. Her ne kadar Bediüzzaman Mirza Emir Şeyh Ali'nin suçsuz olduğuna kefil olduğunu söyleyip mesaj gönderse de Emir Şeyh Ali'nin öldürülmeyeceğine yemin edilip söz verilmesi üzerine Bediüzzaman Mirza, Şeyh Ali'yi Emir Zünnun'a teslim etti. Emir Zünnun tekrar Bediüzzaman Mirza'dan razı olarak hizmetine girdi. Emir Şeyh Ali'yi bir süre Germsir'in kalelerinden birisine hapse attılar. İşin sonunda hangi tarafa gitmek isterse o tarafa gitmesi için izin verildi. O zat'ta Hakan Mansur'un dergâhına koşup ümera-ı azam olarak hizmetine girdi. Sultan Bediüzzaman Mirza'nın Zemin-i Daver'de bulunduğu günlerde Muhammed Mümin Mirza'nın üzücü haberi yayıldı. Nasıl olduysa öyle şerh edilecek ve bu özet detaylandırılacaktır.

3.4 Muhammed Mümin Mirza'nın Ebu'l Hüseyin Mirza'nın Eline Esir Düşerek Öldürülmesinin Beyanı

Sultan Muhammed Mümin Mirza öyle güzel bir Şehzadeydi ki güneş gibi parlak yüzlü temiz ahlak sahibi savaş meydanlarında cesur bir aslan gibi savaşıyor hayır ve hasenat sahibi ilahi güzelliklerle donatılmıştı. Bu olayı kısaca özetleyecek olursak o saadetli Şehzade, Hüseyin Mirza'nın Astarabad tarafına geldiğinin haberini alınca muhterem amcasını saygı ile karşılayarak ona biat edip malı mülkü bırakarak Belh tarafına gitmek istiyordu. Ama Bediüzzaman Mirza'dan peş peşe fermanlar ulaştı. O fermanlarda yetkisini ve yönetimini hiçbir şekilde bırakmaması ve Cürcan ordusunu toplayarak Mirza Hüseyin ile savaşıması yönünde emirler vardı. Bu yüzden Muhammed Mümin Mirza cengâverleriyle birlikte Astarabad'dan dışarı çıkarak atını savaş meydanına sürdü. Diğer taraftan Muzaffer Hüseyin Mirza, Emir Şecaaddin Muhammed Berendek Barlas ile birlikte askerleri düzene koyarak mübarek Ramazan ayının başlangıcı olan çarşamba günü o meydanda taraflar arasında çarpışma meydana geldi. Savaş boruları çalınarak dilâverler ok ve mızraklar ile birbirlerine saldırdılar. Bu olayların yaşandığı esnada Emir Ömer Bey Vefadar, Hüseyin Mirza'nın sol kanadından Muhammed Mümin Mirza'nın sağ kanadının üzerine saldırıya geçerek onların saflarını dağıttı. Muhammed Mümin Mirza durumu bu şekilde görünce merkez askerleriyle birlikte tepeden yokuş aşağı inen sel gibi yönelerek muhterem amcasının ordusunun merkez tarafına hücum etti. Adeta kıyamet gününü yaşatarak bir grup yiğide ecel şerbetini tattırdı. Vur kaç saldırısı esnasında Muhammed Mümin Mirza'nın atı ürkerek onu yere düşürünce Horasan askerlerinden bir tanesi onu yakaladı. Muzaffer Hüseyin Mirza savaşın zaferle sonuçlandığını görünce çok sevindi ve Mümin Mirza da esir alınarak huzuruna getirildi. Şehzade yeğenini sakinleştirip ona telkinlerde bulunarak daha sonra Astarabad'a girdiğinde onu hapse attı. Birkaç gün geçtikten sonra da Muhammed Mümin Mirza'yı Emir Berendek'in gözetimi altında Herat tarafına gönderdi. Emir Berendek, Muhammed Mümin Mirza'yı h. 903 senesinin Safer ayında (m. Eylül 1497) istenilen yere ulaştırıp onu İhtiyareddin Kalesi'ne hapsedti. Hakan Mansur'un maiyetine yönelerek Ab-ı Morğab'da Sultan'ın eteğini öpmekle şereflenerek durumu arz etti. Muzaffer Hüseyin Mirza'nın annesi Muhammed Mümin Mirza'nın yaşamasının kendisinin sonu olarak düşündüğü için bütün gücünü o taze fidanı kökünden sökmek için harcadı.

O dönemde mal ve mülk işlerinde görevli olan Hacı Nizamülmülk ve evlatlarını kendisi ile işbirliği yaptırarak Hakan Mansur'un şarabın verdiği tesir ile sarhoş olduğu bir gece Şehzade'nin katli için hüküm çıkartarak Yar Ali Bahşi, Abdurahman Yesavul ve güvendiği iki başka adamını daha bu işi gerçekleştirmeleri için görevlendirdi. Hakan Mansur geceleyin verilen hükümden haberdar olarak onların arkasından bir elçiyle Şehzade'nin canına zarar vermemeleri için bir mektup gönderdi. Ama o dört alçak Hatice Begüm Ağa'nın uyarısından dolayı son derece süratle yol alarak Muhammed Mümin Mirza'nın tutsak olduğu kaleye girip Kur'an okuduğu esnada yanına vardılar. Şehzade durumun farkına varıp onlarla mücadele etmeye başladı. O bedbahtlar Emir Timur Gürgen soyunda eşine benzerine rastlanmayan o şehzadeyi öldürdüler ve halkı aldatmak için de burçtan aşağı atıp ilahi esintiler ile açan o saltanatın gonca gülünü toprağın üzerine attılar. Bu kötü işi yapan dört alçak o gece hemen Sultan'ın maiyetine yönelerek sokağın başında fermanı getiren elçiye rast geldiler. İş işten geçtiği için üzülmekten başka çare kalmadı. Ertesi sabah bu olaydan haberdar olan Herat halkı feryat ve figanları gökyüzüne ulaştırarak gözlerinden yaş yerine kanları adeta sel gibi döktüler. Annesinin ve kardeşlerinin gözyaşları ise toprağı ıslatarak ah ve feryatları gökleri inletti. Şehirde bulunan Emir Serban Cenid Şehzade'nin mübarek naaşının kefenlenmesini yaparak Bedia Medrese-i Şerîfi'ne defnetti. Birkaç gün yemekler dağıtılıp Kuran-ı Kerim hatimleri yapıldı. Bu müsibetten üç gün sonra İmam Rıza'nın türbesini ziyarete giden Emir Ali Şir şehre ulaşarak bu elem verici haberi duyunca çok üzüлp gözlerinden yaşlar akıttı. O günlerde birkaç kez Muhammed Mümin Mirza'nın katli hükümünü Şeyh Mecdeddin Bağdadi'nin verdiği duyuldu. Zira aynı şekilde Maverâünnehir, Horosan ve Irak şehirlerinin tamamı Cengiz Han'ın Turan'dan İran'a seferi esnasında katliama uğrayıp viran olmuştu. Bu dönemde de bu elem verici olayın çıkmasının ardından çok kötü sonuçlar meydana gelecekti. Bu olaydan kısa bir süre sonra Özbek ordusu Horasan'ı istila edip, halkın başına bela olup aralarına müsibet girmesine yol açtı. Bu durum ileride açıklığa kavuşturulacak. Bediüzzaman Mirza'nın kulağına oğlunun haberi ulaştığında ızdıraba düşüp tahammülünü kaybetti. İntikam almaya karar verip orduların çağırılması için emir verdi.

3.5 Hakan Mansur'un Kandahar Tarafına Yönelmesi Sayısız Güçlkle Geri Dönmesi

Hakan Mansur Belh memleketinin fethini tamamlayınca Şehzade Mümin Mirza olayının üzerindeki sır perdesini kaldırdı ve Rebiülevvel ayının başlarında Semerkând'a hareket etti. Sultanın bağlıları, yoldaşları, kadılar, eşraf ve ayan karşılamak için Zengi Deresi'ne kadar gittiler. Ruh nasıl cesedine giriyorsa Hakan Mansur da Bağ-ı Cihan Ara'ya öyle girdi. Yaklaşık elli gün sofralar serilip eğlenceler düzenlendi. O sırada Sultanın kulağına Bediüzzaman Mirza'nın Ergün emirleriyle birleşerek büyük bir orduyla Muhammed Mümin Mirza'nın öldürülmesinin intikamını almak için savaş girişiminde bulundukları bilgisi ulaştı. Bunun için Cemaziyelevvelin başlarında cihangirlik sancağı Kandahar tarafına hareket etti. Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun Hakan Mansur'un hareket ettiğinden haber aldıkları için Ferah ve Zemin-i Daver memleketlerinin çiftçilerine ve halklarına sahrada yiyecek ne varsa kaleye getirmeleri emrini verdi. O memleketin halkının tamamı samimi bir şekilde davranıp yiğitlik gösterdiler. Emir Zünnun, eğer bir karıncanın oraya çıkmak istese total olacağı Başlenk Kalesi'nde menzil kurup kendisini sağlama aldı. Bediüzzaman Mirza da diğer yüksek kalelerden birisine yerleşip kendini sağlama aldı. Şeca Bey Kandahar Kalesi'ne yerleşti. Ne vakit Hakan Mansur Başlenk tarafına girse Bediüzzaman Mirza Hakan Mansur'un ordusunun arkasından saldırması ve eğer Hakan Mansur Bediüzzamanla savaşa tutuşursa, Emir Zünnun Hakan'ın maiyetini takip edip saldırması şeklinde kararlaştırıldı. Sözün kısası Hakan Mansur Ferah vilayetini geçip Zemin-i Daver'e girdiğinde askerleri arasında susuzluk ve kıtlık baş gösterdi. Bu durumun artması Hakan Mansur'un ordusunun parçalanıp perişan olarak düşmanlarına tâbi olma girişiminde bulunacak seviyeye ulaştı. Abdurrahman Ergün'un sorumluluğunda olan Best Kalesinde çok fazla erzağın depolandığı ve oranın ele geçirilmesinin kolay olduğu haberi Sultan'ın kulağına ulaştı. Bunun için Sultan'ın askeri o hisar tarafına hücum etti. Hakan Mansur'a yüce Allah'ın büyük yardımı sebebiyle Abdurrahman Ergün'un içerisinde bir korku meydana gelip Sultanın dergâhına geelerek kalenin anahtarlarını teslim etti. İşin aslı eğer ismi geçen zat iki üç gün dayanabilip kaleyi savunabilseydi sorun hallolacaktı. Onun teslim olmasından sonra Hakan Mansur'un askerleri ihtiyaç duydukları kadar erzağı Best Kalesi'nden alıp zorluktan feraha kavuştular. Hakan Mansur geri dönmeyi uygun görüp o menzilden Herat'a geri döndü. Yol esnasında her zamanki

hastalığı şiddetlendi. Menzillerden birisinde güzel ve temiz ahlak sahibi Emir Ali Farsi'nin oğlu Emir Nizameddin hastalanıp ebedî âleme göçtü. Hakan'ın maiyeti Recep ayının sonlarına doğru Bağ-ı Cihan Ara'ya ulaştı. Adı geçen hastalık şiddetlendi, hizmetliler tedavi etmeye başladılar. Faydalı yiyecek ve içeceklerin tertip edilmesi için çaba gösterdiler. Birkaç gün sonra Rabbülâlemin'in Darü'l şifahanesinde gelen şifa ile tam manasıyla vücudu sıhhat buldu ve sağlığına kavuştu. Büyüklerin ve küçüklerin yaşadığı üzüntülü günler sona erdi.

3.6 Muhammed Hüseyin Mirza'nın Irak ve Azerbaycan Tarafına Kaçması ve Birkaç Yıl Sonra Horasan Sınırlarına Dönmesinin Zikri

Muhammed Hüseyin Mirza, Hakan Mansur'un çoğu evladının olduğu gibi kuvvetli ve oldukça cesurdu. Bu tarihten önce Hakan Mansur hastalık döşeginde olduğu birkaç aylık süre zarfında bazı kardeşlerinden şüpheye düşüp kendi kardeşleriyle ittifak yaparak Ebu Turab Mirza ile Irak ve Azerbaycan tarafına kaçtı. Uzun bir süre o vilayette kanadı kırık perişan bir vaziyette vakit geçirdi. Akkoyunlu Sultanlarının durumunda bozulmalar meydana geldiği sırada Irak ve Azerbaycan memleketlerinden peş peşe zorlu olaylar meydana geldi. Yiğitlerden bir grup onun sancağı altına sığındı. O zat topluluğu destekleyip ümitlendirerek öz vatanına döndü. Horasan sınırına ulaştıktan sonra Hakan Mansur'un elini öpmek için isteğini arz etti. O zat oğlunun dönüşünden mutluluk duyup gönül alma mektupları gönderdi. O esnada bazı haberciler Sultanın huzuruna ulaşp, Muhammed Hüseyin Mirza'nın gelişinin samimiyet ve bağlılığından olmayıp kötü bir düşünce ile bu tarafa gelmiş olabileceğini arz ettiler. Bu yüzden Hakan Mansur Emir Mübarezeddin Veli Bey'i, Emir Ömer Bey, Emir Baba Ali ile iki bin süvariye şehzadeyi karşılamak için gönderip, "Eğer fırsatını bulursanız onu tutup huzuruma getirin.", dedi. Emirler Meşhed-i Mukaddes'e ulaşınca Muhammed Hüseyin Mirza da mübarek yerde menzil kurdu. Emirlerin onu yakalama niyetinde olduğunu halkın bazılarından işitti. Şüphesiz gazap ateşi alevlenip savaş için hazırlandı. Emir Veli Bey ve arkadaşları Bağ-ı Meşhed-i Mukaddes'de Emir Seyidi Medresesi'nde kendilerini sağlama aldı. Şehzade, yardım ulaşması endişesiyle Cürcan vilayeti yolunu tuttu. Bu haber Hakan Mansur'a arz olununca, emirlerin o iki bin süvari ile

Astarabad'a giderek Ebu'l Muzaffer Hüseyin Mirza Gürgen'a ve şehzadenin hizmetinde Muhammed Mümin Mirza'ya saldırmaları yönünde karar çıktı. Onlarda fermanın gereğini yaptılar. Muzaffer Hüseyin Mirza o sınırdaki o iki kuvvetli orduyu karşılamayı kafasına koyarak Astrabad'dan dışarı çıktı. Taraflar arasında karşılaşma meydana geldikten sonra savaş ateşi alev aldı. Muhammed Hüseyin Mirza ise mağlup oldu. Muzaffer Hüseyin Mirza Astrabad'a dönerek Emir Muhammed Veli Bey ve Emir Ömer Bey'i ihsan ve nimetlerle şereflendirdi.

3.7 Hacı Efzaleddin Kirmani'nin Sultan'ın Dergâhına Ulaşması ve Hacı Nizamülmülk'ün Evlatlarıyla, Bağlılarıyla ve Akrabalarıyla Birlikte Sultanlık Gazabıyla Tutuklanması

Daha önceki konularda da bu hikaye beyan edildiği gibi h.892 (m.1486) senesinin aylarında Hacı Mecdeddin Muhammed Merv kışlağında Astarabad'a gidip oradan da Azerbaycan'a gitmiş orada da Hicaz kafilesine katılmakla şereflenmişti. O mübarek yolculuktan dönünce birkaç yıl Irak ve Azerbaycan'da ikamet etti. Hakan Mansur'un bazen onu anıp merhametli bir dille onu sorduğunu, Emir Nizameddin Ali Şir'in onunla görüşemediğinden dolayı son derece üzüntülü olduğunu işitti. O zat'ın gönlüne anavatanı düşüp mübarek Kuran-ı Kerim'den sayfa açıp fal baktı. Hiç şüphesiz hareket etmeye karar verip Horasan'a yöneldi. O zamanlar Hacı Nizamülmülk'ün, evlatlarının, akrabalarının itibar ve sorumlulukları, Hakan Mansur'un dergâhında en üst seviyede idi. Önemli bir olay olduğunda işleri onlar hallediyordu. Hacı Efzaleddin Muhammed düşmanlarının saldırısı karşısında Allah-u Teâlâ'ya sığındı ve son derece hızlı bir şekilde yol alarak h.903 yılının mübarek Ramazan ayının (m. Nisan 1498) ortalarında aniden Bağ-ı Cihan Ara'ya girdi. Devlet erkânı ve ileri gelenler onu görünce şaşkınlıktan parmaklarını ısırıyorlardı. Hakan Mansur, o güzel ahlaklı vezirin huzuruna gelmesinden dolayı son derece mutluluk duydu. Çünkü Hacı Nizamülmülk'ün çabalarıyla Muhammed Mümin Mirza'nın öldürülmesi konusunda ona karşı çok büyük bir öfke duyuyordu. Yine o günlerde Muzaffer Hakan Baba Haki Yaylağı'na hareket edip yola çıktı. O menzilde içinden Hacı Efzaleddin'e ceza verme düşüncesi geçti. Adı zikrolunan ayın yirmi biri, Pazar günü, yirmi yıldır vezaret makamında görev yapan Nizamülmülk'ün kardeşi ve evlatlarının hâl olunması için

ferman çıktı. Ondan önce ilk bozulma Nizamülmülk'ün görev yaptığı makamda meydana gelmişti. Hakan Mansur Elnek Baba Haki'de ordugâh kurduğu vakit, Şevval ayının başlarında, Hace Efzaledin Muhammed vezaret hil'atını giyerek birkaç yıldan sonra tekrar mal ve mülk işlerine getirildi. Bazı devlet erkânından, ayanlardan, divandan Hace Nizamülmülk'ün yaptığı işlerden dolayı alınıp gücenen kimseler Hace Efzaledin ile işbirliği yaptılar. Hace Efzaledin, Hace Nizamülmülk'ün ve evlatlarının ayıp ve kusurlarını araştırıp her gün onların bu ayıp ve kusurlarını ortaya çıkarıyor bu durumu Hakan'a arz edip onu kötülüyordu. Hakan Mansur birkaç gün Baba Haki menzilinde kaldıktan sonra Elnek Neşin'e yöneldi. O bölgede Bediüzzaman Mirza'nın Emir Zünnun Erğün'un oğlu Şeca Bey ile ittifak yaparak kalabalık bir ordu ile Hakan Mansur'un ordugâhına doğru hareket ettiği haberi Hakan'ın kulağına ulaştı. Bunun için çıkarılan emre göre Feridun Hüseyin Mirza, Emir Abdullatif Bahşi, Hace Amidülmülk, Hakan'ın maiyetinden bir bölük askerle Esferaz tarafına yöneldiler. Bu esnada Hace Nizamülmülk'ün evlatları, bağlılarının başka kusurları da Hakan tarafından bilinip duyuldu. Hakan yakın adamı olan Emir Ali Şir ile onlar hakkında meşveret edip müsadere ve tutuklama kararına vardı. Yıldırım ve kasırga gibi hızlı elçiler Emir Abdüllatif'in yanına koştular ve "Filan gün Hace Abdülmülk'ü tutuklayıp güvenilir, akıllı adamlarla birlikte Ordu-yu Hümayun'a gönderin", diye emir verilen fermanı ulaştırdılar. Ali Şir Nevai de izin alıp Herat'a gitti. Kararlaştırılan günün sabahı şehrin hâkimi Mirza Sultan Ahmed, Hace Nizamülmülk'ün kız kardeşinin oğulları olan Hace Kemaleddin Hüseyin, Hace Abdulaziz Vakanivüs ve Hace Nizamülmülk'ün akrabalarından olan Nizameddin Kert'in evladiyla birlikte Herat'ta bulundukları esnada yakalanıp tutuklanmasını söyledi. Şevval ayının ortalarının bir gününde adı geçenler Herat'ta, Hace Abdülmülk Esferaz'da, Hace Nizamülmülk ve Hace Nizameddin Elnek Neşin'deyken yakalandılar. Hace Efzaledin Muhammed o cemaatin mal ve mülklerini araştırmak için gitti. O kadar altın, mücevher, yazma eserler, değerli kilimler, ipek kumaşlar, özel atlar, katırlar, develer, çadırlar, otaklar, altından dikilmiş elbiseler vardı ki sayıp söylemesi dile bile kolay gelmiyordu. O topluluğun tamamı İhtiyareddin Kalesi'nde tutuklanarak hapsedildikten birkaç gün sonra Hace Kemaleddin Hüseyin ve Hace Abdülmelik bir gece Hisar'dan firar ettiler. Ertesi gün izlerine ulaşarak tekrar hapse atıldılar. Onların kaçıp tekrar yakalanma hadisesi Hakan Mansur'un kulağına ulaştığında son derece sinirlendi. Onların idamı için hüküm verip şehirde bulunan

Sultan Ahmed Mirza ve Emir Abdülhalik'e bu işi gerçekleştirmeleri için ferman gönderdi. Zilkâde ayının ortalarında fermanın ulaşması üzerine kalenin önünde durulararak Hace Kemaleddin Hüseyin ve Hace Abdulmelik'in babalarının gözü önünde kellelerinin vurulması için bir cellâdı yukarı gönderdiler. Hemen Hace Nizamülmülk'ü kalenin kapısına getirip derisini yüzdüler. Aynı gün Hace Amüd-ül islam, Hace Abdulaziz, Hace Nizameddin Kerd ve Hace Mahmud Şah Ferahi ki Bediüzzaman Mirza'ya bağlılıklarını sunmuşlardı, devletin gazabına uğradılar. Ama Efzaledin Muhammed düşmanlarını def ettikten sonra, kısa bir zamanda çok fazla mal biriktirip hazine-i amirenin bayındır edilmesi için çabaladı. Padişahın çok büyük bir şekilde inayet ihsanına kavuşarak eşraf-ı vezaret makamı ona verildi. Bir süre ümara ve vüzara arasında mühür vurdu. Öncekinden daha iyi bir hizmet ilişkisinde bulundu.

Kısa zamanda çok yüksek makama ulaşarak daha önce de olduğu gibi başka bir mertebeye yükselip imaret-i divan makamına getirildi, makamı ve itibarı çok yükseldi. Devlet işlerinin kâtipleri ve tuğra yazarlar, ferman yazılarında onun ismini şu şekilde yazıyorlardı: Nazim-i Azam Kavaid-i Saltanat ve Hulafa-i Mutemed-ül Mülk Salih Endiş Hace Efzaledin Vefakeş. Adı geçen Hace o günlerde diğer emirlerden daha yakın gördüğü Emir Mübarezeddin Veli Bey ile bir süre birlik ve beraberlik içerisinde olmuş, sonunda fitne ve fesat ehlinin yaptıklarından dolayı da araları bozulmuştu. Emir Veli Bey'in yetkilerini aldı. Diğer devlet emirleri ve erkânı da o Hace'ye bağlı olup, onun görüşünü almadan genelde ve özelde hiçbir önemli iş yapmıyorlardı. Her gün emir ve hizmetinde olup onun emirlerini yerine getiriyorlardı. Hace Efzaledin Cihan-ı Ara'da makamında sabahtan akşama kadar önemli işleri yapıyor, haftada iki gün iki gece Bağ'da kalıp o gecelerde fuzela ve ulema ile sohbet ederek vakit geçiriyor, hayratlar ve imarethaneler yapmaya çok ilgili ve çok istek duyuyordu. Görevde olduğu günlerde, mescit, cami, medrese, tekke ve hamam yaparak Allah-u Teâlâ'nın inayetine mazhar olup, manevi dereceler elde ederek ismi şerifini kendinden sonrakiler tarafından iyilikle yâd edilecek bir şekilde bıraktı.

3.8 Örnek Padişah'ın Elnek Neşin Savaşını Kazanması

Daha önce kâleme alınan bu hikâye şuan açıklanıp dile getiriliyor. Bu yazıya geçirilen kısmın keyfiyetine genel bir bakış olarak özetlersek; Hakan Mansur bir kısım Sipah-i Zaferkarin ile Elnek Neşin'de ikamet ettiği, Hacı Nizamülmülk'ün evlatları, akrabaları ve bağlılarının müsaderesiyle meşgul olduğu esnada Hakan'ın muzaffer ordusunda bozulma ve dağılma meydana geldiği Bediüzzaman Mirza ve Şeca Bey'in kulağına ulaşınca bu fırsatı ganimet saydılar ve dört bin kılıç ehli süvari ile Hakan Mansur'un maiyetinin olduğu karargâha hücum edip aniden kendilerini Hakan Mansur'un ordugâhına ulaştırıp yiğitlik ve cesaretlerini sergileyerek feth ve zafer elde etmek istediler. Bu niyetle rüzgâr gibi hızlı atlarına binip bir saat bile dinlenmeden altı gün içerisinde kendilerini Esferaz beldelerine ulaştırdılar.

Feridun Hüseyin Mirza ve sefere çıkan emirler kendilerini kalede sağlama alarak konuşlandılar. Bir elçiyi de Hakan Mansur'un huzuruna yollayıp olayın içeriğini bildirdiler. Şevval ayının yirmi dördü Cuma sabahı bu haber Elnek Neşin'e ulaştı. Hakan Mansur'un yanında bulunanlar, askerlerinin az olmasından dolayı endişe ve korkuya kapıldılar. Ama Hakan Allah'ın yardım ve inayetini her zaman üzerinde hissediyor ve ona güveniyordu. Yıldırım ve rüzgâr gibi hızlı elçileri Herat'a gönderip Ali Şir Nevai'nin kendisinin de atına binmesine şehrin etrafında, içerisinde ve dışarısında toplanılıp Sultan'ın askerlerinden her kim ki orada bulunuyor ise Hakanın maiyetine gönderilmesini istedi. Emir Ali Şir Cuma namazını eda ettikten sonra buyurulan emir gereğince amel etti. Günün sonunda Emir Mübarezeddin Veli Bey, Emir Ömer Bey ve Emir Baba Ali ile birleşerek Astarabad tarafına ulaşip o zatın işareti gereğince Hakan'ın maiyetine yöneldiler. Amaçlarına ulaşmadan önce Hakan'ın habercileri Bediüzzaman Mirza'nın Esferaz Kalesi'ni kuşatma niyetinde olmadığı Ribad, Azerşiken ve Emir-i Davud'dan geçerek yıldırım hızıyla yol aldığı haberini ulaştırdılar.

İşin gerçeği eğer Bediüzzaman bu yoldan devam ederse o gece babasının ordugâhına ulaşarak, o zatın suçsuz askerlerinin işini bitirecekti. Ama yüce Allah'ın inayetiyle Esferaz Sokağı'nın başında talihi gibi uykuya daldı. Ertesi sabah Hakan Mansur'un yardımına cesur savaşçıları yetiştirerek savaşmak için düşman karşısında köklü dağlar gibi dikildiler. Bu

gerçekleşen olaylar Hakan Mansur'a gayb âleminden yüce bir yardımcı tarafından yardım olunduğunun işareti olarak yorumlandı. O sabah Hakan Mansur'un ordusunu düşman karşısında düzenlediği vakit, Emir Hüsrev Şah'ın isyanı sebebiyle Hisar vilayetinden Hakanın dergâhına yönelen Sultan Mesud Mirza, beş yüz yiğit adamıyla aniden Sultan'ın huzuruna ulaştı. Şehzadenin gelmesiyle birlikte Sultan'ın kendine olan güveni daha da arttı. Sultanın yoldaşları mutmain oldu ve o esnada Emir Mübarezzeddin Veli Bey, Ömer Bey, Emir Baba Ali Astarabad'dan, Hüseyin Mirza, Abdullatif Bahşi ve diğer hücum emirleri Sebzvar tarafından Hakan'ın maiyetine ulaşarak savaş meydanına yürüyüş yaptılar, savaş safını düzenlediler.

Diğer taraftan Bediüzzaman Mirza ve Şeca Bey Elnek Neşin'e ulaştıkları zaman istediklerinin tersine Sultan'ın ordusunun süvari ve piyade askerlerle dolu olduğunu gördüler. Son derece dehşete kapılıp hayrete düşmüş bir şekilde savaş meydanında cenk etmeye başlayarak savaş boruları eşliğinde hücum ettiler. Hakan Mansur'un askerleri müdafaa ve savunma yapmak için ileri atılıp savaş ateşini alevlendirdiler. Dilaverlerin kılıç darbeleriyle düşmanların hayat harmanlarını yakıp attıkları oklarla canlar aldılar.

Henüz günün yarısı tamam olmamıştı ki Hakan Mansur galip geldi. Zemin-i Daver ve Kandahar ordusunun içerisinde dağılmalar ve kopmalar meydana gelerek firar ettiler. Ömer Bey, şehzadeyi takip etti. Bediüzzaman Mirza aniden düşman tarafına Ömer Bey'in ağzına öyle bir ok attı ki birkaç tane dişi kırılıp arkasına devrildi. Şehzade onun şerrinden kurtulup güvenli bir şekilde dışarı çıktı. Aynı şekilde Geda Ali ve Emir Ahur Şeca Bey'e yetişti. O deniz balinası düşmanın yaklaştığından haberdar olup atının dizginini geri çevirip öyle bir kılıç vurdu ki, bir daha saldırmaya dermanları kalmadı. Bu olay Şaban ayının yirmi beşi, Perşembe günü meydana geldi. Hakan Mansur Allah'a hamd için gerekli şeyleri yerine getirdi.

3.9 Sultan Mahmud'un Atalarının ve Evlatlarının Ahvalinden Kısa Bir Bahis ve Sultan Mesud Mirza'nın Horasan'a Gelmesinin Sebebinin Açıklanması

Giyas'ul Saltana Mirza Baysungur'un ailesi bir süre Semerkând'da saltanat sürdükten sonra parçalanma ve bölünmeler meydana gelmeye başladı. Mirza Sultan Ali Mekhal Hakan Mansur'un Hisar-ı Şadumandan döndüğü yıl Semerkând'dan Buhara'ya kaçıp büyük bir ordu

toplayarak kendi ecdadı ve s lelesinin saltanat merkezine yöneldi. Baysungur Mirza beceriksizliği sebebiyle karşı koyma gücü bulamayıp birkaç gün Şehirde gizlendi. Fırsatını bulunca da Kunduz'a giderek Emir Hüsrev Şah'a sığındı.

Mirza Sultan Ali ise Semerkând'da tahta çıkararak Sultan Hace Abdullah'ın oğlu Hace Yahya'yı son derece g c l  bir Şekilde umur-u mal ve mülk işlerine atadı. Mirza Baysungur Kunduz'a geldiği sırada Emir Hüsrev Şah, Sultan Mesud Mirza'dan Ő phelenerek o zatı tahttan aşağı indirmek için büyük bir orduyla Hisar tarafına hareket etti. Mirza Sultan Mesud o çok sayıdaki askere karşı koyamayıp Horasan tarafına döndü.

H. 903 senesinin Şaban ayının yirmi beşi Cumartesi günü sabahı (m. Mart 1498) Elnek Neşin'de Hakan Mansur'un maiyetine ulaştı. O zat onun hal ve hatrını sorup, ordunun merkezinde yer verdi. Ordusunu düzenledikten sonra, zikrolunan ayın yirmi yedisi Pazartesi günü meclisi son derece hoşnut ve azametle süsleyip Şehzadeyi huzuruna çağırdı. Samimi bir Şekilde onu teselli etti. Padişahlık sülalesinden bir kerimeyle evlendirmekle  mitlendirdi. Kabiliyet ve yeteneğine göre altından dikilmiş ve ziynetlerle süslenmiş hil'at giydirip altın ve değerli eşyalarla onurlandırıp maiyetine dâhil etti. Zikrolunan ayın sonu perşembe günü uyulması vacib olunan fermanına göre, Hatice Begüm Ağa ve diğer harem kadınları, Sultan Mesud'un Hakan'ın kızı Begüm Sultan ile izdivacının hazırlıklarına baŐlamak için Herat'a gittiler. Zilkadenin baŐı Cuma günü Şehzadeler de o beldeye gittiler ve akid için meclisin toplanmasını talep ettiler. Recep ayının pazar günü seyidler, kadılar, büyükler ve eşraf Bağ-ı Zağan'da toplanarak Şeyhülislam Mevlana Seyf l Mülk Ahmed ismi gibi mesut olan bir saatte evlilik akidlerini gerçekleŐtirdi. Birkaç gün eğlence ve neşe sofraları yayıldı. Sultan Mesud Mirza o mutluluk esnasında Hakan'ın temiz kızıyla zıfak etti. G l yüzlü sakilerin elinden tatlı bade kadehleri yudumlandı ve hoş nağmeler eğlence meclisinde yankılandı. Sultan Mesud Mirza birkaç ay Hakan Mansur'un gölgesinde son derece güzel bir vakit geçirdi. Daha sonra aklına öz vatani gelerek bir grup askerle Maverâünnehir tarafına hareket etti. Kunduz sınırına ulaşınca Emir Hüsrev Şah yalan dolana başlayıp elçi ve mektuplar peş peşe Şehzadenin yanına göndererek tabiyetini ve itaatini bildirdi. Mirza Sultan Mesud o hile arın sözüne aldanıp süratle Kunduz'a gidince saldırıya uğradı. Sınırlı sayıda bir grup askeri Mirza Ali'nin devletine sığınmaları için Semerkând'a gönderdi. Ama

Mirza Mesud Hakan Mansur'un keremine güvendiği için tekrar Horasan'da teşrif buyurup mübarek belde Herat'ta Ebu'l Feth Muhammed Han Şeybani Horasan vilayetini ele geçirene kadar vakit geçirdi. Çünkü o Cihangir Han'ın Emir Timur Gürgen'in evlatlarının kökünü kazımdan başka bir davası olmadığı için Sultan Mesud Mirza'yı Serhis'in valisi olan Ateş Mirza ile şehit etti ve Begüm Sultan'ı kendi nikâhına aldı. Ama Hüsrev Şah da Sultan Mesud Mirzanın gözünü vefasızlık neşterinin hilesi ile kör ettiği yıl kalbinin kasvetinin çokluğundan dolayı Mirza Sultan Mesud'un Herat'a yönelmesinden ta o zamana kadar Hisar'da hüküm süren Mirza Baysungur'u katletmeyi düşündü. Çeşitli hilelerle o yüce makam sahibi şehzadeyi tuzağa düşürüp h.905 yılının Muharrem ayında (m. Ağustos 1499) şehadete erıştirdi. Daha sonra Kunduz, Hotelon, Hisar-ı Şaduman vilayetlerinde bağımsız olarak hüküm sürmek için uğraştı. Bu konu daha sonra yeri geldiğinde dile getirilecek.

3.10 Yüce Sultan'ın Bediüzzaman Mirza İle Sulh Yapmasının Zikri

Bediüzzaman Mirza'nın Şecâ Bey ile ittifak yaparak Kandahar tarafından Elnék Neşin yönüne hücum ettiği esnada Emir Zünnun Ğur vilayeti yaylağında idi. Bu yüzden Bediüzzaman Mirza Elnék Neşin'den Bersin tarafına hızlıca gitti ve oradan da atının yönünü Emir Zünnun'un ordugâhına doğru çevirdi. O zat Şehzadeyi karşılayarak gerekli saygı ve ihtiramı gösterdi. Yapılacak olan saldırının ve savaş hazırlıklarının yerine getirilmesi, Kandahar, Zemin-i Daver, Ğur, Saher, Tulek askerlerin toplanması için etraf ve yöreye elçiler gönderdi. Kısa bir zamanda Erğun, Hezare, Nekuder, Kıpçak ve başka bölgelerden büyük bir topluluk Bediüzzaman Mirza'nın ve Emir Zünnun'un sancağının gölgesi altında toplanıp savaş hazırlıkları yaparak canlarını feda etmek için hizmetlerine girdiler. Bu haber Hakan Mansur'a ulaştığı zaman tekrar büyük oğluna tembihte bulunmak için Herat'a yöneldi. Yine aynı günlerde Şeyh Celaleddin Ebu Said Purani, Bediüzzaman ve Emir Zünnun'un yanından Hakan'ın yanına gelip barış düşüncesini ortaya attı. Hakan Mansur da barışa meyledip Şehzadenin gönlünü almak istedi. Bu olayı açıklayacak olursak; Neşin Savaşı'nın vuku bulmasından sonra birkaç gün sonra saadetli Hakan, Şeyhülislam Seyfül Millet Ahmed el-Taftazani babası Şeyh Celaleddin Ebu Said Purani ve Seyid

Gıyaseddin Muhammed Sader'i Bediüzzaman Mirza'ya nasihat edip isyan etmekten vazgeçirip barış yapması için Gernsir tarafına göndermişti. Ferah sınırına ulaştıkları vakit Bediüzzaman Mirza'nın muhterem babasına karşı ordu toplayıp saldıracağı haberini duydukları için Şeyhülislam Herat'a geri döndü. Ama Şeyh Celaleddin Ebu Said ve Seyid Gıyaseddin Emir Zünnun'un yanına Gur'a gittiler. Daha oraya yeni varmışlardı ki Sultan Bediüzzaman Mirza Elnk Neşin'de yenilgiye uğrayıp Emir Zünnun'a katıldı. Şeyh Ebu Said sulh yapılması konusunda Şehzade ile görüşme yaptı. O zat şöyle cevap verdi: "Eğer Sultan Hazretleri merhamet ve şefkat göstererek sahip olduğu devlet toprağından bağlılarımızın ihtiyaçlarını karşılayacak kadar inayet ederse ben de bağlılığımı sunacağım." Bu şekilde Şeyh icazet alarak Hakan'ın Elnk Neşin'de bulunduğu yere Zilkade'nin yirmisi, Çarşamba günü ulaşip Bediüzzaman Mirza'nın sözlerini arz etti. Barış esaslarını pekiştirmek için tekrar o esnada Sultanın maiyetinde bulunan Şeyh Ali Toğay'ı Bediüzzaman Mirza'nın yanına gönderdi. Zilhicce ayının başlarında Hakan'ın huzuruna geri dönerek Bediüzzaman Mirza'nın bir daha isyan etmemesi için Belh vilayetinin yönetimini önceden olduğu gibi kendisine verilmesini istediğini arz etti. Sultan ise bu sözü kabul etmeyerek Elnk Neşin'den göç edip Herat tarafına hareket etti. Hakan Mansur'un Bediüzzaman Mirza ile savaşmak için Herat'a geldiğı, oradan da Gur'a gideceğı haberi Herat'a ulaştığında Ali Şir Nevai sulh yapılarak işin hayra bağlanması için Hakan'ın ordugâhına hareket etti ve Hakan'ın huzuruna varmakla şereflenerek onurlandı. Hakan'ı Sultan Bediüzzaman Mirza'nın isteğine razı olması için teşvik etti. Bu sözleri samimi olduğu ve devletin geleceğini düşündüğü için Hakan tarafından Ali Şir'in bu ricası kabul gördü. Devlet saltanatının kâtiplerine Sistan ve Ferah Eyaletlerinin Bediüzzaman Mirza'nın namı ile kâleme almaları emri verilip, Cihangir Sultan'ın mührü ile de süslenmesi için ferman çıkarıldı. Hakan Mansur Emir Şeyh Ali'ye fermanı Bediüzzaman Mirza'nın yanına götürüp daha önceden olduğu gibi şehzadenin hizmetinde bulunması ve Bediüzzaman Mirza'nın Sistan vilayetinin yöneticiliğine rıza göstererek muhalefet ve kavgadan vazgeçmesi için izin verdi. Daha sonra Muharrem'in on üçü Cuma günü başkente doğru harekete geçildi. Ayın on altısı Pazartesi günü Bağ-ı Cihan Ara'ya ulaşarak başkent Herat'ı nurunun ışığıyla aydınlattı. Bu olayların yaşandığı esnada Emir Nizameddin Derviş Ali mallarına el konulup görevden alınmasından sonra hac vazifesini yerine getirmek için Medine ve Kâbe'ye gitmişti. İstek üzerine geri dönerek tekrar Hakan Mansur'un merhamet nazarına mazhar oldu.

İmaret-i divan-ı âli makamına getirilip Emir Nasreddin Abdullah Halik'in yanında mühürdar oldu. Bediüzzaman Mirza'ya Hakan'ın fermanı ulaşınca Sistan'a giderek o vilayetin valisi olan Muhammed Masum Mirza da Herat'a geri döndü.

3.11 Muhammed Hüseyin Mirza'nın Astarabad Tarafına Hareket Etmesi ve Muzaffer Hüseyin Mirza Gürgan'ın İlahi Kader Tarafından Yenilgiye Uğramasının Zikri

H. 903 senesi (m.1498) sonlarında, Muhammed Hüseyin Mirza tekrar bir ordu toplayarak Astarabad tarafına yöneldi. Ebu'l Mansur Muzaffer Hüseyin Mirza, kardeşinin bu hareketinden haberdar olup Cürcan ordusu ile onu karşılamak için dışarı çıktı. Zikrolunan yılın Zilkade ayının yirmi ikisi Cuma günü, Günbet Kâbus beldesinde taraflar arasında karşılaşma meydana geldi. Yiğitler savaş meydanında toz bulutlarını gökyüzüne ulaştırarak tüm cesaretlerini sergilediler. Savaş esnasında Muzaffer Hüseyin Mirza, bedeninde bulunan rahatsızlığı yüzünden büyük bir hastalık geçirdi. Durumu öyle bir şiddete ulaştı ki ordusunu savaş meydanında bırakıp kaçmak zorunda kaldı. Muhammed Hüseyin Mirza, muzaffer bir şekilde Astarabad'a girdi. Ebu'l Mansur Muzaffer Hüseyin Mirza Gürgan'dan Sebzvar vilayetine kadar atının yularını hiç geri çekmedi. Bu haber Herat'da Hakan Mansur'a arz olunduğunda, h.904 (m.1498) yılının sonlarıydı. Emir Berendek Barlas, Emir Kemaleddin Hüseyin Celayir verilen hükme göre Hüseyin Mirza'nın maiyetine katılmak için Sebzvar'a yöneldiler. Hakan Hazretleri kendisi de o tarafa gitme düşüncesindeydi ama Ebul Muhsin Mirza'nın isyanı sebebiyle bundan vazgeçerek Merv Şah Cihan'a yöneldi.

3.12 Ali Şir Nevai'nin Hac Vazifesini Yerine Getirmek için Hareket Etmesi ve Bu Dönemde Gerçekleşmiş Bazı Olayların Zikri

Emir Nizameddin Ali Şir islamın gereklerinden olan hac vazifesini uzun süredir gerçekleştirmek istiyordu. Ama ne zaman ki bu niyetle yüce Hakan'dan izin istese, Hakan Mansur Emir Ali Şir'in sıhhatini düşündüğü için buna izin vermiyordu ta ki Hakan'ın Merv'de

ordugâh kurduğu vakte kadar. Ali Şir Nevai bu durumu büyük bir fırsat bilerek bazı yoldaş ve arkadaşlarını da yanına alıp Meşhed'e yola koyuldu. Hakan'ın dergâhında söz söyleme hakkına sahip olan Mevlana Abdulhay'ı bu hac vazifesini izin istemek için Sultan'ın yanına gönderdi. Emir Ali Şir Meşhed'e ulaştığında, Mevlana Abdulhay'ın gelmesi için o mübarek belde de birkaç gün bekledi. Haydar Muhammed, Emir Şeyh Ahmed Süheyli'nin verilen emir gereğince Köpek Mirza ile savaşmak için Abyurd'a gittiği ve hezimete uğrayıp geri döndüğü günlerde, Emir Ali Şir, Şehzade ve Emir Şeyh Ahmed'in gönlünü alıp yanlarına güzel atlar ve değerli eşyalar göndererek savaşa katılanlara da ihsanda bulundu. Bu esnada Mevlana Abdulhay, Hakan Mansur'a ulaşp, Ali Şir Nevai'nin Mekke-i Muazzama'ya gitme isteğini arz etti. Hakan Hazretleri buyurdu ki "Her ne kadar bu isteği kabul etmemiz gerekse de, bu mübarek yolculuk için emniyetin ve güvenliğin sağlanması gerekmektedir. Öyle ki hakikatler açıkça gösteriyor ki bu sırada Irakeyn ve Azerbaycan vilayetlerinde fitne dumanı yükselmiş, kargaşa ve bozukluk had safhaya ulaşmıştır. Şuan duracak gibi de görünmüyor. Eğer tekrar rızasıyla bu yolculuğunu ertelleyip, bu tarafa teşrif ederse ne zaman ki yolların emniyetli olduğu haberi ulaşırsa hac ziyaretine gidebilir." dedi. Bu sözleri içeren mektup, Emir Ali Şir'e ulaştığı zaman, yanındaki ileri gelen kimselerle meşveret etti. O topluluğun hepsi Hakan'ın yanına dönmenin, din ve devletin hayrına olduğunu söylediler. Hakan Mansur ve Ebu'l Muhsin Mirza arasında barışın sağlanmasını da devletin geleceği için uygun gördüler. Bu yüzden Ali Şir bahar ayının başlarında Meşhed'den Merv Şah Cihan tarafına yola koyuldu. Serhis sınırına ulaştıktan sonra duyulan habere göre, Hakan Mansur'un Merv'i kuşatmış ve bu muhasara üç dört ay sürmüş, fethe mazhar olunamadığı için Hakan Mansur da barışa razı olmuştu. Ebu'l Muhsin Mirza da kale savunmasının uzamasından dolayı yorularak muhterem babasının yanına bir elçi göndererek Emir Nizameddin Derviş Ali'yi talep etti. Cenab-ı imaret verilen emre göre şehre gidip Şehzade ona dedi ki: "Eğer Hakan Mansur benim suçumu bağışlayıp Belh tarafına geri dönerse ben de hediyeler hazırlayıp Hakan'ın dergâhına getireceğim." Emir Derviş Sultan'ın dergâhına geri dönerek Ebu'l Muhsin Mirza'nın sözlerini arz etti. Şehzadenin bu isteği kabul görülerek Hakan Mansur Serhis tarafına harekete geçti. Bazargan-ı Nevid menzilinde Emir Ali Şir, Hakan'ın elini öpmekle şereflenip lütuf ve ihsana kavuştu. İki üç gün sonra Hacı Abdullah Ensari'nin mezarında Herat'a dönmek için izin talep etti. Hakan Mansur buyurdu ki, "Mademki siz benim

memleketimde yurt tuttunuz, talep ettiğiniz her istek kabul görülmüştür.” Daha sonra dönüş izni alarak üzerinde anlaşılan şehre gidip seyidleri, meşayihleri, kadıları, âlimleri birlik ve beraberlik içerisine getirip onları doğru yolda birleştirdi. Dervişler, münzeviler ondan yardım buldu. Mübarek Ensariye Vakfı’nın tamirine çaba sarfetti. O makamın görevli ve hizmetçilerini nimet ve ihsanlarla sevindirdi. Hakan Mansur’un emrine göre Herat’ta yöneticilik yapan, Sultan Ahmed Mirza ve Emir Nasreddin Abdulhalik Firuzşah ahiret âlemine intikal etti. Taziye merasiminin gerekleri yerine getirilip yemekler dağıtılarak Yüce Allah’ın Kelamı Kuran-ı Kerimler hatmedildi.

3.13 Emir Hüsrev Şah Kerd’in İsyanı, Nazir Bahadır ve Haydar Kalender’in Öldürülmesi

Hakan Mansur’un Merv’de oturup Ebu Muhsin Mirza’nın muhasarası ile uğraştığı kışın başlarında Emir Hüsrev Şah bu fırsatı ganimet bilerek çok sayıda askeri ile Belh’e yöneldi. Mirza İbrahim Hüseyin ise ordusunu koruma yolunu seçip şehre sığındı. Bu olay Emir Hüsrev Şah’ın cesaretinin daha da artmasına sebep oldu. Kunduz ordusu ile Endhod, Şirğan vilayetlerinde yağma ve talana giriştiler. Belh’in etrafında konuşlanıp ciddiye bir şekilde muhasaraya başladılar. Birkaç gün sabahtan akşama kadar şehrin içerisinden muhafızlar birbirlerine karşı saldırıda bulunup, ölümcül oklar ve mancınıktan taşlar atarak birbirlerini öldürmek için çaba gösterdiler. Zaman zaman İbrahim Mirza’nın ordusunun yiğitleri cesaretlerini sergilemek için dışarı hücum ediyor, kılıç ve mızrak darbeleriyle Kunduz’luları öldürüyorlardı. Yine o günlerden birisinde Boğlan’ın yiğitlik ve azameti ile üstünlüğe sahip olan Emir Hüsrev ve Şah Nazir Bahadır ile savaşmak için kalenin yakınına ulaştı. Mirza İbrahim Hüseyin tarafından Tengriberdi Şemayehi şehirden dışarı çıkıp düşmanları def etmek için hazırlık yaptı. Taraflar arasında son derece çetin bir savaş meydana geldi. Emir Tengriberdi ise galip geldi. Nazir Bahadır hezimete uğrayıp atını Emir Hüsrev Şah’ın ordusuna koşturdu. Emir Tengriberdi onları takip ederek sadece Nazir Bahadır’a ulaştı. Geri dönerek kılıcını kınından çıkartıp rüstem gibi olan pehlivana saldırdı. Emir Tengriberdi yüce Yaradan’ın inayetiyle keskin kılıcını çıkartıp ani bir darbe ile Nazir Bahadır’ı atının üzerinden yere düşürüp bir başka darbe ile işini bitirdi. Sevinçli bir şekilde yiğit

atını kale tarafına çevirdi. Bu olayın gerçekleşmesinden dolayı Hüsrev Şah'ın ordusu üzüntüye kapılarak moralleri bozuldu. Belh halkının ise moralleri düzelip daha da güçlendiler. Emir İbrahim Mirza, Emir Tengriberdi'ye lütuf ve ihsanlarda bulunarak at, altın ve hil'at ile o seçkin dilaveri hoşnut etti. Velhasıl, Hakan Mansur'un Merv'den dönüp Serhis'te bulunduğu sırada Hüsrev Şah'ın isyanı ve Belh muhasarası duyuldu. Muhammed Masum Mirza'yı ve Emir Ömer'i iki bin kılıç ve mızrak ehli süvari ile hücum için Belh'e gönderip, kendisi de onları takip etmek için harekete geçti. Hüsrev Şah, Hakan Mansur ve askerlerinin geldiği haberini alınca karar ve düşüncesinden vazgeçip Kunduz tarafına süratle kaçtı. Muhammed Masum Mirza, olayın içeriğini Çiçektu'dan arz edip, Emir Nasreddin Ömer Bey'in Belh'e giderek İbrahim Hüseyin Mirza'nın yardımında bulunması ve Muhammed Masum Mirza'nın da Hakan'ın maiyetine katılması yönünde ferman çıktı. Daha sonra Hakan Bağdis Yaylağı'na hareket etti ve Baba Haki menzilinde ordugâh kurdu. Bu sırada Emir Haydar, Emir Hüsrev Şah'ın yanından Hakan'ın huzuruna ulaştı. Kısaca Emir Haydar Anke'nin durumunu özetleyecek olursak, Sultan Said'in Serhis'te katlettiği Emir Seyyid Ağa'nın oğludur. Emir Seyyid de Emir Ali Şir'in dayısıdır. Emir Haydar güzel ahlakından, iyi düşüncesinden güç ve cesaret bakımından diğer Horasan emirlerinden daha da üstündü. Hakan Mansur önceleri ona merhamet nazarı ile bakıp (etekçiler) içerisinde görev verdi. Nizameddin Ali Şir, Astarabad'ın valiliği ile onurlandığı zaman onu da yanında götürüp o memleketin yöneticiliğini ona bırakmak istiyordu. Ama Emir Haydar daha önceden de yazıldığı üzere Cürcan elçiliği vazifesiyle Herat'a gittiği zaman mektupta yazılan sözleri abartarak, gerçek dışı delice sözleri Hakan Mansur'a arz etmesi sebebiyle görevden alınıp tutuklandı. O esaretten kurtulunca görevinden istifa ederek kalenderlik elbisesini giydi.

Emir Haydar Herat ziyaretgâhı yakınında olan Serçeşme-i Mahiyan imaretini kendisine menzil seçip o beldenin bir iki pazarını dolaşarak sıradan ve ileri gelen halktan çok fazla sayıda altın ve değerli eşyalar topladı. Hepsini dost ve arkadaşlarına harcadı ve daha sonra Belh'e giderek İbrahim Hüseyin Mirza'nın yanında çok büyük mevkilere ulaşıp söz sahibi oldu. İbrahim Hüseyin Mirza'nın sevdiği adamlardan olan Derviş Veli Emir Haydar ile görüşmeksizin türbe ziyaretine gitti. Haydar adamlarına Derviş Veli'yi tutup yaka paça mutfak hizmetine geri getirmeleri emrini verdi. Bu olaydan dolayı da İbrahim Hüseyin Mirza, Emir Haydar'a eziyet

etmek isteyince O da Belh'ten kaçarak Kunduz'a yöneldi. Emir Hüsrev Şah da ona gerekli saygı ve hürmeti gösterdi ve Belh'den kalkıp Kunduz'a gittiği zaman onu Hakan Mansur'un yanına elçi olarak gönderdi. Hakan Mansur'a arz edildiğine göre, Haydar Kalender sürekli Emir Hüsrev Şah'ın meclisinde Hakan'ın gıybetini yaparak O'nu isyana teşvik ediyordu. Bu yüzden birkaç gün tutuklu kaldıktan sonra katledildi. Emir Nizameddin Ali Şir Herat'tan bu haberi duyunca son derece üzgün ve perişan oldu. Onun cenazesinin Baba Haki'den alınıp Çeşme-i Mahiyan bölgesine taşınması için birisini gönderdi. Evlatlarına ve bağlılarına elinden geldiği ölçüde ilgi ve alaka gösterdi.

3.14 Muhammed Hüseyin Mirza ve Ebu'l Muhsin Mirza'nın Hakan Mansur'a İsyan Etmek için Birleşmeleri ve Onların Helvaçeşme Mevziinde Hakan'ın Askerleri Tarafından Hezimete Uğratılmasının Beyanı

Hakan Mansur'un Merv bölgesinden göç ederek Serhis'e vardığı, Serhis'ten de Morğab'a gittiği günlerde Ebu'l Muhsin Mirza kale savunmasının uzayan günlerinden dolayı zora düşmüştü. O beldeyi güvendiği emirlerinden birisine teslim ederek kendisi bir bölük yiğitlerden oluşan asker ile Köpek Mirza ile görüşmeye yöneldi. Abyurd bölgesine ulaştıktan sonra Köpek Mirza abisinin teşrif etmesini saygı ve hürmet ile karşılayıp ikram ve ihsanda bulundu. Birlik ve beraberlik içerisinde bulunarak devlet işlerinin yürütülmesi için meşverette bulundular. Meşveret sonucunda muhterem babalarına karşı savaşmak için karar alıp beş altı bin süvari topladılar. Bu haber Baba Haki menziline Hakan Mansur'un kulağına ulaştı. O zat, Emir Mübarezeddin Veli Bey'i yüksek mertebelere eriştirerek Herat'ın yönetimi ile onurlandırıp o tarafa yola koyuldu. Daha sonra Hakan'ın adamları şehzadelerin isyancı güçlerini ortadan kaldırmak için Abyurd tarafına hareket ettiler. Hakan Mansur bedeninin zayıf ve bitkin bir vaziyette olmasına rağmen tahtirevana oturup son derece süratli bir şekilde yol aldı. Ebu'l Muhsin Mirza ve Muhammed Hüseyin Mirza, Hakan Mansur'un yaklaştığı haberini aldıklarında Abyurd'dan dışarı çıktılar. Atlarını Nesa vilayetine koşturdular. Hakan Mansur yol esnasında evlatlarının hareket ettiği haberini alarak savaş niyetinde olmayıp belki savaş meydanından kaçmayı seçtiklerini düşündü.

Bu yüzden Ebu'l Mansur Muzaffer Mirza Hüseyin Gürkan, Haydar Muhammed Mirza, İbni Hüseyin Mirza ve Emir Şecaddin Muhammed Berendek Barlas'ı büyük bir grup asker ile öncü kuvvet olarak gönderdi. Kendisi de yavaş yavaş arkalarından hareket etti. Şehzadeler Helvaçeşme'ye ulaştıklarında düşünülenin aksine Ebu'l Muhsin Mirza ve Muhammed Hüseyin Mirza son derece gururlu bir şekilde savaş hazırlıklarını yapmakta, merkez, sağ kanat, sol kanadı düzenleyip çarpışmak için beklemektedirler. Şüphesiz onlar da askerlerini düzenlediler. Sağ kanatta Haydar Mirza görev aldı. Sol kanatta ise İbni Hüseyin Mirza yerleşti. Diğer taraftan Ebu'l Muhsin Mirza merkezde bulunuyor, Köpek Mirza ise sağ kanadın sancağını dalgalandırıyor, İbrahim Tarhan sol kanatta bulunuyordu. Bu düzende her iki ordu savaş meydanına yöneldiler. Helvaçeşme Ovası'nda taraflar arasında çarpışma meydana geldi. Gençlerden bir grup acı kadehin yudumu sebebiyle ölüme kavuştular. Atılan oklar gözlerden oluk oluk kanlar akıtıp, gönüllerini acısıyla yaktı. O dehşet verici günde şehzadelerin sol kanadından İbrahim Tarhan, Hakan'ın sağ kanadındaki askerlerin üzerine saldırdı. Haydar Muhammed Mirza o darbeye karşı koyamayıp firar etti. Köpek Mirza kendi ordusunun sağ kanadından İbni Hüseyin Mirza'nın üzerine saldırdı. O şehzade de hezimete uğradı. Ordunun merkezinde bulunan Muzaffer Hüseyin Mirza durumu bu şekilde görünce, kardeşlerine uyararak savaş meydanını terk etmek istedi. Ama Emir Sultan Ali şehzadenin atının yularından tutarak onu kaçırmaktan alıkoymuştu. Dedi ki: "Eğer savaş meydanında Sultan'ın adamlarından kimse kalmaz ise, isyancılar daha da cesaretlenip bu mağlubiyetin felaketi yüce Hakan'a etki eder." Hüseyin Mirza çaresiz savaşmaya karar verip daha da cesaretlendi. Hakan Mansur Helvaçeşme'nin sonunda bulunan dereye maiyetinde Hacı Şemseddin Muhammed Muşi, Hacı Şehabeddin İshak Sadır, bazı kâtipler, Emir Ahurların cemaati, Ahtaçlar ve öğrencilerinden başka kimsenin olmadığı vakitte sağ kanattan ve sol kanattan kaçan askerlerin haberini aldı. Tam kuvvetli bir şekilde yüce Yaratıcı'nın yardım ve inayetine güvenerek tahteravandan dışarı çıkıp dermansız bedenine rağmen savaş zırhını giydi ve miğferini başına geçirdi. Süratli atına binerek, atının yularını fırtına gibi savaş meydanına döndürdü. Savaş borularının çalınması, sefer sancağının kaldırılıp böylece dereden çıkılması emrini verdi. Ebu'l Muhsin Mirza'nın gözü Sultanın sancağının hilaline ilişti. Hakan Mansur'un atının üzerine oturup haşmetli ve kudretli bir şekilde savaş meydanına hücum edeceğini anladı. Onların adamları arasında sallantılar meydana geldi. Zafer ve fetih rüzgârları Hakan'ın sancağına

esti. O iki şehzadeden her biri başka bir tarafa kaçtılar. Köpek Mirza Astarabad tarafına gitti. Hakan Mansur'un kaçan adamları için bu şekilde sonuçlandığını duyduklarında kılıçlarını çekip tekrar savaş meydanına yönelerek Şehzadeleri takip edip sağlıklı ve sıhhatli bir şekilde döndüler. Hakan Mansur padişahlığına yakışır hamdini eda edip sadakalar dağıtarak adaklar kesti. Savaş meydanında yiğitlik gösteren dilâverlere bahşişler verdi ve Horasan beldeleri etrafına fetihnameler yolladı.

3.15 Yüce Mekân Sahibi Hakan'ın Cürcan Tarafına Hareket Etmesi ve Bediüzzaman Mirza'nın İsyanı Sebebiyle Koşuşturmasının Zikri

Muhammed Hüseyin Mirza'nın Astarabad'ı Muzaffer Hüseyin Mirza Gürgan'dan alma düşüncesinde bulunduğu, sürekli o beldeye yönelme hayalinde olduğu zamanlarda Horasan'da çıkan çeşitli engeller sebebiyle bu düşüncesini gerçekleştiremiyordu. Köpek Mirza'nın Astarabad'a kaçtığı Helvaçeşme muharebesinden sonra kardeşler arasında muhabbet daha da arttı. Hakan Mansur Astarabad'a hareket etme kararı aldı. Bu haber şehzadeye ulaşınca ızdırap gözyaşlarına boğuldu. İleri gelen bir grup adamıyla meşveret ederek, Ab-ı Etrak tarafına yöneldi. O sınırın Terekemeleri arasından geçti. Yol esnasında Köpek Mirza kardeşinin pazar çadırlarını yağmalayarak Horasan'a yöneldi. Haşin bir aslan gibi korkusuzca o vilayetin sınırına girerek durumun mahiyetini Ebu'l Muhsin Mirza'ya duyurdu. Bu haber cihangir Hakan'a arz olunduğu zaman Meşhed-i Mukaddes'in yönetimini Muhammed Muhsin Mirza'nın namına yazarak, şehzadelerin yanına gönderdi. Lütuf ve merhamet diliyle "Her ne kadar sen babalık hukukuna riayet etmeyerek isyan edip benim askerlerimle savaşsan da, biz şefkat kâlemiyle affederek o suçu bağışladık. Meşhed-i Mukaddes'in valiliğini, bağlıları ve tabileriyle birlikte o aziz evlada teslim ediyoruz. Önceki davranışlarından pişman ve tövbekâr olup, bundan sonra hizmetin gereklerini yerine getirip o memleketi adalet ve riayetle mamur ve müreffeh etmen gerekiyor." dedi. Hakan Mansur'un mesajı ve adı geçen menşuru Muhammed Muhsin Mirza'ya ulaştığında mutlu ve mesut olarak Meşhed-i Mukaddes'e koştu. Buyruklara itaat ederek bir daha Hakan Mansur'u üzecek bir girişimde bulunmadı. Hakan Mansur yollar aşıp beldeler geçtikten sonra

Astarabad'ı ordugâh kurmakla irem bahçesine çevirdi. On beş gün oradaki halkın üzerine merhametini yaydı. Herat'tan Emir Mübarezeddin Veli Bey tarafından Hakan'ın yanına gönderilen bir elçi ulaştı. Şu an o bölgede ordugâhını kurduğu, Emir Zünnun Erğünla birleşerek Horasan memleketini ele geçirme düşüncesinde olduğunu arz etti. Hakan Mansur bu haberi duyup Astarabad yönetimi nişanesini Mahsup Mevlana Şemseddin Ali Şah Seyidi ile Muhammed Hüseyin Mirza'nın yanına gönderdi. İçerisinde güzel nasihatler ve gönül okşayıcı öğütler bulunduran bir mektup şehzade adına gönderildi ve yıldırım hızıyla dönüş geçilerek Esferayn'a ulaştıktan sonra oranın yönetim işini Emir Bedreddin'e verdi. Daha sonra göçe göçe Sebzvar'a ulaştı. O beldenin yönetimini, bağlıları ve tabileriyle birlikte Muzaffer Hüseyin Mirza'ya verdi. Mevlana Şemseddin Muhammed, Muhammed Hüseyin Mirza'nın hizmetine ulaştıktan sonra Hakan'ın fermanının şehzadeye sunarak elçilik vazifesini yerine getirdi. O zat tekrar Astarabad'ı yönetim altına alarak Cürcan ordusunu toplayıp büyüklük ve ululuk sancağını dalgalandırdı.

3.16 Bediüzzaman Mirza'nın Başkent Herat'ı Ele Geçirme Niyetiyle Hareket Etmesi ve Savaşın Sonra Morğab Tarafına Gitmesinin Zikri

Hakan Mansur Muzaffer Liva Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza'nın atının yönünü Astarabad tarafına çevirdiği günlerde Sultan Bediüzzambaglılarınınntan'dan, Emir Şecaaddin Zünnun ise Zemin-i Daver'den Ğur yaylaklarına dört nala gittiler. Horasan'ı ele geçirmeyi hayal ederek Hezare, Nekuder ve Kıpçak askerleri toplandı. Meşveret yapıldıktan sonra harekete geçilerek Herat vilayeti üzerine gittiler. Hakan Mansur'un devlet ümarası ve erkânının, mal ve arazisinden her ne bulduysalar ele geçirdiler ve oradan İmaret-i Mukaddese-i Gıyase'ye gittiler. Bu olaydan da çok sayıda koyun ganimet olarak elde edilip Herat'a yöneldiler. Bu haberin duyulmasıyla Emir Nizameddin Ali Şir, Emir Mübarezeddin Veli Bey ve o belde bulunan diğer emirler üzüntüye kapıldılar. Şehrin burç ve kapılarını sağlamlaştırarak bölge halkını şehre toplayıp sığınak yaptılar. Bediüzzaman Mirza Obe Kasabası'na vardığında Emir Zünnun öncü kuvvet olarak daha önceden hareket etti. Kendi bahçelerinde kalan bazı bölge halkından kimseler Emir Zünnun'u yalnız görünce Bediüzzaman'ın geri döndüğünü, Emir Zünnun'un az sayıda

ordusuyla yaklaştığını düşündüler. Bu olayların yaşandığı sırada Muhammed Masum Mirza da Çiçektu tarafından Herat'a girerek Muhammed Veli Bey'e teslim oldu. İki üç bin tam donanımlı süvari oluşturarak Muhammed Masum Mirza ve Seyyid Abdullah Mirza Divar-i Besten'den dışarı çıktı. Muhammed Masum Mirza'yı ordunun merkezinde görevlendirdi. Kendisi ise sağ kanada geçti. Sol kanadı Seyyid Abdullah Mirza ve Emir Baba Ali'ye bıraktı. Diğer taraftan da Bediüzzaman Mirza Leklekhan beldesinde Emir Zünnun'a katıldı. Yemek yedikleri zaman gözcüler düşman askerlerinin görüldüğü haberini ulaştırdılar. Hemen o dakika Emir Zünnun Ergün askerleriyle atına atlayarak savaş meydanına yöneldi. Elnek Neşin bölgelerinde taraflar birbirine ulaşip savaş borusu ve davulları eşliğinde hücumla geçtiler. Her iki tarafın aslanları da kılıçları kınından çıkarıp birbirlerine saldırdılar. Çıkan toz bulutları göğe yükseldi. Atılan oklarla gençlerin hayatları sona eriyor, mızrak darbeleriyle acı ecel şerbetini tattırıyorlardı. O sırada Bediüzzaman Mirza savaş meydanına ulaştı. İlk önce Abdullah Mirza ve Emir Baba Ali firar ettiler. Daha sonra Muhammed Masum Mirza, Seyyid Abdullah Mirza ve Emir Mübarezeddin Veli Bey kaçmayı tercih ettiler. Muhammed Masum Mirza ve Seyyid Abdullah Mirza şehre girmeyi uygun görmeyip Hakan Mansur'un yanına doğru hareket ettiler. Ama Emir Muhammed Veli Bey ve diğer firar edenler şehre girip kapıları çekerek burçları güvendikleri halka teslim etti. Sultan Bediüzzaman Mirza ve Muzaffer Mansur Elnek Neşin'de ordugâh kurup birkaç gün sonra oradan da Pol-u Malan'a geçtiler. Savaş ve mücadele yapmaksızın, Mervlilerin şehri ona teslim edeceğini umuyordu. Bu düşüncesi dolayısıyla ordusuna savaş izni vermedi. Kırk gün bu şekilde geçtikten sonra Hakan Mansur'un geldiği haberi Bediüzzaman Mirza'ya ulaştı. Hareket etmeyi uygun görüp Pol-u Malan'dan Pol-u Salar'a gitti. Oradan da atının yönünü Morğab'a çevirdi. Üç gün sonra ise Herat'ın etrafına ulaşan Hakan Mansur' u ümera-ı azam, büyükler ve eşraf karşıladılar. Hakan Mansur herkesin halini hatrını sorup gönlünü alarak kuşatma günlerinde, yiğitliklerini sergileyen Emir Veli Bey'e ve bağlılarını inayetiyle şereflendirdi. Daha sonra Hakan Devletin devamı ve geleceği için Bağ-ı Cihan Ara'da ordugâh kurdu. Halk ise bu güzel durumdan dolayı neşe ve eğlence sevincini göğe ulaştırdı.

3.17 Belh'in Saltanatının Bediüzzaman Mirza'ya Verilmesi ve Muhammed İbrahim Hüseyin'in Hakan Mansur'un Dergâhına Dönmesinin Zikri

Bediüzzaman Mirza Belh tarafından göç ederek Ab-ı Morğab kenarına geldiğinde Badğis ve Çiçektu'nun ordusunun tamamı O'nun sancağının gölgesi altında toplandılar. Şeca Bey de Kandahar'dan ulaşınca Bediüzzaman'ın karargâhında büyük bir kalabalık oluştu. Hakan Mansur'un adına Mervçak Kalesi'nde yöneticilik yapan Beride-i Bahşi kaleyi teslim etmekten kaçındı. Şeca Bey o kaleyi ele geçirmek için kale tarafına yöneldi. Hezare, Nekuder ve diğer askerler siperler kazıp kalkanlarını başına çekti ve ok atmaya başlayarak yiğitlik ve cesaretlerini sergilediler. Emir Beride sabahtan akşama kadar kaleyi savunmaya çalışıyordu ama sonunda karşı koyma gücünü yitirdi. Emir Şeca Bey kaleyi ele geçirip Emir Beride'yi de elleri ve ayakları bağlı bir şekilde Bediüzzaman'ın yanına gönderdi. O zat onun suçunu bağışlayıp serbest bırakılması emrini verdi. Hakan Mansur Herat bölgesinde asil evladının ordusunun gücünden ve kabiliyetinden haberdar olup son derece muzdarip oldu. Çünkü o sırada Hakan'ın ordusu Astarabad mücadelesinden dönmekte olup atları zayıf ve güçsüzdü. Birkaç gün dinlenmeden toparlanıp yola çıkamaz, Bediüzzaman Mirza ile savaşılamazdı. Çaresiz Hakan Mansur yakın adamı olan Ali Şir Nevai ile meşveret edip barış yapmaya karar verdi. Mevlana Celaledin'i o önemli işin yapılması için Ab-ı Morğab tarafına yolladı. O zat o tarafta Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun'un ordugâhına ulaşip en güzel şekilde elçilik vazifesini yerine getirdi. Şehzadeyi muhterem babasına itaat etmeye teşvik etti. Şehzade de babalık hukukuna istinaden barışmaya razı oldu. Tekrar elçiler vasıtasıyla gidip gelmeler oldu. Belh memleketinin yönetimi Kenar-ı Ab-ı Amuye'den Morğab'a kadar Bediüzzaman Mirza'nın istiklal ve bağımsızlık alanı olması, o vilayette hutbe Şehzadenin değerli isminin ve lakabının Hakan Mansur'un ismi sırasında olması, bundan sonra artık baba ve oğul arasında hoş olmayan çatışmalar yaşanmaması şeklinde kararlar alındı. İbrahim Hüseyin Mirza Belh'de bulunduğu için bir süredir Hüsrev Şah ile mücadele edip o şehri düşmanların şerrinden muhafaza ediyordu. Hakan Mansur'a asla Şehzadenin o bölgeyi büyük kardeşine teslim etmeyeceği, bu yüzden tekrar bir karışıklık çıkacağı fitnesini dile getirdiler. Bu yüzden Hacı Şehabeddin Abdullah'a acele bir şekilde Belh'e ulaşmasını, uygun bir şekilde İbrahim Hüseyin Mirza'nın Belh'i teslim edip kargaşa çıkarmamasını ve Belh'den hareket

ederek Herat'a babasının yanına gelmesi emrini verdi. Hace verilen emre göre görevi üstlenerek Bediüzzaman Mirza'nın o bölgeye ulaşmasından önce İbrahim Hüseyin Mirza'nın yanına ulaşarak Şehzadeyi de babasının yanına dönmesi için teşvik edip Belh'den dışarı çıkardı. Yol esnasında iki nam sahibi kardeş görüştü ve İbrahim Hüseyin Mirza hediyeler sunup iltifatlar etti. Bediüzzaman Mirza da kardeşini merhametle kucaklayıp iltifatlar ederek mutlu etti. Daha sonra Bediüzzaman Mirza mutlu bir şekilde Belh'e gitti ve Emir Ömer Bey şehzadenin hizmetine girdi. İbrahim Hüseyin Mirza ise Hakan Mansur'un maiyetine yöneldi. Bediüzzaman Mirza'nın sancağının hilali o şehrin ufkundan doğduğu zaman merhamet ve lütuf kanatlarını Taharistan beldelerinin sakinlerinin üzerine yayıldı. Emir Hüsrev Şah haber ve haberciler ile layık hediye ve tebrikleri şehzadenin nurlu gözlerinin önüne serip tabiyetini bildirip bağlılığını sundu. Kunduz, Boğlan, Termüd, Hisar-ı Şaduman, Kabadyan, Hotelan ve Bedehşan memleketlerinde hutbe ve sikke o zatın ismiyle süslendi. Bediüzzaman Mirza Emir Hüsrev Şah'ın elçilerini hüsrevâne insafla padişahâne lütufla sevindirdi. Altın ve başka değerli eşyalar ile onurlandırdı. Emir Hüsrev Şah için de mücevherle süslenmiş kılıç, altından dikilmiş elbise, at ve başka hediyeler hazırlayıp gönderdi. Kendisi de o bölgenin yönetim tahtına, devletin devamı ve geleceği için oturdu.

3.18 Muhammed Hüseyin Mirza'nın Tekrar Yoldan Çıkıp İsyan Etmesi ve Hakan Hazretlerinin Astarabad Sınırına İkinci Kez Ayaklanmasının Beyanı

Muhammed Hüseyin Mirza Astarabad memleketinde gücünü arttırıp o vilayetin bağlılarının ve tabilerinin çoğunu kontürolü altına alınca Horasan şehrini ele geçirmeyi aklına koyarak, h.905 yılı (m.1499) sonlarında ordusuyla birlikte Esferayn tarafına yöneldi. Aniden Emir Bedreddin'in evinin etrafını çevirip kuşattı. Daha sonra birisini o cesur aslanın itaat etmesi için yanına gönderdi. Emir Bedreddin Hakan Mansur'a ahde vefa gösterip Şehzadeye itaat etmeyip az sayıda maiyetinde bulunan adamlarla ok atıp kılıç savurmaya başladılar. Astarabad ordusu da savaşmaya başladı. Emir Bedreddin cesur aslan gibi onların üzerine saldırıyordu. Mızrak ve kılıç darbeleri düşman üzerine vuruyor, acı verici yaralamalar oluyordu. Ama Muhammed Hüseyin Mirza'nın ordusu kalabalık olduğu için onu kuşattılar ve ardı ardına oklar ve keskin kılıç darbeleri vuruyorlardı. O sırada ona eman verip helak olmaması için savaşı bırakmasını isteyip, şehzadenin merhametine teşvik ettiler. Emir Bedreddin asla bu sözleri kabul

etmeyip savaşmaya devam etti ta ki keskin bir kılıcın darbesiyle şehadet şerbetini içene kadar. Muzaffer Hüseyin Mirza Sebzvar'da Muhammed Hüseyin Mirza'nın isyanını ve Emir Bedreddin'in öldürölmesini duyunca savaşmaya karar verip askerlerin hazırlanması için emir verdi. Üç bin cesur süvariye Emir Muhammed Kasım ile öncü kuvvet olarak gönderdi. Muhammed Hüseyin Mirza Esferayn'ın işlerini tamamladıktan sonra Sebzvar'a gitmek için harekete geçerek Derviş Muhammed Kükeltaş'ı ordusunun önünden yolladı. Yol sırasında Emir Muhammed Kasım Derviş Muhammed Kükeltaş'a rastlayıp savaş ateşini alevlendirdiler. Emir Cuki'nin soyundan olan güzel ahlaklı emirzade savaş esnasında bir okun yarasıyla hayatını kaybetti. Derviş Muhammed Kükeltaş zafer ve galibiyet elde ederek Muzaffer Hüseyin Mirza'nın ordusunun çoğunu kılıçtan geçirdi. İleri gelenlerini esir ise aldı. Kaçanlar şehzadenin karargâhına ulaştıkları zaman olayın içeriğini arz ettiler. Muzaffer Hüseyin Mirza bekleme gücünü kendinde bulamayıp Turşiz tarafına yöneldi. Türbet Kasabası'na kadar atını hiç durdurmadı. Köpek Mirza bu haberi duyduktan sonra Meşhed-i Mukaddesi boş bırakıp Nesa ve Abyurd tarafına yöneldi. Diğer taraftan Muhammed Hüseyin Mirza, Horasan şehrini boş bularak Astarabad'dan Nişabur'a kadar olan yeri kontrolü altına aldı. Adalet yolunu gözetip vilayetlerde katliam, yağma ve tahribatta bulunmadı. Hakan Mansur hastalığının ve yaşının ilerlemesinden dolayı vücudunun zayıf düşmesine rağmen bu haberi duyduğunda Emir Nizameddin Ali Şir ve Emir Mübarezeddin Veli Bey'i Herat'ta bırakıp H.906 senesinin Muharrem ayında (m. Temmuz 1500) Astarabad tarafına hareket etti. Yol esnasında Muzaffer Hüseyin Mirza, Emir Muhammed Berendek Barlas ve diğer şehir valileri Sultanın maiyetine katıldılar. Horasan askerlerinin tamamı Hakan'ın maiyetinde toplandılar. Dua ve övgü okuyucular hizmete katıldılar. Hakan Mansur'un hareket ettiğı haberi Muhammed Hüseyin Mirza'ya ulaştığında beklemeyi uygun görmeyerek tekrar firar etti. Hakan Hazretleri uzunca bir yol katettikten sonra Astarabad'da ordugâh kurdu. Cürcan memleketinin ahalisinin tepesine merhamet ve ihsan kanatlarını yaydı. Adalet ve merhameti yayıp bidat ve zulümü ortadan kaldırdı. Daha önceden olduğı gibi ahaliye merhamet ve şefkat ile muamele edildi. O sırada Muhammed Muhsin Mirza, Hakan Hazretleri'nin merhamet ve şefkatine inanarak muhterem babasının dergâhına elçiler gönderip kendi içerisinde olanları arz ederek hizmetine girmeyi talep etti. Hakan Mansur bu olaydan dolayı son derece mutlu ve mesut olup şehzadenin elçilerine şefkat ve merhamet içerisinde muamele edip onurlandırdı. İstimalet

mektupları gönderdi ve değerli evladıyla görüşme isteğini bildirdi. Muhsin Mirza gelen mektupları inceledikten sonra Sultanın yüce dergâhına doğru harekete geçti. Hakan Mansur Emir Muhammed Berendek'i şehzadeyi karşılamakla görevlendirdi. İlham diliyle "Hiçbir menzilde ihtiyat ve tedbiri elden bırakmayın çünkü Muhammed Hüseyin Mirza son derece yakındadır, sakın ha Köpek Mirza yetişip zarar vermeye kalkmasın." diye beyan etti. Emir Muhammed yollar aştıktan sonra şehzadeye ulaştı. Hediyeler sunup Hakan Mansur'un diliyle gönül alıcı sözler dostluk içeren kelimeler sarf etti. Şehzade, Emir Hazretleri'ne ihtiram ve saygı gösterip onun yoldaşlığıyla dergâh-ı âliye hareket etti. Son derece gurur ve gaflet içerisinde yol alıyordu ve Muhammed Hüseyin Mirza'nın yakınında olduğundan da habersizdi. Muhterem babasının buyurduğu gibi ihtiyatlı ve tedbirli hareket etmiyordu. Ansızın Muhammed Hüseyin Mirza o yöne hücum edip kardeşinin karargâhına ulaştı.

Muhammed Muhsin Mirza Emir Muhammed Berendek, devlet ümerası ve erkânıyla birlikte atına binerek Hakan Mansur'un ordugâhına doğru kaçtı. Daha sonra ise Atların, develerin, çadır ve otakların hepsini Muhammed Hüseyin Mirza ganimet olarak alıp Ab-ı Etrak tarafına geri döndü. Hakan Mansur içinden geçenlerin değerli evladının başına geldiğini duydu. Buyurdu ki; "Ümera ve vezirler Köpek Mirza'nın teçhizatını benim maiyetimden tamamlasın." Daha sonra onları Şehzadeyi karşılaması için gönderdi. Devlet erkânından her biri buyruğu emir alındığı üzere gerçekleştirip Muhammed Hüseyin Mirza'nın ele geçirdiği her ne var ise bir saat içerisinde Sultan'ın maiyetinden tertip edildi. Ümera-i azam o eşyaları şehzadenin yanına gönderttikten sonra karşılama merasimini yerine getirdiler. Köpek Mirza Pol-u Sengin'in başında Hakan'ın elini öpmekle şereflenip önceki davranışlarından dolayı özür dileyip istiğfar etti. Çeşitli şefkat, ihsan ve merhamet ile onurlandı. Hakan Muzaffer Liva'nın fermanıyla imareti divan-ı ali ile müşerref oldu. Uyulması mecbur olan yüce fermanlar mühürlenip onun güzel ismi ve namıyla süslendi. Bu sırada Muhammed Hüseyin Mirza babasına isyan ettiğinden dolayı son derece üzüntü duyup özür talebinde bulunmak için Hakan Hazretlerine sözcüler ve çok sayıda hediyeler gönderdi. Hakan o evladının da özrünü de hüsnü niyet ile kabul buyurup babalık şefkat damarı harekete geçerek tekrardan Cürcan'ın yönetimini ona bıraktı. Haber ve habercilerin gidip gelmesinden sonra birlik ve beraberlik kaideleri güçlendi. Hakan Cürcan memleketi valiliği

nişanesini şehzadenin yanına gönderip Horasan tarafına dönüşe geçti. Yol esnasında Muhammed Muhsin Mirza'nın kabiliyeti ve duruşuna göre altın elbise ve mücevherle süslü kemer bahşedip Tur vilayeti valiliğini ona verdi. Aşırı sıcaklık ve yağıştan dolayı hızlıca hareket edilmesini emir buyurdu.

3.19 Emir Ali Şir Nevai'nin Fani Dünyadan Ebedi Âleme İntikalinin Zikri

Cemaziyelahir ayının beşi, Pazartesi günü Hakan Mansur'un ordugâhından Herat'a gelen bir elçi acele bir şekilde Hakanın başkent Herat tarafına geldiğinin müjdesini verdi. Bu sevinçli haber dolayısıyla halkın tamamı son derece mutlu olarak büyük bir rahatlığa kavuştu. Salı günü ikindi namazı vaktinde Hakan Mansur'un yakın adamlarından olan Emir Nizameddin Ali Şir en sevdiği ileri gelen kişiler ile birlikte Hakan'ı karşılamak için aceleyle yola koyuldu. Çarşamba gecesi Ribat-ı Peryan'da konaklayarak ertesi gün de Ribat-ı Atab'a gitti. Burada Hakan Mansur'un maiyetinin yaklaştığı haberini duydu O gece Hakan Mansur'u görme şerefine nail olmanın vereceği sevinçle sabaha kadar uyuyamadı. Sabah olduğu vakit atlarına sağlık ve sıhhat içerisinde binerek o gece Hakan Mansur'un ordugâhında bulunan Ribat tarafındaki Emir Veli Bey'in yanına gitmek için harekete geçtiler. Kısa bir yol alındıktan sonra Hakan'ın önden gelen adamları her taraftan akın akın gelerek onun elini öpmekle şerefleniyorlardı. Hacı Abdullah olarak meşhur olan mevziide uzaktan Hakan Mansur gözüne göründü. Şahabeddin Abdullah Hakan'dan daha önce atını sürüp Emir Şir Nevai'yi kucaklayarak hal ve hatırını sordu. Konuşmasını bitirmemişti ki Ali Şir Nevai'nin durumu bir anda değişerek rahatsızlandı. Son derece acı çeker bir vaziyette; “Hacı Abdullah, benimle ilgilen.” dedi. Bu sözlerin konuşulduğu esnada Hakan Mansur'un tahtirevanına yaklaştı. Emir Ali Şir attan inerek Hakan Mansur'u kucaklamak için öne çıktı. Ama ayakta duracak dermanı kalmadığı için bir elini Hacı Derviş'e diğer elini ise Mevlana Celaleddin Kasım'ın omzuna atarak ağır bir şekilde tahtirevana ulaştı. Hakan Mansur'un elini öpmek için ayakta durmak istedi. Ama vücudunun bitkin düşmesi sebebiyle hemen oraya oturdu. Her ne kadar Hakan hazretleri son derece gönül alıcı bir dille Emir Ali Şir'in halini hatırını sorduysa da cevap veremedi. Bu olay Hakan Mansur'un aşırı derecede üzülmesine sebep oldu ve kendisinin

üzerine oturduğu tahtirevena yatırılıp aynı gece şehre ulaştırılmasını emir buyurdu. Hakan Mansur Hacı Abdullah'ı Emir Ali Şir'in yanına refakatçi tayin ederek kendisi de Ribat-ı Peryan'a yöneldi. Daha sonra Emir Ali Şir Nevai'nin kalp krizi geçirmeye başlamasıyla durumu daha da ağırlaşınca başında bulunan doktorlar hastanın iyi olması için hemen orada hastalığın tedavi edilmesi gerektiğini söylediler. Ama kendisinde de doktorluk ilmi olan Mevlana Abdulhay hastanın Herat'a götürüldükten sonra orada tedavi edilmesi gerektiğini söyledi. Hacı Abdullah ikinci öneriyi uygun görüp Emir Ali Şir Nevai'yi sedyeye yatırarak yola koyuldular. Emir Ali Şir Nevai'nin yakın adamlarından olan birisi bu durum karşısında üzüntüye kapılarak Hacı Abdullah'a hastanın durumunun eğer tedavisinde gecikme olursa daha sonra iyileşemeyecek bir duruma geleceğini arz etti. O zat da tereddüde düşerek Hakan Mansur'un yanına bir elçi gönderip durumu arz etti. Hakan bu zayıf düşünceye göre amel edilip damarının açılmasını emir buyurdu. Ama elçinin zamanında gelmemesinden dolayı bir süre geçti. Yapılan ameliyattan sonra beş altı tüp kan çıkmadı ve hastalığı daha da şiddetlendi. Cuma günü gece yarısı Emir Ali Şir'i evine ulaştırdılar. Ertesi gün bütün tabipler toplanarak tekrar ameliyat ettiler. Ama iş işten geçtiği için bir fayda vermedi. Bu sırada Hakan Mansur teşrif etti. Emir Ali Şir'i son derece bilincini kaybetmiş bir şekilde görünce çok üzüldü ve gözünden damla damla yaşlar akıttı. Cumartesi günü ise hastalığın şiddeti daha da artarak Emir Ali Şir Nevai bu fani dünyadan ebedi ahiret âlemine intikal etti. Ertesi gün sabah bu elem verici dertli haber başkent Herat'ta yayıldı. Halkın her kesimi bu haber karşısında üzüntülerini feryat ve fğanlar ile göğe yükselttiler. Hakan Mansur, Mehdi Ülya Hadice Begüm Ağa ve diğer ileri gelenler hemen o an Emir Ali Şir Nevai'nin evine geldiler. Seyidler, şeyhler, âlimler toplanarak mübarek bedenini yıkadılar. Daha sonra naaşını Herat bayram yerine götürdüler. Cenaze namazı kılındıktan sonra Cami Mescidi Tekkesi'ne defnettiler. Hakan hazretleri üç gün taziye ve başsağlığı merasimi düzenleyip yemekler pişirtip dağıttı. Emir Ali Şir Nevai, iki dil ile eserler veren güzel ahlak ve hoş tabiat sahibi, şiir konusunda oldukça başarılı bir kişi olduğu gibi yazdığı eserlerinin sayısı ise son derece fazla eşsiz bir kimse idi.

3.20 Ebu'l Muhsin Mirza'nın Hakan Hazretlerinin Maiyetine Girmesi ve Bazı Şehzadelerin Allah'ın Rahmet ve Mağfiretine Ulaşmasının Zikri

Güç ve kudret sahibi Şehzade Ebu'l Muhsin Bahadır muhterem babasının kardeşine çok fazla ihsan ve merhamette bulunup Tus, Meşhed, Nesa ve Abyurd'u tebası ve bağlılarıyla birlikte verdiğini duydu. Kâbe'ye gitmek için ihram giydiği sırada Emir Ali Şir vefat etti. Özür ve ihlâs dili ile samimi bir şekilde başkent Herat'a koştu. Hakan Mansur, saltanatın göz bebeğini şefkatle kucaklayıp çeşitli ihsanlarda bulundu. Şehzade iki üç ay padişahın inayet gölgesi altında huzurlu ve mutlu bir şekilde vakit geçirdikten sonra izin alarak hoşnut ve mutlu bir şekilde Merv tarafına yöneldi. H.907 senesinin Rebiülevvel ayında (m.Eylül 1501) , Muhammed Masum Mirza Kayın Kasabası'nda akciğer hastalığı sebebiyle ebedi âleme intikal etti. Bu hüznün verici haber yüce Hakan'a arz olunduğu vakit son derece üzüntüye kapıldı. Sonunda mübarek dilinden “İnna lillah ve inna ileyhi raciun.” döküldü. Taziye merasimi yapıldıktan sonra onun valiliğinde bulunan Kayın vilayetini onun büyük biraderi İbrahim Hüseyin Mirza'ya verdi. Daha Muhammed Masum Mirza'nın gidiş acısı dinmemişti ki başka bir elem verici haber meydana geldi. Şehzade-i âli mekân Muhammed Haydar Mirza h.908 (m.1502) senesinde doğal bir şekilde vefat etti. Hakan Mansur bu şehzadenin vefatından dolayı son derece üzüntüye kapılıp taziye elbisesini giydi. Şehzadenin annesi Mehdi Ülya Payende Sultan Begüm gözlerinden oluk oluk kanlar akıttı. Sonunda kendini toparlayıp merhumun naaşını Resulullah Aleyhisselâm'ın sünnetine göre Sultaniye Medresesine defin ettiler. Mübarek ruhunun şad olması için birkaç gün yemekler dağıtılıp Kuran-ı Kerim'ler hatmedildi. Bu yılın Şevval ayında Hakan Mansur'un yeğeni ve damadı olan Sultan İskender ahiret âlemine göç etti. Geleneklere göre taziye merasimi yapıp ruhu şerifine yemekler dağıtılıp Kuran-ı Kerimler hatmedilerek ruhunu şad ettiler.

Bu olayların yaşandığı sırada Abdülbaki Mirza ve anne tarafından soyu Akkoyunlu Sultanlarına dayanan Mirza Osman Seyidi Ahmed bin Mirza Miranşah, Irak'ta çok fazla kudret sahibi olan Yezd Valisi Murad Bey'in askerlerinin hışmından kaçarak Herat'a ulaştılar. Hakan Mansur onların teşrifini değerli bilip Mirza Abdülbaki'yi iltifatlarla onurlandırıp şereflendirdi. Daha önce Sultan Üveys Mirza'nın nikâhı altında bulunan Mehd-i Ülya Sultan Begüm ona izdivaç yoluyla nikâhlandı.

3.21 İbn Hüseyin Mirza'nın Sistan Tarafına Yönelmesi ve O Dönemde Meydana Gelen Havadislerin Beyan Edilmesi

Laş Kalesi Muhafızı Hazım Hacılar Hakan Mansur'un taraftarlığıyla Sistan valisi Emir Erğün'a isyan ederek Sultan'ın dergâhına bir mektup gönderdi. İçerisinde yazdığına göre eğer yüce bayrak sahibi Sultan gölgesi altında bulundurduğu şehzadelere bir tanesini bu tarafa gönderirse Sistan'ın fethine müesser olunacaktır. Bu yüzden Hakan Âli Şan, Hüseyin Mirza'yı iki bin süvari ile Nimruz vilayetini ele geçirmek için görevlendirdi. O zat da söylenen beldeye hızlıca giderek Sistan sınırına atını koşturdu. Avak'ta konakladı. Bu haber Emir Zünnun'un kulağına ulaştığında kendi yetişkin oğluyla birlikte şehzadenin karargâhına yönelerek hızlıca yol kat etti. Hüseyin Mirza'nın henüz uykuda olduğu ve ordularının ve askerlerinin dağınık bir vaziyette olduğu bir sabah vaktinde Avak beldelerine ulaştı. Şehzade hayrete kapılıp maiyetinde bulunan üç yüz süvari ile düşmana doğru yöneldi. Diğer taraftan Erğünluların öncü kuvvetinden olan Fazıl Kükeltaş Hüseyin Mirza'nın karşısında ordusunu düzene soktu. Taraflar arasında savaş meydana geldi. Ok, kılıç, mızrak kullanılmaya başlandı. Bu olayların yaşandığı esnada bir taraftan Emir Zünnun, Erğün kavminden yiğitler ile diğer taraftan Şeca Bey Kandahar askerlerinden bir bölük ile savaş meydanına ulaştılar ve şehzadeyi avcıvari bir şekilde kuşattılar. O zat hemen muharebe alanına atıldı ve vurkaç esnasında ok yarasıyla yaralandı. Çaresiz atıyla kaçarak Herat tarafına gitti. Emir Zünnun ise azamet sancağını dalgalandırdı. Muzaffer ve Mansur bir şekilde Zemin-i Daver'e gitti. H.909 (m.1502) senesinde Feridun Hüseyin Mirza kaçma hayali kurarak av bahanesiyle Herat'dan dışarı çıkıp Astarabad'a yola koyuldu. O şehrin sınırına ulaştıktan sonra Muhammed Hüseyin Mirza karşılama merasimi yaparak çeşitli hediyeler sunup ihsanda bulundu. Yüce yaratıcının takdirine göre o günlerde Muhammed Hüseyin Mirza tifo hastalığına yakalanarak vefat etti. Feridun Hüseyin Mirza taziye merasimini yerine getirdikten sonra kardeşinin yerine tahta geçti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HÜSEYİN BAYKARA'NIN ÖZBEK HANI MUHAMMED ŞEYBANİ HAN ile MÜCADELESİ ve BAYKARA'NIN BABA İLAHİ MEVKİİNDE VEFATI

4.1 Ebu'l Feth Muhammed Şeybani Zaman-ı Keşveristan'ın Gençliğinin Başlarının Beyanı Hakkında Söyleşi

Cihanbani Muhammed Şeybani veledi Budak Han b. Ebû'l Hayr Han'dır ve Ebû'l Hayr Han Cuci Ulusu Hanlarından güç ve kudret sahibi olmakla ayrıcalığı vardı. Hayatı boyunca saltanatını istiklal ve bağımsızlık sancağı ile dalgalandırdı. Daha önceden de zikrolunduğu üzere Sultan Ebu Said Mirza ondan yardım istemiş ve o yüce Hakan'ın yardımıyla Semerkând'ı fethetmişti.

Hakan Mansur Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza ondan yardım istediği zaman Muhammed Han'ın annesi Nuri Begüm'ü Budak Han ile evlendirdiler ve doğumu H.905 (m.1499) senesinde meydana geldi. O değerli çocuk ergenlik çağına ulaştığında ecdadı Ebû'l Hayr Han ve babası Budak Sultan'ı ecel ahiret âlemine götürdü. Cihangirlik ve fatihlik işini zihnine kazıyarak Özbek emirlerini kendi saltanatına davet edip bir süre Deşt-i Kıpçak ve Horasan sınırında savaş hazırlıkları yaptı. Devlet düşmanlarının çok güçlü olması sebebiyle mukavemet etmekten aciz düşerek Buhara'ya gitti. O diyarın valisi Abdulali Tarhan onun teşrif etmesini izzet ve ikramla karşılayıp, değerli hediyeler sundu. Muhammed Han yol yorgunluğunu giderdikten sonra Abdulali O'nu Semerkând'a götürüp Sultan Ahmed Mirza'nın maiyetine dahil etti. Sultan Ahmed Mirza ona hürmet ve tazim gösterirdi. Bir süre sonra Muhammed Han eşyalarını toplayıp Mirza Sultan Ahmed'den kaçarak tekrar çöllere ve ovalara yöneldi. Sultan Ahmed Mirza'nın vefatından sonra Sultan Mahmud Mirza ve Ömer Şeyh Mirza Maverâünnehir bölgesinde karışıklık çıkardı. Muhammed Han bir ordu toplayıp Türkistan tarafına gitti ve o memleketi ele geçirip h.906 (m.1500) yılında Maverâünnehir'i fethetmek istedi. İlk önce kemendinin kancasını Semerkând'ı ele geçirmek için attı. Kılıç ehli bir ordu ile cennet gibi bir belde olan Semerkand'da ordugâhını kurdu. Hacı Abdullah'ın oğlu Hacı Yahya o şehri tamamen ele geçirdiğinden dolayı mal ve mülkün tamamını kendi düşüncesine göre yönetiyordu. Sultan

Ali Mirza'nın saltanatta isminden başka bir şeyi yoktu. Her gün Hace'nin maiyetine giderek onun emrinin aksini düşünüyordu. Muhammed Han Şeybani birkaç gün muhasara ve muharebe yaptıktan sonra Sultan Ali Mirza'nın ve onun devlet erkânının Hace'ye tâzim göstermekten ve Hacenin onlara büyüklük taslamasından bıktıklarını anladı. Şehzadeye istimaletnameler gönderip şu şekilde mesaj verdi; “Biz bu diyara geldiğimiz zaman Hace Yahya'nın devletin idaresini ele geçirmesi ve senin saltanat işlerinde kontrolden yoksun oluşun ortaya çıktı. Bizim merhametimizin kanatlarımız senin iyiliğin için açılsın. Münasip olan şöyledir ki, muhalefetten vazgeçerek dergâhımıza öz kardeşlik yoluna girip iyilik ve güzellik sancağının gölgesinin altına girmendir.”

Aynı şekilde gönül alıcı bir yazı da Sultan Ali Mirza'nın annesinin yanına gönderip onu kendi nikâhına almakla ümitlendirdi. Şehzade o kadınla birleşerek hilelere ve aldatmacaya kanıp Muhammed Han'ın yanına gitmeyi kafasına koydu. Hace Yahya'nın ve Semerkând'ın ileri gelenlerinin mescidde namazını eda ettiği Cuma günü, ordusunun üç yüz emiri ile birlikte Han'ın karargâh ve ordugâhına yöneldiler. “Eceli gelen av avcının ayağına gidermiş.” Muhammed Han Kan-ı Kol'da o mütevazi şehzadeyle görüşüp iki üç gün iyilik ve ihsanda bulundu ama sonunda yapılan anlaşmaya uymayarak onu öldürdü. Hace Yahya ve Semerkând'ın ileri gelenleri durumu bu şekilde gördükleri için teslim olup itaat etmekten başka bir çare bulamadılar. Hace Yahya, Muhammed Şeybani Han'ın huzuruna geldi. Sultan Ali Mirza'nın kardeş ve akrabalarının çoğu da Sultan Ali'nin arkasından öldürüldüler. Buhara ve Semerkând memleketleri bağlılarıyla birlikte Muhammed Han'ın kontrolü altına girip halkın mallarına el uzatılarak adaletsizlikler yapıldı. Üç dört ay bu şekilde geçtikten sonra Özbeklerin zulümlerinin haddi aşması üzerine o dönemde Semerkând'ın diğer ileri gelenlerinden daha büyük itibara sahip olan Sahib-i Hidayet'in evladı olan Hace Ebu'l Mekarim, Ömer Şeyh bin Ebu Said'in oğlu olan Endcan'da babasının yerine tahta geçen Zahireddin Muhammed Babür'e yıldırım gibi hızlı olan bir elçi gönderip, “Münasip olan Şehzade'nin acele bir şekilde atına binip ecdadının payitahtına gelmesidir. Filan gece Semerkând'a ulaşması ve şehrin kapılarını onun adamlarına açarak burada zulüm ve adaletsizlik yapan Özbeklere engel olmamdır.” mesajını ilettili. Bu mesaj Mirza Muhammed Babür'e ulaştığı zaman Semerkând'ı ele geçirmek için ümitlendi. Elçiyi nimet ve ihsanlarla

donatıp peşinden kendisi de Maverâünnehir'e yöneldi. Muhammed Şeybani Han olanca azameti ve kudretiyle Kan-ı Kol de oturuyor, Semerkând'lıların ona karşı gelerek Mirza Muhammed Babür'ü şehre sokacaklarını aklına hiç getirmiyordu. Mirza Muhammed Babür son derece kuvvetli olduğundan kısa bir sürede o mesafeyi kat ederek kararlaştırılan gecede Semerkând'ın kale kapısına ulaştı. Hacı Ebu'l Mekarim bütün ayan ve azam ile birlikte anlaşmayı yerine getirdi. O zatı şehre aldılar ve kapıları sağlamlaştırarak Muhammed Han'ın askerlerinin ve emirlerinin yakalanması emrini verdiler. Endcan ordusu o karanlık gecede kıyamet gününü andıran işler yaptı. Semerkând'ın ayak takımı Özbeklerin evlerinin kapılarını kırarak katliam ve yağmaya başladılar. Muhammed Han'ın ileri gelen askerlerinden bazıları bir kısım ileri görüşlü halkın yardımı sayesinde kaçabildiler. Diğer askerler ise yakalanarak ertesi gün idam edildiler. Yaklaşık üç yüz Özbek helâk edilip toprağa düşerek ahiret âlemine göçtüler. Sabah olduğu vakit Zahiraddin Muhammed Babür saltanat tahtına oturup biçare Semerkând halkını emniyet altına aldı. Muhammed Han Kan-ı Kol'da olayın mahiyetinden haberdar olup Semerkând'da beklemeyi uygun görmeyerek hemen o gün göç edip Türkistan'a doğru hareket etti. Padişah Hazretleri Muhammed Babür Mirza bir süre o memlekette son derece adilâne hüküm sürdü. Elinden geldiği, gücünün yettiği ölçüde halkın ve ordunun gönlünü hoşnut etmek için gayret gösterdi. Ama oranın hububatını çok sayıdaki Özbek askerleri zayı ettiği için çok büyük bir kıtlık meydana geldi. Muhammed Babür halkın asayişini kontrol etmek maksadıyla Endcan ordusunu böldü ve dağıttı. Muhammed Han bu durumdan haberdar olup tekrar Semerkând'ı ele geçirmek için çok kalabalık bir ordu ile o cennet beldeye yöneldi. Bu haberin duyulmasından sonra Muhammed Babür ordusunun dağınık olması sebebiyle Endcan'a yöneldi. O şehrin ahalisinden gücü ve kuvveti yerinde olan her kim varsa öz vatanını terk etti. O belde mücadelesiz bir şekilde Muhammed Han'ın eline geçti ve o beldenin ileri gelenlerinin yakalanıp katledilemesini düşündü. O taifeden gücü yeten bir grup Türkistan, İran ve Turan memleketleri tarafına kaçtılar. Ayakları kader tarafından bağlanmış olan kimselerin ise Özbek askerleri tarafından kanları toprağa karıştırıldı. Hacı Ebu'l Mekarim kimsenin onu tanımaması için sakal-ı şerifini traş ederek Türkistan'a yöneldi. Ama eceli geldiği için o hareket ona fayda vermedi. Muhammed Han Şeybani'nin askerlerinden bir grup onu görüp tanıyarak Han'ın yanına götürdüler. O kudretli padişahın gözleri Hacı Ebu'l Mekarim'e iliştiği vakit sakallarını niye traş ettiğini sordu.

İçerisinde bulunduğu durumdan kurtulmak için bir latife yaptı. Ama bu latife hiçbir fayda vermediği için hemen o an Muhammed Han onu ahiret âlemine gönderdi. O asil Han Maverâünnehir beldelerinin çoğunda istiklâl ve istibdat sancağını dalgalandırarak Semerkând'ı başkent yaptı. Buhara valiliğini ve bağlılarını kendi kardeşi Mahmud Sultan'a verdi. Türkistan memleketleri yönetimini Mirza Sultan Uluğ Bey Gürkan'ın kızının torunu, kendi amcaları olan Göçkuncü Han ve Suncek Sultan'a bıraktı. Daha sonra Emir Hüsrev Şah'ın işini bitirmek ve Hisar-ı Şaduman, Hotelan, Bedahşan, Kunduz, Boğlan memleketlerini ele geçirmeyi kafasına koydu. Peşi sıra korkusuz Özbek askerlerini o vilayetin yağmalanıp talan edilmesiyle görevlendirip bağımsızlık ve hükümdarlık sancağını dalgalandırdı.

4.2 Meydana Gelen Bazı Olayların ve Kabil'in Emir Muhammed Mukim'in Kontrolü Altına Geçmesinin Açıklanması Hakkında

Kabil şehri'nde, h.907 (m.1501) senesinde Mirza Uluğ Bey bin Mirza Sultan Ebu Said, fani dünyadan gerçek âleme intikal ederek Yaradan'ın rahmetine kavuştu. Oğlu Mirza Abdurrezzak o bölgenin hâkimi olup babasının yerine saltanat tahtına oturdu. Yaşının küçük olması sebebiyle devlet ümarası ve erkânı arasında anlaşmazlıklar meydana geldi. Bütün iş ve yetkileri ele geçiren Şirem Emir Muhammed Yusuf diğer emirler ile şehire girerek onu ortadan kaldırmak için fırsatını kolluyordu. Şirem, Sultanın divanında yemek yediği kurban bayramı sabahı, ansızın üç yüz tam donanımlı adamla Kabil'e ulaşarak saldırıya geçti. O yüzden perişanlık Kabil halkının tamamına yayıldı. Bu haber Germsir'de bulunan Emir Zünnun Muhammed Mukim Erğün'un kulağına ulaşp, H.908 (m.1502) senesinin sonlarında Hezare ve Nukedri ordusunu toplayarak Kabil'i ele geçirmeyi kafasına koydu ve o tarafa harekete geçti. Mirza Abdurrezzak firar etmeyi seçti. Muhammed Mukim devletin devamı ve geleceği için oraya yerleşerek Mirza Uluğ Bey'in kızını nikâhına geçirdi. Bu haber Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun'un Ab-ı Amuye'de olduğu vakit onlara ulaşınca hoşnut ve mutlu olmalarına neden oldu.

4.3 Bediüzzaman Mirza'nın Ordusuyla Âli Mekân Han ile Savaşmak Maksadıyla Harekete Geçmesi ve Emir Hüsrev Şah İle Aralarında Yaşanan Nifak Nedeniyle Ab-ı Amuye'den Geri Dönmesinin Zikri

Ebu'l Feth Muhammed Han Şeybani'nin Cihangirliği Afak memleketlerinde yayıldığı için, Özbek askerleri Semerkând'ın eşraf ve büyüklerini böldüler. Hakan Mansur Sultan Hüseyin Mirza elçileri Bediüzzaman Mirza'nın yanına gönderip onu Han ile savaşıp mücadele etmeye teşvik etti. Emir Hüsrev Şah da elçiler gönderip Özbeklerin adaletsizliğinden dolayı yardım istedi. Emir Hüsrev Şah "Ne zaman ki şehzade Ab-ı Amuye'ye ulaşırsa ben de Hisar-ı Şaduman, Hotelon, Bedehşan, Kunduz, Boğlan ordularıyla maiyetine katılacağım ve bu saldırıda Şehzadenin yanında olacağım." mesajını gönderdi. Bu yüzden Bediüzzaman Mirza haber ve habercileri Kandahar ve Zemin-i Daver'e gönderip Emir Zünnun ve onun evladı hakkında fermanlar kâleme aldı. Fermanın içeriğinde derhal o sınırın askerlerini toplayarak Özbek ordusunun def edilmesi ve Maverâünnehir'in fethi için harekete geçilmesi için Belh'e gelinmesi yer alıyordu. Emir Zünnun verilen emre uyarak iki üç bin süvari ile Belh'e ulaştı. Bediüzzaman Mirza o yiğit Emir'e güzellikler ve ihsanda bulundu. Emir Hüsrev Şah da Emir Zünnun'a kıymetli hediyeler gönderip Ab-ı Amuye'ye gelme konusunda acele etmemesini, kış bittiğinde harekete geçmesi mesajını gönderdi. Şehzade de bekledi. Bediüzzaman Mirza kıştan sonra Semerkând'a saldırmayı kafasına koyup, h.908 (m.1502) senesinin sonlarında on iki bin süvari ve piyade, zırh giymiş kılıç ehli ile Belh'den Termûd geçidine yola koyuldu. Emir Ömer Bey'i Herat'a gönderip muhterem babasından yardım talep etti. Mir Baki olarak meşhur olan Termûd hâkimi Emir Muhammed Bâkır alelacele Ab tarafına gelerek Bediüzzaman Mirza'nın elini öpmekle şereflenerek hediyeler sunup iltifatlara kavuştu. Daha sonra Bediüzzaman Mirza, Sultan Hüseyin Ergun ve Emir Zünnun Karakulağ'ı Emir Hüsrev Şah'ın yanına Hisar-ı Şaduman'a gönderip Bediüzzaman Mirza'nın Kenar-ı Ab tarafına ulaştığı Muhammed Han ile savaşma niyetinde olduğu haberini verdiler. En kısa sürede şehzadenin maiyetine katılmasını ve inşallah hızlıca devlet düşmanlarının define müesser olunmasını buyurdular. Emir Sultan Hüseyin ve Karakulak, Emir Hüsrev Şah, onun kardeşleri Veli Bey ve Pir Ali ile görüşerek Bediüzzaman'ın fermanları ve Emir Zünnun'un mektuplarını onlara ulaştırıp, onları Bediüzzaman'ın maiyetine

katılmaları için şevklendirdi. Emir Hüsrev Şah yardım ve iş birliğine uymayarak Emir'in emrinden yüz çevirdi. "Bediüzzaman Mirza ne zaman Muhammed Şeybani Han'dan kurtulursa Mirza Sultan Mahmud'un memleketini ele geçirme isteğiyle bana kasteder." diye aklından geçirdi. Hasta olduğu bahanesiyle özür dileyerek gönderilenlere dönüş izni verdi. Onlar Bediüzzaman Mirza'nın yanına döndüklerinde Emir Hüsrev Şah'ın yalan yeminlerini arz ettiler. Bu şekilde Şehzade Ab-ı Amuyeden geçti. Bu olayların yaşandığı sırada Emir Ömer Bey Hakan Mansur'un yanından döndü. Onun raporundan Hakan Mansur düşünülenin aksine yardım için ordu göndermediği anlaşıldı. Çaresiz Bediüzzaman Mirza Emir Zünnun ile meşveret ederek dönüş davulları çalındı. Belh'e ulaştıktan sonra Çihar Bağ-ı İbrahim de konaklayıp Emir Zünnun'a dönüş izni verdi. Yaşanan bu olaylardan dolayı Bediüzzaman Mirza'nın idaresinin hepsinde tam bir bozulma meydana gelerek çeşitli fitnelere yol açtığı için Muhammed Han Horasan beldelerini fethetmek için ümitlenip Ab-ı Amuye'den geçti.

4.4 Bediüzzaman Mirza'nın İleri Gelen Adamları Tarafından Ortaya Çıkan Fitne ve Bu Sebepden Muhammed Han'ın Ab-ı Amuye'den Geçerek Belh'e Gelmesi Hakkında

Seyid Cafer daha önce de durumu zikrolunduğu üzere Dest-i Kıpçak seyidlerinden olup Özbek Hakanlarının ona karşı son derece muhabbet beslediği bir kimseydi. Maveräünnehir diyarından Belh'e gelerek, Sultaan Bediüzzaman Mirza'nın elini öperek "Muhammed Han Şeybani'nin yaptığı adaletsizlik ve zulümden dolayı yüz çevirip padişahın dergâhına sığındım ve hayatta olduğum sürece devlete bağlılığımın gereğini yerine getireceğim." dedi. Sultan Bediüzzaman Mirza o yalancı adama itimat ederek onu sonsuz ikram ve ihsanla şereflendirdi. Şehzadenin yakın adam ve emirleri içerisine dâhil oldu. Yalnız kaldığı zamanlarda Muhammed Han'ı methedip övüyor, onları Muhammed Han'ın maiyetine davet edip çeşitli yalan vaadlerle aldatıyordu. Bediüzzaman Mirza'nın ileri gelen adam ve emirlerinden İbrahim Sultan Barlas, Şah Muhammed Barlas, Cihangir Barlas, Aftap Tarhan, Kara Pir Muhammed ve Nikilidi Özbek'in de aralarında olduğu kişiler ittifak yaparak Seyid Cafer'e fırsatını buldukları zaman kaçarak Bediüzzaman Mirza'ya isyan edip Muhammed Han'ın hizmetine gireceklerine dair biat ettiler. O

sırada önceden Mahmud Sultan'ın istilası sebebiyle kaçarak Bediüzzaman Mirza'ya sığınmış iltifatlara mazhar olup Endhod'da yöneticilik yapmakta olan Muhammed Bakır Tarhan'da isyan belirtileri ortaya çıkmıştı. Hatta Emir Muhammed Bakır habercileri Muhammed Han'ın yanına göndererek; "Ne zaman ki Han hazretleri askerleri ile Ab-ı Amuye'den geçerse bende Endhod'un kale kapılarının anahtarlarını O'na teslim edip hizmetine gireceğim." mesajını gönderdiği Muhammed Han'ın da bu söz üzerinde ümitlenerek Semerkând'dan Ab tarafına hareket ettiği haberi ortaya çıktı. Bu yüzden adı zikrolunan grup Seyyid Cafer Hacı ile işbirliği yaparak şöyle yapmaya karar verdiler"Ne zaman Bediüzzaman Mirza Bakır'ı def etmek için Endhod sınırına giderse, onlar isyan naraları atarak O zatın tutuklanması için bir iş yapacaklardı. O günlerde Emir Muhammed Bakır Erğün da Bediüzzaman Mirza'ya gücenerek birkaç gün evinde oturup Bediüzzaman'ın maiyetinden emekli olmuştu. Bundan dolayı Aftab Tarhan ve bazı diğer isyancılar o zatı kendileriyle işbirliği yapacak duruma getirmek isteğinde bulundular. Daha sonra onunla yalnız kaldıkları bir ortamda düşüncelerini söylediler. Muhammed Bakır görünüşe göre onların söylediklerini kabul etmedi. Bu işten vazgeçilerek her birinin kendi evlerine gitmeleri yönünde karar alındı. Ama Emir Muhammed Bakır Erğün, Sultan Bediüzzaman Mirza'nın o gruba karşı verdiği değer ve kıymetten dolayı olayın hakikatini Bediüzzaman Mirza'ya açmaya karar verdi. Bu olay arz olunduğunda Bediüzzaman bu sözlerin Muhammed Bakır'ın düşmanlığından dolayı olduğunu düşünerek kabul etmedi. Emir Muhammed Bakır ise Sultan Bediüzzaman Mirza'ya "Eğer uygun görürseniz sabah güvendiğiniz adamlarınızdan birisini benim yanımda Hacı Ebu'l Mansur Parsa'nın kabrinin başına gönderin ki bu sözün hakikati sizin huzurunuzda açıkça ortaya çıksın." diye arz etti. O zat bu isteği kabul buyurarak Pehlivan Hüseyin Ali'nin Emir Muhammed Bakır'ın yanında yer alıp o mezara gitmesi yönünde karar verdi. O zat bir seher vakti Pehlivan Hüseyin Ali'yi o türbenin toplantı odalarının taşlarından birisine oturtturarak evin kapısını kilitledi ve kendisi de mezarın kapısının önüne oturup isyancıları beklemeye başladı. Hemen o vakit o grup toplanarak zikrolunan konu üzerinde konuşup söyleşmeye başladılar. Seyyid Cafer Hacı onlara Muhammed Han'la işbirliği yapmak için yeminler ettirdi, ardından da dağıldılar. Daha sonra Pehlivan Hüseyin Ali Mirza Bediüzzaman'ın huzuruna giderek hadisenin mahiyetini uygun bir şekilde arz etti. Ertesi gün sabah devlet emirlerinin ve erkânının tamamı Muhammed Bakır Tarhan olayını görüşmek üzere divanın

Han'ın otağında toplanması yönünde ferman çıkarıldı. O grubun toplanmasından sonra Bediüzzaman Mirza ümera-ı azamdan olan Ömer Bey Şeyh Ali Togay, Âşık Muhammed Erğun Yadigâr Ebu İshak, Akboğa Ebubekir Erğun, Şah Mansur'u isyancıları yakalamakla görevlendirdiler. Emirler hemen o dakika o nankör topluluğu tutukladılar ve her birinin mallarını zapt ettiler. Yakalananlar içerisinde olan Şah Muhammed Barlas, Aftab Tarhan ve Melik Kildi idam edildiler. Sultanın af ve merhameti İbrahim Sultan, Cihangir Barlas, Karagir Muhammed ve Seyyid Cafer Hacı'nın üzerine oldu. Onların serbest bırakılması için hüküm çıkarıldı. Daha önceden Seyyid Hacı Cafer'in talebesi olan Emir Şah Mansur dedi ki: "Bu fitne hamurunun mayası Emir Seyyid Hacı Cafer tarafından çalınmıştır. O devletin hayrına değildir". Bediüzzaman Mirza'nın düşüncesine aksine onu idam ettirdi." Bu olayların yaşandığı esnada Cihangir Han Muhammed Korki güzergâhından geçti. Bediüzzaman Mirza Çihar Bağ-ı İbrahim Sultan'dan atının yönünü Kerzvan'a çevirdi.

4.5 Muhammed Han'ın Saltanat Güneşinin Belh Memleketinden Doğması ve Belde Ahalisinin Zorlu Günler Gecirmesinin Zikri

909 senesinin son baharının başlarında Muhammed Şeybani Han cihangirlik sancağını göğe yükseltti ve Emir Muhammed Bakır'ın isteği üzerine Korki geçitinden geçerek Endhod bölgesinde ordugah kurdu. Muhammed Bakır sürekli Muhammed Han'a hediyeler sundu ama Han'ın gözüne giremedi. Muhammed Han'ın hareket haberi Çihar Bağ-ı İbrahim Sultan'da Bediüzzaman'a ulaştığında askerlerinin yorgun ve savaşmaya isteksiz olmasından dolayı beklemeyi uygun görmeyerek Mirza Muhamed Zaman'ı Belh'de bıraktı. Emir Kuli Han'ı da Şehzadenin hizmetine bırakan Bediüzzaman Sahib'ül seyf ve kalem Hacı Meyreki, Emir Şeyh Ebu Said İraki'nin şehirde kalması, Emir Ömer Bey'in oğlu Emir Alihan'ın Şirğan valisi Kaya Bey'in yardımına giderek o beldenin savunulması için çaba göstermesi yönünde karar aldı. Daha sonra Bediüzzaman Mirza Kürbistan deresi ve Çiharyek yolundan geçerek Ğarmoloc'a gitti. Ğarmolac'tan da atının yönünü Hordvan'a çevirdi. Muhammed Şeybani Han Endhod'un işini hallettikten sonra Belh tarafına yöneldi ve Özbek askerlerini Şirğan kasabalarına gönderdi. O grup o vilayetin sınırlarına ulaştıklarında Emir Ömer Bey'in oğlu Emir Alihan yüz yiğit adamı ile kaleden dışarı çıktılar. O grup ve Özbek askerleri savaş meydana geldi. Çarpışma esnasında bir

ok Emir Alihan'ın atına isabet etti. Özbek askerleri onu yakalayarak ağır bir zincir ayağına takıp Han'ın karargahına götürdüler. Muhammed Şeybani Han Belh tarafına geldiğinde orada bulunan Emir Sultan Kulihan, diğer emir ve ayanlar sığınmaya karar verdiler. Akkaşe Kapısı'nın savunulması Emir Ali, Can Ahmed Kulihan ve Emir Derviş Ali Kitapdar'ın sorumluluğuna bırakıldı. Sahib'ül kalem ve kılıç Hacı Celaleddin Meyreki Şotorhar Kapısı'nı tuttu. Muhammed Zaman Mirza, Şeyh Ebu Said Iraki ve Kara Hasan ile Ark Kapısı'nı tuttular. Emir Sultan Kulihan şehrin camisine yerleşerek kale burç ve kapılarına yardım taşıdı.

Diğer taraftan Muhammed Han Şeybani yaklaşık iki bin askeri ile Şotorhar Kapısı'nın karşısında otağını kurarak kardeşi Mahmud Sultan'ı Irak Kapısı'na yerleştirdi. Cuci sultanlarının soyundan gelen diğer bir grubu ise Akkaşe Kapısı'na yerleştirdi. Belh'in burçlarının tamamının karşısına Emirleri ve Noyanları gönderdi. İlk önce şehre bir elçi gönderip Emir Sultan ve Bediüzzaman Mirza'nın diğer emirlerini de itaat edip bağlanmaya davet etti. Bu söz Belh'lilerin kulağında yer bulmayınca kale kuşatması hazırlıklarının gerçekleştirilmesi için emir verdi. Hendeğin suyunu diğer tarafa atarak saldırı yolunu tertip ettiler ve savaş emri yerine getirildi. Özbek askerleri şehrin civarının tümünde hücum boruları ve savaş naraları atıp göğe yükselttiler. Karınca ve sinek gibi hendeklerin üzerine yöneldiler. Muhammed Han kara renkli zırhını sabahleyin giyerek dağ gibi cüsseli atına bindi. Yaklaşık iki bin Özbek askeri zırhlarını kuşandılar. Ağ ve kalkanlarını başına çekerek Şotorhar Kapısı hendeğine girdiler. Halk ve Celaleddin Meyrek düşmana karşı koymaya başlayıp taş ve ok attılar. O zat onları Özbekler Şeyh Hendeği'ne yaklaşıp kadar ok ve taş atmaktan alıkoydu. Daha sonra bir düşman tarafına atıldı ve o taş bir şeyin başına değip sıçrayarak onu hendeğe yuvarladı. Ondan sonra o burçta bulunan diğer yiğitler de taş ve oklar atmaya başladılar. Han'ın ordusu çareyi kaçmakta buldular. Onların birçoğu o hendekte öldürüldüler. Aynı şekilde şehrin burçlarında bulunan bir grup yiğit ölümcül okları yaylarından atıp taşlar ile düşmanların bağırıklarını yakarak muharebe ve müdafaada bulunuyorlardı. Özbek askerinden bir grup ise zehirli oklarla düşmanları yaraladılar. Ama o şehri ele geçirmek daha fazla kudret istiyordu. Sonunda hezimete uğradılar. O savaşta Han'ın ordusunun yaklaşık beş yüzü atılan oklar ve taşların darbesinden ahiret âlemine göç etti. Buna bakarak on kez daha Özbek askerleri Belh'te savaş gerçekleştirdiler. İlk günde olduğu gibi

sürekli bir ilerleme kaydedemeyerek çaresiz geri döndüler. Daha sonra Han askerlerinin telef olmasından endişelendip emir ve bahadırları savaş ateşini alevlendirmeleri için memur tayin etti.

Yapılın baskılar esnasında bir gece Emir Ali Han kaçtı. Şotorhar Kalesi yanında feryat etti ve kendi ismini açığa çıkardı. Hacı Mekarim'in adamlarından bir grup yardımına koşup O'nu götürdüler. Muhammed Han Şeybani üç ay boyunca Belh bölgesinde oturdu. O beldenin ele geçirilmesinin savaşla olmayacağını anladı. Barış ve anlaşma yapmak istedi. Bu yüzden Ali Şir'in vefatından sonra bulunduğu görevden istifade edip Feyzabad köyünde yaşayan, Muhammed Han'ın Belh'e gelmesinden sonra ise ister istemez O'nun maiyetine dâhil olan Emir Derviş Ali' şehre gönderdi. "Timurlu Sultanlarının saltanat güneşinin sonu yaklaştı ve saltanat Cengiz Han'ın soyuna geçti. Erzağınız da kalmadığı için münasip olan Han'ın iltifat ve inayetine itimat ederek inat ve ısrar kapılarını kapatıp şehir kapılarının açılmasıdır." diye mesaj gönderdi. Emir Derviş Ali ise Emir Sultan ve diğer emirler ve Belhin ayanlarıyla görüşüp elçilik görevini yerine getirdi. Hacı Celaleddin Meyrek sorumluluğu üzerine alarak o sözün cevabını verdi. Dedi ki; "Yaklaşık yüz elli yıldır Emir Timur Gürgen'in evlatları ve ecdadının gölgesinde son derece güzel bir zaman geçirdik. Şuan Bediüzzaman'ın yenilgisi gerçekleşir gerçekleşmez acele bir şekilde Han hazretleriyle savaşmadan o kadar yıllık vefa hukukumuzu o yüce padişaha karşı nasıl kenara koyalım. Emanet yoluyla bana teslim edilen şehri hain gibi bir başkasına nasıl teslim edebilirim. Zaten çok yakın zamanda Hakan Mansur bütün Şehzadeler ve Horasan askerleriyle birlikte bu beldeye ulaştığında İlahi yardım ve şahinşahlığın inayeti düşmanların işini dostların arzusuna göre bitirecektir. Ama Han'ın düşündüğü gibi bizim erzağımızın bitmiş olması gerçek dışıdır ve şuan bir yıl yetecek kadar erzağımız bulunmaktadır." O sözün gerçeği aslında o günlerde eşeklerin çoğu Belh'in pazarlarına düşüp yokluk açlıktan öldüler. Sözün kısası Emir Derviş Ali bu sözleri duyunca kimsenin onun vasıtası ile şehrin kapılarını Muhammed Han'a açmayacağını anlayıp geri döndü. Orada ne görüp duyduysa Han'a arz etti. Han o yılın kış ayının ortalarında dönüş davullarını çalarak Ab-ı Amuye'ye geçip Semerkând'a vardı. Tekrar yükseklik ve yücelik ışığı Belh sakinlerinin üzerine yayıldı. Ama muhasara müddetinde Özbek askerleri beldeye ve halka çok büyük zarar verdiler. Bu yüzden o hadisenin tarihi hakkında kalem bu sözü yazıya geçirdi. "Savaştan bütün şehir viran oldu, Belh harap oldu."

4.6 O Zamanlarda Bediüzzaman'ın Halinden Özet ve Emir Nasreddin Ömer Bey'in İsyanının Açıklanması

Muhammed Han Şeybani'nin Nisan yağmuru damlaları adedince ordusuyla Belh'i muhasara ettiği günlerde Bediüzzaman Mirza Cezirvan şehrinde Hor deresine sığındı. Birkaç kez Hakan Mansur'a haber ve haberciler gönderdi. Özbek askerlerinin adaletsizliğini açıklayarak yardım istedi. Hakan Mansur'un Bediüzzaman Mirza'ya karşı gönlünde çok fazla kırgınlık olduğu için yardım gönderme konusunda gaflete düşüp ihmal gösterdi. Bediüzzaman Emir Abdullatif Han Tebur ve Emir Abdulkasım Bahşi'ye Badğis ve Mervarit ordusu ile Pol-u Malan'a giderek orayı tutup Ab-ı Morğab tarafını sağlam ve mustahkem etmeleri emrini verdi. Bediüzzaman Muhammed Han'ın dönmesinden sonra Cezirvan'dan Çiçektu'ya giderek kışın geri kalan günlerini orda geçirdi. Havaların ısınmasıyla oradan göç ederek Cürcan ovalarını kendine ordugâh yaptı. Hüsrev Şah'ın yanına elçiler gönderip bir kez daha onu işbirliğine davet edip Özbeklerin def edilmesi konusunda yardım istedi. Tekrar Emir Hüsrev Şah bağlılığını bildirip kendi kardeşi Emir Veli Bey'i Şehzadenin yanına gönderdi. Bediüzzaman Mirza'nın huzurunda bağlılıklarını bildirip onlara zarar verilmemesi kararlaştırıldı. Kendi de çoğunluğu Hisar-ı Şaduman, Hotalen, Kunduz ve Boğlan'dan olan askerlerle hizmetine koştu. Muhammed Han'a karşı mücadelede konusunda oldukça gayret gösterildi. Emir Veli Bediüzzaman Mirza'nın ordugâhına yarım fersah kala yakın bir yerde konakladı. Bediüzzaman Mirza'nın elini öpmeye müşerref olmasından önce Emir Ömer Bey kötü düşüncelerle gece yarısına kadar onunla görüşüp O'nu Şehzadenin idam etmesine karşı korkuttu. Emir Veli bu yüzden yoldaşlarıyla birlikte Şirğan'a gitti. Ömer Bey kızkardeşinin oğlu olan Kaya Bey'in yönetimi altında bulunan o beldede bekledi. Emir Veli Bey ise atını Kunduz'a çevirdi. Emir Ömer Bey'in muhalefet etmesinin sebebi Bediüzzaman Mirza'nın Belh'te olduğu zamanlarda onun yeğeni olan Hace Nizameddin Ahmed bin Şeyh Mahmud'a mülkün sorumluluğunu vermişti. Bediüzzaman Mirza'nın Belh'de hüküm sürdüğü zaman Emir Bey'in yiğeni olan Hace Nizameddin Ahmed bin Şeyh Mahmud muhasebe işlerini onun sorumluluğuna bıraktı.

Emir Ömer Bey ümera ve Noyanların çoğundan önce mühür vurdu. O vezir diğerler ile birleşerek önemli işlerin kararlarını kendi düşüncelerine göre gerçekleştiriyordu. Diğer vezir ve

emirleri o kadar hesaba katmıyorlardı. Emir Ömer Bey'in konuşmalarından, hareketlerinden o zaman güzel kokular gelmediği için Beidüzzaman Mirza Cürcan'da ordugâh kurduğu vakit Emir Sultan Bayezid, Emir Cengiz Barlas'ı onurlandırdıktan sonra o beldedeki bütün emirleri onurlandırdı ve büyük mührü de ona teslim etti. Yine aynı günlerde Hacı Nizameddin de Sultan'ın gözüne girip Eşrefi Divan-ı Âli makamıyla müşerref oldu. Emir Sultan Bayezid ve Hacı Muhammed'in dâhil olmasından sonra Emir Ömer Bey'in ve Hacı Nizameddin Ahmed'in sorumluluk, yönetim ve itibarında zayıflama meydana geldi. Sultan Bediüzzaman Mirza daha öncekinin aksine bazı görevleri onlar ile meşveret ediyordu. Bu yüzden Ömer Bey Hakan Mansur'un taraftarlığını ortaya çıkardı ve muhalefet sesleri yükseltti. Nifak ehlinin içi gibi koyu karanlık bir gecede Emir Veli Bey de yoldan çıkarak Şirğan tarafına gitti. Bu olayın gerçekleştiği vakit Bediüzzaman Mirza devlet emirleri ve erkânını toplayarak hareket etme ve bekleme konusunda meşveret etti. Emirlerin çoğu Emir Ömer Bey'i takip etmeyi uygun bulmayıp bunu mağlubiyet saydılar. Ertesi gün Hacı Nasreddin Ebu Nasır Hacı Abdülmülk bin Hacı Ebu Nasır bin Hacı Muhammed Parsa o an karargâhta bulunuyordu Emir Ömer Bey'e nasihat etmek için görevlendirildi. İsmi zikrolunan Hacı adı anılan emir ile görüştüktan sonra nasihatlerde bulundu ve Ömer Bey de inadından vazgeçti. Daha sonra Bediüzzaman Mirza bir elçiyi Zemin-i Daver'e Emir Zünnun'un yanına gönderdi. "Acele bir şekilde adamlarıyla birlikte Emir Ömer Bey'in def edilmesi ve Şirğan'ın fethedilmesi için yanına gelmesi" mesajını gönderdi. Kendisi de o menzilden göç ederek atını Çiçektu'ya koşturdu. Çünkü Emir Ömer Bey'in isyan etmesi sebebiyle ordusunun tamamında bozulmalar meydana gelmişti. Muhammed Han'ın da bu olaydan haberdar olup Ab'dan geçerek savaşmak için gelmesi an meselesiydi.

4.7 Şehzadeyi Ele Geçirmek Düşüncesiyle Hakan Mansur'un Ayaklanması, Tertâb Menzilinde Hastalık Sebebiyle Geri Dönülmesi

Emir Ömer Bey'in Şirğan'da sığınması ve Bediüzzaman Mirza'nın Çiçektu'ya yönelmesi Herat'ta yayılınca Hakan Mansur çok sayıdaki askeri ile Kenar-ı Ab'a giderek o vahşi avı tuzağa düşürüp onu itaat altına almak, başına buyruk evladını tekrar söz dinler hale getirmeyi düşündü. Yollar aştıktan sonra Tertâb'da ordugâh kurdu. O mevziide bedeni zayıflayıp sıhhati son derece bozuldu. Hz. İsa nefesli hekimler ve hikmet sahibi doktorlar ilaç hazırlamaya başladılar. Hepsisi o

hastalığa çare bulmak için gayret gösterdiler. Hanımlar, şehzadeler, emirler, Noyanlar, yakınlar, ileri gelenler içtenlikle namazlar ve sadakalar eda ettiler. Dervişler Sultan'ın sıhhati için bağışlayıcı olan Yaradan'dan isteklerde bulunarak dua ettiler. Birkaç günden sonra hakkındaki dualar kabul olunup “Kur'an müminler için şifadır.” eczanesinden acil bir şifa Sultan'a ulaştı. İbadet ehlinin duası geri çevrilmez. Diğer taraftan Bediüzzaman Mirza Ala Timur'un eteğine ulaştı ve muhterem babasının hareket ve hastalık durumundan haberdar oldu. İhlâslı bir şekilde Sultanın maiyetine giderek tekrar Hakan Mansurla görüşme ve elini öpme şerefine nail olmak istedi. Bu yüzden Emir Sultan Bayezid Barlas'ı Sultanın eşğine gönderdi. Dedi ki; “Eğer Hakan hazretleri bu hakirin suçlarını bağışlayıp günahlarını affederse, Herat'ta seyidlerin ve şeyhlerin huzurunda bağlılık sözleşmesi olarak itaat etmiş bir şekilde huzuruna gelip bağlılığımı bildireyim.” Emir Sultan Bayezid Hakan Mansur'un dergâhına ulaştığı zaman Bediüzzaman Mirza'nın sözlerini arz etti. Hakan bundan dolayı mutlu ve mesut oldu. Herat'a seyidlerin, âlimlerin, şeyhlerin ve ileri gelenlerin Şehzadenin isteğinin kabul olması için huzuruna gelmelerini isteyerek bir elçi gönderdi. O sırada Hatice Begüm Ağa ve bazı emirlerin akıllarına Hakan Mansur'un şuan durumu hastalıktan dolayı zayıf düştüğü geldi. Muzaffer Hüseyin Mirza da Hakan'ın yanında olmadığından dolayı, Bediüzzaman Mirza'nın Sultanın dergâhına gelip ordunun çoğunun onun sancağının gölgesine girmesi ve onun yanında yer alması muhtemeldir, diye düşündüler. Bu olay Hakan Mansur'a arz edildi. Hakan Mansur bu sözleri kabul ederek Emir Sultan Bayezid'e dönüş için izin verdi ve Bediüzzaman'ın görüşme isteğini erteledi. Daha sonra Hakan Mansur Herat Beldeleri tarafına göç etti. Hakan Mansur sağlık ve sıhhat içerisinde başkente ulaşarak ihsan ve lütuflarda bulundu.

4.8 Bediüzzaman Mirza'nın Ala Timur'dan Şirğan Tarafına Yönelmesi ve Emir Ömer Bey'in Yüce Dergâha Tekrar Dönmesinin Zikri

Emir Sultan Bayezid Hakan Mansur'un dergâhından Bediüzzaman Mirza'nın karargâhına döndüğü günlerde Bediüzzaman Mirza'ya Hakan Mansur'un görüşme talebini reddetme sebebini arz etti. Şehzade büyük bir düşünceye kapılarak, “Acaba gül bahçeleri memleketleri isyan dikenlerinden kimin yardımıyla temizlenecek, isyanda bulunup Şirğan Kalesi'ne sığınan Emir Ömer Bey nasıl bir yol ile isyandan vazgeçip doğru yola gelecek.” diye aklından geçirdi. Bu

olayların yaşandığı sırada Emir Zünnun'un yanından güzel bir haber ulaştı. O zatın diliyle Emir Ömer Bey'in isyanından haberdar olarak Zemin-i Daver, Ferah, Ğur, Sahir ve Tulek ordularını toplayarak acele bir şekilde Şirğan tarafına yönelmiş olduğunu arz etti. Haberci Sultanın elini öptükten sonra Yüce Allah'ın inayetiyle birlikte isyancıların işini bitirmek için Bediüzzamanın da oraya gitmesinin uygun olacağını arz etti. Bediüzzaman Mirza bu güzel haberi duyduktan sonra zafer ve fethe inanarak Ala Timur'dan hareket ederek Şirğan tarafına yöneldi. Yollar aşır beldeler geçtikten sonra Seşenbe Bazar'a ulaşınca Emir Zünnun da diğer taraftan ulaşarak elini öpmekle şereflendi. Emir Ömer Bediüzzaman Mirza'nın ulaşması ve Emir Zünnun'un tekrar gelmesi haberini alıp sığınmaya karar verdi. Şirğan'ın burç ve hisarları tutulup çatışma ve mücadele hazırlıklarına başladı. Sultan Bediüzzaman Mirza zafer ve fetih sancağını kaldırıp ordusunu donattı. Çarşamba günü sabahı Şirğan'a ulaştı. Sultan Bediüzzaman Mirza, o beldenin bayram yerinde ordugâh kurarak, Emir Zünnun ile Seyid Ahmed Mirza Medresesi'nde konuşlandı. O beldenin diğer emir ve askerlerini kuşatarak hendeğin suyunu diğer tarafa attılar. Hendeği doldurmak için toprak çekmeye, ağaç atmaya başladılar. Ama Emir Zünnun'un isteği taraflar arasında barış olması ve Emir Ömer Bey'in diğer emirler gibi Bediüzzaman Mirza'nın hizmetine girmesi yönündeydi. Hiçbir şekilde savaş ve ok atma taşlama izni vermedi. Sürekli elçi ve habercileri Emir Ömer Bey'in yanına gönderiyordu. Elçilerin tekrar gidip gelmesinden sonra Emir Ömer Emir Zünnun'a birkaç adamıyla kalenin giriş tarafına teşrif ederse anlaşma yapıp bağlılığını bildirerek Şirğan'ın kale Kapılarını Bediüzzaman Mirza'ya açacağını ve daha önceden olduğu gibi hizmetine girerek canını feda edeceği haberini gönderdi. Emir Zünnun bu isteği kabul edip bir sabah Şirğan'ın içine gitmek istedi. Ayağını atına atmadan önce Bediüzzaman Mirza evine geldi. Bediüzzaman'a "Kaleye giderek Emir Ömer Bey'i iltifat ve inayetle Sultanın merhametinden ümitlendireceğini bu şekilde amaçlarına ulaşacaklarını" söyledi. Bediüzzaman Mirza, Emir Zünnun'un düşüncesini kabul etti. Emir Zünnun adamları ve iki üç hizmetlisiyle Şirğan'a hareket etti. Emir Ömer Bey bu haberi işitince çok sevinerek kalenin geçiş köprüsünü açtı. Emir Zünnun ve adamları kaleden içeri girdiler. Emir Ömer Bey Bediüzzaman'ın elini öperek özür diledi ve tövbe istiğfar etti. Bediüzzaman Mirza onu affederek ihsanlarda bulunup karargâhına geri döndü. Hemen o gün Şirğan'dan göç ederek Bazar-ı Seşenbe'de ordugâh kurdu. Ertesi gün Emir Ömer Bey Bediüzzaman'ın maiyetine gelerek inadından bir kez daha döndü.

4.9 Emirlerin Emir Hüsrev Şahla Görüşmek için Hareket Etmesi ve Onun Devlet Görevinden Alınması, Müsibet ve Çaresizlik Vadisine Dönmesinin Zikri

Şirğan'ın işi hallolunca Bediüzzaman Mirza Noyanların ve emirlerin ileri gelenleriyle Horasan memleketlerini Ebu'l Feth Muhammed Han Şeybani'den korumak için meşveret etti. Bu yüzden Şecaaddin Emir Zünnun Ergun, Emir Nasreddin Ömer Bey, Alihan İsfendiyar Türkmen ve Şah Mansur'un Emir Hüsrev Şah'ın yanına giderek bildikleri şekilde gönlünü alıp kalbini mutmain etmesini ve yüce dergâha ulaştırılması yönünde karar alındı. O'nun emri altında çok fazla sayıda asker olduğu için Özbek askerlerinin defi kolaylaşacaktı. Emirler üç bin süvari ile Kunduz'a hareket ettiler. Musud Varak da emir gereği onlara yoldaş oldu. Aynı günlerde Hüsrev Şah daha önce sadrazam olan Seyid Hasan Abyurdi'yi Hakan Mansur'un yanına gönderdi. Bu olaydan haberdar edip Hakan Mansurla işbirliği yaparak eğer Bediüzzaman muhterem babasının hizmetine girse İhsan ve inayete kavuşurum diye düşündü. Daha sonra Bediüzzaman Bazar-ı Seşenbe'den Dere-i Cüz tarafına harekete geçti ama ümera-ı azam Kunduz'a hareket etmişti. İki üç menzil yol alınınca Emir Şah Mansur Kunduz'a ulaştı. Emir Hürev Şah'ı ümera-i azama katılmaya davet etti. Hüsrev Şah takdir-i ilahiye göre viran olup Kuhistan'a yöneldi. Bu olayın açıklaması şu şekildedir: Bu olayların yaşandığı esnada Mahmud Sultan kendi kardeşi Muhammed Han Şeybani'nin buyruğu gereğince bir grup adamıyla birlikte Emir Hüsrev Şah ile savaşmayı kafasına koyup Kunduz'a yöneldiler. Emir Hüsrev Şah da olayın içeriğinden haberdar olup Abdurrahman'ı bir grup adamıyla haber almak ve düşmanları karşılamak için gönderdi. Abdurrahman Bey Seng-i Siyahi sınırında Ab'dan geçerek Muhammed Sultan'a ulaştı. Katliam ateşinin alevlendirdiği bir ok Abdurrahman'ın omzuna isabet ederek hezimete uğrattı. Savaştan kaçanlar Emir Hüsrev'in yanına şehre geldiklerinde bu hezimet bütün Kunduzluların üzerine etki etti. Emir Hüsrevşah'ın yönetiminin devamlılığı ve geleceği müsibete ve bozukluğa uğramıştı. Erzakların az olmasından dolayı ümera ve erkân kendilerini kaybedip Kunduz'u terk ederek kendi ileri gelen adamlarıyla Kuhistan'a yöneldi. Emir Şah Mansur geri dönerek Hâlem menzilinde ümera-ı azama ulaşıp olayın içeriğini arz etti. Emir Zünnun son derece cesur ve gayretinden buyurdu ki; "Böyle bir mamur şehri Özbeklerin tasarrufuna bırakmak böyle bir mevziiden geriye dönmek cesurluk ve yiğitliğe yakışmaz.". Hem de şöyle bir istekde bulundu ki

“Kunduz’a gidelim ve o beldeyi müstahkem edip Mahmud Sultan tasarrufuna bırakmayalım.” Emirler ister istemez bu hareket için Emir Zünnun’la ittifak ettiler. O yiğit hemen o saat zırhları dağıttı. Kendi soyundan gelenleri ise Bediüzzaman’ın maiyetine geri gönderip onlara süratlice Sultanın maiyetine ulaşmalarını, Hüsrevşah’ın mağlup olduğu ve Kunduz’a gittiğini arz edip ordusuyla yardıma gelirse Kunduz’un fethinin kolaylaşacağını arz etmelerini emir buyurdu.

Cüz deresinde gönderilenler Bediüzzaman’ın maiyetine katılarak Emir Hüsrevşah’ın viran olmasının keyfiyetinden bahsedilip Emir Zünnun’un ricası arz olundu. Sultan Bediüzzaman buyurdu ki "Emirler’in ne zaman Kunduz’a girdiği haberi duyulursa o tarafa gidilecek." Emir Zünnun Kunduz’da ordugâh kurduğu zaman Kunduz’da son derece itibar sahibi olan Mevlana Muhammed, büyüklerin ve küçüklerin düşüncelerini Muhammed Şeybani Han’a bağlanmaya meyil ettirip Mahmud Sultan’ın oraya ulaşmasından sonra şehri teslim etmeleri için bekledikleri gerçeği ortaya çıktı.

Emir Zünnun habercileri Muhammed Mevlana ve diğer Kunduzluların yanına gönderdi. Onları Özbek askerlerinin yaklaşmasıyla korkutarak "Münasip olan kale kapıları açılarak benim ve diğer emirlerin şehre girip oranın etraf ve çevresini sağlamlaştırmam için ilahi yardım ile devletin düşmanlarını Özbeklerin def edilmesinde, koruma ve kollama göstermem şeklinde" diye mesaj gönderdi.

Mevlana Muhammed bu sözü kabul etmeyerek Muhammed Han taraftarlığından vazgeçmedi ve Kunduz’un kapılarını açmadı. Bu yüzden Emir Zünnun ve diğer emirler Bediüzzaman’ın maiyetine geri döndüler. Cüz Deresi’nde Bediüzzaman Mirzayla görüşmekle müşerref olup Kunduzlular’ın inatlarını arz ettiler. Bediüzzaman Mirza için çaresini muhterem babasının düşüncesinde gördü ve Herat’a gitmeye karar verdi. Mirza Muhammed Zaman’ı harem ehli ve bazı Belh emirleriyle dışarı çıkardı. Anlaşma düsturuna göre o beldeyi cesur pehlivan Emir Sultan Kuli Han’a bırakarak Şirğan tarafına hareket etti. Cürcan’a ulaştıktan sonra o vilayetin yönetim ve yetkisini Emir Ömer Bey’in oğlu Emir Ali Han’a teslim etti. O’nu Şirğan Kalesi’ne göndererek Elçi Kebir yolundan Elnek Nike’ye Ulaştı. O menzilde Emir Hasan yüce dergâhtan ordugâha ulaşıp Hakan Mansur’un iltifat ve ihsanını ona bildirdi. Bu olay o zatın kararını daha da

güçlendirdi. Meymene’de ordugâh kurddu. O menzilde Emir Hüsrevşah Sultan’ın maiyeti ile şereflenip onurlandı. Olduğu gibi çok yakında o olayın keyfiyeti yazıya aktarılacak. Mahmud Sultan ile Şeybani Han’ın muharebesinden sonra bu olayın ayrıntıları kâleme alınacak.

4.10 Sultan Mahmud Han ve Alca Han’ın Yüce Makam Sahibi Padişahla Savaşmak için Endcan Tarafına Ordu Kaldırması, Kudretli Hakanlar ile Ebu’l Feth Muhammed Şeybani Han’ın Arasında Maverâünnehir Beldelerinde Savaşın Vuku Bulması

Zahireddin Muhammed Babür bin Mirza Ömer Şeyh Gürgen başkent Semerkând’a yöneldiği zaman tekrar Sultan Ahmed Tenbel isyan girişimlerinde bulunarak isyan kapılarını açtı. Cihangir Mirza O’ndan ayrılmasına rağmen daha önceden de olduğu gibi saltanatını yönetim ismini ona addediyordu. İslam Padişahı, Müslümanların Sığınağı Sultan Babür Semerkând’ı Şeybani Han’a bırakıp miras olan memleketlerin istilasına önleyemediği için Taşkent’e gitti. Bir süre Sultan Mahmud Han’ın ihsanı altına girip muharebe ve muhasaradan uzak durdu. Sultan Mahmud Han kendi kardeşi Alca Han olarak bilinen Sultan Ahmed ile birleşerek Endcan tarafına ordu sevk etmeyi ve o memleketi Sultan Ahmed Tenbel’den alıp, padişah-ı cihan intimaya teslim etmeyi düşünüp bunu harekete geçirmek istediler. H.906 (m.1500)senesinde tarihinde büyük bir ordu ile o tarafa yola koyuldular. Ama onlar maksatlarına ulaşmadan önce Şeybani Han yağmur damlalarının adedince askeriyle ulaştı ve hemen o menzilde taraflar arasında çarpışma meydana gelerek son derece yüksek bir savaş gerçekleşti. İlahi kader gereği Alca Han ve Mahmud Han Özbeklerin eline esir düştüler. Padişah-ı Cihan

atını Moğolistan’ın bazı vilayetlerine çevirdi. Şeybani Han’ın ümit gözleri savaşın zafer ve fethini görmekle aydınlandı. Yıldırım gibi hızlı bir elçiyi Taşkent’e gönderip oranın Moğollarına “ Sultan Mahmud Han ve Sultan Ahmed Han bizim elimize esir düşmüş, Zahireddin Muhammed Babür ise firar etmiştir. Eğer esirlerin hayat harmanlarının tutuşturulmasını istemiyorsanız, düşman Han her nerede görülürse kaçıışı engellensin.” diye mesaj gönderdi. O iki yüce Han’ı birkaç gün gözetim altında tuttuktan sonra her nereye gitmek isterlerse gitmeleri için izin verdi. Onların hayat hikâyeleri Çağatay Han’ın evladlarının hikâyesi anlatıldığı zaman yazıya aktarıldı.

Bu olaydan sonra Han Şeybani'nin sancağı öncekinden daha fazla yükseldi, Semerkând'ı başkent yaptı ve kardeşi Mahmud Sultan önceki hüküm gibi saltanat sancağını Buhara'da dalgalandırdı. Taşkent'in, Sultan Mahmud Han ve Alca Han'ın vilayetleri valiliğini anneleri Mirza Uluğ Bey Gürgan'ın kızı olan, amcaları Göçkuncü Han ve Suncek Sultan'a verildi. Şahruhiye valiliği makamını ise büyük emirlerden olan Emir Yakub'a bırakıldı.

4.11 Emir Muhammed Bakır'ın Zahirreddin Muhammed Babür'ün Maiyetine Ulaşması ve Emir Hüsrev Şah'ın Bediüzzaman Mirza'nın Dergâhına Gelmesinin Sebebinin Açıklanması Zikri

Padişah-ı İslam Penah'ın Sultan Mahmud Han savaşıdan sonra atının yönünü Moğolistan tarafına çevirdiğinde iki üç gün yol aldı. Düşmanlardan bir grubun yolun üzerinde bulunan derenin girişini tuttukları, kılıçları kınından çıkarıp bekledikleri haberi ortaya çıktı. Bu yüzden padişah hazretleri o yoldan gitmeyi bırakıp başka bir yoldan Hisar-ı Şaduman'a ulaştı. Oradan da Termüd'e gitti. Özbek askerlerinin saldırısından dolayı bir gece bile yatağında rahat uyuyamayan o şehrin valisi Emir Muhammed Bakır Babür'ün maiyetinin gelişini büyük bir nimet bilip onun hizmetine koştu. O zat devletin selahiyeti için hangi tarafa yönelmesi konusunda onunla meşveret etti. Padişah hazretleri bu düşünceyi uygun bularak h.910 (m.1504) senesi aylarında Kabil'e yöneldi. Emir Hüsrev Şah'ın bulunduğu bir sınırda ordugâh kurup konakladı. Şüphesiz Hüsrev Şah kendisine yaraşır hediyeler ile Sultanın dergâhına koşarak samimiyetle hizmetine girme açıklamaları yaparak saltanat eteğini öpmekle şereflendi. Yüce dergâhında birkaç gün kaldıktan sonra onun adamlarının çoğu Babür'ün maiyetine giderek hizmetine girdiler. Emir Hüsrev Şah olayları bu şekilde gördüğünde son derece vehime kapıldı. Bütün teçhizat ve malzemelerini bırakarak iki üç kişiyle kaçmayı tercih edip Bediüzzaman Mirza'nın karargâhına doğru hareket etti. Çünkü onun başka sığınacak tarafı kalmamıştı. Meymene Kasabası'nda Emir Hüsrev Şah'ın Bediüzzaman Mirza'nın hizmetine girdiği haberi ulaştı. Bediüzzaman Mirza güzel ahlakından dolayı onun suçlarını bağışlayarak saltanatın göz bebeği ve mutluluğu Muhammed Zaman Mirza'yı, Emir Zünnun ve diğer emirlerle devlet erkânını Emir Hüsrev Şah'ı karşılamak için

görevlendirdi. Kendisi de ordugâhtan çıktı. Şehzade, Emir Zünnun ve Hüsrev Şah o menzilde Bedüzzaman Mirza'nın elini öptüler. Padişah hazretlerinin hizmetinde iken gerçekleşen olayları arz ettiler. Bedüzzaman Mirza bütün gücüyle Emir Hüsrev Şah'a ihsanlarda bulundu. Çadırlar, otaklar, eşekler, katırlar, kilim, halı ve sayısız nakit para bahşiş etti. Emir Zünnun'da Emir Hüsrev Şah'a güzel hediyeler ve tebrikler gönderdi. Bedüzzaman Mirza Emir Hüsrev Şah'la meşveret ederek Hakan Mansur ile görüşmek için karar aldı ve göç edip Çiçektu'nun çayırırlarında otağını kurdu.

4.12 Mevkeb-i Şahi'nin Kabil Beldesine Ulaşması ve Bu Sınırların Yüce Allah'ı Cüzi ve Külli İradesiyle Fethedilmesi

Zahireddin Muhammed Babür'ün amacı adaletsizlikten kanatları kırılmış halkın üzerine adalet güneşini yaymak ve damlalar adedince bulutlarından yayılan adaletle susamış halkın susuzluğunu gidermektir. Yüce Yaradan, Muhammed Babür'ü Moğol Hakanları ile Şeybani Han yaptığı can alıcı savaşta lütuf ve merhametiyle kötü düşünceli düşmanların şerrinden korudu. Sağlıklı ve sıhhatli bir şekilde Bedaşan dağlarına ulaştırdı. Tekrar o bahtiyar padişahı devlet yönetme ve sultanlık araç gereçlerini, Emir Hüsrev Şah'ın malzeme ve teçhizatlarıyla kuvvetlendirdi. Daha sonra Yüce Sultan, Noyan ve Emirleri ile yaptığı meşverette Kabil'in fethine karar vererek o vilayetin yolunu tuttu. Süratle yol alıp o beldenin çevresi onun mübarek ayağının teşrifıyla irem bahçesine döndü. Emir Muhammed Mukim kendisinde karşı koyma gücü olmadığı için şehre sığındı. Ertesi gün çeriler Kâbil'i kuşattı. Birkaç gün sonra o bölgenin halkı Kişver Koşai'nin maiyetine girmek için meyil ettiler. Mukim işi zorlaşıp dayanma gücü kalmayınca Babür'ün yanına bir elçi gönderdi. Af ve eman talebiyle hizmetine girip kalenin ve şehrin anahtarını teslim ederek Germsir ve Kandahar'a gitmek için anlaşma yapmak istedi. Muhammed Babür Padişah, Muhammed Mukim'in isteğine göre cevap verdi. "Eğer inattan vazgeçip şehrin kapılarını açarsan nasıl olması gerekiyorsa öyle olup anlaşmaya uyulacak." dedi. Muhammed Mukim bu sözlerden ümitlenerek Kabil'den dışarı çıkarak el öpmekle şereflenip hediyeler sundu. Muhammed Babür Padişah onun vaatlerini padişahlığına yaraşır şekilde kabul

edip adamları, yardımcıları, teçhizatı ve çok sayıda eşyasıyla öz vatanına dönmesi için izin verdi. Muhammed Babür Kabil sınırlarını ve bağlılarını tasarrufu altına alarak mamur ve yaşanabilir hale getirdi. Zâlimlerin zulmünden ayaklar altında ezilmiş olan halkı ve arazileri emin ve güvenilir hale getirdi.

4.13 Bediüzzaman Mirza'nın Emir Şecaaddin Zünnun ve Hüsrev Şah İle Birleşerek Hakan Mansur'un Lütuf ve İnayeti Ümidiyle Herat'a Yönelmesinin Zikri

Emir Hüsrev Şah hazretleri Bediüzzaman Mirza ile görüştüğünde onu Hakan Mansur ile görüşmek için şevklendirmişti. Bu hareketi de din ve devletin selahiyetine saymıştı. Bediüzzaman Mirza mübarek ayağını Çiçektu'dan atına atıp Ser-i Pol-i Taban'dan Herat yönüne hareket etti. Bediüzzaman Mirza, Emir Zünnun ve Emir Hüsrev Şah'ın başkent Herat tarafına hareket ettiği haberinin yayılmasıyla Hakan Mansur son derece mutlu oldu. Bediüzzaman Mirza ve emirleri, Şeyhülislam Seyf'ül Millet Valideyni Ahmed El Taftazani, Şeyh Celaleddin Ebu Yezid Poran, Mir Hab bin olarak bilinen Seyid Nizameddin Sultan Ali Meşhedi ve Horasan memleketlerinin kadıları, âlimleri, seydler, şeyhlerinden olan Emir Gıyaseddin Muhammed bin Emir Seyid Razi ve Sadereddin Muhammed Ayermi'yi meclise talep buyurup onların huzurunda mübarek kitap Kuran-ı Kerim'in sayfalarından okundu. Anlaşma kurallarını Bediüzzaman Mirza, Emir Zünnun ve Emir Hüsrev Şah için "Akıllarında bir düşünce bırakmayalım onların hakkında son derece şefkat ve inayet sunalım." dedi. Daha sonra beş ileri gelen kişiye şehzade ve emirleri karşılaması, Hakanın şefkat ve merhametini sunup yol yorgunluklarını gidermeleri için izin verdi. İleri gelen devlet büyükleri şehzadeyle görüşmek için onun maiyetine yöneldiler. Leşker-i Mukaddese-i Gıyasiye'de o şerefe eriştiler. Her biri hediyeler sunarak Hakan Mansur'un anlaşmasını arz ettiler. Bediüzzaman Mirza o zümreye çok büyük saygı gösterip hürmette bulunarak onların sözüne itimat etti. Onların hepsine hil'at giydirip bahşişlerle şereflendirip maksadına ulaştı. Bademto Menziline ordugâh kuruldu. Ebu'l Mansur Muzaffer Hüseyin Mirza ve annesi Mehdi Ülya Hadice Begüm Ağa ile karşılama töreni için Herat'tan hareket ettiler. Bediüzzaman Mirza ile görüştüler. Aralarında bulunan husumet son bulup taraflar arasında muhabbet meydana geldi h.910 yılı Cemaziyelevvel'in 15'i (m.24 Ekim 1504) olan ertesi gün Hakan Mansur asil evladı ile görüşmek için Bağ-ı Cihan Ara'dan hareket etti. Bediüzzaman

Mirza da Bademto'dan harekete geçip öğle namazı vaktine Kerh Köyü'nün yarım fersah daha aşağısında olan Abbas beldesinde birbirlerine daha da yakınlaştılar. Bediüzzama Mirza'nın gözü babasının tahteravanına iliştiğinde bağışlanmak için af dileyip iki üç kez diz çökerek ayağını öpme şerefine nail olmak istedi. Hakan Mansur bu durumu görünce merhamet ederek asil evladını o işi yapmaktan alıkoydu. Bediüzzaman Mirza bir dizini çöktüp Hakan Hazretleri onu merhamet ve şefkatle kucaklayarak gözlerinden yaşlar damla damla aktı. Baba ve oğul birbirlerini kucakladıkları süre boyunca hıçkıra hıçkıra ağladılar. Hakan Hazretleri son derece şefkatli ve Bediüzzaman Mirza son derece mahcubiyet göstererek birlikte ağlaşıyorlardı. Büyük Seyidlerin, değerli şeyhlerin, İslam kadılarının, âlimlerinin ve füzelanın dolu olduğu bir mecliste büyük emirlerden olan Emir Şecaddin Zünnun ve Emir Hüsrev Şah'ı Hakan Mansur'un elini öpme şerefine ulaştırdılar. O iki emir son derece utanarak ve ihlâslı bir şekilde elini öpüp hizmetine girmek için gerekli şartları yerine getirdiler.

Hakan Mansur onların hal ve hatırlarını sorup, ihsanlarda bulunarak onurlandırdı. İlham diliyle beyan ederek onların gönüllerini teselli etti. O gece Hakan Hazretleri eğlence meclisinde oturup mutluluk ve neşe kapılarını açtı. Ertesi gün ise Hakan Hazretleri tahtirevana binerek saltanat sarayına yola koyuldu. Büyük şehzadeler Bediüzzaman Mirza ve Muzaffer Hüseyin Gürgen o zatın peşinden yola koyularak Emir Zünnun sağ taraftan Emir Hüsrev Şah sol taraftan harekete geçtiler. Çeşitli tabakalardan büyük bir kalabalık çöl, ova ve dağlara toplanmıştı. Kadınlar ve erkekler o gün orada o kadar çok toplanmıştı ki hiçbir bayram ve nevrüz gününde o kadar kalabalık görülmemişti. Hakan Mansur böylece cadde yolundan kendisinin imar ettiği Ser-i Pol Medreseleri'ne ulaştı. Büyük Şehzadeler, Emirler ve Noyanlar yürüdüler. Bediüzzaman Mirza ve Muzaffer Hüseyin Mirza tahtirevanın iki ön ayağını sırtladılar. Emir Zünnun ve Emir Hüsrev Şah ise iki arka ayağını kaldırarak medreseye teşrif ettiler. Orada bulunan insanlar Hakan Mansur'un bu durumunu görünce feryad ederek ona dua ve senalarda bulunup O'na şifa olması için sureler okudular. Daha sonra Hakan Mansur Bağ-ı Cihan Ara'ya ulaştı. Emir Ali Şir menzili Bediüzzaman Mirza'nın mübarek ayağının teşrifıyla şenlendi. Her biri çok değerli olan emirler kendileri tarafından tayin olunan yerde konakladılar. Birkaç gün son derece mutlu ve mesud geçirilip yol yorgunluğundan dinlendiler.

4.14 Emir ve Noyanların Şehzade Bediüzzaman için Eğlence Düzenlemesi ve Emir Zünnun'un Kandahar Tarafına Dönmek için İzin Alması Hakkında Söyleşi

Bediüzzaman Mirza'nın Hakan Mansur'un yanına teşrif buyurduğu günlerde Hakan Mansur birkaç kez büyük evladı için eğlence düzenledi ve meclislerde her çeşit ihsanlarda bulundu. Emirler, sadrazamlar ve ileri gelenler Bediüzzaman'a iftihar elbisesini giydirip ikramlarda bulundu. Buna ilave olarak Ebu'l Mansur Muzaffer Hüseyin Gürgen büyük abisi ve emirleri için törenler tertip ederek hediyeler sundu. Birlik ve beraberliklerini artırdı. Emir Mübarezeddin Veli Bey gün aşırı son derece büyük eğlence merasimi düzenleyerek onu kendi evine götürdü. Değerli atlar ve hediyeler takdim ederek hizmetine girmenin gereğini yerine getirdi. Buna bakarak diğer emir ve devlet erkânı da samimiyetlerini takdim ettiler. Taraftarlıklarını arz ettikleri gibi şartları yerine getirdiler.

Emir Şecaddin Zülnun, Zaireddin Muhammed Babür'ün Kabilistan'ı zaptından sonra Zemin-i Daver tarafına yönelmesinden endişe duyarak Herat'ta on gün kaldıktan sonra izin isteyip nimet ve bahşişlerle kendi vilayeti tarafına hareket etti. Bediüzzaman Mirza Herat'a teşrif buyurduğu günlerde Mirza Uluğ Bey İbn Mirza Sultan Said'in kızı ve Halası Payende Begüm'ün terbiyesi altında yetişen o temiz kızı nikâhına geçirdi.

Nikâh gününde kadılar, seydiler hazır bulunup Kadı İhtiyareddin Hasan icab ve kabul sözünü telkin etti. Bu bahaneyle birkaç gün eğlence meclisi tertip olundu. Yine aynı günlerde mübarek sıfatlı Hacı daha önce Hakan Mansur'un sarayında tam bir itibar ve yetki ile bulunan Hacı Efzaleddin Muhammed Kirani daha önce yazıldığı gibi birkaç gün önce hastaydı, vefat etti. Sultan Bediüzzaman Mirza ve Muhammed Hüseyin Mirza seydiler, emirler, vezirler, şeyhler ve âlimler ile o mübarek Hacı'nın cenazesini yolcu ettiler.

Güzergâha götürüp bu iş için yapılmış türbeye defnettiler. Taziye günleri tamamlandıktan sonra Hakan Mansur Emir Mübarezeddin Veli Bey'in aldatmasına kanarak merhum Hacı'nın mallarının araştırılması için emir verdi.

Evlatlarının, akrabalarının, adamlarının ve o zatın hizmetlilerine, mallarına el koyuldu. Çok sayıda değerli eşyalar elde edildi. Hacı Efzaleddin'e yakınlığı olan Şehabeddin İshak ve onun

gayretiyle sedaret makamına ulaşmıştı.Hace Celaledin Muhammed Semnani onun terbiye edilmesi sebebiyle vezaret makamına oturup Emir Nizameddin Ali Şir'in görevine tayin oldu. Ne var ne yoksa ceplerine indirdiler. Mahsulleri onların hesaplarına göre tutanaklara geçirdiler.

4.15 Şehzadelerin Ab-ı Morğab Tarafına Şeybani Han ile Mücadele Edip Savaşmak Maksudıyla Memur Kılınması ve Hüsrevşah'ın Kandahar Tarafına Gitmesi ve Öldürülmesi, İbrahim Mirza'nın Vefat Etmesi Hakkında Söyleşi

Bediüzzaman Mirza kış günlerinin çoğunu Hakan Mansur'un maiyetinde geçirdi. Hakan Mansur'un yüce düşüncesi şu şekilde karar verip buyurdu ki " O şehzadeyi âli cenab Muzaffer Hüseyin Mirza, bazı Noyanlardan ve emirleri büyüklerinden birlikte Ab-ı Morğab tarafına ordugâh kurmaları ve eğer Muhammed Şeybani Han cihangirlik maksadıyla Ab-ı Amuye'den geçmek isterse onunla savaşıp mücadele etmeleri"yönünde karar aldı. Bu yüzden Sultan Bediüzzaman Mirza h.910 Senesinin mübarek Ramazan ayında (m.Şubat 1505) Hakan Mansur'un yanından sefere çıkarak Muhtar Dağı eteğinde bulunan Cenidi Kökeltaş ovasında ordugâh kurdu. Bu olayların yaşandığı esnada Muhammed Babür tarafından Hakan Mansur'un yüce dergâhına ulaşarak birlik ve beraberlik yazıları içeren mektubu arz ettiler. İhsan ve bahşişlere kavuşarak dönüş iznini alıp geri döndüler. Bediüzzaman Mirza birkaç günden sonra Cenid ovasından göç ederek Çiçektu'ya vardı. O menzilde oruç günlerinin geri kalanını orada geçirerek Ramazan bayramı gelenek ve göreneklerini yerine getirdi. Ondan sonra Ab-ı Morğab tarafına yola koyuldular. Belli bir süre yol alındıktan sonra Mirza Hüseyin Gürgen ve Emir Muhammed Berendek arkadan yüce maiyetine katıldılar. Daha sonra talihli biraderler birbirleriyle yoldaş olarak Pençdih yolundan Morğab'a gittiler. Emredilen mevziye ulaştıklarında Mirza Muzaffer Hüseyin başkent Herat'a geri döndü. Emir Hüsrevşah atını Kunduz ve Boğlan tarafına çevirdi. Cenab-ı İmarek Hüsrevşah beldeler ve bölgeler geçtikten sonra bu memleketin sınırına ulaştı. Her taraftan halkın büyük bir çoğunluğu toplandılar. Kunduz'un Özbek valisi bir grup adamıyla Hüsrevşah'ı karşıladı. Taraflar arasında savaş ateşi alevlendi. Emir Hüsrevşah'ın adamlarından çoğu Özbeklerin kılıç yarasıyla öldürülüp kılıçtan kurtulanlar

hezimete uğradı. Emir Hüsrevşah esir edilip Özbek ordusunun serdarı onu eşeğinin üstüne oturtarak Kunduz'a götürdü. Şehrin etrafında dolaştırılması emrini verdi. Daha sonra saadet sancağını diktiği beldede katledildi. Emir Hüsrevşah adil ve vefakâr idi. On, on beş yıl süreyle Sultan Mahmud Mirza'nın saltanat günlerinde vekil olarak Kunduz'da hüküm sürmüştü. O hazretin vefatından sonra birkaç yıl Hisar-ı Şaduman Hotelan, Termüd, Bedehşan, Kunduz ve Boğlan'ı tasarrufu altına aldı. Son derece güçlü ve kudretli bir şekilde devletin sancağını dalgalandırıp hüküm sürüyordu. O zat helal olmayan şarap ve diğer haramlardan ağzına sokmuyor, sürekli taat ve ibadetle meşgul olup yüce kelim Kuran-ı Kerim'i okuyordu. Ama bu güzel vasıflarına rağmen kalp kasveti ve merhametinin azlığı gibi sıfatlara da sahipti. Vesveseye kapılır kapılmaz vefasızlık yapıp aklından hep nankörlük geçiyordu. Yazıldığı gibi kendi evlatlarından olan şehzadeyi ortadan kaldırdı ve diğerlerinin hayatlarını isyan ve muhalefetle son erdirdi. Şüphesiz bu işlerin suçları kendine döndü ve cezasını çekti. İlahi kaderin pençesiyle hayat defteri kapandı.

Yine aynı yıl, h.910 (m.1505) senesinde Şehzade Muzaffer Hüseyin İbrahim Mirza şarap ve içki yüzünden çetin bir hastalığa yakalandı. Tabiblerin muayene ve tedavisi fayda vermeyip bu yılın Şevval aylarının sonunda hayatını kaybetti. Hakan Mansur bu olayın yaşanmasından dolayı son derece mahzun olup gözlerinden damla damla yaşlar süzüldü. Sonunda bu acıya da dayanarak merhum şehzadenin tımarı olan vilayeti kendi büyük kardeşi olan İbni Hüseyin Mirza'ya inayet etti. O zat o tarafa koşup adaletini yayıp genişletmek istedi.

4.16 Mirza Bediüzzaman'ın Belh Üzerine Sefere Çıkması, O Dönemde Emir Zünnun Tarafından Elçilerin Gelmesi ve Kandahar Tarafına Yönelmesi Hakkında Söyleşi

Belhab Cüz, Herat ve Merv derelerine suyu akan dağlık bir bölgedir. Bu yüzden hep bu bölgede zor ve sıkıntılı şeyler meydana geliyor. Oranın halkı sürekli serkeş bir şekilde vakit geçiriyor itaat edilmesi gereken hükümlere göre de davranmıyorlardı. Bediüzzaman Mirza'nın Belh'te hüküm sürdüğü h.908 (m.1502) senesi aylarında Emir Muhammed Bakır'ı bir bölük asker ile Belhab halkını yola getirmek ve itaat altına almak için o tarafa gönderdi. Muhammed

Bakır ve Belhablılar arasında savaş meydan geldi. Muhammed Bakır hezimete uğrayıp geri döndü. Bediüzzaman Mirza Amuye tarafından yöneldiği zaman da o taifeden intikamını alamadığı için Ab-ı Morğab tarafında ordugâh kurulduğu vakit Belhablıları itaat altına almayı düşündü.

Aniden Kuhistan'ın etrafını ve civarını tutarak itaat etmekten kaçıp isyan eden grubu itaatı altına aldı. Döndüğü esnada Emir Zünnun yanından peşpeşe elçiler ulaştı. Muhammed Babür'ün çok sayıda asker ile Kandahar ve Zemin-i Daver tarafına hareket ettiği ve o vilayetleri ele geçirme düşüncesinde olduğu haberini arz ettiler. Bu haberin sonucunda Bediüzzaman söylenenen tarafa yönelip devlet düşmanlarının önünü kesmek ve devletin sancağını devam ettirmek amacıyla o tarafa hareket etmeyi uygun gördü. Bediüzzaman Mirza devletin geleceği için bu isteğe icab etmeyi uygun görüp Emir Zünnun'un gönderdikleri elçileri amaçlarına ulaşmış bir vaziyette gönderdi. Kendisi de onların peşinden Kandahar tarafına harekete geçti.

4.17 Bediüzzaman Mirza'nın Babür Mirza ile Savaşmak Maksadı İle Ordu Toplaması, Muhammed Babür Padişah'ın Elçilerini Bediüzzaman Mirza'nın Yanına Barış Talebiyle Göndermesi

Bediüzzaman Mirza Kandahar'a yaklaşınca Emir Şecaaddin Zünnun ve evladı Mahmud Mukim padişahane tebrik ve hediyeler sunarak karşılamada bulunup el öpmekle şereflenerek çok fazla nimetlere kavuştular. Zahireddin Muhammed Babür Hazretleri'nin muhalefet haberinin olduğu günlerde Bediüzzaman Mirza da Ğur, Saher, Tulek, Mervan ve Fırat kaleleri askerlerinin tamamı ve Zemin-i davet askerlerinin kendi ordugâhında toplanması ve bu işin yapılması için ismi geçen vilayetlere elçiler gönderilmesi emrini verdi.

Emir Sultan Ali Erġun Sistan ordusu ve diğ er memleketlerin serdarlarıyla sayısız derecedeki askerlerle Kandahar'a yöneldi. Zahireddin Muhammed Babür Bediüzzaman Mirza'nın Kandahar'a ulaştığı ve asker topladığı haberine vakıf oldu. Bediüzzaman Mirza'nın yanına barış amacıyla elçiler göndererek birlik ve beraberlik isteğinde bulundu. Bediüzzaman Mirza bu barış teklifi konusunda anlaşma ve barış için mesaj gönderince barış ger ekleşt i. Muhammed Babür

Kabil tarafına yöneldi. Bediüzzaman Mirza ise ordusu ile Kandahar yolundan Zemin-i Daver yönüne yola koyuldu. Bu olayların yaşandığı esnada Bediüzzaman Mirza'nın nikâhı altında bulunan Emir Zünnun'un kızı güzel ahlaklı, kendi annesiyle birlikte yirmi gün içerisinde vefat ettiler. Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun bu olayın meydana gelmesinden dolayı son derece üzüntü duydular. Onların ruhu şerifi için yemekler dağıtılıp, Yüce Kur'an-ı Kerim hatimleri yapıldı. Daha sonra kışlak için mekân konusunda meşveret yapılarak kışı Ferah Kasabası'nda geçirip, kışın ardından uygun olarak neresi görülürse o tarafa gidilmesi konusunda karar alındı. Bu kararla Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun Ferah'a gittiler. Yol yorgunluğunu geçirdikten sonra Bediüzzaman Mirza Emir Zünnun'un kardeşi Emir Sultan Ali Erğün'u Muhammed Bediüzzaman Mirza'nın atabeyi olarak atamaya, Şehzadeyi Sistan'a götürüp ona ihsanlarda bulunmaya karar verdi. Emir Sultan Ali bu iltifat ile son derece onurlanıp padişahlara yaraşır eğlenceler düzenledi. Şehzadeyi ona teslim ettikleri gün hediyeler dağıtıp, armağanlar takdim etti.

4.18 Muhammed İbni Şeybani'nin Ordusunun Ceyhun'dan Geçip Bazı Sınırları Tahrip Etmesi, Hakan Mansur'un Tekrar Bediüzzaman Mirza'yı Kandahar'dan Başkent Herat'a Çağırmasının Zikri

Bediüzzaman Mirza'nın Belh'de hüküm sürdüğü h.911 (m.1506) yılının başlarında Muhammed Şeybani Han sürekli yüce kudretini Keşveristan'ın işlerini bozguna uğratıp şehir ve beldelerin tahrip edilmesi, yağmalanması ve katliam yapılması amacıyla kullanıyor bu amaçla askerlerini bu taraftan Ceyhun'a gönderiyordu. O adı geçen yılın her ayında o askerlerden büyük bir bölümü Meymene ve Faryab vilayetlerine kadar hücum ederek saldırıp yağmalarda bulundular. Çok fazla mal ve sayısız ganimetler ele geçirerek istila ve saldırıda bulundular. Anne tarafından Mirza Baysungur'a dayanan Emir Ebu'l Kasım Arlat'ın babası Muhammed Kasım Mirza Hakan Mansur'un damadı olmakla şereflenmişti. O sınırdaki ikamet eden Emir Şirem Celayir ve Hacı Celaleddin Meyreki'nin oğlu olan Emir Babacan ile işbirliği yaparak o topluluğu def etmeye yöneldiler. Taraflar arasında muharebe toz ve toprağı havalandı. Özbekler galip gelerek zafere ulaştılar. O üç serdar şehadete ulaşarak onların askerleri firar ettiler. Bu yüzden o

vilayetin halkının işleri bozularak perişen olup çöllerle göç etti ve kendi vatanlarından uzak kaldılar. Mazlumların ahı gökyüzüne ulaştı. Bu haberler başkent Herat'a ulaştığında Hakan Mansur Cihan Ara'da kalmayı uygun bulmayıp şehrin bahçesine gitti. Bediüzzaman Mirza'nın mücadele etmek için yardım istemesi konusunda, bunu ihmal edip gaflete düştüğü için pişman oldu. Devlet emir ve erkânıyla meşveret ettikten sonra tekrar Bediüzzaman Mirza'yı başkent Herat'a çağırıp gönlünü alarak o zatı öncü kuvvet olarak Ab-ı Morğab tarafına göndermeyi, kendisinin de peşinden harekete geçip Muhammed Han Şeybani ile savaşıma kararı aldı. Ondan sonra diğer devlet adamlarından zekilik, feraset, akıl ve fazilette üstünlüğü olan Hacı Şemseddin Muhammed Munşi'yi elçilik vazifesiyle Şehzadenin yanına gönderip ihsanda bulunan bir ferman gönderdi. Güzel sözler içeren mesajlar gönderdi. Hacı Şemseddin Muhammed vazifesi çerçevesinde Bediüzzaman'ın dergâhına ulaştı. Hakan Mansur'un isteğini arz edip elçilik vazifesini yerine getirdi. Bediüzzaman Mirza da Hakan Mansur'la görüşmek için bu isteği kabul ederek başkent Herat'a gitmeye karar verdi. Şemseddin Muhammed'i haberi ulaştırması için önden Herat'a gönderdi. Emir Zünnun'a izin vererek Zemin-i Daver'e gitmesini Germsir, Ğur, Saher ve Tuğlek'in ordularının tamamını toplayıp baharın başlarında Ab-ı Morğab tarafına gelmesini istedi. Bediüzzaman Mirza adı geçen yılın Şaban ayında başkent Herat'a yöneldi. Urseken Kervansarayına ulaştıkları zaman devlet emir ve erkânı karşılamak için Herat'tan dışarı çıkmışlardı. Ziyaretlerde bulunup hediyeler takdim ettiler. Sultan Bediüzzaman Mirza yoldaşlarıyla birlikte yol alarak Ser-i Pol-i Kara'da Hakan Mansurla görüşmekle şereflendi. Hakan Mansur da tekrar şehzadeyi görmekle gözleri aydınlanıp son derece şefkat ve merhamet gösterdi. Bediüzzaman Mirza hediyeler sunarak önceden olduğu gibi Ali Şir menzilinde konakladı.

4.19 Yüce Hakan'ın Muhammed Şeybani Han İle Savaşmak Maksadıyla Hareket Etmesi ve Azametli Hakan'ın Baha İlâhi Menziline Rahmet-i İlâhi İle Fani Dünyadan Ahiret Âlemine İntikalinin Söyleşisi

Hakan hazretleri bütün gücüyle sürekli halkının refahını arttırmak ve beldeleri tamir etmek için uğraşıyordu. Sürekli fitne, fesat ve zulüm ehlinin bidatının defî için uğraşıyordu. Belh, Endhod, Şirğan, Meymene ve Faryab sınırları Özbek askerlerinin katliam ve zulmüne uğradığı haberleri başkent Herat'a ulaştığında Hakan Mansur bedeninin zayıf olmasına rağmen padişahane bir güç ve irade ile Ebu'l Feth Muhammed Han Şeybani ile savaşmaya karar verdi. Emirlerle ve vezirlere savaş hazırlıklarının yapılması için emir verdi. Mirza Bediüzzaman'ı başkent Herat'ta yirmi günden fazla tutmayarak Ab-ı Morğab tarafına gitmesi için görevlendirdi. Şehzade verilen buyruğa göre harekete geçti. Ramazan ayının başlarında ve martın sonlarında yola çıkılarak hava soğuk olduğu için birkaç gün Çeal Dohteran menziline konakladılar. Mübarek Ramazan'ın kalan günlerini orada geçirdiler. Şevval ayının hilali görüldüğünde bayramı kutlayarak oradan da hareket edip Mervçak kasabasına sancağını dikti. O menzilde babası, Emir Ömer Bey'i maiyetinden azlettiği için Emir Ali Han'ı Herat'ta Şirğan emirliğinden azlederek o makamı Hacı Nizameddin Ahmed'e teslim etti. Bediüzzaman Mirza maiyetiyle birlikte Mervçak'tan Ser-i Pol-u Taban'a gitti. Birkaç gün Hakan Mansur'un gelmesini bekledi. Ama Hakan Mansur Lalegül menziline geldiği zaman ordusunu düzenleyerek kısım ve bölümlere ayırdı. Bin kılıç ehli yiğidi memleketlerine göre teşkil edip oradan harekete geçti. Yol esnasında çok fazla hareket edildiğinden vücudu iyice zayıflayıp yorgun düştü. Baba İlâhi mevziine geldiği zaman ilâhi rahmete nail olarak fani dünyadan ebedi âleme göç etti. Baba ilâhi menziline geldiği vakit hastalığı şiddetlendi. Her ne kadar tabipler tedavi etmeye çalışsa da fayda verecek bir netice elde edilemedi. Vakit geçtikçe daha da rahatsızlandı. Hakan Mansur'un dergâhında bulunmadığı bir anda ölüm gerçekleşirse ordunun dağılıp her birisinin başka bir şehzadenin yanına gitmesinden korkuldu. Hakan Mansur'dan izin alınıp Bediüzzaman'ın yanına bir mektup olarak ferman gönderdiler. O Zilhicce ayının başlarında Ser-i Pol-u Taban'da Mirza Bediüzzaman'a ulaştı. Bediüzzaman Mirza bu olaydan haberdar olduktan sonra yükünü orada bırakarak üç yüz emir ve ileri gelenden oluşan adamlarıyla birlikte Baba İlâhi tarafına harekete geçti. Bediüzzaman Mirza

Hakan Mansur'un karargâhına bir fersah uzağa konakladı. Şehzadenin büyüklerinden Muzaffer Hüseyin Mirza, Muhammed Kasım Mirza, Seyid Abdullah ve Abdulkaki yüksek rütbeli emirlerden Şecaaddin Muhammed Berendek Barlas, Mübarezeddin Muhammed Veli Bey, Nasreddin Ömer Bey, Nizameddin Abdullatif Can Nesar ve diğerleri de karşılama merasimi için acele edip dualar ettiler. Bediüzzaman Mirza o günde o menzilde bekledi. Hakan Mansur'un hastalığının arttığı haberini alıp ziyaretine gitti. Hakan Mansur'un durumunun ağır ve zayıf düştüğünü görünce son derece hüzünlenip kederlendi. Bu duruma çok üzülen kaldığı evine döndü. Birisini Ser-i Pol-u Taban'a eşyalarını alması için gönderdi. Ondan sonra devlet erkânı, emirleri, hatunları ile meşveret ederek kaçınılmaz olaydan önce tac ve saltanatın Bediüzzaman'a geçmesi ve Ebu'l Mansur Muzaffer Hüseyin Gürgan'ın anlaşma kurallarına tam bağlı kalması ve kardeşler arasında çatışma meydana gelmemesi yönünde kararlar alındı. Adı geçen ayın sekizi, Cuma günü Emir Şecaaddin Muhammed Berendek Barlas, Emir Mübarezeddin Veli Bey ve Emir Nizameddin Abdullatif, Muzaffer Hüseyin Mirza, Muhammed Kasım Mirza, Seyid Abdullah Mirza ve Abdul Baki Mirza'nın maiyetinde Sultan Bediüzzaman Mirza'nın karargâhına giderek yüce meclisine girdiler. Bediüzzaman'ın emirlerinden Emir Sultan Bayezid ve Emir Cihangir Barlas'ın oğlunu o meclise çağırdılar. Daha sonra şehzadeler Kur'an-ı Kerimler okuyarak birlik ve beraberlik isteklerinde bulunup hayatları boyunca doğru yoldan ayrılmayacaklarına isyan etmeyeceklerine dair samimi sözler verip bağlılıklarını bildirdiler. Bu biat haberinden dolayı halktan her kesimin gönülleri rahatlayıp kendilerini emniyet ve güvende hissettiler.

Bu biatın gerçekleştiği gün Hakan Mansur'un hastalığı son derece artarak git gide şiddetleniyordu. Kurban Bayramı sabahı Bediüzzaman Mirza Hakan Mansur'un ordugâhına teşrif etti. Diğer şehzadeler, emirler ve vezirler Divanhane çadırında bayram namazını eda etmek için toplandılar. Hutbe okunacağı vakit o hazretin adını anınca, orada bulunanlardan feryad ve figan koparak ağlamaya başladılar. Ertesi gün, h.911 yılında, Zilhicce'nin on biri Pazartesi günü (m. 5 Mayıs 1506) Hakan Mansur ahiret âlemine göçtü.

O gece mübarek bedeni yıkanarak kefenlendi. Ertesi günün sabahı Hakan'ın mübarek naaşı tabuta konularak peşinden devlet adamlarının ve ileri gelenlerin takibiyle Herat'a hareket

edildi. Bediüzzaman da Hakan Mansur'un maiyetinin peşinden hareket ederek ertesi gün Kuh-u Neretu eteğinde otağını kurdu.

Emir Nizameddin o kaleden aşağı inerek hediyeler arz edip Sultan'ın şefkat nazarına nail oldu. O menzilde o gece emniyetli bir şekilde geçirildikten sonra ertesi sabah Bediüzzaman Mirza ve Muzaffer Hüseyin Gürgen ileri gelen adamlarıyla birlikte Neretu Kalesi'ne tırmandılar. Hazine ve definelere el koydular. Emir Zeyneddin Ali hediyeler takdim ederek güzel bir hizmette bulunup ihsanlara kavuştu. Önceden olduğu gibi oranın valiliği ona verildi. Ertesi gün seher vakti oradan göç edilerek Kuhistan'a ulaştıktan sonra Hakan Mansur'un fermanıyla oranın hâkimi Hace Şehabeddin Abdullah oranın ileri gelenleriyle birlikte matem elbisesini giyip feryad ve figanları ta gökyüzüne ulaştırarak şehzadelerin maiyetine geldiler. Ertesi gün Hakan Mansur'un mübarek naaşı tekrar yıkayarak başkent Herat'ın bayram yeri ovasına götürdüler. Cenaze namazı kılındıktan sonra medrese-i şerife kümbetine şeriata uygun olarak defnettiler. Hakan'ın evlatları devlet erkânı bir hafta boyunca yemekler dağıtarak Kur'an-ı Kerimler hatmettirdiler. Yedinci gün Sultan'a yakışır şekilde tören yapıldıktan sonra büyük sofralar kurulup daha sonra yüce devletin ve saltanatının işlerinin halledilmesi için çalışmaya koyuldular.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAKAN MANSUR'UN AİLESİ ve O DÖNEMDEKİ ÖNEMLİ KİŞİLER

5.1 Hakan Mansur'un Şerefli Erkek ve Kız Evlatları ve Temiz Eşlerinin Zikri

Yüce kerem sahibi Allah-u Teâlâ Hakan Mansur Mağfîret İntima Muazze-ül Saltana ve Hilafet Ebu'l Gazi Sultan Hüseyin Mirza'ya on dört erkek ve on bir kız çocuğu bahşetmişti. Bu şekilde Bediüzzaman Mirza Mehdi Ülya Begüm binti Mirza Muizzüddin Sencer'den dünyaya geldi. Sultan Begüm ilk başlarda Sultan Üveys Mirza'nın nikâhı altındaydı. Son zamanlarda ise Abdülbaki Mirza'nın nikâhı altında yaşıyordu. Hakan Mansur'un tahta çıkışından önce nikâhı altına giren Culi Begüm'den Haydar Muhammed Mirza, Ebu'l Kasım Arlat'ın oğlu Muhammed Kasım Mirza'nın Ak Begüm, Seyid Mevlana Hacı'nın eşi olan Bike Begüm, buluş çağına ermeden önce hayatını kaybeden Ağa Begüm, Mirza Muhammed Mirza'nın oğlu olan Mirza Babür'ün eşi Kencik Begüm dünyaya geldi. Payende Sultan'dan Şah Garib Mirza ve Muzaffer Hüseyin Mirza dünyaya geldi. Mehdi Ülya Hadice Begüm Ağa'dan Ebu'l Muhsin Mirza, Köpek Mirza olarak meşhur olan Muhammed Muhsin Mirza dünyaya geldi. Latife Sultan Ağa'dan Ferruh Hüseyin Mirza, Muhammed Masum Mirza, İbrahim Hüseyin Mirza, İbni Hüseyin Mirza Muhammed Kasım Mirza, Begüm Sultan olarak meşhur olan ve Sultan Mesud Mirza'nın zevcesi olan Saadar Baht Begüm, Sultan İskender Mirza'nın hanımı olan Sultan Nejat Begüm, Münir Sultan Begüm dünyaya geldi. Papak Ağa'dan Ebu Turap Mirza, Muhammed Hüseyin Mirza, Feridun Hüseyin Mirza, Meryem Sultan Begüm ve Mirza Yedigâr Ferruh Miran Şahin eşi olan Fatma Sultan Begüm dünyaya geldi. Bibi Ağa'dan Kasım Sultan'ın zevcesi olan Ayşe Sultan Begüm dünyaya geldi. Zübeyde'den ise Ağa Celayir dünyaya geldi. Hakan Mansur'un ismi zikredilen evlatlarından yedi tanesi kendisi hayatta iken vefat ettiler. Bunların isimleri Ferruh Hüseyin Mirza, Şah Garip Mirza, Muhammed Masum Mirza, Haydar Muhammed Mirza, İbrahim Hüseyin Mirza, Muhammed Hüseyin Mirza, Ebu Turap Mirza şeklindedir.

Hakan'ın kendisinin hayatta olduğu zaman vefat eden kızların sayısı ise beş tanedir. Bunların isimleri Ak Begüm, Bike Begüm, Ağa Begüm, Keçik Begüm Fatma Sultan Begüm'dür. Vefat eden nikâhlı eşleri ise Bike Sultan Begüm, Çuli Begüm, Zübeyde Ağa i Celayir, Latife Sultan Ağa'dır. Hakan Mansur fani dünyadan ebedi âleme intikal ettiği zaman bir süre

bekledikten sonra her biri başka bir ülkeye giderek ahiret âlemine göç ettiler. Şuan ise Afak Begüm hala hayattadır.

5.2 Cennetmekân Hakan'ın İktidarı Döneminde Vezaret Makamına Ulaşanlardan Bir Kısımın Zikri

Hakan Mansur'un adetlerinden birisi çabuk bir şekilde divanın vezirlerini azletmesiydi. Sürekli dört beş kişiyi makamda birbirlerine ortak yapıyordu. Bu yüzden onun iktidarı döneminde büyük bir grup vezaret makamıyla şereflendiler. Onlardan bir kısmı önceki olaylarda zikrolunmuş ve diğerlerinin durumu ise burada özetle yazıya geçiriliyor.

Hace Kutbeddin Tavus Semnani

Yüksek ihtimal ile yüce soyu Kudreddin nesliyle bilinip tanınıyordu. Geçmiş hikâyelerden de anlaşıldığı üzere Mirza Ebu'l Kasım Babür ve Sultan Ebu Said Mirza'nın saltanatı döneminde uzun bir süre emir-i vezaret olarak görev aldı. Karabağ hadisesinden sonra Herat'a koşarak Hakan Mansur'un iltifatlarıyla eşraf-ı vüzera-ı azam makamına getirildi. Çok fazla yetki sahibi oldu. Yadiğâr Muhammed Mirza'ya çok fazla muhabbet duyuyordu.

Bir süre Hakan'ın sancağının gölgesinde son derece rahat yaşadı. Ziraat ve imaretin artması için çalıştı. Hace Mecdedin Muhammed Hafi'nin göreve geldiği gün mal hırsı yüzünden Hace Tavus'a düşmanlık yapmaya başladı. Hace Tavus ırz ve namusundan endişe duyarak Irak ve Azerbaycan tarafına kaçtı. O memlekette de aziz ve muhterem bir şekilde hayatı sona erdi. H.900 yılında (m.1494), yetmiş iki yaşında vefat etti.

Hace Şemseddin Mervarid

Kirman vilayetinin eşraf ve ayanlarındandı. Mirza Cihan Şah Türkmen'in saltanatı döneminde Herat'a gelerek Sultan Ebu Said vezaret makamına geldi. Ebu Said'in Irak ve Azerbaycan'ı fethetme düşüncesiyle hareket ettiği zaman, Hace Şemseddin Muhammed, emir gereği Semerkând'a hareket etti. Hakan Mansur Herat'ta tahta oturduğunda Maverâünnehir'den Hakan'ın dergâhına gelerek hizmetine girdi. Kısa bir sürede Hakan'ın gözüne girerek vezaret emirliğine başladı. Büyüklerin ve küçüklerin gönlünü ihsanlar ile aldı. Sonunda tövbe ve istiğfar

ederek fakir ve dervişlerin yoluna girdi. Hakan Mansur vakıf başkanlığı makamına cennetmekân Hâce Abdullah Ensari'yi getirdi. O zat bir süre o yüce mekânı güzelleştirip iyileştirmeye çalışarak gelen gidenlere ziyafet vermek için çok fazla çaba gösterdi. Vefatı, Rebiülevvel'in onunda gerçekleşti. Mevlana Şemseddin Muhammed Badkani'nin mezarının olduğu yere defnedildi. Hakan Mansur o Hâce'nin şerefli evlatlarını teselli etmeye çalıştı. Büyük oğlu Hâce Şehabeddin Abdullah'ın gönlünü alarak, nimetlerle şerefendirip hil'at giydirdi. Hâce Alâeddin Ali el-Senai soyuyla övünüyor, güzel tabiatı ve cömertliğinden dolayı şiirlerin nizamı konusunda dirhem ve dinar saçmakla bilinip tanınıyordu. Hakan Mansur'un saltanatı döneminde gözüne girerek vezaret emirliği görevine başladı.

O zaman şaka ve mizah yoluyla bir gün Hâce Senai şu beyiti nazmetti; "Yarın savaş olsun ki Ali Şir'in bazusunun kuvveti ortaya çıksın." Bu durum Ali Şir'in moralinin bozulmasına sebep oldu. Yardıma muhtaç hale geldi. Yazdığı şiir sebebiyle Hâce Senai sarayda vüzera meclisinde dikilirken muhafızlardan birisi ferman gereğince son derece kızıl ve büyük olan sarığını başından çıkarıp Emir Ali Şir Hakan Mansur'a yönelerek şu mısrayı okudu. "Onun başını hafifletin, boynundan." Velhasıl o gün Hâce Senai'nin mallarına el konulup azarlandı. Neyi varsa getirilip Herat'ta zindana atıldı. Onun hapiste kalma süresi yaklaşık altı yıl sürdü.

Hâce Senai hapiste kaldığı süre boyunca vaktini güzel işler yapmakla geçirdi. Kur'an-ı Kerim ezberleyerek piyasada bulunan kitapların çoğunu kısaltıp özetledi. Selman Savcı'nın kasidesini okuyup, şiirlerinin çoğunu onu takip ederek o kasideye ekledi. Hayatı çok yakında yazıya aktarılacak, İnşallah-u Teâlâ.

Hâce Seyfeddin Muzaffer Şebankare

Fars memleketinin beyzadelerindendi. Hakan Mansur'un cülusunun ilk günlerinde Karabağ'dan Herat'a gelerek vezaret makamına getirildi. Bir süre sonra şehir halkından bir kısmı onu bir takım kusurlar ile suçladılar. Bu yüzden Hakan Mansur'un gazabına uğrayarak Herat Beldesi zindanına hapse düştü. Üç dört gün hapiste kaldıktan sonra aniden onun katliyle ilgili ferman çıktı. Doğru mu yalan mı belli olmayan bir duyuma göre Hakan Mansur'un öfkeli olduğu bir zaman Hâce Seyfeddin'in öldürülmesi emrini verdi. Hâce Senai'ye düşmanlığı olan devlet adamlarından bir

tanesi “Hace Senai daha ne zamana kadar zindanda kalacak?”, diye sordu. Hakan Mansur da “Onu da bu gün idam edeceğim.”, diye cevap verdi. Muharrem ayının ilk günlerinde Hace Senai Herat’a götürüldü ve Melik Kapısı’nda idam edildi.

Hace Eminiddin Muhammed

Hace Efzaledin Muhammed’in biraderiydi. Şarap içerek mest oluyor, ay yüzlüler ile sohbet ederek keyif ediyordu. Yaradılışı gereği son derece cömertliğiyle çevresindekilerden üstündü. Sürekli faziletli insanlarla arkadaşlık yapıp oturup kalkma düşüncesindeydi, Hakan Mansur’un vezaret makamına ulaştı. Yaklaşık beş yıl bu işi yürüttü. Biraderi Hace Efzaledin Muhammed’in Azerbaycan ve Irak tarafına gittiği vakitler azledildi. Bir süre sonra Hakan Mansur’un tekrar gözüne girerek ikinci kez vezaret makamına getirildi. Hace Kavameddin Nizamülmülk yetki ve itibar sahibi olduğu günlerde tekrar onu görevden alıp tutuklattı. Emineddin Muhammed bir iki yıldan sonra bir fırsatını bularak Bâlahane’den kaçarak Hace Efzaledin Muhammed Herat’a gelinceye kadar gizli bir köşede kaldı. O zat yüksek makamlarla şereflenince Hace Efzaledin Muhammed köşe bucaktan dışarı çıkarak Muzaffer Hüseyin Mirza’nın maiyetine girdi. Daha önceki hizmetleri dolayısıyla yüksek mertebelere ulaştı. H.910 (m.1504) senesi başlarında ebedi âleme göç etti.

Hace Aladdin Ali Mikail

Asaletli bir kişi olup hattatlıkla bilinir, tanınırdı. Hakan Mansur’un divanında teveccüh makamında görevli idi. Sonunda o mevkiden yükselerek vezaret makamına ulaştı. Bir süre bu makamda görev yaptı. Son derece doğru ve dürüst olmasından dolayı müsadere ve tutuklanmaya maruz kalmadı. Eceli geldiği zaman Allah’ın davetine icabet ederek vefat etti.

Hace Nimetullah Sorh

Bir süre Hakan Mansur’un divanında önemli işlerin gerçekleştirilmesinde görev aldı. Hace Mecdeddin Muhammed ikinci kez mal ve mülk işlerinde güç ve irade sahibi olunca Hace Nimetullah’ı görevden alıp neyi varsa elinden alındı. Bir süre sonra vezir olarak göreve geldi. Hace Nimetullah bir süre o muhim işi yaptıktan sonra kibirlenerek bazı meclislerde Hace

Mecdeddin Muhammed'in gıybetini yaptı. Hace, Hace Nimetullah'ın müsadere edilip tutuklanması emrini verdi. Şerli bir kişi olan Mahmud Hamal'ı görevlendirerek suçlamalarda bulunup tutuklattı. İşkence ve eziyet ettiler. Bu işkence sırasında, "Birkaç sandık değerli eşya ve mücevheri filanca bölgeye sakladım.", dedi. Mahmud ona bir kimseyi bulup sandıkları getirmesini söyledi. "Hamal olan sensin, ben bu sandığın taşınması için nasıl bulayım" diye latife yaptı. Velhasıl Hace Mecdeddin Muhammed de diğer devlet vezir ve erkânı gibi Hace Nimetullah'ın şerrinden korktuğu için ona o kadar işkence ettiler ki hayatını kaybetti.

Seyid Zeynel Abidin Ali

Babası Seyid Zeyneddin Mahmud, divanın önemli işlerinde görevliydi. Annesi seyidlerin soyundan gelmekteydi. Muhammed Şir ve Muhasin Sim olarak meşhurdu. Hakan Mansur'un gözüne girince vezaret-i hase makamına getirdi. Hace Nizamülmülk'ün güç ve iktidar sahibi olduğu zamanlarda Seyid'i o görevden azletti. Hace Nizamülmülk'ün evlat ve akrabalarıyla birlikte şehadete ulaştırıldığı H.903 (m. 1494) senesinde tekrar Hakan Mansur'un veziri olup birkaç günden sonra Hace Efzaledin Muhammed bu zâtın hareket ve tutumunda isyan kokuları alarak onu azletti. Hace Efzaledin Muhammed vefat ettikten sonra yüce Hakan Mansur tekrar son olarak Seyid Zeynel Abidin'i vezaret emirliği makamına getirdi. O zat istifa ederek büyük vezirlerin onun görüşünü almadan divanda önemli hiçbir işin yapılmamasını kararlaştırdı ama danışılmadan büyük mühürlerin vurulmaması konusunda fermanlar çıkartıldı. Daha sonra Seyid Zeynel Abidin daha fazla itibar elde ederek vezirlik makamına oturdu.

Hakan Mansur'un vefatından sonra Bediüzzaman Mirza da o zata değer verip ihsanda bulunarak vezaret görevini kabul etmesi teklifinde bulundu, ama Seyid hiçbir önemli iş yapmadan vezirlik görevini yerine getiremediği için kısa sürdü. Hakan Şeybani Han'ın bağımsızlık sancağı Horasan diyarının ufuklarında doğdu. Seyid Zeynel Abidin kaçmayı tercih etti. Kaçış esnasında Özbek askerlerinin saldırısına duçar oldu.

Hace Muazeddin Hüseyin

Hace Seyfeddin Muzaffer Seben Kare'nin kardeşıydı. Bir süre Hakan Mansur'un emirlik makamında görev aldı. O zat çalışkanlığı ve doğruluğu ile bilinirdi. Divan işlerinde göreve geldiği zamandan itibaren Hakan Mansur'un hayatının sonuna kadar işi sadır bir şekilde yürütüp vezaret makamında bulundu. Hakanın vefatından sonra Bediüzzaman Mirza'nın hizmetine girerek divanı eşraf emirliğinde göreve başladı. Muhammed Han Şeybani de Horasan'ı ele geçirdikten sonra o zatı vezir yaptı. Edebi ve terbiyesi gereği görevine riayet etti. Muhammed Şeybani Merv beldelerinde Şah İsmail'in ordusundan kılıç darbesiyle öldürüldüğü gün o savaşta Hace Muazeleddin de hayatını kaybetti.

Hace Cemaleddin Ataullah

Zühd ve takvada yüksek bir dereceye sahipti. Sürekli ibadet ve itaat vazifelerini yerine getiriyordu. Hakan Mansur'un vezaret emirliği makamında göreve başladı. Çok fazla feraset sahibi ve zeki olması sebebi ile gün be gün onun ileri görüşlülüğü fark edilip vezaret makamına getirildi. Divanı eşrafın ipini ele geçirip bir süre umerayı muzera arasında görev yaptı. Devletin ve divanın önemli işlerini onun sorumluluğuna bırakıldı. Bu gibi görevleri yürütmekle söylentilere duçar oldu. Hakan Mansur'un hayatının sonuna kadar risaleti pervane ve başka makamlarla birlikte Hace Ataullah görevine devam etti. Hakan Mansur'un vefatından sonra o Hace Muhammed Şeybani Han'ın evlatlarının görev teklifini hiçbir şekilde kabul etmedi. Tekrar Muhammed Şeybani Han'ın Horasan beldelerinin istilasını sırasında bir görev istemedi. Ama başkent Herat'ın emir muzerası onun görüşünü almadan hiçbir işi gerçekleştiriyorlar, her işte ona danışıyorlardı. Horasan beldeleri Emir Han'ın eline yönetimi geçtiği H.914 (m.1508) yılında Hace Ataullah ölüm hastalığına yakalanarak hayata veda etti. Vefatından sonra yedi gün süresince her gün birkaç koyun, bir o kadar helva, ekmek ve diğer taziye malzemelerini tertip ettiler.

5.3 Hakan Mansur'un Sadrazamlarının Zikri

Yüce makam sahibi Hakan'ın zamanında Horasan beldelerinin gelirleri bir kişinin sorumluluğu altında zapt olunamayacak duruma ulaştığı için sürekli kudretli padişah sâdatın ve fuzelanın büyüklerinden iki kişiyi sadaret makamı ile şereflendiriyordu. Bu şekilde Hakan Mansur'un saltanatı döneminde bu makamla şereflenenden büyük bir bölümü olan ismi zikredilen on dört kişinin ismi şöyledir;

Celaddin Hamza Endhodi

Seyidlerden ve eşraflardan olup Seyid Berke'nin soyundan geliyordu. o zat Hakan Hazretleri'nin saltanatının başladığı günlerde sadaret makamına ulaştı. Düşüncesizliğinden ve çok fazla şarap içmesinden dolayı o önemli görevde daha fazla ilerleme sağlayamadı görevi ve yetkisi elinden alınmış bir şekilde azl olunup köşesine çekilerek hayatını devam ettirdi.

Mevlana Kutbeddin Hafi

Fazileti ve fakihliğiyle tanınırdı. Son derece feraset sahibi ve oldukça zekiydi. Fermanların ve pervanlerin yazılmasında gayet maharetliydi. Vakıfların işlerinin yapıp halledilmesi konusunda emsallerinden üstündü. Bu zat Sultan EbuSaid döneminde sadrazam olan Mevlana Nizameddin Abdurrahim'in vekiliydi. Karabağ hadisesinden sonra Herat'a geldi. Hakan Mansur da onu sadaret makamına tayin etti. Cenab-ı Mevlevi bir süre bu vazifeyi yaptıktan sonra sekiz yüz doksan dört senesinin Muharemin yirmi üçünde fesat ehlinin iftirasıyla görevinden alınarak tutuklandı. On yedi gün tutuklu kaldıktan sonra yüz elli bin dinar kepeki para cezası ödeyerek serbet kaldı. Safer ayının onun da pişman olarak tekrar sadaret hil'atını giydi. Birkaç yıl son derece güçlü bir şekilde görevini sürdürdü. Vefatı Hacı Mecdeddin Muhammed Hafi'nin görevde bulunduğu dönemde gerçekleşti. Vefatı Dolayısıyla üç dört gün boyunca sabah akşam ümera, vüzera ve başkent Herat'ın diğer ileri gelen ulema, eşrafi taziyeler düzenledi. Kuran'ı Kerim'ler hatim edilerek yakınlarının gönlü alınıp teselli edildi.

Hace Kemaleddin Hüseyin Bin Hace Celaleddin Bermekki

Abyurd vilayetinin büyüklerinden ve ileri gelenlerinden idi. soy ve asalette, güç ve kudrette Horasan'nın diğer ayanlarından oldukça üstündü. Bir süre son derece yetki ve güç sahibi olarak Hakan Mansur'un sadaret makamında görev aldı. Bu süre zarfında bir dinar kepekiye bile etmeyip sorumluluğunu son derece güzel bir şekilde yerine getirdi. Fitne ehlinden bazı kimseler onun bu başarısını kıskanarak haset edip bu Hace'yi sahtekârlıkla suçladılar ve şikâyetle bulundular. Hakan Mansur'a onun hakkında kötü sözler söylediler. bu sözler Hakan Mansur da tesir ederek Hace Kemaleddin Hüseyin'i görevinden azledip bin dinar kepeki tutarında cezaya carptırdı. Hace geri kalan hayatını bu şekilde geçirerek H.899 (m. Haziran 1494) senesinin Ramazan ayında vefat etti.

Hafız Muiddin

Bir süre Hakan Mansur'un sadaret makamında görev aldı uygunsuz işler yapmakla suçlanarak görevinden alındı. H.897 (m. 1508) senesinin aylarında Ser-i Hiyaban'da öldürüldü.

Seyid Şemseddin Muhammed Endcani

Lakabı Mir Serberhene idi. Bu lakap ile anılmasının sebebi bu zat gençlik çağında Pespaye Seyid Mihr ve dilenci oğluna Şehristan'da yakınlık gösterdi. O çocuğa bağlı olan kalenderhaneye giderek onların peşlerine takıldı. O taife ile pazar ve sokakları dolaştı. Mir Serberhene hoş sözlü olup zekiliği ve çok hızlı kavrama kabiliyeti sebebiyle zamanının âlimlerinden oldukça üstündü. Sürekli şirin nükteler yapıyor renkli hikayeler anlatarak güldürücü sözler söylüyordu. O zat Maverâünnehir tarafından başkent Herat'a Hakan'ın merhamet ve şefkat nazarıyla karşılanarak şeyhlik vazifesi ile büyüklerden olan Şeyh Muhammed Perende Türbesi Vakfı Başkanlığına getirildi. 20 yıl süresince bu makamda görev yaptı. Her yıl yaklaşık 150 bin dinar kepeki vakıflardan ve adaklardan toplanıp harcanıyordu. Daha sonra bir takım Haset ehli seyidi israf yapmakla suçlayarak Hakan Mansur'un yanında gıybetini yaptılar. Bu durum Mir Serberhe'nin azledilmesine sebep oldu. Ali Şir Nevai'nin de bu suçlamalarda payının olduğunu düşünerek ona cevap yazdı.

Emir Ali Şir'in Bu yazıdan dolayı morali oldukça bozularak bir süre taraflar arasında düşmanlık meydana geldi. Sonunda Ali Şir Nevai bu zata karşı merhamete gelerek onu sadaret makamına getirdi. Bu zat ile Hacı Hacı Kemaleddin Bermekki kavga ve çekişme meydana geldi. Mir Serberhene Ali Şir Nevai'ye Hacı Hüseyin kendisi hakkında bir rapor hazırlayarak sizin sizin de yardımınızı alıp Hakan'a karşı benim aleyhimde çalışmalar yapıp yerimi alacak diye arzda bulundu.

Mir Serberhene oldukça yüksek makamlara ulaşırken Hacı Hüseyin ise köşesine çekildi. Bir süre sonra ise Mir Serberhene de görevinden istifa ederek evinde inzivaya çekildi. Hayatının geri kalan günlerini hiç bir vazife de görev almadan Emir Ali Şir'in sohbet arkadaşlığı ile geçirdi. H.898 (m.1509) senesi aylarında hastalanarak ahiret âlemine göç etti.

Hacı Gıyaseddin Adilşah

Hotelan vilayetinin eşraf ve ayanlarındandı. Birkaç yıl Hakan Mansur'un sadaret makamında görev aldı. O makamdan azledildikten sonra Nişabur'da yaşamaya başlayıp hayatının geri kalan günlerini ise ziraatle uğraşarak geçirdi.

Melaz Ala Azam Meyrek Celaleddin Kasım

H.890 (m. 1485) aylarında ecdat ve atalarının kaymakamlık vazifesini getirildi. Üç dört yıl son derece güçlü ve söz sahibi olarak sadaret makamında görev aldı. Daha önceki hikâyeler de anlatıldığı üzere H.901 senesinin Şaban ayında (m.Nisan 1496) Hisar-ı Şaduman'da vefat etti.

Kadı Burhaneddin

İlk başlarda Merv kadılığında ve Ebu'l Muhsin Mirza'nın sadaret makamında görev aldı. Daha sonra Şehzade'nin ona karşı tutumundan dolayı aralarında soğukluk meydana geldiği için Merv'den Herat'a giderek Hakan Mansur'un iltifat ve ihsanına kavuşup yüksek derecedeki makamlara ulaştı. H.909 (m.1503) senesi sonlarında anavatanına gitme düşüncesi içinde belirlediği için Merv'e gitti. Ebu'l Hasan Mirza ona kızgınlığından dolayı mallarına el koydurup müsadere

ettirdi. O zat ise yaşadıkları bu olaylardan sonra hastalanarak H.910 (m.1504) senesinde vefat etti.

Seyid Gıyaseddin Muhammed Meşhedî

Nefsanî düşüncelerden uzak son derece kemalet ve fazilet sahibi idi. Meyrek Kasım'ın vefatından sonra Hacı Kavameddin Nizamülmülk ün çabalarıyla sadaret makamına getirildi. Hacı Nizamülmülk ün Hakan Mansur'un sarayında görev ve itibar sahibi olduğu sürece o makamda görevine devam etti. Hacı Nizamülmülk'ün yetkisinin ve itibarının sonuna geldiği H.903 senesi (m.1497) meşayih-i azamın hizmetinde Bediüzzaman Mirza ve Emir Zünnun Erğun'a elçi olarak gitmek için görevlendirildi. Daha o görevden dönmeden Hacı Nizamülmülk görevden alınıp tutuklanarak öldürüldü. Seyyid Gıyaseddin Muhammed bu haberi duyunca Hakan Mansur'un hışmına uğramaktan korktuğu için Emir Zünnun'un yanında kaldı. Emir Zünnun da onu Bediüzzaman Mirza'nın yanına gönderdi. Bir süre Bediüzzaman Mirza'nın hizmetinde görev aldı. Ama garip ve çirkin hareketleri yüzünden Bediüzzaman Mirza'nın gözüne giremedi. Bir süre sonra Merv'e elçi olarak gitmesi kararlaştırıldı. Bediüzzaman Mirza Ebu Muhsin Mirza'ya o zatın o beldeye ulaştığında Belh tarafına geri dönüşüne izin verilmemesi konusunda bir mektup gönderdi. Daha sonra onun evlatları Emir Mahdum olarak tanınan Meyrek Şah ve Seyid Kasım ricada bulunarak o beldeden ayrılıp babalarına katılarak köşelerine çekildiler. H.918 (m. 1512) senesinde Emir Necmettin bu dünyadan ahiret âlemine göçtüğünde Maverâünnehir Sultanları Ab-ı Amuye'den geçtiler ve Horasan memleketlerini istila ederek Mukaddes Meşhed sınırına geldiler. Emir Mahdum başkent Herat'tan Timur Sultan ve Abdullah Han'ın maiyetine giderek onları Horasan beldelerini ele geçirmesi için kışkırtıp hırslandırdı.

Seyid evlatlarıyla birlikte tutuklanarak para cezasına çarptırıldı. Mahsal Savaşı bittikten sonra firar ederek Maverâünnehir'e gitti. O belde de zikr olunan yılda vefat etti.

Mevlana Gıyaseddin Cemşid

Annesinin ataları Emir Timur Gürgen döneminde Mazenderan'ın bazı beldelerinde yöneticilik yapıyordu. Mevlana Gıyaseddin şeriat, şeriat mahkemesinde çıkan kararlar ve vakıf sicilleri konusunda çok bilgiliydi. Hakan Mansur'un saltanatının orta dönemlerinde bir süre özel yiyeceklerinin şeriata uygun olup olmadığının denetlenmesi konusunda görev aldı. Bu yüzden de Helali lakabını aldı. Bulunduğu makamdan daha da yükselerek sadaret görevine geldi. Hacı Nizamülmülk'ün görev yaptığı dönemde Emir Ali Şir Nevai'nin yanında onun gıybetini yaptığı için görevden alınarak tutuklandı. Hakan Mansur'un ömrünün son günlerine kadar evinde köşesine çekildi. Ama Hakan Mansur vefat ettikten sonra Bediüzzaman Mirza'nın gözüne girerek sadaret makamına getirildi. 6-7 ay geçtikten sonra tekrar azledildi. Vefatı Kayın Vilayeti'nde H.919 senesinin recep ayında (m.Eylül 1513) meydana geldi. Kendi ata ve ecdadının kabristanına defnedildi. Mevlana Kudbeddin'in yeğeni ve damadı idi. Hacı Efzaleddin Muhammed de Mevlana Kudbeddin Hafi'nin damadıydı. Onun vezirliği döneminde bir kaç yıllığına yüksek mevkilere gelerek Hakan Mansur'un sadaret makamına ulaştı. Adı geçen Hacı'nın vefat ettiği gün görevden alınıp tutuklanarak para cezasına çarptırıldı. Mahsal Savaşı'ndan sonra serbest kaldı. Hayatının geri kalan günlerini ise köşesine çekilerek tamamladı.

Emir Kemaleddin Hüseyin

Babası Mevlana Şahabettin İsmail Tabsî olup annesi ise Nişabur seyidlerinin kızlarındandı. Bu zat fen ilimlerinde oldukça maharetli olup cifir, şiir ve fasihât telifiyle uğraşıyordu. Sultan Yakup Mirza'nın saltanat sürdüğü günlerde Tabs vilayetinden Azerbaycan'a giderek bir süre o yüce makam sahibi padişahın sancağının gölgesi altında hayatını sürdü. O memleketten Herat'a gelince Hakan Mansur şeyhlik vazifesi ile birlikte Hacı Abdullah Ensari'nin Türbesinin Vakıf Başkanlığı görevini ona verdi. H.904 (m.1499) senesinde sadaret makamı ve davacıların işinin halledilmesi görevi de ona verildi.

Hace Şehabeddin Abdul Beyazi

Muhammed Mervarid'in oğluydu. Ahlak sahibi, zeki, güzel yazı yazmada usta müzik iliminde başarılı ve güzel konuşan birisi olarak yaşadığı dönemin nadir bulunan kimselerindedi. Hakan'ın lütfuna Mazhar olarak daha gençlik çağında sadaret makamı ile görevlendirildi. Birkaç yıl son derece itibar ve güç sahibi olarak görevini yerine getirdi. Hace Kavemettin Nizamülmülk'ün görev başına geldiği vakit Hace Şahabettin Abdullah onun kendisine karşı kötülük yapacağı endişesiyle bulunduğu makamından istifa etti. İki yıl boyunca bir makamda görev almaksızın Hakan'ın hizmetinde bulundu. Hace Nizamülmülk'ün görevden alınıp müsadere edilmesinden sonra tekrar Hakan'ın devlet vazifelerinde yüksek mertebelere ulaştı. İleri gelen vazifelerden olan Risalet ve Pervane makamına getirildi. Bir süre sonra bu mertebeden de yükselerek ümara-ı azamın arasında mühürdarlık görevi yaparak Emir Ali Şir'in isminin geçtiği yerleri nakşedip süsledi. Hakan Mansur'un hayatının son günleri ne kadar günbegün ona daha da yakın oldu. Hakanın vefatından sonra evinde köşesine çekilerek vaktinin çoğunu Kuran'ı Kerim ile geçiriyordu. Vefatı h.922 senesinin Recep ayında (m.Temmuz 1516) gerçekleşti.

Emir Sadreddin Sultan İbrahim el-Emin

Yüce nesli Meyrek Celaleddin Kasım bin Meyrek Muhammed Emin bin Mevlana Sadreddin'dir. Emir Sultan İbrahim'in mübarek annesinin babası Mirza Baysungur ve Mirza Âlâüddevle'nin yıllarca sadrazamlıklarını yapan Mevlana Celaleddin Abdurrahim bin Mevlana Abdullah Lisanî idi. Annesinin soyu baba tarafından Sultan Ebu Said Ebû'l Hayr'a dayanıyordu. Diğer bir taraftan ise annesinin nesli Meşhed'in ileri gelenlerinden olan Abdul Hay Bozork ve Seyid Kemaleddin Arapşah Sebzvari ile birleşiyordu. Cemaleddin Emir Sultan İbrahim soy olarak oldukça temiz ve asildir. Güzel ahlak ve edep ile donatılmış her türlü ilimden nasibini büyük ölçüde almış olup sonderece zeki ve akıllı bir kimse idi. Bu zat gençlik yılların başlarında Birkaç yıl Ebu'l Muzaffer Hüseyin Mirza'nın maiyetinde görev aldı. H.910 (m.1504) senesinde yeteneği ve kabiliyeti Hakan Mansur tarafından fark edilek onu sadaret makamına getirdi. Emir Sultan İbrahim Hakan'ın hayatının son günleri ne kadar bu görevi son derece sorumluluk sahibi olarak yerine getirdi. Horasan'ın saltanatı o yüce soydan el değiştirip Ebu'l Feth Muhammed Han

Şeybani'ye intikal ettiği vakit Emir Sultan İbrahim de diğer sadrazamlar gibi bir süre tutuklu kaldıktan sonra serbest kalarak evinde köşesine çekildi. H.916 (m.1510) senesinde, sancağının nuru Horasan memleketleri üzerinde doğduğu vakit bu zata Sultan'ın gözüne girerek tımar ve insanlar ile onurlanıp sereflendi. Aynı senede başkentten Sultan'ın mahiyetine giderek tekrar lütuf ve insanlara kavuştu. Tarih i Fütühâtın telifi ona bırakıldı. Şu anda da bu önemli işi yerine getirmekle meşgul oluyor. Bu kitabın yazımında çok fasih bir dil kullanarak oldukça titiz bir çalışma yürütüyor.

O padişahın Saltanat döneminin çoğu zamanlarında Emir Nizameddin Abdulhay, Emir Gıyaseddin Aziz ve Emir Alaülmülk yüksek ve yüce makamların başlarında görevliyidiler. Son derece itibar sahibi olup oldukça yetkili idiler. Bu üç zat diğer seyidlerden ve ileri gelen toplum önderlerinden zahiri ve manevî yönden oldukça üstündü. Daima olanca gayretleriyle o mübarek mezarının genişletilmesi ve tamirine uğraşıp ziyafetler tertib etmekle meşgul oluyorlardı. Şuan hala aynı şekilde o tekkenin sorumlusu olarak işlerini bu üç büyük seyidin neslinden gelen evlatları yürütmektedir.

5.4 Hakan Mansur'un Döneminde Herat Beldesinde ve Diğer Vilayetlerde Yaşamış Olan Büyük Âlimler, Faziletli İnsanlar, Sanaatkarlar, Şairler, İlim Adamlarının Zikri

Seyid Gıyaseddin Efzal bin Seyid Hüseyin

İlim ve fakihlik hususunda Meşhed Seyidlerinin çoğundan üstündü. Uzun yıllar boyunca şeyhülislamlık makamında ve şerri işlerin halledilmesi konusunda görev yaptı.

Emir Seyid Asileddin Abdullah el- Hüseyni

Oldukça zeki son derece feraset sahibi idi. Belağat, tefsir, şerri meseleler konusunda eşsiz eserler vermiştir. HakanSaid döneminde onun aslı vatani olan Başkent Şiraz'dan Herat'a teşrif ederek yerleşti. Haftada bir kez Guherşad Ağa medresesinde cemaate vaaz ve nasihat ediyordu. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti seniyesine son derece bağlıydı. Dercüldeğer adında Peygamber Efendimizin hayatını, Haret mezarlıkları risalesive ve hayırlı işlerin anlatıldığı meşhur bir eseri telif etmiştir. Rebiülevvelin 17'si h.900 (m.16 Aralık 1494)

tarihinde vefat etti. Hakan Mansur onun evlatlarını ve akrabalarına teselli ederek merhum seyyidin tımarını onlara ihsan etti.

Mevlana Şemseddin Muhammed Tatvani

Şeyh Zeynnetin Hafi'nin bağlılarından olup olanca gücüyle ibadetini ve vazifelerini yerine getiriyordu. Manevi ve zahiri ilimler ile uğraşıyor talebelerini halisane bir takva ile yetiştiriyordu. Mevlana Şemseddin Muhammed h.891(m.1486) senesi aylarında vefat ederek Herat'a defnedildi. Emir Nizameddin Ali Şir onun kabrini bir tekke inşa ettirerek büyük oğlu Mevlan Hamidüddin rızasını kazandı. Mevlana Hamidüddin uzun bir süre o Tekke'de görev aldı. H.892 (m.1487) senesinde ise ahiret âlemini intikal etti.

Mir Muhammed Haşim

Güzel ahlaklı temiz huylu hareketleri tavırları herkes tarafından beğenilen bir kimseydi. Hakan Mansur'un saltanatı döneminde uzun müddet şeyhlik vazifini yürüttü. Soyu Horasan'ın Seyid ve şeyhlerinden olan İbni Mübarek Şah'a dayanmaktadır. Onun nesli de Hz. Hüseyin'den Peygamber Efendimize ulaşmaktadır.

Seyid Kâzimi

Oldukça zeki ve ahlak sahibi bir kimse olup bölük komutanlığı vazifesinde bulunuyordu. Hakan Mansur'un saltanatının ilk günlerinde onun maiyetinde görev yaptı. Elçilik vazifesi ile gittiği bir vakitte Şiraz' a yerleşti ve aynı şehirde vefat etti.

Mevlana Kemaleddin Abdurrezzak

Mevlana Celaleddin İshak Semerkândinin oğluydu. Doğumu Şaban ayının on ikisi H.816 (m.1413) tarihinde Herat'ta gerçekleşti. Mevlana İshak yıllarca Hakan Said'in mahiyetinde kadılık ve emirlik makamında görev aldı. Bazı zamanlarda esraf meclisinde risale okuması ve meselelerin açıklamasını yapıyordu. Mevlana Kemaleddin Abdurrezzak babasının vefatından sonra H.841 (m.1437) senesinde Kadı Adalettin Emhi'nin yazmış olduğu bir esere bir şerh yazarak önsözüne Hakan Said'in ismi ile başlayarak süsledi. Bu vesileyle Hakan'ın elini öpme

şerefine nail oldu. O zatın hayatının son günlerinde devlet elçiliği memuru olarak Hindistan tarafına gitti. Yolculuk esnasında garip ve acayip olaylar meydana geldi. İşin sonunda sağlık ve sıhhat içerisinde Horasan'a döndü. Hakan Said'in vefatından sonra sırası ile Mirza Abdüllatif Mirza, Abdullah, Mirza Babür ve Mirza İbrahim'in maiyetinde görev aldı. Sultan Said'in döneminde Cemazeyilevvel ayınının H.869 (m.Aralık 1464) senesinde Mirza Şahruh tekkesinin şekliyle görevlendirildi. Hayatının son günlerine kadar bu işle meşgul oldu. Vefatı H.887 (m.Temmuz 1482) senesinin cemazeyilahir ayında vuku buldu.

Mevlana Muhammed bin Hüsameddin

Halk arasında İbni Hüsamettin olarak tanınır. Herkes tarafından beğenilen şiirler ve dini kıssalar yazma konusunda oldukça maharetli idi. Onun yazmış olduğu beyitler şauan bile hala oldukça meşhurdur. Eserlerinde oldukça güzel bir dil kullanmıştır. İbni Hüsam'ın Havername olarak meşhur olan mesnevisini Şahname usulüyle kâleme almış olup o sayfalarda Emir'ül Müminin Ali Radıyallahu Anhanin cesurlukları ve kerametleri anlatılmıştır. İbni Hüsam'ın vefatı H.893 (m. Mayıs 1488) senesi Rabiülahir ayında Kuhistan'ın merkezine bağlı Yusuf Abat kasabasında meydana geldi.

Hace Mesud Kami

Irak ayanlarından olup Hakan Mansur'un zamanında anavatanından Herat'a gelerek Emir Nizameddin Ali Şir'in hizmetine girdi. Çok güçlü bir şiir yeteneğine sahip olduğu için ondan Hakan Hazretleri kendi biyografisini yazmasını istedi. Hace o konuda yaklaşık 2000 beyit yazdı. Yusuf ve Züleyha, Münazara-i Şems, Kamer, Kılıç ve Kâlem de onun eserleri arasındadır. Adı geçen Hace'nin vefatı Herat'ta vuku bulup Pir-i sised sale mezarlığına defnedildi.

Kadı Nureddin el -İmami

Kadı Sadreddin Muhammed bin Kadı Kudbeddin Abdullah'ın büyük oğluydu. Kadı Kutbeddin Ahmed'in vefatından sonra Hakan Mansur'un gözüne girerek kadılık makamına getirildi. Bu vazifede son derece çaba ve gayret gösteriyor işini oldukça güzel yapıyordu. Bulunduğu vazife de son derece yetki ve güç sahibi olup onun bu vazifede olduğu müddetçe

hiçbir hukuk görevlisi adaletsizlikle bulunamıyordu. Bu vazife ile uğraşıp 18 yılını geçirdikten sonra hastalanıp yatalak olarak h.891(m. Haziran 1486) senesinin Cemazeyilahir ayının sekizinde vefat ederek Hacı Abdullah Ensari'nin mezarının yanında defnedildi. Kadı Nureddin'den Nureddin Muhammed ve Celaleddin Muhammed adında iki tane erkek evlat kaldı. Bu iki evlat babasının vefatından sonra Hakan Mansur'un gözüne girerek babalarının tımarını kadınlık vazifesini aldılar. Halk arasında Hacı ve Kadı olarak meşhur olarak ata ve ecdadının yaptığı kadılık vazifesini devam ettirdi. Horasan saltanatı Emir Timur Gurgan neslinden çıkıp Muhammed Şeybani'nin eline geçince önceden olduğu gibi vazifesine devam etti.

Başkent Herat'ta şeyhülislamlık vazifesini getirildi. Bu zat bu vazifeyi 2 yıl devam ettirdikten sonra şeyhülislamlık görevinden istifa ederek bu işten elini eteğini çekti. Dünyalık işlerden çekilip kendisini ahiret ailemi için çalışmaya verdi. Şu an bu zat ve kardeşi hala itibar ve güç sahibi olarak başkent Herat'ta yaşamını sürdürmektedirler. Halk tarafından son derece saygı görüp onların dini ve dünyevi işleri hususun da hizmet etmektedirler.

Kadı Şemseddin Abdullah

Mevlana Celaleddin Ebu Said bin Mevlana Şemseddin Abdullah bin Kadı Celaleddin Muhammed El İmami'nin halifesi idi. Hakan Mansur'un döneminde birkaç kez Herat bölgesinde kadılık vazifesini yürüttü. Bir müddet sonra Sultan medrese-i şerifinde eğitim verdi. Ecel vakti geldiğin de ise ahiret âlemine göç etti.

Mevlana Yusuf Bedii

Endcan vilayetinden olup küçük yaşlarında oradan Semerkând'a gelerek ilim almaya başladı. Hakan Mansur döneminde Maverâünnehir den Herat'a teşrif buyurarak Emir Ali Şir'in gölgesi altına girdi. Sen ve şiir ilminde oldukça başarılı olarak eserler vermiştir. Vefatı ise 898 senesi aylarında Serhis bölgesinde vuku buldu ve Şeyh Lokman Perende nin mezarlığına defnedildi.

Hafız Gıyas

Yaşadığı dönemin ilim ve irfan sahiplerinden olup Hakan Mansur'un saltanatı döneminde uzun yıllar Herat bölgesinde ders verdi. H.897(m.1491) senesinde vefat ederk Şeyh Bahaddin Ömer mezarlığına defnedildi.

Mevlana Nureddin Abdurrahman el- Cami

Faziletinin ve kemalatının partılsı güneş ışığı gibi yeryüzünü aydınlatır ilmi ise bereketli yağmur bulutları gibi toprağı ıslatan bir kimseydi. İrfan ve hikmet konusunda o kadar büyüktür ki onu yazmaya kâlemler kâfi gelmez. O saadet büyük zatın doğumu Şaban ayının 23 gecesi h.810(m. 23 Ocak 1408) tarihinde Cam kasabasında gerçekleşti. Okul çağına gelince ilim tahsiliyle uğraşmaya başlayarak züht ve takva da yüksek mertebelere ulaştı. Fen, matematik edebiyat ilminde yaşadığı dönemin en büyüklerinden idi. Mirza Ebu'l Kasım Babür döneminde onun adına fen ilmi konusunda eşsiz eserler kâleme aldı. Sultan Said Mirza ve Sultan Ebu Said Mirza döneminde divan ve bazı risaleler yazmaya başladı ve diğer latif şiir ve eserlerini Hakan Mansur zamanında yazıya aktardı. Bu eserlerini hazırlamak için gecesini gündüzüne kattı. Mevlana Hazretleri ve Emir Ali Şir Hazretleri arasında muhabbet ve sevgi bağı çok kuvvetliydi. Yazdığı eserlerin çoğunda Emir Ali Şir'i methederek övdü. Ali Şir Nevai de bu büyük zaata karşı övgülerde bulunmuştur. Herkes tarafından bu iki büyük zatın yazdıklarını doğru ve itibarlı olarak kabul görmüştür. Mevlana Abdurrahman Cami h.898(M. 9 Kasım 1492) senesinin Muharrem ayının 18i Cuma günü vefat etmiştir. Bu zat yaklaşık 81 sene Hayat sürmüştü. Cumartesi günü sabahı Hakan Mansur Emir Ali Şir ve diğer devlet emirleri ve erkânı, halkın ayanlarının tamamı mübareğin evine teşrif ederek naaşını sünnete uygun bir şekilde kefenlediler. Naaşını iyidgah götürerek namazı kılınıp Mevlana Saadettin Kaşgar'ının kabrinin yanına defnedildi. Hakan Mansur ve Emir Ali Şir Hazretleri ile birlikte Seyidler âlimler eşref ve ayanlar Herat iyidgahının etrafında toplanarak merhumun mübarek ruhu için Kuran'ı Kerim'ler hatm edilip yemekler dağıtıldı. Emir Nizameddin Ali Şir mübarek vefatı ile ilgili bir mersiye kâleme aldı.

Hace Rızaeddin Ahmed Camii

Şeyhülislam Ahmed El Cami'nin soyundan gelip Horasan diğer şeyhlerinden oldukça üstün ve ayrıcalıklı idi. Adı geçen mübarek şeyhülislamın yıllarca türbesinin vakıf başkanlığını yaptı. Sürekli sofralar serip ihtiyaç sahiplerine ziyafetler veriyordu. Bu fani dünyadan ahiret âlemine göç ettiği zaman büyük oğlu Hace Celaleddin Ebu'l Kasım onun halifesi oldu. Çok yüksek bir mertebelere erişte ama zayıf mıyız acı yüzünden bazı şehzadeler ile sohbet arkadaşlığı yaparak ata ve ecdadının aksine sarhoşluk verici şeyler tüketiyordu. Oldukça müsrif bir kimse olup eline ne geçirdiyse gelene gidene saçıyor ve dostlarıyla birlikte tüketiyordu.

Hace Abdulaziz Cami

İlim ve amel ehliyet bir kimse olup zamanının çoğunu ibadetle geçiriyordu. Şeyhülislam Ahmed Cam'ın yolunu takip edip insanların hidayete ulaşmasına vesile oluyordu. Sürekli seccadesinde ibadet ediyor zahiri ve manevi ilimlerle uğraşıyordu.

Mevlana Kemaleddin Ebu'l Vasi el -Nizami

Mevlana Cemaleddin Mazhar Bahzeri'nin oğluydu. Günlerinin ve gecelerinin çoğunu ilim tahsili ile geçiriyordu. Fen, güzel yazı, şiir konusunda oldukça maharetli idi. Hakan Mansur'un tahta çıkışının başlarında bir süre onun biyografisini yazmakla meşgul oldu. Ama bu hikâyeleri yazarken oldukça abartılı benzetmeler yapmakta aşırıya kaçınca Hakan Mansur Onun bu yazdıklarını beğenmeyerek yaptığı bu vazifeyi bir başkasına verdi. Hace Mecdettin Muhammed, Mevlana Kemaleddin Abdul vasi'nin sohbetlerini oldukça ilgi gösteriyordu. Hace Mecdettin güldürücü sözleri duyunca keyfi yerine geliyor ve sürekli onunla şakalaşıyordu. O zat Hace Nizamülmülk ve onun evlatlarıyla da güzel dostluk ilişkisi sürdürüyordu. Onlar adına mektup risaleleri yazarak Yedigâr bıraktı. Yazdığı bu nüshaların giriş kısmında Hace Nizamülmülk'ün çocukları ve Hace Kemaleddin Hüseyin Hac Reşidüddin Abdül Mülk hakkında övgüyle bahsetti.

Kadı Nizameddin Muhammed

Mevlana Şerafettin Hacı Muhammed Ferahî'nin oğluydu. Mevlana Hacı Muhammad Mirza Ebu'l Kasım Babür'ün döneminde ki büyük fakihlerindendi. Ama kadın Nizameddin züht ve takva konusu ders ve fetva işinde Hakan Mansur'un Devleti'nin döneminde daha da ön plandaydı. O vazifeden istifa edince bu zatı Hakan Mansur Başkent Herat'ın kadılığı ile görevlendirdi. Kadın Nizameddin üstlendiği bu vazifeyi yerine getirmek için son derece gayret ve çaba içerisinde bulundu. Kadın Nizameddinin vefatı ise 900 (m. Ekim 1494) senesinin Muharrem ayında gerçekleşti.

Mevlana Muiddin el -Ferahi

Kadı Nizameddin Muhemmet'in kardeşiydi. Züht ve takva da yüksek derecelere sahip ve hat yazılarını son derece güzel bir şekilde sayfaları aktarıyordu. Cuma günleri namazını eda ettikten sonra cami kürsüsünden son derece tesirli bir vaaz yapıyordu. Devletin ileri gelenleri de onun vaazı için oturup ona güzel iltifatlar da bulunuyorlardı. Kardeşi vefat ettikten sonra ona her ne kadar ısrar edilip kadılık vazifesi teklif edilse de o bu görevi kabul etmedi. Onun eserleri arasında olan Miracül Nübüvvet'i halk arasında oldukça meşhurdur. Mevlana Muittin h.907 (m.1501) senesi aylarında hastalanarak vefat etti ve Hacı Abdullah Ensari mezarlığına defnedildi.

Mevlana Şemseddin Muhammed Sebzari

Gençlik çağı günlerinde ilim tahsili ile uğraştı ders eğitimi sırasında akran ve yaşlılarından oldukça üstün bir anlama kabiliyetine sahipti. Son derece güzel ve temiz bir ahlaka sahip olup Uzun Yıllar Boyunca başkent Herat'ta Medrese-i Şerife-i Sultani ve diğer medreselerde eğitim verdi. H.900(m.Şubat 1495) senesinin Cemazeyilahir ayında felç hastalığına yakalanarak ahiret âlemine göç etti.

Mevlana Şemseddin Muhammed bin Şerafettin Muhammed Osman

Mantık ve fen ilminde Maverâünnehir hem de her şehrin âlimleri tarafından örnek alınan bir kimseydi. Hakan Mansur'un iktidarının orta dönemlerinde Semerkând'dan hac vazifesini yapmak için başkent Herat geldi. Burada Hakan Mansur'un dikkatini celbetti. O mübarek seferi

gerçekleştirdikten sonra Herat'a dönerek yerleşti. Yıllarca Medrese-i Şerife-i Sultani ve daha çok akli ilimlerin eğitimi verildiği Medrese-i Mütebereke-i İhlasiye de dersler verdi. Bu zat Mollazade Osman namı ile meşhur olup büyük bir âlim olarak Medrese-i Şerife-i Sultan ve Başkent Herat'ın diğer medreselerinde uzun yıllar ders verdi. H.901 (m. Kasım 1495) senesinin Rebiülevvel ayında hastalanıp yatağa düşerek vefat etti.

Mevlana Burhaneddin el -Razi Ataullah

İlmi yönden çok güçlü ve hızlı bir kavrama yeteneğine sahip olup güzel tabiatıyla da diğer ilim erbaplarından da oldukça üstündü. Zayıf mizacı yüzünden eğlence ehli kimselere oldukça meyilli olup sanat ehli sanatçıların tamamından üstündü. Uzun yıllar boyunca Hakan Mansur'un medreselerinde ders verdi. Mevlana Burhaneddin'in bu dünyadan ahirete intikali H.902 (m. Mayıs 1497) senesinin Ramazan ayında gerçekleşti. Mirza Ebu'l Kasım Babür döneminde onun bir risalesi kitap haline getirildi.

Hazreti Mahdum Emced Emir Hand Muhammed

Emir Hand Şah'ın diğer evlatları arasından diğer âlimlerin çoğundan ilim yönünden ve ahlak yönünden oldukça ayrıcalıklıydı. Gençlik çağında ilim tahsili ile meşgul oldu. Akli ve nakli ilimlerde oldukça maharetli idi. Fen ve tarih yazımı ilminde o kadar yetenekli diki onu açıklamaya kâlemler aciz kalır. Hikâyelerin yazımında ve rivayetinde çok büyük bir üstün dereceye sahip olup son derece açıklayıcı bir dil kullanıyordu. Ravzatus'safa adlı eseri bunun en büyük delilidir. Ömrünün son zamanlarında güzergâh'ta inzivaya çekilerek bir yıl boyunca taat ve ibadet ile uğraştı H.902 (m. Mayıs 1497) senesinin Ramazan ayında hastalığı sebebiyle şehre döndü. Hastalığının ağırlaşması nedeniyle yatağa düşerek 13 gün yatalak kaldıktan sonra H.903 (m. Haziran 1498) senesinin Zilkade ayının ikisinde ahiret âlemine göç etti. O zat vefat ettiğinde 66 yaşında olup Şeyh Bahattin Ömer mezarlığına defnedildi.

Mevlana Kutbeddin Ahmed Adem

Döneminin tabip ve hekimleri arasındaydı. Hastaları tedavi etme konusunda mübarek İsa Aleyhisselam'ın nefesi gibi tesirli ama karakter olarak çok zayıf bir kimse idi. H.904 (m.1499) senesinin başlarında vefat etti.

Mevlana Şemseddin Muhammed Ruci

Zamanının önderlerinden ve şehylerinin ileri gelenlerindendi. Yüce Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem yolundan giderek yaklaşık 71 yıl boyunca insanların hidayeti için irşadla uğraştı. Zahiri ve batini ilimler ile meşgul olarak Onun yolunu takip edenleri muratlarına kavuşturuyordu. Bu H.904 (m.Nisan 1499) senesi Ramazan ayının başlarında hastalanıp yatağa düştüğünde Emir Ali Şir'den uygun gördüğü kişiler tarafında kendisinin kefenlenip defnedilmesini istedi. Adı geçen ayın 15'i cumartesi günü vefat etti. Emir Ali Şir mübarek naaşını kefenlenip yıkandıktan sonra Herat'ın eşref ve ayanlar ile birlikte Güzergâh'a götürüp cenaze namazını kıldıktan sonra defnettiler. Ama müritlerinden bazıları bir gece yarısı kabrine giderek naaşını dışarı çıkarttılar Hacı Abdullah Ensari'nin kabrinin yanına defnettiler.

Mevlana Mir Hüseyin Muammai

Zahiri ve batini ilimler de oldukça ileri seviyede olup eşi benzeri yoktu. Tabiatı gereği çok tevazu sahibi birisi olup büyüklerin ve küçüklerin gönlünde yer edinmişti. Birkaç yıl medresei şerifiye ihlâsiye ilim tahsili ile meşgul oldu. Vaktinin çoğunu akli ve nakli ilimleri öğrenmek ile geçirip muamma ilminde yüksek bir dereceye ulaştı. H.904 (m.1499) senesinde ishal hastalığına yakalanarak vefat etti ve adı geçen medresenin kümbetine defnolundu.

Mevlana Kemaleddin Mesud Şirvani

Döneminin nutuk ve hikâye ilmi âlimleri arasındaydı. Akli ve nakli ilimlerde tam bir dikkat ve gayret ile eğitimini alıyordu. Yıllar boyunca Medresi Ülya-i Guherşat Ağa ve Medrese-i İhlâsiye'de eğitim verdi. Kadı Nizameddin'in vefatından sonra Medresei Guherşat Ağa Begüm

de ders vermeyi bırakarak Medrese-i Gıyasiye'de ders vermeye başladı. Bu zaten ders verdiği bir gün Emir Nizameddin Ali Şir, Seyidlerin, âlimlerin ve Herat'ın ileri gelenlerin tamamı orada toplandılar. O medrese'nin vakfının şartlarından birisi de Horasan âlimlerinin orada ders vermeseydi. Horsaân âlimlerine karşı kinayeli bir konuşma yapmak isteyerek o topluluğa benim bildiğimi siz bilmezsiniz ayeti kerimesinin çok fazla bir şekilde açıklamasını yaptı. Mevlana Mesud Şirvani fani dünyadan ebedi âleme H.905 (m.1500) senesinin aylarında intikal ederek Piri Sisad Sale mezarlığına defnedildi.

Mevlana Halilullah

Mevlana Fazıl Sermerkândi'nin oğluydu. İlk başlarında Ebu Bekir bin Mirza Sultan maiyetinde görev aldı. Şehzade hadisesinden sonra başkent Herat'a gelerek ders vermeye başlayıp Emir Nizameddin'in dikkatini çekti. Uzun bir süre boyunca Medrese-i Şerife-i Guherşat Ağa ve İhlâsiye Tekkesi'nde ders vermekle meşgul oldu. Devlet adamları ve ileri gelenleri onun güzel ilminden oldukça istifade ettiler. İçki içmeye devam etmesi sebebiyle Emir Ali Şir ondan nefret ederek bulunduğu görevden azlettirdi. O zat Herat'tan Belh'e giderek bir kaç gün Sultan Bediüzzaman Mirza'nın Devleti'nin gölgesinde yaşadı. O vilayetde de hoş olmayan davranışlarda bulunarak Kunduz'da Emir Hüsrev Şah'ın himayesinde yaşarken vefat etti.

Mevlana Mesihüddin Habibullah

Mirza Ebu'l Kasım ve Mirza EbuSaid döneminin maharetli tabiplerinden olan Mevlana Aziziddin Hüseyin'in kardeşiydi. Mevlana Habibullah'ı Kendisi de hastaları tedavi etme konusunda oldukça başarılı bir tabipdi. Hakan Mansur'un saltanatının ilk günlerinden ta vefatına kadar onun hizmetinde bulundu. Saraya oldukça yakın bir kimse olup fakir ve fukaraları ücretsiz tedavi ediyordu. H.905 (m.1500) senesi aylarında hastalanarak vefat etti.

Mevlana Hasan Şah

Döneminin tatlı dilli şirin sözlü şairlerindendi. Sürekli zarif şiirler ve hoş beyitler kâleme alıyordu. Hiçbir meclis onun nüktedan ve güldürücü sözlerinden yoksun kalmıyordu. Bu konuda da oldukça başarılı olup zamanının eşsiz kimselerindendi. Mevlana Hasan Şah gençlik

döneminde Mirza Sultan Muhammed Mirza Baysungur'un maiyetinde görev aldı. Güzel tabiatı ve hoş sözleri sebebiyle o Cihangir Sultanın kederini ortadan kaldırıyordu. Bir gün geçmiş dönem sultanlarından bahsedildiği sırada her birisini açıkladı. Mirza Sultan Muhammed de mecliste ona; ‘benim ne gibi bir eksiğim var’ diye sordu. O zat da; ‘tembellikten başka bir eksiklik sizde görmüyorum’ dedi. Padişah da ona; ‘tembelliği nereden anladım’ dedi. Molla Hasan Şah'a; ‘on bin dinar verilmesini söylemediğiden dolayı anladım denilebilir.’ dedi. Mirza Sultan Muhammed bu sözden dolayı gülmeye kapılarak Molla Hasan Şah'a beş bin dinar verdi. Mirza Sultan Muhammed'in şehadetinden sonra başkent Herat'a yerleşti. Sürekli sultan ve yöneticiler ile birlikte vakit geçiriyordu. Horasan memleketlerinin saltanatı Hakan Mansur'a intikal ettiğinde Emir Ali Şir'in dikkatini celbetti. Cenab-ı mevlevi sürekli Emir Ali Şir'in hizmetinde bulunuyor ve onun gönlünü kazanmak için beyitler kâleme alıyordu. Herat valisi kötü gidişattan dolayı onu şehirden çıkarması üzerine Emir Ali Şir'in hizmetine döndü ve divâna dönüştürülen evini talep etti. Emir Ali Şir tarafından bu talep kabul edilerek ona evi geri verildi. Mevlana Hasan Şah H.905 (m.1500) senesinin aylarında vefat etti.

Emir Hac

İbadet ile meşgul olan züht ve takva sahibi bir kimse idi. Son derece güzel kıssalar anlatıyor kaside ve gazel konusunda mükemmel eserler veriyordu. Leyla ile Mecnun hikâyesini de kâleme aldı.

Mevlana Kemaleddin Hüseyin el -Vaiz

Astronomi ve hat sanat alanında eşsiz bir kimseydi. Diğer ilimlerde de yaşıt ve akranlarından oldukça ileride idi. Hoş sesi ile gönüllerde tesir eden vaaz ve nasihatlar ediyordu. Kuran-ı Kerim tefsiri ve peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisleri ilmi konusunda da çok bilgiliydi. Başkent Herat yakınlarında bulunan Sultani Medresesi'nde cuma günleri vaaz vaaz ediyordu. Cuma namazını eda ettikten sonra Ali Şir Camisi'nde de sohbetine devam ediyordu. Cumartesi günleri de Sultani Medresesi'nde vaaz ediyordu. Çarşamba günleri ise Pir Muhammed Hacı Ebu'l Velit Ahmed türbesine gidiyordu. Hayatının son günlerinde bir

süre Sultan Ahmed Mirza türbesinde bulundu. H.910 (m.1504) senesinde vadesinin dolması ile ahiret âlemine intikal etti. Mevlana Kemaleddin Hüseyin'in telif eserleri oldukça fazladır.

Mevlana Fahreddin Ali

Cuma günleri Herat Mescit Camisi'nde vaazı nasihat ederek halkın irşadıyla uğraşıyordu. Son derece faziletli ve ihsan sahibi bir kimse olup peygamber efendimizin sünneti seniyyesine uyumaya gayret gösteriyordu. Halk arasında oldukça meşhur olan Leyla ile Mecnun Manzumesi'ne Muhammed Ayaz ile birlikte vezin eklemesi yaptılar.

Mevlana Abdulcelil

İleri gelen ilim ehli kimselerden olup bir süre Başkent Sultaniye medresesinde öğrencilerine ders verdi. H.901 (m.1495) senesinde ise vefat etti.

Mevlana Nizameddin Abdulhalik

Başkent Herat'da yaşayanların çoğundan fakihlik ve dindarlık konusunda oldukça üstündü. Bir süre kadılık vazifesi ile şereflenerek o iş ile meşgul oldu.

Mevlana Seyfi

Hakan Mansur zamanında anavatanından Herat'a gelerek ilim tahsiline başladı. Emir Nizameddin Ali Şir'in terbiyesi ve gözetimi altında yetişip Hakan'ın maiyetinde görev aldı. Birkaç yıl sonra “Vatan sevgisi imandandır.”, hadisi gereğince Maveräünnehir'e hareket ederek Şehzade Baysungur Mirza'nın hocalılığıyla şereflenip iki yıl o hizmette bulundu. Baysungur Mirza Hüsrev Şah'n intikam kadehinden şehadet şerbetini tadınca hayatının sonuna kadar orada yaşadı. Mevlana Seyfi'den geriye çok sayıda son derece güzel şiirler kalmıştır.

Mevlana Riyazî

Horasan'ın meşhur şairlerinden olup Hakan Mansur'un hayatını ve fetihlerini yazmakla meşguldü. Bir süre sonra yaptığı bu görevden o vilayetin ileri gelenlerinin şikâyeti üzerine alınarak bütün vaktini şiir yazamaya harcadı.

Şeyh Sofi Ali

Şeyh Zeyneddin Hafî'nin ileri gelen müritleri arasındaydı. Çocukluk çağından yaşlılık günlerinin sonuna kadar sürekli olanca gücüyle taat ve ibadet vazifelerini yerine getirmekle uğraşıyordu. Bu zatın tekkesinde çok sayıda derviş bulunup ilahi zikir ile meşgul olarak manevi feyizler elde ediyorlardı. Şeyh Sufî Ali, Hakan Mansur'un döneminin sonlarında ahiret âlemine göç etti Hacı Cemaleddin Ataullah Türbesi'ne defnedildi.

Hacı Mansur Tebekçi

Uzun bir müddet Hakan Mansur'un maiyetinde görev aldı. Verilen hukuk emirliği alanında şikâyetçilerin sorunlarını dinlemekle meşgul oldu. Şiir yazma konusunda oldukça ustaydı.

Mevlana Nizameddin Astarabadi

Yaşadığı dönemin en ünlü kaside okuyanlarındandı. Bazı zamanlarda ise ilimle meşgul oluyordu.

Mevlana Muhammed Bedahşi

Baba tarafından Mevlana Celaleddin Kaynî'nin torunuydu. Anne tarafından ise Mevlana Şerafettin Abdulkahhar'ın arabasıydı. Gençlik döneminde İhlasiye Medresesi'nde tahsil görerek ilmini tamamladı. Medrese-i Şerife-i Sultaniye'de hocalık makamına ulaştı. Ama Emir Ali Şîr'in ilgisini kazanamadığından dolayı birkaç ay sonra o görevden azledildi. Bu yüzden H.905 (m.1499) senesinde Herat'tan Belh şehrine gitti. Burada Bediüzzaman Mirza'nın gözüne girerek ondan risalet ve divan sadareti görevlerini istedi. Bediüzzaman Mirza da onun bu isteğini kabul etti. Yaptığı bu görevden dolayı muzdarip olunca Belh'ten Kandahar'a giderek hayatının geri

kalan günlerini Emir Zünnun Erğun'un oğlunun hizmetinde geçirdi. H.913 (m.1507) senesi aylarında vefat ederek yine aynı şehre defnedildi.

Mevlana Muiddin Muhammed Esferari

Yaşadığı dönemin risale yazıcılardan ve şiir yazmak ile meşgul oluyordu. Güzel yazı sanatında oldukça başarılı olup zamanının çoğunu bunun kaidelerinin eğitimini vermekle geçiriyordu. Herat'ta yaptığı eserleri halk arasında oldukça meşhurdur.

Mevlana Hacı Muhammed Nakkaşi

Yaşadığı dönemin fen âlimleri arasındaydı. Sürekli hayranlık uyandırıcı güzel eserler kâleme alıyordu. Fen ve tezhip sanatında oldukça başarılıydı. Bir süre çini porselen yapmakla meşgul oldu. Çok fazla tecrübe ve büyük zahmetlerden sonra sayısız derecede çini eşyalar meydana getirdi. Emir Ali Şir'in kütüphanesine yaptığı saat sandığı yaptığı icatlarından birisidir. Bir müddet kütüphane görevinde bulunmuştur. Emir Ali Şir'e darılarak H.904 (m.1498) senesi aylarında Mirza Bediüzzaman'ın Herat'ı kuşattığı zaman kaçarak şehzadeye katıldı ve yine aynı vazife ile görev yaptı. Ebu'l Feth Muhammed Han Şeybani'nin istilasının başlarında vefat etti.

Hacı Meyrek Nakkaş

Resim ve tezhip alanında eşsiz bir kimse idi. Fen ilmi yazımında ise oldukça başarılıydı. Başkent Herat'ın imaret kitabethanelerindeki hat yazılarının çoğu ona aittir. Vefatı Muhammed Han Şeybani istilası esnasında Horasan'da vuku buldu.

Mevlana Binai

Üstad Muhammed Han'ın oğluydu. Şiir ilminde oldukça başarılıydı. Tasavvuf ve musiki konusunda da çok maharetli idi. Hakan Mansur'un saltanatının orta dönemlerinde Emir Nizameddin Ali Şir'e gücenerek Irak'a gitti. Uzun bir süre Sultan Yakup Mirza'nın maiyetinde görev aldı. “Vatan sevgisi imandandır.”, hadisi gereğince Horasan'a geri dönerek bir süre Herat'ta yaşadı. Emir Nizameddin ile aralarında tekrar bir anlaşmazlık çıkması üzerine Semerkând'a

giderek o vilayette Sultan Ali Mirza nin gözüne girmeyi başardı. O memleket Muhammed Han Şeybani'nin kontrolü altına geçince onun maiyetine girerek hizmetinde bulundu. Devlet olaylarının yazımı konusunda oldukça çaba gösteriyordu. O yüce padişahın öldürülmesinden sonra oğlunun hizmetine girdi. Maverâünnehir kuşatması sırasında o beldede askerler tarafından öldürüldü. Şiirlerinin divanları Maverâünnehir ve Horasan beldelerinde oldukça meşhurdur.

Şeyhülislam Seyfeddin Muhammed

Son derece dindar bir kimse olarak taat ve ibadetle meşgul oluyordu. Tefsir ve fıkıh ilminde eşsiz bir kimse idi. Fen akli ve nakli ilimler de döneminin âlimlerinden oldukça ileride idi. Bazıları ondan ders ve fetva alma konusunda son derece istekli idiler. Zahiri ve manevi ilimler de yanına gelen kimseler büyük bir rahmete kavuşuyorlardı. Muhterem babası Mevlana Kudbeddin Yahya bin Mevlana Muhammed bin Mevlana Sadullah Valideyni Eltafzani'nin ölümünden sonra şeyhülislamlık makamına getirildi. Yaklaşık 30 yıl boyunca Horasan sınırlarında şerri meselelerle uğraştı. H.916 (m. Aralık 1510) senesi Ramazan ayında görevden alınarak müsadere edildi ve yine o günlerde padişah tarafından çıkarılan fermanla öldürüldü. Herat beldeci cami mescidi yakınlarında bulunan Darbû'l Hülafeyan Kasabasına defnedildi.

Emir Mürtaza

İlim ve hikmet konusunda eşsiz bir kimse olup zamanın âlimlerinin birçoğundan bilgi konusunda oldukça üstündü. Zamanını sürekli taat ve ibadetle geçiriyordu. Hakan Mansur'un döneminde İhlasiye Medresesi'nde ders vermekle meşgul oldu. Muhammad Han Şeybani'nin Devleti zamanında Medrese-i Şerife-i Sultaniye'de eğitim verdi. Safeviler'in Horasan beldelerini ele geçirmesi sebebiyle Sünni Mezhebine bağlı olduğu için Herat'tan Kandahar tarafına gitti ve yine o vilayette vefat etti.

Mevlana Amudiddin Abdulaziz el-Müşteher

Hadis, Hanefi ve Şafii fıkıh ilmi konusunda oldukça başarılıydı. Hakan Mansur'un döneminde Emir Nizameddin Ali Şir'in adına Meşkat'a şerh yazdı. Yıllarca Sultan Said Şahrüh

Mirza Medresesi, Medrese-i Sultaniye ve İhlasiye Tekkesi'nde ders vermekle meşgul oldu. Emir Mürteza'nın Herat'tan Kandahar tarafına döndüğü zaman Mevlana'da Hint beldeleri yollarına düştü ve daha sonra ondan bir haber alınamadı.

Mevlana Fasihiddin

Üstün zekâsı güzel ahlâkı hoş tabiatıyla Astarabad'ın önde gelen faziletli âlimlerindendi. Satranç konusunda ister sıradan ister ileri gelen kimselerden oldukça maharetliydi. Kaside nazmında, muamma şiirinde son derece güzel bir dil kullanıyordu. Vaktinin çoğunu Hakan Mansur'a hizmet ile geçiriyordu. Daha sonra ise kütüphane amiri oldu ve yüksek makamlara ulaştı. H.917 (m.1511) senesinde Astarabad vilayetinde vefat etti.

Mevlana Muhammed

Hoş tabiatlı muamma şiirinde emsal ve akranlarından oldukça üstündü. Uzun yıllar boyunca Sultan Bediüzzaman Mirza'nın sadaret makamında görev aldı. O padişahın devlet sancağın gölgesinde mahrum kalınca Zahirrettin Muhammed Babür'ün Sarayı'na giderek hizmetine girdi. Muhammed Babür ve Abdullah Han arasında H.918 (m.1512) senesi aylarında Kol'da bir savaş vuku buldu. Bu savaşta Mevlana Muhammed eccl şerbetini tattı.

Emir Kemaleddin Hüseyin

Hasan Seyidlerinden olup gençlik çağının başlarında Herat'a gelerek ilim tahsiliyle meşgul oldu. O esnada Keçik Mirza'nın meclisine dâhil oldu. Şehzade onu seçerek ihsan kapılarını üzerine açtı. Ama Keçik Mirza hac vazifesi için yola çıktığında Emir Hüseyin onunla birlikte gitmedi. Kaldığı için pişman olarak arkasından yola koyuldu fakat şehzadenin hizmetinde bulunmak ona bir daha nasip olmadı. Hac vazifesini yerine getirip döndüğü sırada Tebriz'de Yakup Mirza'nın maiyetine girdi. Bir süre o memlekette vakit geçirdikten sonra anavatanına geri döndü. Emir Ali Şir'in hizmetine katılarak gözüne girdi. Emir Hüseyin'in yaşadığı garip olaylardan birisi de Emir Ali Şir'in hizmetinde bulunduğu zamanlarda o zat onu Sultan Yakup Mirza'ya elçi olarak gitmekle görevlendirdi. Mevlana Abdurrahman Camii külliyesi ile diğer

değerli kitapları özel kütüphaneden alarak kadı İsa ve bazı diğer önemli devlet adamları için götürmesini kararlaştırdı. Seyid Hazretleri o kitabı Mevlana Abdülkerim'den alırken Abdülkerim dalgınlığa düşerek hacmi ve cildi ismi zikredilen külliyyata benzeyen Fütuhât-ı Mekke kitabını verdi. Emir Hüseyin de o kitaba dikkat etmeyerek götüreceği hediyeler arasına koydu. Sultan Yakub'un huzuruna vardığında hediyeleri takdim etti. Padişah hazretleri; “Güzel ahlakının gereği bu yolculukta mesafenin uzunluğundan dolayı sıkıntı çektiniz mi?”, diye sordu. Emir Hüseyin de hiçbir zorluk yaşamadığı cevabını verdi. Sultan Yakup Mirza bu sözün hakikatini araştırdı. Seyid hazretleri “Emir Ali Şir’in kadının hizmeti için gönderdiği külliyyatı sürekli yanımda bulunduruyordum. Ne zaman ki ufak bir sıkıntı yaşarsam o ders verici kitaba bakıyordum”. Padişah da; “Külliyyatı getirin de bakalım.”, diye emir buyurdu. Emir Hüseyin o ciltlerin meclise getirilmesi için birisini gönderdi. Kitabı açtıklarında Mevlana caminin külliyyatı olmadığını fütuhât kitabının olduğunu anladılar. Seyid hazretleri bu olaydan dolayı son derece utandı. Bu sebepten ise Emir Ali Şir ona bir daha iltifat göstermedi. Hakan Mansur'un saltanatı döneminin ortalarında Belh'e giderek Sultan Bediüzzaman Mirza onu şihnelik görevine getirdi. Sultan Bediüzzaman Mirza'nın Herat'ta bulunduğu zaman görevinden istifa ederek Abyurd'a gitti. Bir iki yıl geçtikten sonra H.914 (m.1508) senesinde Muhammed Han Şeybani onu elçilik vazifesi ile Şah İsmail'in dergâhına gönderdi. Emir Hüseyin o dergâha gitmekle şeref denince nimet ve ihsanlara kavuşarak geri döndü. Anavatanı olan Abyurd'a yerleşerek H.920 (m.1514) senesinde vefat etti.

Hace Nasreddin

Güzel ahlak edep sahibi bir kimse olup ilmi derecesinin yüksekliği sebebiyle Horasan'ın diğer âlimlerinden son derece üstündü. Sultan Said dönemi büyük âlimlerindendi ve şiir yazma konusunda oldukça başarılıydı. Daha sonra hastalanarak vefat etti.

Mevlana Sultan Ali Meşhedi

Hoş tabiatlı güzel ahlaklı olup nestalik yazısında son derecede başarılıydı. Hakan Mansur'un döneminde onun işareti ve Emir Ali Şir'in isteği üzerine yazılar kâleme alıyordu. Bazı

zamanlar ise şiir de yazıyordu. H.909 (m.1503) senesinde Meşhed'te vefat ederek oraya defnedildi.

Emir Sadreddin Yunus el-Hüseyni

Emir Rızaeddin Abdulvel bin Emir Muiddin Mürteza bin Emir Sadreddin Yunus'un evladıydı. Onun yüce soyundan Hakan Said'in dönemindeki ileri gelenlerin arasında bahsedilmişti. Emir Sadreddin Yunus son derece asil bir aileden geliyordu. Uzun yıllar boyunca Gıyasiye Medresesi'nde talebelere eğitim verdi. Muhammed Şeybani'nin istilası sırasında Horasan diyarının sadaret makamı ona verildi. Bir iki yıl son derece güzel bir şekilde bu vazifeyi yerine getirdi. Sonunda bu vazifeden istifa ederek Belh valisi olan Kanber Mirza'nın isteği üzerine o tarafa yöneldi. Kamber Mirza, memleketin şeyhülislamılığı vazifesini ona verdi. Emir Sadreddin Yunus o zamandan Belh şehrinin yönetimi, başka bir kimsenin yönetimine geçinceye kadar son derece güç ve sorumluluk sahibi olarak görevini yerine getirdi. Daha sonra şer ehlinden bazı kimseler valinin yanında onun gıybetini yaparak öldürülmesine sebep oldular. Şu an o zattan Emir Ebu'l Sefa ve Seyyid Ebu'l Beka adında iki erkek evlat Herat'ta yaşamaktadırlar. Tam bir takva ile olanca güçleriyle vakitleriyle ilim tahsil etmekle geçiriyorlar.

Emir Sadreddin İbrahim Meşhedî

Yaşadığı dönemin seyid ve salihleri arasındaydı. Hakan Mansur'un döneminde yıllarca büyük bir gayret içerisinde Medrese-i Şerife-i Sultaniye, Medrese-i Bedia ve İhlasiye Tekkesi'nde ders vermekle meşgul oldu. H.914 (m.1508) senesi aylarında ise vefat ederek ahiret âlemine göç etti. Ondandır ki geriye iki evlat kaldı. Emir Muhammed Emin ve Emir Muhammed Hüseyin adında ki bu iki geç çok faziletli kimselerdir. Emir Muhammed Emin Medrese-i İhlâsiye'de eğitim görüyor. Emir Muhammed Hüseyin ise Medrese-i Cemaliye'de ders veriyor ve Mirza İbrahim'in kardeşi Emir Abdulcelil de onun talebesidir.

Mevlana Fasihiddin Muhammed el-Nizami

Temiz bir soydan gelmekle birlikte akli ve nakli ilimlere sahipti. Matematik ilmi noktasında döneminin önde gelenleri arasındaydı. Çoğu dönemin büyük âlimi gibi Emir

Nizameddin Ali Şir'de Mevlana Fasihiddin'den ders aldı. Onu Molla olarak tabir edip gerekli tazim ve hürmeti gösterdi. Medrese-i İhlasiye, Medrese-i Gıyasiye ve Bedia Medreseleri'nden bazen hepsinde bazen ise tekinde hocalık yapıyordu. Bu zat H.917 (m.1511) senesinde bazı sebeplerden dolayı yolculuğu çıkararak Herat'tan Belh tarafına gitti. Birkaç yıl orada damadı olan Emir Sadreddin ile sohbet arkadaşlığı yaptı. H.919 (m.1513) yılında ise ahiret âlemine intikal etti.

Emir Burhaneddin Ataullah

Gençlik çağlarında doğum yeri olan Meşhed beldesinden başkent Herat'a gelerek ilim tahsiline başladı. Kısa bir süre içerisinde ilmini tamamlayarak yaşıt ve akranlarından oldukça yüksek bir seviyeye ulaştı. Şiir konusunda oldukça maharetli idi. Uzun yıllar Boyunca Refia Medresesi'nde eğitim verdi. Herat'tan Meşhed'e giderek H.919 (m. Kasım 1513) senesi Şevval ayının ortalarında vefat etti.

Şeyh Celaleddin Ebu Said Purani

Mevlana Celaleddin Ebu Yezid'in torunuydu. Manevi konuda çok yüksek seviyelere ulaşmıştı. Son derece güzel huy ve ahlâk sahibiydi. Hakan Mansur da itikadi ve manevi olarak bu zata bağlıydı ve yılda bir iki kez Puran'a giderek dergâhında ona ihsan ve lütufda bulunuyordu. Ama Muhammed Han Şeybani, Şeyh'i görevden alıp müsadere ettirdi. Daha fazla başkent Herat'ta olmayacağı için Kunduz'a giderek oraya yerleşti. H.921 (m. 1515) senesi aylarında bir gece çatıdan düşerek hayatını kaybetti.

Seyid Nizameddin Sultan Ali

Son derece züht ve takva ehli birisi olup halkın irşadı için elinden geldiği kadar gayretle çalışıyordu. Sürekli halkın önemli işlerini istihare yaparak olayları rapor ediyordu. Bu yüzden halk arasında 'rüyacı' olarak meşhur oldu. Hakan Mansur'un döneminde ona oldukça iltifat etmesinden dolayı çok yüksek bir dereceye ulaştı. Oğlu Seyid İsmail Türkçe ve Farsça şiir yazma hususunda oldukça maharetliydi. Hakan Mansur'un maiyetinde bulunarak H.921 (m. 1515) senesi aylarında vefat etti.

Hace Asfi

Bir süre Sultan Ali'nin vezaret makamında görev yapan Hace Nimetullah Kuhistani'nin oğluydu. Zekâsının çevikliği ve aklının kuvveti sebebiyle yaşadığı dönemin şairlerinden oldukça üstündü. Bazen Emir Nizameddin Ali Şir'in terbiyesinin gölgesinde bulundu bazen ise Bediüzzaman Mirza'nın hizmetinde görev aldı. Bu zatın divan şiiri oldukça meşhurdur. Hace Asfi'nin vefatı H.923 (m. 3 Eylül 1517) senesinin Şaban ayının 16'sında vuku buldu.

Şeyh Fasihiddin Muhammed

Şeyh Zeyneldin Hafi'nin büyük oğluydu. Uzun bir müddet ceddinin türbesinin başında takvalı bir şekilde görev yapıp ziyafetler verdi. H.923 (m.1517) senesinde 90 yaşına yaklaştığında vefat ederek orada defnedildi.

Emir Nizameddin Abdulkadir

Döneminin seydlerinin ve âlimlerinin büyüklerindendi. Hakan Mansur'un saltanatı döneminde uzun yıllar boyunca Medrese-i Şerife-i Sultaniye'de ders verdi. Horasan'da uzun bir süre kadılık görevi yaptı. Bu görevi çok gayretli ve dikkatli bir şekilde yerine getirdi. Vefatı H.925 (m.1519) senesi aylarında vuku buldu.

Mevlana Abdulhay Hâtefi

Mevlana Nureddin Abdurrahman Camii'nin kız kardeşinin oğluydu. Yaşadığı dönemin en iyi mesnevi yazıcılarından. Şeyh Nizami'nin Leyla ile Mecnun, Hüsrev ile Şirin Heft Peyker gibi kitaplardan çoğunu inceleyip karşılığında İskendername-i Teymuri'yi kâleme aldı. Şah İsmail'in fütühat kitabına da başladı fakat tamamlayamadı. H.927 (m. Aralık 1520) senesinin Muharrem ayında vefat etti.

Emir Rızaettin Mübârek

Muhterem babası Emir Nureddin Muhammed Emin bin Emir Rızaeddin Abdülevel Emir Muittin Abdurrezzak Müverrihi Semerkândi idi. Emir Rızaettin gençlik çağında zahiri ve manevi

ilimleri çok büyük bir gayret ve başarı ile elde etti. Medrese-i Şerife-i Gıyasiye ve Medrese-i Bedia'da müderris olarak yaşıt ve akranlarından oldukça yüksek bir mertebeye ulaştı.

Ömadı İhtiyareddin Hüseyin

Kadı Gıyaseddin Türbeti'nin oğluydu. Konuşmasının ve faziletinin kuvveti sebebiyle diğer kadılardan oldukça ileride idi. Gençlik çağında Mahulat vilayetin'den Herat'a gelerek dini ilim tahsiline başladı. Çok kısa bir sürede büyük bir yol kaydedip dini ve hukuki kitaplar yazmaya başladı. Muamma şiiri yazma konusunda da oldukça maharetliydi. Hakan Mansur'un döneminin sonlarına doğru kadılık makamına geldi. Çok zeki ve feraset sahibi olması sebebiyle başkent Herat'da son derece güç ve itibar elde edip Hakan Mansur'un da gözüne girmeyi başardı. Kadı İhtiyareddin, Ebu'l feth Muhammed Han Şeybani'nin istilası sırasında o makamda görev yapıyordu. Padişahın öldürülmesinden sonra zorunlu olarak görevinden ayrılıp aslı vatanına giderek ziraatle meşgul oldu. H.928 (m.1521) senesi başlarında hastalanarak Türbet Kasabası'nda vefat etti ve atalarının mezarlığına defnedildi.

Şeyh Nureddin Muhammed

Gökyüzünün kutbu hidayet rehberi Şeyh Zeyneddin Hafi'nin bağlılarındı. Oldukça takva sahibi olup yaşadığı dönemin dindar kimselerindendi. Kıvrak zekâsı ve üstün anlama kabiliyeti sayesinde gençlik çağlarının başlarında akli ve nakli ilimlerin tahsilini tamamlayarak ders vermeye başladı. İçindeki ilim nurların ışığını talebelerinin üzerine yansıttı. Uzun bir süre Hakan Mansur ve Şeybani Han döneminde Herat bölgesinde eğitim vermekle görevliydi. Şah Şah İsmail'in Devleti döneminde yaşanan bazı hadiseler sebebiyle H.922 (m.1516) senesi başlarında Germsir ve Kandahar tarafına gitti. Burada Zahirettin Muhammed Babür'ün rahmet ve şefkatine nail oldu. Bir süre O yüce padişahın ihsan ve kerem gölgesinde huzurlu günler geçirdikten sonra H.928 (m. Nisan 1522) senesinin Cemazeyilahir ayında Kabil'de hakkın rahmetine kavuştu. Devletin faziletli âlimlerinden sonderece edep ve adap sahibi bir kimse olan kardeşi Şeyh Zeyneddin şuan o yüce dergâhta hayatına devam etmektedir. İhsan ve lütuflara kavuşmuş bir

şekilde devlet hizmetinde görev almaktadır. Yaptığı bu vazifeyi son derece önem ve çaba içerisinde gerçekleştiriyor halkın ihtiyaçlarını karşılama konusunda oldukça titiz davranıyor.

Şeyh Ebu'l Vahid

İlim ve takva ehli bir kimse olarak uzun yıllar boyunca başkent Herat'ta halkın manevi irşadi ile meşgul oldu. Hiçbir zaman Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sünneti seniyyesinden ayrılmadı. Şeyh Ebu'l Vahid son derece ahlaklı ve güzel tabiatlı bir kimseydi. Şuan hâlâ hayatta olup devleti için hizmetlerde bulunmaktadır.

Mevlana Şemseddin Berdai

Hakan Mansur'un döneminde asli vatanından Herat'a gelerek ilim tahsiline başladı. Kısa bir süre içerisinde yüksek mertebelere ulaşarak Hacı Abdullah Ensari'nin tekkesinde eğitim görevine başladı. H.916 (m.1510) senesi aylarında Horasan'dan Azerbaycan tarafına gitti. Duyulanlara göre Şirvan'a yerleşerek şu an orada eğitim vermektedir.

Mevlana İsmail Tebrizi

İlim ve kemaliyet konusunda Mevlana Şemseddin Berdai gibidir. O da ismi zikrolunan yılda Herat tarafından Azerbaycan'a gitmiştir.

Mevlana Hacı Muhammed Tebrizi

Araştırma ve inceleme âlimlerinden olup ismi zikrolunan yılda başkent Herat'tan Maverâünnehir'e giderek Abdullah Han'ın gözüne girdi ve sadaret makamı ile görevlendirildi. Bir süre görev yaptıktan sonra bu vazifeyi bıraktı. Şu an hala o beldede oturmakta ve ders verme işiyle meşgul olmaktadır.

Mevlana Asameddin İbrahim

Mevlana Arap Şah Esferani'nin oğludur. Sultan Muhammad Mirza'nın sadrazamı ve hocası olan Mevlana Asametdin Davut Hani'nin kızını torunuydu. Mevlana Asametdin İbrahim güzel ahlaklı ve üstün zekalı bir kimseydi. Akli ve nakli ilimlerde yaşadığı dönemin ileri gelen âlimleri arasındaydı. Hakan Mansur döneminde yüksek kemâlet derecelerini ulaşılarak Medrese-i

Şerife-i Şahrüh'da ders vermeye başlayarak talebelere değerli ilimini aktardı. Şah İsmail'in döneminde Medrese-i Aliye-i Sultaniye'de müderris oldu. Ama kısa bir süre geçtikten sonra yaptığı bu görevden alınarak H.926 (m. Haziran 1520) senesi Recep ayında Herat'tan Buhara'ya gitti. Şuan orada Abdullah Han'ın ihsanına kavuşup ilim talebelerine ders vermektedir.

Mevlana Kasım Ali

Asalet ve ilim sahibi olan âlimler zümresinden olup çocukluk yaşlarının başlarından olgunluk çağına kadar ilim tahsili konusunda bütün gayretiyle çalışıyordu. Altın işlemesi ve süslemesi sanatında son derece maharetli idi. Bu zat Emirhan Muslu'nun Herat beldesi'nde yöneticilik yaptığı zaman Sultan Mahmud'un ricası üzerine anavatanından yola çıkarak Sistan'a gitti. O vilayette son derece sakin ve huzurlu bir şekilde ilim dersleri vermektedir.

Emir Cemaleddin Ataullah

Son derece güzel ahlak sahibi zahiri ve manevi ilimler ile donatılmış yüce bir insandı. Bu zat muhterem amcası Emir Seyid Asaleddin gibi büyük bir hadis âlimiydi. Dini ve fenni ilimler de oldukça başarılıydı. Hakan Mansur'un türbesinin de bulunduğu Medrese-i Şerife-i Sultaniye ve İhlasiye Tekkesi'nde ders vermekle meşgul oluyordu. Haftada bir kez başkent Herat Mescidine giderek vaaz-u nasihat edip halkı irşad ediyordu. Mübarek zamanının çoğunu taat ve ibadet ile geçiriyordu.

Emir Nesimiddin

Meyrek Şah olarak meşhur olup fen ve hadis ilminde oldukça başarılıydı. Muhterem babasının halifesi olarak ders vermekle meşgul oluyordu. Ondan ders alan talebeler onun büyük ilmi ve güzel ahlakından oldukça faydalanırlardı.

Hace Abdurrahman

Hakan Mansur'un buyruğu gereğince uzun yıllar kadılık vazifesini yapan Kadı Celal Kelan'ın oğluydu. Hace Abdurrahman Hazretleri de Muhammed Han Şeybani'nin saltanatı döneminde iki üç yıl kadılık makamında görev alarak babasının halifesi olup Medrese-i

Güharşad'da ders vermeye başladı. Hakikatte Hacı Abdurrahman çok ilim sahibi âlim bir kimsedir ama âlimliğinden ve tevazusundan, bahtından ve talihinden dolayı bugünlerde tam bir perişanlık ve zorluk çekmektedir.

Mevlana Nasreddin Muhammed

Yaşadığı dönemin büyük âlimleri ve fazilet sahipleri arasındaydı. Son derece ibadet ehli ve takva sahibi birisi olarak olanca gücüyle ders vermekle meşguldü. Akli ve nakli ilimler de son derece maharetli idi. Dini ilimlerde ise çok yüksek seviyelere ulaşmıştı. Medrese-i Gıyasiye'de dersler vermiştir.

Mevlana Zeyneddin Muhammed

Şah İsmail döneminde yaşanan bazı hadiselerden dolayı Herat'tan göç ederek Derde, Sistan ve Kandahar taraflarına gitti. Kandahar yöneticisi tarafından güzel bir şekilde karşılanıp oraya yerleştirildi. Şu an hala o beldede talebelerine, sahip olduğu güzel ve faydalı ilimlerinden dersler vermektedir.

Mevlana Şemseddin Muhammed Safi

Oldukça yüksek bir ilim seviyesine sahip olup temiz ahlaklı ve kıvrak zekâlı bir kimsedir. Dinine son derece düşkün birisi olarak sürekli ibadetle meşgul olmaktadır. Başkent Herat'da müderrislik yapmakta ve beldenin halkından çoğu da onun bu faziletli ilminden faydalanmaktadır. Allah tarafından verilen kabiliyetle daha küçük yaşlarda büyük manevi ilimlere kavuştu. Nakşibendî tarikatının Mardiyeye kolunda oldukça ihlâslı bir şekilde hizmette bulundu. Daha sonra Şeyh Amudiddin Abyurdî başkent Herat'a geldiği sırada onu kendi yanına alarak Abyurd'a götürdü. Şeyh yedi yıl boyunca o mübarek zatın sohbetinden faydalandıktan sonra anavatanında döndü. Şuan hala Herat beldesinde her hafta bir kez cami mescidinde halka vaazı nasihat etmekle meşguldür. Tesirli sohbetleriyle dervişlerin kurumuş dudaklarına hidayet suyunu akıtmaktadır.

Mevlana Alâeddin Abyurdi

Dönemin Nakşibendî tarikatının Mardiyê kolunun emsalsiz sofilleri Mevlana Celaleddin'in müritleriydi. Keşif ve keramet sahibi bir kimse olup uzun bir süre boyunca Herat'ta ibadet ve taat ile meşgul oldu. Sürekli halkın hidayeti için irşatla uğraşıyordu.

Hace Ziyaüddin Meryem

Muhterem babası Hace Alâeddin, Hace Efzaledin Muhammed Kirmani'nin abisiydi. Uzun yıllar bazı yöneticilerin vezirliğini yaptı. Anne tarafından Sultan İbrahim'in kardeşidir. Güzel ahlak sahibi ve son derece zeki bir kimse olarak olanca gayretiyle divanın işlerini yürütmek için çalışıyordu. Güldürücü mizacıyla insanları güldürecek latif sözler söylüyordu. Şiir konusunda da oldukça maharetli olup peygamber efendimize naat yazmıştır.

Mevlana Kemâleddin Şah Hüseyin Kami

Çocukluk ve gençlik çağlarının başlarında ilim tahsili almaya muvaffak oldu. Muamma şiiri konusunda oldukça yüksek bir seviyeye ulaştı. Emir Nizameddin Ali Şir bu zata oldukça iltifat göstererek sürekli ihsan ve bahşişlerde bulunuyordu. Mevlana Şah Hüseyin hala şu anda Obe Kasabası'nda yaşamakta olup hayatını ziraatle uğraşarak devam ettirmektedir.

Mevlana Cemaleddin Muhammed Agâhi

Baba tarafından Mevlana Celaleddin Muhammed Kayını'nın torunudur. Anne tarafından ise Şeyh Zeyneddin Hafî'nin torunlarından. Bu zat ilk başlarda Şah Garip Mirza'nın hizmetinde bulunarak ihsan ve lütuflara kavuşmuştu. Yaşanan bazı sebeplerden dolayı Şehzade onu bu görevinden aldı. Mevlevî hazretleri bir süre Hindistan beldeleri etrafında dolaştı. O memleket Şah İsmail'in kontrolü altına geçince Herat'a giderek yerleşti ama kimse ona ilgi göstermedi. Bu yüzden H.920 (m.1514) senesinde Herat'ın seyidler, kadıları, âlimleri, emirleri, ayanları ve yöneticilerinin tamamını eleştiren şehri karıştıracak bir kaside kâleme aldı. Bu beyitler o

dönemde Horasan'da valilik yapan Emir Han'a arz edildi. O da Mevlana'nın elinin ve dilinin kesilmesi hükmünü verdi. İşin garip olan tarafı ise Mevlana hazretleri hala şu an fasih bir dil ile konuşuyor önceden olduğu gibi güldürücü şiirler yazmaya devam ediyor.

Hafız Veli

Hoş tabiat ve güzel ahlak sahibi Mevlana Nureddin Muhammed Nuri'nin oğludur. Birkaç yıl Ebu Turab Mirza'nın sadaret ve hocalık makamında görev aldı.

Hafız Ali

Çok zeki ve güçlü kavrama yeteneğine sahip olmasından dolayı hat çeşitlerinin çoğunu çok güzel yazıyordu. Şiir konusunda oldukça maharetli idi. Öyle ki Hacı Süleyman Savcı'nın yazmış olduğu kasideyi üç dört kez inceleyerek ona sanatsal eklemeler yapmıştır.

Mevlana Hasan Ali

Fasih bir şekilde konuşma diline sahip olan kimselerden olup ilimlerin çoğuna da sahipti. Şiir yazma konusunda da oldukça maharetli idi.

Mevlana Şahabeddin Ahmed el-Hakiri

Temiz ahlâkı, üstün zekâsı ve muamma şiirindeki başarısıyla meşhurdu. İlim konusunda oldukça başarılı olup muammanın kaidelerini beyanederak açıklayan bir risale kâleme aldı. Zaireddin Muhammed Babür hakkında onu methedip öven şiirler yazıyordu. Mevlana Şehabeddin gazel ve kaside yazma konusunda da oldukça başarılıydı.

Mevlana Bedreddin Helâli

Yaşadığı dönemin ileri gelen şairlerinden ve belagât sahiplerindendi. Kasideleri, gazelleri, mesnevileri son derece güzel bir şekilde kâleme almıştır. Temiz ahlâkı kuvvetli zekâsı sayesinde halk arasında oldukça meşhurdur. Kendi döneminde bulunan eserlerin de incelemesi için

çalışmalarda bulunmuştur. Onun bu incelemeleri arasında Şah ile Derviş, Leyla ile Mecnun, divanlar, kasideler, gazeller meşhurdur.

Mevlana Zelali

Anlama kabiliyeti oldukça kuvvetli, temiz ahlâk sahibi, yaşadığı dönemin meşhur şairlerindendi. Sürekli içerisindeki letafet ve mahertlerini şiir olarak dışa yansıtıyordu. Gazel ve kaside alanında oldukça eserler veriyordu.

Mevlana Mecnun

Mevlana Kemaleddin Mahmud Refii'nin oğludur. Hoş tabiat sahibi güzel yazı alanında ise oldukça maharetliydi. Mevlana Mecnun son derece derviş meşrepli dünyadan elini eteğini çekmiş kimselerdendi. Yazdığı şiirlerden de bu karakterde olduğu anlaşılmaktadır.

Üstad Kemal Behzad

İlim konusunda oldukça yüksek bir mertebeye sahip bir âlimdi. Güzel konuşma ve sanat alanında oldukça başarılıydı. Emir Nizameddin Ali Şir'in terbiyesi yetiştirme şerefine nail olmuş olup Hakan Mansur'un da iltifatını kazanmıştır. Bu nadide insan hala şu anda da yaşadığı dönemin sultanlarının ilgi ve alakasını oldukça üzerine çekiyor. Şüphesiz bu ilgiyi çekmeye de devam edecek.

Mevlâna Sultan Muhammed

Mevlana Nureddin'in oğlu olan Mevlana Sultan Muhammed döneminin nestalik ve güzel yazı üstadlarından olup ve yine yaşadığı devrin güzel tavırlı latif sözlü kişilerindendir. Mevlana Sultan Muhammed oldukça asil bir soydan gelmektedir. Keyif ehlinin sohbetiyle eğlenmekle meşgul oluyor ve şuan hala Herat'ta hayatını sürdürmektedir. Açığa kavuşturulması gereken diğer bir husus ise Hakan Mansur'un döneminde Herat beldesinde ve diğer vilayetlerde bulunan şairlerin sanatkârların ve bilim adamlarının çoğunun bu zatın terbiyesinin ve eğitiminin gölgesin altında yetişmesidir. Bu kişilerin ismini zikretmek lafı boş yere uzatmak olur.

SONUÇ

Sultan Hüseyin Baykara genç yaşta babasız kalmış olmasına rağmen verdiği mücadeleler sonucunda tahta oturarak Timur Devleti'nin başına geçmiştir. Bu mücadeleler esnasında kimi zaman başarısız olup zor şartlar altında yaşamına devam ettiyse de mücadelesinden vazgeçmeyecek istediği sonuca ulaşmıştır. Çok az bir asker ile çoğu savaşta çok büyük zaferler elde etmiştir. Onu bu zafere götüren hiç şüphesiz güzel ahlakı ve emrinde bulunan devlet adamlarının kendilerine görüşlerine verdiği ehemmiyetin payı çok büyüktür. Kendisine karşı isyan eden emirlere ve şehzadelere bile oldukça merhamet gösterip birkaç istisna dışında hepsini bağışlamıştır. Hüseyin Baykara ele geçirdiği topraklardaki yaşayan halka son derece adaletli davranmış ve onlara büyük ihsanlarda bulunmuştur. Bu elinde bulundurduğu bölgeleri her zaman imar ve iskan ettirmiştir. Buralara hayır evleri, mescitler, medreseler, tekkeler, hanlar yaptırmış. İmarlı gelir getiren yerleri kendi parasıyla satın alıp vakıf yapmış, gönül ferahlatan köşkler ve mekânların inşasına oldukça ihtimam ve çaba göstermiştir. Vergi mükellefiyeti konusunda ise oldukça titiz davranıp halka eğer ağır vergiler yüklenmiş ise onları kaldırmış güçlerinin yeteceği kadar vergi miktarı belirlemiştir. Kendisinin adına vali olarak tayin ettiği kimseleri özenle seçmiş eğer onlar bir yolsuzluk halka zulüm ettiyse onları görevden alıp cezalandırmış. Halk da bu durumdan oldukça memnun kalıp ona karşı bağlanarak çıkardığı emirlerine itaat etmiştir.

Baykara ilim adamlarının meclislerine oldukça rağbet gösterip bunların görüşüne önem vermiştir. Seferlere çıkmadan önce yanındaki emirler ve devlet erkânı ile meşveret ederek onun sonucuna göre hareket etmiştir. Şüphesiz Hüseyin Baykara bu derecede başarılı olmasında Ali Şir Nevai'nin önemi çok büyüktür. Baykara Ali Şir Nevai ile her zaman fikir alışverişinde bulunmuş onun görüşlerini elinden geldiği kadar uygulamaya çalışmıştır. Ali Şir Nevai ilim adamı olmanın da verdiği hassasiyet ile ilmi çalışmalarını başkent Herat ve diğer bölgelerde yayılması için büyük gayret göstermiştir. Açılmasına vesile olduğu çok sayıda medrese ile oldukça fazla ilim ehli kişinin yetişmesini sağlamıştır. Ali Şir kimi zaman bir devlet adamı olarak görev yapmış kimi zaman da baba ile oğulun arasını düzeltmeye çalışan bir elçi görevi görmüştür. Hüseyin Baykara bu önemli ilim ehli vezirinin desteği ile büyük başarılarla imza atmıştır. Baykara Timur tahtını ele geçirdikten sonra emirlerle ve Şehzadeler ile isyan çıkarmaları üzerine sürekli

mücadelelerde bulunmuş bu isyanları başarıyla bastırmıştır. Hüseyin Baykara oğlu Bediüzzaman Mirza'nın isyanlarına karşı en sonunda ona bazı bölgelerin hâkimiyetini vererek barış antlaşması yapmışlardır. Ama Hüseyin Baykara tam bu isyanlardan kurtulmuş iken bu kez de Özbek Han'ı Muhammed Şeybani Han'ın istilasına karşı mücadele etmek zorunda kalmış. Muhammed Şeybani Han'ın Hüseyin Baykara'nın topraklarına saldırısı esnasında Baykara ona karşı mukavemet göstermekte gecikince Muhammed Şeybani Han Baykara'nın topraklarının büyük bir kısmını ele geçirmişti. Daha sonra Baykara yaptığı yanlışın farkına vararak ona karşı koymak için ordusunu toplayıp savaşmak istedi. Bu savaş için çıktığı sefer kendisinin hasta olması sebebiyle yolda hastalığı daha da şiddetlenerek Baba İlahi denen mevziide hayatını kaybetti. Hüseyin Baykara'nın ölümünden sonra gerek Şehzadelerin Hüseyin Baykara kadar iyi bir devlet yöneticisi olmamasından gerekse aralarındaki mücadeleden dolayı Muhammed Şeybani Han'a karşı direnemeyerek toprakları tamamen ellerinden kaybetmişlerdir. Hüseyin Baykara döneminde ilim ve ilim ehline oldukça önem verilmiş. Çok sayıda açılan medreselerde önemli bilim insanları yetişmiştir. Bu dönemdeki en önemli bilim insanları başta Ali Şir Nevai olmak üzere çalışmasını yaptığımız eserimizin yazarları Mirhand ve Handmir'dir.

KAYNAKÇA

- AKA, İsmail, (1994), “**Mirza Şahruh ve Zamanı**”, TTK yay. Ankara.
- AKA, İsmail, (2010), “**Timurlular Devleti Tarihi**”, Berikan yay. Ankara.
- ALAN, Hayrunnisa, (2015), “**Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular**”, Ötüken Neşriyat İstanbul.
- ARABŞAH, İbni, (2013), “**Acâibu’l Makdûr**”, çev. Ahsen Batur, Selenge yay. İstanbul.
- BARTHOLD, Wilhelm, (1990), “**Uluğ Beğ ve Zamanı**”, çev. İsmail Aka, Kültür Bakanlığı yay. Ankara.
- CLAVIJO, Ruy Gonzales, (2007), “**Timur Devrinde Kadis’ten Semerkant’a Seyahat**”, çev. Ömer Rıza Doğrul, Kesit yay. İstanbul.
- GÖKSU, Erkân, (2015), **Ravzatu's-Safa fi Sireti'l- Enbiya Ve'l Mülük ve'l-Hulefâ Tabaka-i Selçukkiye**, TTK. yay, Ankara.
- GROUSSET Rene, (2007), “**Bozkır İmparatorluğu**”, çev. Reşat Uzman, Ötüken Neşriyat İstanbul.
- HANDMİR, (1228 h,ş), **Habibu's-Siyer**, c.III, Tahran .
- KERİMYAN, Abbas Cedari, **Danuşcu i Karşinas i Erşed Daniş-i Terbiyet**, Tahran.
- MİRHAND, (1229 h,ş) **Ravzatu's-Safa**, c.I-VII-XI, Tahran .
- RIZAYİ, Hamit, (1393 h,ş), İREÇPUR, Muhammed İbrahim, **Daneş Kedei Edebiyat ve Ulum i İnsani**, Tahran.
- ŞAMİ, Nizameddin, (1987), “**Zafername**”, çev. Necati Lugal, TTK Yay. Ankara.
- TAGRİBERDİ, İbni, (2013), “**En Nücumu’z Zahire**”, çev. Ahsen Batur, Selenge yay. İstanbul.
- YEZDİ, Şerafeddin Ali, (2013), “**Zafername**”, çev. Ahsen Batur, Selenge yay. İstanbul.